MINISTERUL EDUCAȚIEI
ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

GAGAUZ

DİLİ HEM LİTERATURA OKUMAKLARI

3

klasa deyni

MARİYA KOPUŞÇU • ANNA STOLETNEÄYA • LİDİYA YUSÜMBELİ
SVETLANA TODOROVA

ȘTIINȚA

MINISTERUL EDUCAŢIEI ŞI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA

GAGAUZ

DİLİ HEM LİTERATURA OKUMAKLARI

3

klasa deyni

MARİYA KOPUŞÇU • ANNA STOLETNEÄYA • LİDİYA YUSÜMBELİ
SVETLANA TODOROVA

Ştiinţa, 2023

CZU 811.512.165(075.2)
G 13

Acest manual este prorpietate publică, editat din bugetul de stat, sursa Ministerului Educaţiei și Cercetării și transmis cu titlu gratuit.

Manualul școlar a fost elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin ordinul ministrului educţiei și cercetării nr. 1124 din 20 iulie 2018.

Manualul a fost aprobat prin ordinul ministrului educaţiei și cercetării nr. 378 din 14.04.2023 ca urmare a evaluării calităţii metodico-ştiinţifice.

(Denumirea instituţiei de învăţământ)

EVIDENŢA UTILIZĂRII MANUALULUI:

Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul de studii	Aspectul manualului	
			La primire	La returnare

Dirigintele clasei verifică dacă numele, prenumele elevului sunt scrise corect.
Elevii nu vor face niciun fel de însemnări în manual.
Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia de diriginte cu unul dintre calificativele: nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.

ÎNTREPRINDEREA
EDITORIAL-POLIGRAFICĂ
ȘTIINȚA

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chişinău, Republica Moldova
tel.: (+373 22) 73-96-16 (anticamera); (+373 22) 73-99-94 (marketing)
(+373 22) 73-99-83 (depozit); fax: (+373 22) 73-96-27
e-mail: prini_stiinta@yahoo.com
www.editurastiinta.md

Responsabil de ediție: Larisa Dohotaru

Redactor: Maria Ceavdari
Corector: Nina Filioglo
Redactor tehnic: Nina Duduciuc
Machetare computerizată: Vitalie Ichim
Copertă: Romeo Şveţ
Ilustrații: Andrei Ichim, Oleg Cojocari, Ludmila Cojocari

Surse foto și imagini: freepik.com; pixabay.com; wikipedia.org; istockphoto.com; depositphotos.com; pinterest.com; yandex.ru; yandex.by; nukadeti.ru; livejournal.com; forestryimages.org; moldova.travel; discovergagauzia.md; gozdergisi.com; 51yuansu.com; edenbrothers.com; myfin.by.

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice *Ştiința.*

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Gagauz dili hem literatura okumakları: 3 klasa deyni / Mariya Kopuşçu, Anna Stoletneäya, Lidiya Yusümbeli, Svetlana Todorova; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. – [Chişinău]: *Ştiința*, 2023 (Combinatul Poligrafic). – 232 p.: il. color.
Editat din bugetul de stat.

ISBN 978-9975-85-381-1.

Imprimare la **COMBINATUL POLIGRAFIC**
str. Petru Movilă, 35, MD-2004, Chişinău, Republica Moldova, Comanda nr.

© *Mariya Kopuşçu, Anna Stoletneäya, Lidiya Yusümbeli, Svetlana Todorova.* 2023
© Întreprinderea Editorial-Poligrafică *Ştiința.* 2023

İÇİNDEKİLÄR

BİZİM ANA TARAFIMIZ! ANA TARAFIMIZ!

TEKRARLAMAK

Seslär hem bukvalar 8
Genä şkolaya. *Dionis Tanasoglu* 8

Laf hem kısım. Urgu. Laf geçirilmesi 11
Yolum düştü ana tarafıma. *Petri Çebotar* 11

Lafların ses analizi.
Vokal hem konson sesleri 13
Bucakta sabaa. *Stepan Kuroglu* 13
Ana dilim. *Dionis Tanasoglu* 14
Sokakta. *Oleg Buțen* 16

Cümlä
Annatma, soruş hem izin cümleleri 17
Tatlı ekmek. *Konstantin Vasilioglu* 19
Şen oynêêr gagauzlar. *Todur Zanet* 21

Cümlelerin baş payları.
Cümlelerdä lafların baalantısı 23
Vatanım için bir söz. *Stepan Bulgar* 23

Tekst 26
Moldova. *Todur Marinoglu* 26
Orliogluların çöşmesi. *Nikolay Baboglu* 27

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 31

ŞKOLA BİZİM YAŞAMAMIZDA ŞKOLA

Söz. Dialog
Aazdan hem yazılı söz 32
Nicä dostlar annaşılêr. *Sergey Mihalkov* 33

Dialog. Monolog 35
Şkolaya. *Konstantin Vasilioglu* 36
Çancaaz. *Nikolay Baboglu* 39

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 42

ZAAMET BİZİM YAŞAMAMIZDA MEYVALIK

Tekst. Tekstin teması 43

Mikrotema. Abzaț 44
Kazıklar üstündä almalar. *Oles Gonçar* 46

Tekstin adı, öz fikiri 47
Ana taraf. *Konstantin Vasilioglu* 48

Annatmanın struktura elementleri 52
Biz booday ekeriz. *Aleksandr Akişin* 52

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 58

ZAAMET BİZİM YAŞAMAMIZDA ZARZAVATLAR

Cümlä. Laf 59
Guguţanın sallangacı. *Spiridon Vangeli* 61

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 64

EŞİLLİKLÄR BİZİM YAŞAMAMIZDA DAA

Laf. Laf kuruluşu. Senselä laflar. Kök 65
Göcen. *Nikolay Baboglu* 65

Lafların payları (kök hem afiks) 69
Polkan hem ayı. *Rus halk masalı* 70

Afiksli lafların dooru yazılması 72

İkili konsonnar 74
Kirpi. *Mihayıl Prişvin* 74

Gagauz laflarında urgunun eri 76
İşçi güz. *Stepan Kuroglu* 76

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 78

ADAM HEM TABİAT YABAN HAYVANNARI

Söz payları 79
Tilki. *Stepan Kuroglu* 81
Kolobok. *Rus halk masalı* 82

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 87

DOSTLUK HEM DOSTLAR HAYVANNAR (EV). KUŞLAR

ADLIK

Adlıkların soruşları 88
Karpuz. *Stepan Bulgar* 91

Adlıkların sayılara görä diişilmesi 93
Avcı. *Nikolay Baboglu* 95

Adetçä hem kendili adlıklar 97
Kim çorbacı? *Valentina Oseeva* 98

Adlıkların hallanması 100

Kış gecesi. *Dimitri Kara Çoban* 102
Eni şkolada. *Oleg Buţen* 103

Konsonnan bitän adlıkların hallanması 105
Diri paraliya. *Nikolay Nosov* 107
Lelek. *Todur Marinoglu* 109

Vokallan bitän adlıkların hallanması 110
Kolada. *Todur Marinoglu* 112

***K* konsonunnan bitän adlıkların hallanması** 113
İki moçuga. *Gagauz halk masalı* 115
Papuçlar. *Nikolay Baboglu* 117

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 121

KASABA, KÜÜ HEM ONNARIN ANILMIŞ GÖSTERİLECEK ERLERİ YILIN ZAMANNARI. KÜÜ. KASABA

NIŞANNIK

Bilersin mi? *Konstantin Vasilioglu* 123

Nışannıkların soruşları 124
Kış. *Todur Marinoglu* 126
Kış sabaası. *Konstantin Vasilioglu* 128

Nışannıkların adlıklarlan barabar hallanması 134
Kış resimci. *Georgiy Skrebiţkiy* 134

Cümledä laf birleşmelerinin („nışannık + adlık”) kullanılması 138
Eşil göz. *Konstantin Vasilioglu* 138

Nışannıkların sayılara görä diişilmesi 141
Bayırcık üstündä. *Nikolay Nosov* 141
İlkyaz. *Todur Marinoglu* 145

Nışannıkların cümledä eri 146
Çiidem. *Nikolay Vovk* 146
Kırlar eni kilim. *Dimitri Kara Çoban* 148
Küçük fidan. *Engin Recep* 149
İhtär sözü. *Todur Marinoglu* 151

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 154

AYLEDÄ SÖZ ETİKETİ ADAM HEM İNCÄ ZANAATLIK AYLÄ. ADAM. EV

İŞLİK

Ana yatak hem evlad. *Nikolay Baboglu* 156

İşliklerin soruşları 161
Ana sıcaa. *Stepan Kuroglu* 161

İşiklerin temel forması 164
Neçin genä geç kaldın?
Konstantin Vasilioglu 165
Kör dä görer. *Valentina Oseeva* 168

Yakın hem karşı maanalı işliklär 170
Kırnak kız. *Moldovan halk masalı* 171
Çekerdek. *Lev Tolstoy* 174

Konsonnan bitän işliklär. Vokallan bitän işliklär 177
Demir-Dişli babu. *Gagauz halk masalı* 178
Yardımcılar. *Konstantin Vasilioglu* 180

İşliklerin sayılara görä diişilmesi 183
Oollar. *Valentina Oseeva* 183
Sofrada. *Sergey Baruzdin* 187

İşliklerin zamannara görä diişilmesi 189
Aylä. *Ion Druţă* 190
Kaku. *Ion Druţă* 193
Benim Koli batüm. *Aleksandr Akişin* 195
Ay-boba Çakir. *Nikolay Baboglu* 199

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 201

LİTERATURA BİZİM YAŞAMAMIZDA BİBLİOTEKA. SPORT

Cümlä. Laf birleşmesi 202
Girgin horoz. *Fabula* 203

Laf birleşmesi. Lafların birleşmelerindä baalantılar 205
Yaz gecesi. *Sofiya Koca* 206

Çümlelerin soyları sölemäk neetinä görä 208
Tarafım. *Todur Marinoglu* 208

Cümlenin baş payları hem ikincili payları 209
Ekmek için söz. *Stepan Bulgar* 212
Ana tarafım. *Gavril Gaydarcı* 214
Balık tutmakta. *İrina Stavskaya* 215

Düşünelim, söleyelim. Annadalım. Yazalım 218

SERBEST OKUMAK

Üç ceviz. *Gagauz halk masalı* 220
Topal-ördecik. *Ukrain halk masalı* 221
Altın fenţä. *Moldovan halk masalı* 223
Balık hem balıkçı için masal.
Aleksandr Puşkin 226

Yap kendinä kontrol 232

GÖZÄL GAGAUZÇAM!
Onu sesleerim!
Onu annêêrım!
Onda okuyêrım!
Onda düşünerim!
Onda yazêrım!
Onu koruyêrım!

PAALI DOST!

Sän artık üürenmäk yolun 3-üncü basamaana etiştin. Bilgilerä yollar, biläsin, diil kolay. Bu zor yolda kiyat senin işini kolayladacek, bir büük yardımcı olacek, çünkü kiyadın sayfalarında sän herbir soruşuna cuvap bulacan. Kiyat seni görüştürecek gagauz dilinin çok meraklı dünnesinnän.

Bu kiyat sana yardımcı olacek gagauz dilini taa derindän üürenmää hem gagauz dilinin gözelliini duymaa, lafları sözündä dooru kullanmaa. Çok meraklı işlär cümlä için, tekst için bilecän. Üürenecän dooru hem dolu fikirini, duygularını açıklamaa, ki herkezi seni annasın.

Sän laflıını genişledecän, yazıda kuralları dooru kullanmaa üürenecän, yannışlıksız gagauz dilindä yazmaa becerecän.

Biz umutlanêrız, ki sän kiyadın yaratmalarınnan da tanışacan, angılarını sän mutlak beenecän hem sevecän, angıları kalaceklar senin aklında çok yıllara, angıları, bir ii yolcu gibi, senin yaşamak yolunda dayma yanında bulunaceklar.

Tä onun için – hergün eni bilgilerä meraklık göster! Eni bilgilär hem senin üüsek notaların sevindirsin seni dä, ananı-bobanı da. Bilgileri kolay hem ilin edin, onnarı geliştir hem iileştir, çekettin mi bişey yapmaa – bitir. Bunnarı ensemää deyni, saalıklı hem güçlü ol!

Yolun açık olsun!
Avtorlar

Annaşılmış nışannar

okumak için tekst, şiir

sözlük

orfografiya

kural, teoriya

işlär hem soruşlar

çiftlerdä iş

grupada iş

evdä iş

tekrarlamak için

BİZİM ANA TARAFIMIZ!
ANA TARAFIMIZ!

TARAFIM

I

Tarafım, sän tarafım,
Ne gözälsin, korafım:
Çok cömertsin sän, topraam,
Gagauz Yerim, Bucaam!

II

İlk adım sendä yaptık,
Hem ana da biz dedik,
Kauşu sevdik dinmäz,
„Oglanı" çaldık bitmäz.

Refren:

Gagauziya – hoşluum,
Çok sevin, koru dostluu,
Bayraanı üüsek kaldır,
Sän benim paalı halkım!

III

Gagauziya, mutlu erim,
Vatanımsın sän benim,
Pek işçidir insanın,
Elleri keser altın.

IV

Ne zorluk seni kırdı,
Ne zaman dolaştırdı.
Allahım, koru topraa:
Gagauz Yeri, Bucaa!

Refren:

Gagauziya – hoşluum,
Çok sevin, koru dostluu,
Bayraanı üüsek kaldır,
Sän benim paalı halkım!

TEKRARLAMAK

Seslär hem bukvalar

1 **Kur cümlä resimä görä.**

1. Nereyi gelmiş uşaklar?
2. Kim onnara karşı çıkmış?
3. Nesoy karşılamış üüredici uşakları?
4. Nesoy seläm vermiş uşaklar üüredi-ciyä?

- *Oku.*
  Sentäbrinin biri. Uşaklar şkolaya büük sevinmeliklän geldilär.
- *Yaz cümleleri tefterinä.*

Şiiri demekli oku. Şkolada ilk günün nicä geçti? Annat.

GENÄ ŞKOLAYA

Tä genä şkolaya geldik,
Yazı braktık dünkü gündä,
Çiçek testä hem getirdik,
Çıktık tä şkola önünä.

Üüredici karşı etti,
„Hoş geldiniz!" – seläm verdi,
Da içeri buyur etti,
„Aydın klasa girin!" – dedi.

Dionis Tanasoglu

1. Neredä uşaklar yazı brakmışlar?
2. Uşaklar üüredicisinä ne getirmişlär?
3. Uşaklar nesoy cuvap vermişlär üüredicinin seleminä?
4. Uşaklar artık angı klasta üüreneceklär?

Bu lafları sözündä kullan!
– Zaman hayırlı olsun!
– Seläm!

- *Sırala **üüredici** lafın konson seslerini.*
- *Sölä bir cümlä klasınız için.*

2 **Oku lafları. Sırala sesleri, sora da bukvaları.**

Vatan, Moldova, Bucak, Devlet, üüredici, zanaat.

- *Neylän ayırılêr ses bukvadan?*
- *Angı laflarda ses bukvadan taa az?*
- *Sırala laflarda **Vatan**, **üüredici** sesleri, sora da bukvaları.*
- *Kur iki cümlä laflarlan **Moldova** hem **üüredici**. Yaz tefterinä.*

3 **Bul bukvaların erlerini da laf düz.**

a) **r**, **t**, **e**, **e**, **f**, **t**;
b) **k**, **m**, **a**, **l**, **e**;
c) **a**, **t**, **f**, **t**, **a**;
ç) **z**, **g**, **ü**;
d) **m**, **k**, **e**, **ä**, **r**, **ü**, **n**, **ü**;
e) **d**, **r**, **ü**, **ü**, **e**, **i**, **i**, **c**.

Örnek: a) **tefter – 6 ses, 6 bukva.**

- *Herbir lafta kaçar bukva hem kaçar ses var, sölä.*
- ***Üçüncü** laflan bir cümlä kur. Yaz tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!** Cümleyi yazarkan, lafları kaçırma.*

Sesi biz söleeriz hem işideriz.
Bukvayı yazêrız hem göreriz.
Gagauz dilindä herbir sesin var kendi bukvası.

Gagauz dilindä vokal sesleri: [a], [o], [u], [ı], [ê], [ä], [ö], [ü], [i], [e].
Vokalları gösterän bukvalar on: **a**, **o**, **u**, **ı**, **ê**, **ä**, **ö**, **ü**, **i**, **e**.
Uzun vokallar: **[aa]**, **[oo]**, **[uu]**, **[ıı]**, **[êê]**, **[ää]**, **[öö]**, **[üü]**, **[ii]**, **[ee]** göstererlär bir ses.

Vokallar **ä, ö, ü, i, e** – incä vokallar, gagauz dilindä yımışadêrlar konsonnarı iki tarafa da: *gül* [g'ül], *gel* [g'el'], *ver* [v'er'].

4 **Oku lafları. Yaz lafları iki direcää: sol direcää yaz lafları, angıları çekederlär vokal sesinnän, saa direcää – lafları, angıları çekederlär konson sesinnän.**

Kiyat, suan, kaaz, süt, elek, lelek, ensä, türkü, ayna, küçük, üürenmää, okumaa, Lida, Koli, Petri, Kati, Paşi, Alina, kuan, olak, kedi, biber, kabak, eski, uzun, iplik, iki, elli, otuz.

- *Çiz incä vokalların altlarını.*
- *Kur birinci laflan bir cümlä.*

5 **Bilmeyceleri çöz.**

Maavi çarşaf –
Pek gözäl,
Bütün dünneyi
Örtär.
(...)

Yaamur kaçtı.
Birdän peydalandı:
Alaca pala
Döşeli bulutta.
(...)

- *Yaz bilmeyceleri tefterinä.*
- *Çiz yımışak konsonnarın altlarını.*

Neylän başkalanêr vokal sesi konsondan?

Vokal sesini söleyärkän, soluk çıkêr serbest, işidiler ses.
Vokal sesi düzer kısım: ***e-lek***, ***se-läm***, ***ke-di-cik***.
Konson sesini söleyärkän, aazında solaa nesä engel eder.
Konson sesi kurêr kısım vokallan bilä: ***ta-ra-fım***, ***Mol-do-va***, ***so-luk***.

6 **Oku lafları.**

Çan, çizgi, silgiç, izmetçi, çizmää, bıçak, çıkış, alçak, taşçı.

- *Yaz lafları tefterinä.*
- *Angı ses var hepsindä laflarda? Onu bul da altını çiz.*
- *Kaçar kısım var herbir lafta, say. Nasıl annadın? Annat.*

Laf hem kısım. Urgu. Laf geçirilmesi

Şiiri demekli oku.

YOLUM DÜŞTÜ ANA TARAFIMA

Yolum düştü ana tarafıma,
Serin soluu çekerim güüsümä;
Tä dönemeç, **bitki** yılma –
Da bän girerim küüyümä.

Sabaa durardı sak, açan
Koptu bir kart horoz sesi.
Sora, avaz olup ona,
Doldu çalgıylan herersi.

Ne erken bu orkestra uyandı?
Beni mi karşılêêr Aydar?
Çalmaa ürääm da yollandı
O horozlarlan **barabar**.

Petri Çebotar

yılma – bayırdan (yamaçtan) aşaa
sak – susluk
avaz – tekrarlanan seslär (daada, bayırlarda)
barabar – birerdä

1. Avtorun yolu nereyi düşmüş?
2. Nicä Aydar karşılamış avtoru, annat.
3. Angı orkestra için şiirdä sölener?
4. Neçin avtorun ürää başlamış çalmaa horozlarlan barabar?

- *Yaz tefterinä şiirdä nışannı lafları, koy onnara urgu.*
- *Lafta **barabar** vokalları sölä.*

7 **Oku lafları. Eklä herbir lafa birär bukva, da olsun eni laf.**

en aşık kaz karı kirpi
baca arı uşak aul öz

Örnek: en – eni; en – ben; en – şen.

- *Lafları tefterinä yaz.*
- *Ekledii bukvaların altlarını çiz.*
- *Angı bukvalar yardımcı oldu lafları diiştirmää deyni? Aazdan sölä.*

8 **Bilmeyceleri çöz.**

Aulda hodul gezer, taukları gözleder.
Kaçınêr, aul pek toz, sesindän belli....
(...)

Sana verilmiş,
Ama insan kullanêr.
(...)

- *Bulduu cuvaplardan kur birär cümlä, yaz tefterinä. Koy laflarda urguları.*

  Örnek: **Hodúl**.
- *Nicä annamaa, kaç kısım lafta var? Kısımı angı ses düzer? Vokalsız kısım yada laf olabilir mi?*

9 **Oku. Böl lafları kısımnara. Ayır da tefterinä yaz ikişär laf: ikikısımnı, üçkısımnı, dörtkısımnı.**

Anatar, köpek, okuyucular, dilim, testerä, üüredici, gagauz, Moldova, kiyat, kanatları, mamu, musaafirlär, erik, masal, hesaplamaa.

- *Lafları sıradan-sıraya geçirmäk için kısımnara böl, tefterinä yaz.*
- *Lafların sıradan-sıraya geçirmäk kuralını aklına getir.*

10 **Oku. Verili kısımnara başka kısım eklä, ki laf olsun.**

Ma-, do-, -rı, ço-, -lar, -cak, u-, gü-, bo-, top-, kö-, ke-, -züm.

- *Laflarda urguları koy, onnarı tefterinä yaz.*
- *Bir laflan cümlä kur, kalın vokalların altını çiz.*
- *Sölä urgusuz kısımnarı.*

11 **Oku lafları.**

Devlet, taraf, kırlar, kaar, eşik, erik, uzak,
oolum, üüsek, iinä.

- *Düşün da sölä. Nesoy kurallar lääzım bilmää, ki dooru geçirmää lafları?*
- *Lafları geçirmäk için bölerak, tefterinä yaz.*
- ***Üüsek** hem **iinä** laflarında incä vokalların altını çiz.*

1. Laflar geçirilerlär kısımnara görä:
   mem-leket, ***memle-ket***.
   Birkısımnı laflar geçirilmeer:
   kaar, ***yol***, ***yaa***, ***baa***, ***saat***, ***dil***, ***güz***.
2. Bir bukva brakılmêêr da, geçirilmeer dä:
   inek, ***erik***, ***ibik***.
   Uzun vokallar sayılêrlar nicä bir:
   iinä, ***aala***, ***üülen***, ***iiri***.
3. Vokallar bulunêrlar ***yotlan*** bir kısımda:
   ko-yun, ***ka-ya***, ***ku-yu***.
4. İkili konsonnar, geçirilärkän, bölünerlär:
   kan-nı, ***bal-lı***, ***el-li***.

Lafların ses analizi. Vokal hem konson sesleri

12 **Yaz lafları tefterinä.**

Alçak, evlär, maalä, sokaklar.

maalä

- *Çiz sesli konsonnarın altlarını bir çizgiciklän, sessiz konsonnarın – iki çizgiciklän.*
- *Kur bu laflarlan cümlä da sölä.*

Neylän başkalanêr sesli hem sessiz konsonnar?

Seslilär: **r l m n y b c d g j v z**
Sessizlär: **p ç t k ş f s ţ h**

Çiftli sesli konsonnar lafların bitkisindä işidilerlär (sölenerlär), nicä sessiz, ama yazıda diişilmeerlär. Kontrol yapmaa deyni, lääzım diiştirmää lafı ölä, ki konsondan sora peydalansın (dursun) vokal:

*klu**b** – klu**b**a, horo**z** – horo**z**u;*
*a**v** – a**v**a, di**z** – di**z**ä, tu**z** – tu**z**u.*

13 **Yaz cümleleri. Koy laflarda urguları.**

Sıcak yaz geçti. Hava serin olêr. Kuşlar gider sıcak taraflara.

Örnek: Renkl**i** g**ü**z geldi**.**

- *Çiz laflarda sesli hem sessiz konsonnarın altlarını.*
- *Angı konsonnarın çiftleri var, angıların da yok, sölä.*

Oku şiiri demekli. Soruşlara cuvap ver.

BUCAKTA SABAA

Bir kimsey sorsa:
„Ne gözäl heptän?”
Hiç düşünmedään:
„Bucakta sabaa!”

Gün duudu. Sesli
Uyandı Bucak.
Dost, ömür eni
Uyandı, ya bak:
Bucakta sabaa!

Bir kimsey sorsa:
„Ne gözäl heptän?”
Laf ta etmesä,
Da, düşünmedään:
„Bucakta sabaa!”

Stepan Kuroglu

sabaa

1. „Ne gözäl heptän?” Bu sıracaa şiirdän cuvabı bul.
2. Sän dä ölä mi düşünersin? Kendı laflarınnan annat.
3. Nicä annêêrsın sıracıı: ***Uyandı Bucak***. Annat.

- *Oku birinci dörtsıralıını taa bir kerä, sessiz konsonnarı sırala.*
- *Lafa **sabaa** aazdan ses analizini yap. Sölä, kaç vokal hem kaç konson bu lafta var.*

14 **Bilmeyceleri çöz. Bulduu cuvaplarda kaçar bukva hem kaçar ses var, sölä.**

Pek çiçek sever,
Onnarı süzer.
Savaşêr o pek,
Ballansın ekmek.
(...)

Kırmızı topçaaz gibi,
Var uzun pelii.
Asılı, küpä gibi,
Hepsicii beener.
(...)

- *Bulduu cuvaplarlan kur birär cümlä. Yaz onnarı tefterinä.*
- *Çiz kalın vokalların altlarını.*

Oku şiiri demekli. Şiiri kiyatsız sölemää üüren.

ANA DİLİM

Ana dilim – tatlı bal,
Salkım çiçää kokusu,
Şırasını üklü dal
Vermiş gömeç dolusu.

Ana dilim – gözäl ses,
Maanä-türkü avası,
Onu işidän herkez
Doymaz, geçmäz avazı.

Ana dilim – gevrek söz,
Uygun dizili sedef,
Ürük fikir ona öz,
Kefimä verir hep kef.

Onsuz hiç geçmäz aaçlıım,
Kuru kalır masalım,
Onsuz hiç olmaz saalıım,
Kısır gezir akılım...

sedef

Dili lääzım bilelim,
Biz ona inan evladız,
Dili hiç kaybetmeyelim,
Salt onunnan biz insanız.

Dionis Tanasoglu

şıra – üzüm, meyva suyu,
gömeç – pçelinnıe sotı,
maanä – dörtsıralık şaka türküsü
avaz – çok kerä tekrarlanan bir ses (daada, bayırlarda)
kısır gezir akılım – ne rojdayutsä mısli

1. Avtor neyä benzeder ana dilini? Neçin?
2. Nicä annêêrsın şiirin sıracıklarını:

Ana dilim – gözäl ses,
Maanä-türkü avası?

3. Oku o sıraları, angıları dilimizin gözelliini gösterer.
4. Kayılsın mı avtorlan, ki bu şiir gösterer ana dilinin bal gibi tatlılıını, gevrek sözünü, gözäl sesini? Annat.
5. **Dikatlı ol!** Şiirin sıralarını unutma hem onun laflarını dooru, açık sölä.

- *Birinci dörtsıralıkta incä vokallı lafları çıkar da tefterinä yaz.*
- *Çiz incä vokalların altlarını.*

15 Oku lafları.

Kuan – suan, bal – ... , saaz – ... , buz – ... , yaka – ... .

- *Verilmiş laflarda birär bukva diiştir, da olsun başka laf.*
- *Yaz tefterinä. Çiz diiştirilmiş bukvaların altını.*

16 Yannış bukva.

1. **Ç**atıcı satmış çok **d**al da toplamış bir çuval **y**ara.
2. Bir **ç**arık **k**uan ektim,
   İşimi dä bitirdim.
3. Adamın susuzluktan **b**udakları patlamış.

çarık – deridän yapılı ayak kabı

- *Neylän başkalanêrlar bu laflar?*
- ***Dikatlı ol!*** *Cümleleri tefterinä dooru yaz, laflarda incä vokalların altlarını çiz.*

17 Verili lafları diiştir ölä, ki onnarda ikili konsonnar olsun.

Dil, tut, gül, el, yum, at.

Örnek: *sus – sussun...*

- *Yaz lafları tefterinä.*
- *Çiz ikili konsonnarın altını.*
- *Beendii laflan bir cümlä kur.*

18 Oku. Cümleleri uzun vokallı laflarlan doldur. Yardımcı lafları kullan.

– Açan yatêrsın uyumaa, _____ tarafına dön.
– Dürtmä onu, brak _____ dursun.
– Çorba haşlak, brak _____ .
– Yastıktan _____ çıkêr.
– Uşak suuklamış da pek _____ .
– Koydum imää, git batünu _____ .

- *Yardımcı lafları kullan: saa, raat, suusun, tüü, üüsürer, çaar.*
- ***Dikatlı ol!** İşi dooru yap.*

19 **Yaz cümleleri tefterinä. Cümleleri tamannamaa deyni, lääzımnı lafları kullan.**

Mamunun ... yımışak. Başçada kırmızı ... açtılar. Biz parka ... . Soni topu ...

- ***Yardımcı laflar:** gittik, tuttu, elleri, güllär.*
- *Çiz ikili konsonnarın altlarını.*
- *Birinci cümledä incä vokalların altını çiz.*

Oku annatmayı.

SOKAKTA

Gider kızçaaz şkolaya. Bantları pak, fistancıı ütüyä urulmuş, emenileri yalabıyêrlar. Onun yanında mamusu, taşıyêr onun çantasını. Onnarın ardına gider iki çocucak.

Birisi deer:

– Ya bak, ne kırnak **kızçaaz**. Mayıl olasın bakmaa. Kırnaan kırnaa!

Öbürü ona cuvap eder:

– O hiç **benzämeer** kırnaan kırnaana.

kızçaaz

– Neçin, ba? – şaşmış ilkinkisi. – Ya bak, ne kırnak giimni.

– Onuştan, ki hepsini mamusu onun için yapêr. Kär çantasını da onun şkoladan taşıyêr, bunu bän hergün görerim. **Haylazlar** yok nicä kırnak olsunnar.

Ölä mi osa diil mi ölä?

Oleg Buţen,
çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Nicä avtor yazdırêr kızçaazı? Bul da oku.
2. Neçin kızçaaz „kırnaan kırnaa” görüner?
3. Neçin o diil kırnak?
4. Haylazlar kırnak olur mu?
5. Oku lafları, cümleyi, angısında bulunêr yaratmanın öz fikiri.

- *Oku nışannı lafları. Angı laflarda ses bukvadan taa az?*
- *Laflan **kızçaaz** bir cümlä kur.*

20 **Yaz lafları iki direciktä: sol direcää yaz lafları, angıları çekederlär vokal sesinnän, saa direcää – konson sesinnän.**

Alçak, ev, aaz, sokak, erik, resim, muzey, dar, oyun, büük, gezmää, engin, biber, Oli, Koli, Peti, Vani, taş, er, ayna, aaç, uzun, iplik, otuz, irmi, kuan, anmak, Komrat, Devlet.

engin – geniş

- *Çiz laflarda uzun vokalların altlarını.*
- *Neylän başkalanêr vokal sesi konsondan?*

21 **Oku lafları.**

üüsek maavi
maalä küüdä

maavi

- *Neylän benzeşerlär bu laflar?*
- *Neçin bukva sestän taa çok?*
- *Kur bir cümlä laflan* ***maavi****.*

Cümlä.
Annatma, soruş hem izin cümleleri

22 **Oku. Var mı nicä bu yazıyı demekli okumaa?**

geçti sıcak yaz güz geler aaçlarda yapraklar sarardı başçada oldular almalar uşaklar üzüm toplamaa gittilär

- *Ayır cümleleri. Yarım seslän cümleleri oku. Cümlenin sonunda sesin taa aşaa iner mi?*
- *Cümlelerin arasında duruklanmaa unutma.*
- *Aklına getir, cümlenin çeketmesi angı bukvaylan yazılêr.*
- *Cümlenin bitkisindä ne koyulêr?*
- *Cümlenin hem lafların arasında diişiklilii görmää savaş.*
- *Yaz tefterinä teksti.*

23 **Oku lafları. Onnar maanayca baalı mı?**

1. Paalı, yoktur, erindän, **duuma**.
2. Dostluu, **kaavi**, ta, ayırtmaz, nacak.
3. Gelir, **bilgi**, altın, topraktan, gelir, kiyattan.
4. Paalıdır, **dooruluk**, hepsindän.
5. Nicä, **adam**, gök, vatansız, yıldızsız.

- *Lafları baala da soleyiş olsun.*
- *Beendii söleyişi tefterinä yaz.*
- *Çeket cümleyi nışannı laftan.*
- ***Dikatlı ol!*** *Tefterinä söleyişi yannışlıksız geçir.*

Cümlä – bu bir ya da birkaç laf, angıları bitirilmiş fikir göstererlär:
Avşam. Kati yatmaa hazırlanêr.

24 **Düşün da erleştir bu kafesçiklerä o lafları, ki nışannı direciktä peydalansın gösterili laf.**

Acı, kürek, üzüm, baca, caba, sancı, lääzım, kallä, Länka, sepet, devlet, keremet, muzey, emeni, görümnü, imäk, üzük, käämil, maalä, kulak, elek.

		·	·	C	·	
	·	·	·	Ü	·	·	·
·	·	·	·	M	·	·
	·	·	·	L	·	·
·	·	·	·	Ä		

devlet

- *Bulunmuş lafları böl – kısımnara, sıradan öbür sıraya geçirmää deyni.*
- *Kur laflarlan üç cümlä.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!*** *Savaş annaşılı yazmaa, bir lafı da kaçırmamaa.*

kallä – laanaylan bulgur birerdä (imäk)
emeni – pantofi, ayak kabı.

25 **Cümleleri oku. Bunnar cümlä mi? Neçin? Nesoy cümlä onnar sölemäk neetinä görä?**

Geçti sıcak yaz. Geldi güz. Güneşin sıcaa yalpak, ama yakmêêr. Näändansa, aacın yaprakları koronasından, bir sarı yaprak kopmuş. Topraa dooru sallanarak, düştü.

Güz bölä çekeder!

1. Ne için sölener cümlelerdä?
2. Güz nicä çekeder?
3. Sän dä var mı bunu denediin? Annat.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Çiz cümlelerdä incä vokalların altlarını.*
- ***Dikatlı ol!*** *Cümleleri yazarkan, bukvaları kaçırma.*

Teksti dikatlı oku.

TATLI EKMEK

Goguş taa ilerdän bilärdi, ani pazar günü onnar baayı bozaceklar. Kapunun önündä peydalanmış şarapana, kadacıklar, kazannar.

Cumertesi avşamnen, işlerini bitirdiynän, taa erken yatmışlar uyumaa.

Pazar günü, sabaa ekmeeni idiktän sora, dua edip Allaha yardımcı olsun, hepsicii tutunmuşlar iştän.

Çeketmişlär toplamaa yalabıkları, angılarını tutarmışlar maasuz Goguşa hem mamusuna, çünkü onnardan yaparmışlar şıra.

Kazannar dolduynan, Goguşun bakası hem dädusu almışlar onnarı da götürmüşlär kapu önünä. Şarapanadan kadacık içinä başlamış akmaa, kan gibi, kırmızı, tatlı, çok faydalı yalabık şırası.

Bütün gün işlemişlär. Bütün günü sade üzümnän, şıraylan hem birär parça ekmeklän geçirmişlär. Avşamadan işi bitirsinnär deyni, üülendä ekmek imää oturmamışlar, çünkü vakıt pek paalıymış. Avşam ekmeeni idiktän sora, Goguş ansızdan sormuş:

– Mamucuk, sän neredän büünkü ekmää aldın? O pek tatlıydı. Yapsana sän dä bölä tatlı ekmek.

Mamusu annamış bu işi da, gülümseyip, demiş:

– Ahmacıksın sän taa, uşaam.

– Neçin bän ahmacık? Ne sän yok mu nicä yapasın bölä tatlı ekmek?

– Onuştan ahmacıksın, ani tanımadın bizim ekmää, angısını sän hergün iyersin.

– E ozaman neçin o ölä tatlıydı? Sän onu şekerledin mi?

– Şekerlämedim, uşaam, ama biläsin bunu: „Kuvetlän işleyän adama ekmek herkerä tatlı görüner!"

Konstantin Vasilioglu

1. Goguşlan aylesi pazar günü ne iş yapmışlar?
2. Nezaman onnar tutunmuşlar iştän?
3. Angı üzümneri ilkin toplamaa çeketmişlär?
4. Goguşa bu pazar ne iş düşmüş yapmaa?
5. Avşam ekmeeni idiktän sora ne sormuş Goguş mamusuna?
6. Neçin çocucaa ekmek pek tatlı gelmiş?
7. Mamusu ekmää şekerlemiş mi?
8. Mamusunun cuvabını teksttä bul da oku.
9. Teksti sıralıına görä annat. Teksttän lafları kullanarak, sıralıını koru.

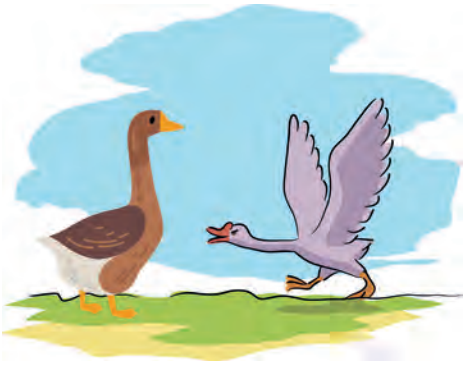
- *Bir annatma, bir soruş hem bir izin cümlä bul, onnarı oku.*
- ***„Kuvetlän işleyän adama ekmek herkerä tatlı görüner!"*** *Kendi laflarınnan cümlenin maanasını açıkla.*

26 **Dialogu rollerä görä okuyun.**

– Ne kaçêrsın, Bıcı?
– Küü yanêr, da kaçêrım.
– Al beni dä!
– De Bıcı-batü, alacam.
– Bıcı-batü!
– Pin kuyruuma.

(masal „Bıcı-batü”)

- *Bul cümleleri, angılarında var soruş. Bölä cümlelerä* ***soruş*** *cümlesi deniler.*
- *Bul cümleleri, angılarında naşeysä sölener, annadılêr. Bölä cümlelerä* ***annatma*** *cümlesi deniler.*
- *Yaz soruşları hem onnarın cuvaplarını. Sän, sormaa deyni, angı cümleleri kullanacan?*
- *Nicä deniler o cümlelerä, angıları verer cuvap koyulmuş soruşlara?*

Herbir cümlä sölener bir neetlän. İnsan, sözleşärkän biri-birinnän, naşeysä sorêr, naşeysä söleer, naşeysä teklif eder.
Cümleyä, angısında naşeysä annadılêr, **annatma** cümlä deniler.
Örnek: *Vasi geldi okula.*
Cümleyä, angısında teklif ediler birbişey yapmaa, **izin** cümlä deniler.
Örnek: *Uşaklar, okuyun bu annatmaları kanikullarda.*
Cümleyä, angısında naşeysä sorulêr, **soruş** çümlesi deniler.
Örnek: *Angı kiyadı sän okuyêrsın?*

Cümlelär intonaţiyaya görä var nicä olsunnar **duygulu** hem **duygusuz**.
Duygulu cümlelerin sonunda şaşma nışanı koyulêr (!)
Örnek: *Uşaklar, koruyun ana dilimizi! Bucaam, severim bän seni!*

Dikatlı oku, aklında tut!

Uşaklar!
Cümlelerin sonunda bän durêrım, üüsek duyguyu, kuşkuluu, şaşmayı göstererim.
Neredä bän durêrım, o cümlelär çok demekli okunsun lääzım!

- *Nezaman cümlenin sonunda şaşma nışanı koyulêr?*
- *Nesoy o cümleleri lääzım sölemää hem okumaa?*

27 **Oku şiiri.**

ANA DİLİM!

Durukluun – çeşmä suyu!
Uygunnuun – gelin boyu!
Sän nazlıysın, şıralı...
Kär altın gibi paalı!

Sofiya Koca

- *Nesoy durguçluk nışannarı durêrlar cümlelerin sonunda? Neçin?*
- *Oku şiiri durguçluk nışannarına görä.*
- *Kendi cümleni kur. Şaşma nışanını kullan.*

uygunnuun

28 **Oku şiiri.**

İstedim yolu geçmää –
Kamionnar sa durmêêr hiç (.?)
Denedim ölä geçmää –
Durguttu beni polis (! .)

– Küçük çocuk, neçin sän
Bakmadın şilofora (. ?)
O burada yol gösterän! (. !)
Eşildä salt aykırla (! ?)

Todur Marinoglu

- *Yaz cümleleri. Lääzımnı nışannarı cümlelerin sonunda koy. Neçin bu nışannarı koydun?*
- ***Dikatlı ol!** Yolu geçmää deyni, kuralları bil da kullan.*

Şeremet

Şiiri duygulu oku.

ŞEN OYNÊÊR GAGAUZLAR

Tarafım – altın başak!
Bereket zengin, ya bak!
Onu büüttü insannar –
Şeremet gagauzlar.

Öter, öter kavallar –
Şen oynêêr gagauzlar!
Sarsılanêr yapılar –
Bu oynêêr gagauzlar!

Burada ayol kızlar –
Karagöz karanfillär!
Açık cannı, ürekli,
Bakışları güneşli!

Öter, öter kavallar –
Şen oynêêr gagauzlar!
Şenniktän taşêr düünnär –
Bu oynêêr gagauzlar!

Mancalar tatlı, sıcak –
Utanma, buyur, konak!
Kıvırmalar fırından!
Kaurmalar ateştän!

Taşêr, taşêr filcannar –
Şen oynêêr gagauzlar.
Bey, buyurun, ii dostlar!
Konaklêêr gagauzlar!

Todur Zanet

1. Neçin şen oynêêr gagauzlar?
2. Nesoy muzıka instrumentlerini kullanêr gagauzlar?
3. Nesoy bereket büüder şeremet gagauzlar?
4. Ne sölener imäk zebillii için?
5. Neredän bu zebillik?
6. Nicä annêêrsın lafları *„Bey, buyurun, ii dostlar!”*

konak – musaafir
zebillik – pek bereketli
başak – kolos
bereket – urojay
kaval – muzıka instrumeti

- **Öter, öter kavallar –**
  Şen oynêêr gagauzlar!
  Yaz bu iki suracı tefterinä.
- *Çiz ikili konsonnarın hem uzun vokalların altını.*

29 **Faydalı demekleri oku.**

Kiyat ii bir dost – ondan da ii yok! Kiyatta bilgi aara, o – nicä altın para! Dünneyi güneş aydınnadêr, adamı – bilgi!

Rubalar mı gözelleder adamı osa yaptıkları mı? Varkan su-ekmek, bişey diil korku.

Turnalar uzaa uçêr, güz kışa hazırlanêr. Güzün dolaya baktın – herersi dolu altın. Güzdän gözäl zaman yok, meyva, eşillik pek çok! Brak, dostum, kışlar gelsin, tabiat ta dinnensin.

- *Angı durguçluk nışannarı durêrlar cümlelerin sonunda? Neçin?*
- *Sesin üüsekliinnän (intonaţiyaylan) cümleleri oku.*
- *Nesoy onnar sölemäk neetinä görä? Açıkla.*
- *Bilgi için faydalı demekleri tefterinä yaz. Onnarı aklında tut.*

30 **Shemalara görä *birär* cümlä kur.**

_____ _____ _____ .
_____ _____ _____ !
_____ _____ _____ ?

- *Cümleleri tefterinä yaz.*
- *Düz cümleleri durguçluk nışannarına görä.*
- ***Aklına getir!*** *İlk lafı cümledä büük bukvaylan yaz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Yazıları tefterin sayfasında dooru erleştir. Yaz kırnak.*

Cümlelerin baş payları. Cümlelerdä lafların baalantısı

Demekli, duygulu teksti oku.

VATANIM İÇİN BİR SÖZ

Pelin otu Gagauziya kırlarında pek çok var. Solukta da duyulêr bu acı koku. Bu acı ot kokusu halkımızın bir istoriya simvolu oldu. Gagauzların, nicä dä başka halkların, var kendi Vatannarı. Allaa yaratmış halkımızı hem vermiş ona Vatan.

Gagauzların topraa küçük, ama bu toprakta yaşayannarın cannarı pek büük hem geniş.

Gagauzların sayıları da, başka halklara bakarak, bu dünnä üzündä pek çok diil, ama ruhumuz çetin hem kuvetli.

Gagauz olmaa kolay diildir. Çok uzun yollar geçmiş halkım, ama adetlerini, dilini, sıralarını unutmamış, kaybetmemiş. Gagauzların arasında şindi dä yaşêêrlar halk adetleri, halk oyunnarı. Büünkü günä etişmiş dedelerimizdän çok gözäl, meraklı halk masalları, türküleri, maanileri, türlü cümbüşlär, bilmeycelär hem söleyişlär.

dedelerimizdän usluluk

Gagauziya... Gagauzlar... Vatan... Sevda... Ne gözäl, yalpak, käämil laflar! Ne dolu, ne geniş dalgalandıran laflar! Bu laflar artık girdilär herbir adamın içinä, canına, yaşamasına. Bu lafların yanında olur dursun sade laflar: Usluluk, Saalık hem Ekmek!

Gagauziyanın peydalanmasından sora peydalandı gagauzların kolaylıı eniycä yaşamaa, başka halklara bakmamaa aşaadan yukarı dooru, ama olmaa onnarlan

denk. Taa saygılı Mihail Çakir geçmiş asirin çeketmesindä demişti: „Var umut, ani gagauzların kulturası ii gidecek". Halkın ruhu kaaviykän, dili, yazısı, adetleri yaşayarkan – halk birkerä bilä kaybelmäz.

Stepan Bulgar

1. Nesoy ot gagauzların bir istoriya otu olmuş?
2. Gagauzların cannarı nesoy?
3. Avtor kendi Vatanı için nicä yazêr?
4. Sän dä mi avtor gibi düşünersin? Annat.
5. Mihail Çakirin laflarını taa bir kerä oku, sora da tefterinä yaz. Onnarı aklında tut!

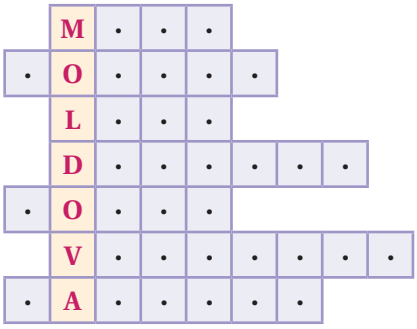
denk – birtakım

- *Laflarlan **Gagauzlar**... **Vatan**... **Sevda** birär cümlä kur da tefterinä yaz.*
- *Bul onnarın baş paylarını, çiz altlarını.*

Cümledä herbir lafın var kendi rolü. Laflara cümlelerdä deniler **cümlä payı**.
Subyekt hem **predikat** – cümlenin **baş payları**.
*Sokaklarda **tutuştular** şafklı **lampalar**.*

Subyekt gösterer, kimin için ya da ne için sölener cümledä, hem cuvap eder soruşlara ***kim?*** ya da ***ne?***
*Sokaklarda tutuştular şafklı **lampalar**.*
Predikat gösterer, ne sölener subyekt için hem cuvap eder soruşlara ***ne yaptı? ne yapêr? ne yapacek?*** h. b.
*Sokaklarda **tutuştular** şafklı lampalar.*

31 **Kafeşçikleri doldur adlarlan (insan, küü, kasaba adı) ölä, ki direciktä bulunan bizim devletin adından hepsicii bukvalar kullanılsın.**

- ***Moldova** lafınnan bir cümlä kur da onnarı tefterinä yaz.*
- *Çiz cümlelerin baş paylarını.*

32 **Aşaadakı lafları diiştir ölä, ki baalaşsınnar da cümlä olsunnar.**

Ev, urok, yap.	Türkü, oyun, ..., uşak.
Başça, kuş, çal.	..., çayır, otla.
Su, getir, Vani.	Usta, ev, düzmää.

Örnek: Urok**larımı** ev**dä** yap**êrım**.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Çiz subyeklerin altını bir çizgiylän.*

33 **Oku cümleleri, sora da yaz tefterinä.**

Bucaa güz geldi. Kuşlar sıcak taraflara gittilär. Cevizlär erä düştü. Aaçlardan sarı yapraklar silkinerlär. Suuklar başladılar olmaa.

Örnek: Renkli güz geldi.

- *Herbir cümledä subyektleri bul. Angı soruşa onnar cuvap ederlär?*
- *Çiz subyektlerin altlarını bir çizgiylän.*
- *Bul predikatları. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär? Çiz predikatın altını iki çizgiylän.*

34 **Cümleleri oku. Cümlelerin sonunda nışannara görä sesini uydur.**

1. Binnärlän yıl yaşa, Bucak!
2. Mamudan paalı bu dünnedä bişeycik hiç yoktur.
3. Bizim tarafımıza güz nezaman geler?

- *Aazdan sölä cümlelerin baş paylarını.*
- *Kur bir cümlä **Ana tarafın** için da onu yaz tefterinä.*
- *Çiz baş payların altlarını.*

35 **Oku teksti. Koy tekstin adını.**

Şansora oldu avşam. Saatlar dokuza gidärdi. Dışarda ama taa aydınnıktı. **Maşi pençeredän dışarsını bakardı.** O görärdi, nicä sarı yapraklı fidannar eriyer.

Demir yol garasına biz etiştik. Evelki kapu zor açılardı. Hepsi treni beklärdilär.

Stepan Bulgar

- *Yaz cümleleri tefterinä. Nışannı cümlenin baş paylarını bul da altlarını çiz.*
- *Kimin için hem ne için laf gider cümlelerdä?*
- ***Kim? Ne?** soruşları dooru koy.*

Tekst

36 **Teksti dikatlı oku.**

Ya sesirgen, sabaadan avşamadan senin dolayında laf işidiler! Evdä dä, sokakta da lafederlär. Sän buna okadar alıştın, ki artık denämeersin. İşidersin ozaman, açan sana danışêrlar.

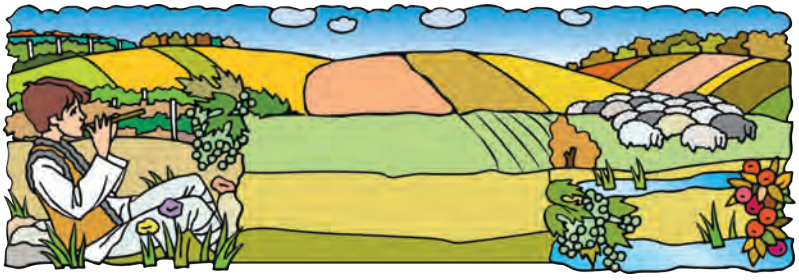
Ama ya düşünelim, insannar nekadar güç koymuşlar, işlemişlär, dili tertiplemää deyni? Da olsun kolayı, biz büün lafedelim, okuyalım, yazalım. Sän dä vakıdı kaçırma, ana dilini üüren!

- *Sän ne annadın bu teksttän? Var mı bunu sän dä denediin?*
- *Ya, bir kerä sokakta sesirgen, ne işittin, klasta annat.*
- *Yaz teksti tefterindä, son cümleyi aklında tut – gözäl gagauzçamızı havezlän üüren.*
- *Koy tekstin adını da ikinci abzaţı tefterinä yaz.*
- ***Dikatlı ol!** Teksti sayfada dooru erleştir. Yaz herbir lafı yannışlıksız.*

tertiplemää

TEKST abzaţlardan düzüler. Herbir abzaţ kırmızı sıradan yazılêr.

Teksti hızlı, serbest oku. Herbir lafı açık sölä.

MOLDOVA

Moldovada açık havada herzaman göktä gün bulunêr. Yok ne bir adam, ne bir kuş ya da hayvan, sevinmesin Moldovanın güneşinä! Bunun için onun adı da gider – Güneşli Moldova. Bu respublika benzeer bir gözäl, koraflı kilimä, angısını döşemişlär çayırlara, yası bayırlara, küülerin hem kasabaların dolayına.

güneşli
Moldovanın merkezi

Moldovanın merkezi – Kişinöv. Burada var zanaat okulları, institutlar, angılarını bitirdiktän sora uşaklar türlü-türlü zanaat kabul ederlär. Sokakları onun geniş, pak, yannarında dikili bin türlü aaçlar, gözäl-gözäl çiçeklär açêrlar, gümelär dä var. Burada evlär çokkatlı hem biyaz taştan yapılı.

Ama diil sade Kişinöv, başka kasabalar da, küülär dä Moldovada var, angıları savaşêrlar gün-gündän taa kırnak, taa gözäl hem zengin olmaa. Yortular respubli-

kada pek şen hem meraklı geçerlär. Çalgıcılar gözäl çalêrlar, insannar da, kol-kola tutunup, türlü halk oyunnarı oynêêrlar. Yok bir dä şkola, bir dä uşak başçası, neredä beenmesinnär moldovan oyunnarını – ölä onnar şen „ateşli" hem kolay kaplêêrlar insanın üreeni. Moldovannar kendileri dä oyuncu, oynêêrlar, nicä artistlär. Hep ölä islää onnar fabrikalarda hem karagöz kırlarda da.

Ne sade büümeer Moldovada! Üzüm, alma, armut, erik, taa çok başka işlär dä. Sade Moldovanın meyvalarından hem eşilliklerindän var nicä hazırlamaa türlü konservalar, hoşaf hem çok tatlılıklar hepsinä uşaklara.

Todur Marinoglu

1. Neçin Moldovaya Güneşli Moldova deerlär?
2. Angı kasaba Moldova Respublikasının baş kasabası?
3. Ne bilersin Kişinöv için?
4. Nicä Moldovada yortular geçerlär?
5. Moldovada nelär büüyer? Onnardan insannar ne yapêrlar?
6. Küüyün ya da kasaban için aazdan annat.

- *Bul bu teksttä üç annatma cümlä.*
- *Bul teksttä iki duygulu cümlä. Yaz cümleleri tefterinä.*

37 Resimä bakın, *dört* cümlä kurun da tefterinizä yazın.

- *Cümleleri biri-birinä maanayca baalayın. Ne oldu?*
- *Cümleleri kurmak için verili soruşları kullanın:*
  - Burası neresi?
  - Uşaklar ne yapêrlar? (uşakların adlarını koy).
  - Klasınız nesoy lääzım olsun?
  - Nicä uşaklar işleerlär?

Verili lafları kullanın: *tafta, izmetçi, temizlik, sulamaa, süpürmää, silmää.*

Oku dikatlı yaratmayı.

ORLİOGLULARIN ÇÖŞMESİ

Geldiydi ilkyaz, Gani pek sevärdi bu zamanı, onu artık kolverdiydilär kaçınsın, oynasın dışarda, nekadar istärsä, kendibaşına. Kışın sa hava lüzgerli, günnär kısa, dışarda çok oyalanmaa brakmazdılar. Ama şindi sıcaktı, kuşçaazlar çalardılar. Koyunnar, kuzular kıra eşil çimenä çıktıydılar... Bir gün, açan hava pek islää olmuştu, malisi dedi Ganiyä, ki getirsin onun bastonunu. Gani annadı, ki malisi nereyisä gidecek, bastonsuz ona uzak erä gitmäk zordu – yoktu neyä dayansın.

– Male, ne yapacan bastonu? – sordu Gani.

islää
çöşmeyä

– Gidecez çöşmeyä, çocuum.

Çöşmeyä Gani taa yokmuş gittii.

– Te islää, çöşmeyi dä görecäm, – düşündü Gani. Malisi verdi ona bir toprak çölmek.

– Sän bunu taşıyacan, – dedi. Kendisi dä çıkardı birkaç laalä hem zambak çiçeklerini köklän, aldı onnarı topracıınnan sepetçiinä, da yollandılar. Etiştilär çöşmeyä. O Ganilerin evindän çok yıraktı, küüyün kenarında, taman iki yol çatırıındaydı, gözäl kırnak tertipliydi. Demirdän kurnası parlak yalabıyardı, önündä duvar suvalıydı ţementlän, hem orada vardı bir dä ercääz, nicä dolapçık. Yakıncacık büüyärdi bir gür dallı ceviz aacı, onun da gölgesindä vardı bir skemnä gibi tafta koyulu. Gani annadı, ani orayı oturmaa lääzım, da ilkin erleşti skemnecää, sora yanına malisi oturdu, dinnenirdilär...

Ama Gani, nasıl da bilersiniz, pek sevärdi çok işlär sormaa, da artık başladıydı.

– Mali, biz neçin burayı geldik? Çöşmeyi mi görmää?

– Çöşmeyi görecez hem dikecez te bu çiçekleri çöşmä yanına.

– Neçin dikecez?

– Büüsünnär da açsınnar deyni. Açan insannar geleceklär su içmää, çiçeklerä dä sevinsinnär.

Onnar diktilär çöşmenin bir yanında zambakları, öbür yanında da – laaleleri. Gani çölmeklän taşıyardı çöşmedän sucaaz da sulardı taazä dikili çiçekleri. İş yapardılar, hem Gani hep sorardı:

– Mali, te bu ceviz aacını kim dikmiş burayı?

– Onu, çocuum, raametli dädun taa saalında dikti, açan çöşmeyi başladılar düzmää. Çöşmä düzmäk – bu bir hayır. Onu dädun yaptı, ama o bizim dä sayılêr hayırımız. Onuştan te biz dä çalışêrız, burada gözäl hem tertipli olsun. Bizä deerlär Orlioglular, bu çöşmeyä dä deerlär – Orliogluların çöşmesi.

– Mali, e neçin dädumuz düzmüş bizim çöşmeyi bölä uzakta, neçin yapmamış onu bizim aulda? – bir büük adam gibi koyardı akıllı soruşları Ganicik.

– Bizim evin yanında var pınar, burada sa yok. Ama bu erdän çok yorgun yolcular geçerlär. Bu iş için dädun düşünmüş, olsun o insannara serin sucaaz içmää.

İşi bitirdilär, içtilär çöşmedän datlı serin sucaaz da artık gidärdilär evä. Yolda Gani taa bişey sordu:

– Mali, – dedi o ansızdan, – biz çölmecii unuttuk çöşmedä dolapçıkta. Dönüp kaçarak, alayım onu?

– Unutmadık, çocuum, – dedi Sofi babu, – biz onu braktık yolculara, olsun neylän sucaaz içmää deyni...

Nikolay Baboglu

1. Neçin bu çöşmeyä Orliogluların deyärmişlär?
2. Bir gün Gani malisinnän nereyi gitmiş?
3. Ne onnar çöşmedä yapmışlar?

yol çatırı – perekröstok

4. Açıkla, nicä annêêrsın lafları ***„hayır yapmaa”***?
5. Bul o eri da oku, neredä sölener çölmek için.

- *Getir aklına yaz günnerini, nesoy çiçeklär sizin başçanızda büüyärdi?*
- *Kur başçanızda çiçeklär için üç cümledän bir tekst da yaz tefterinä. Çiçeklerin adlarını yazmaa unutma. Koy tekstin adını.*
- *Çiz cümlelerin baş paylarının altlarını.*

38 **Oku teksti. Bu teksttä kimin için sölener? Annat.**

Bir küüyün dolayında çok meyva başçaları vardı. Onnarın içindä türlü kuşçaazlar yaşardı, pek tä **gözäl** çalardı. Hem da onnar çok fayda getirärdilär. Kuşçaazlar zararcı tırtılları, **böcekleri** aaçların yapraklarından, kaplarından iyärdilär.

İlkyazın aaçlar çiçek açardılar, gözäl koku dolaylara daadardılar. **Küüyün içindä dä hertaraftan gözäl kuş sesi işidilärdi.**

Güzün insan herkez başçasından tatlı meyvalar toplardı. Meyvaları evä getirärdi dä sevinärdi. Onnar şükür edärdilär kuşçaazlara, ani zararcı böcekleri iyärdilär, da çok meyva olardı.

- *Kaç maana payına (abzaţa) bu teksti var nicä bölmää?*
- *Göster abzaţların sınırlarını.*
- *Neylän meraklı 1-inci abzaţ?*
- *Koy tekstin adını hem yaz tefterinä birinci abzaţı.*
- *Nışannı cümlenin baş paylarını bul, altlarını çiz.*
- *Nışannı lafları tefterinä geçir da kısımnara böl, laflarda urguları koy.*

39 **Resimä dikatlı bak.**

- *Annat, ne görersin resimdä.*
- *Kur Ana tarafın için **dört** cümledän bir tekst.*
- *Koy tekstin adını.*

Evdä bir resim küüyün/kasaban icin yap, klasta onu annat.

Ne o tekst?

40 **Oku söleyişleri. Yaz onnarı tefterinä.**

1. Vatandan gözäl er dünnedä yoktur.
2. Gagauziyanın varlıına faydalı ol!
3. Duuma erindän paalı yoktur.
4. Yurtluunda kahır da ilinmiş.
5. Vatan, nicä tatlı bal, onu koruyan – helal.

- *Açıkla herbir söleyişin maanasını. Tut onnarı aklında.*
- *Birinci söleyişä görä resim yap, sora da **dört** cümledän bir tekst kur, onu klasta annat.*

TEKSTİN NIŞANNARI

1. Tekst kurulu cümlelerdän.
2. Teksttä cümlelär maanayca biri-birinä baalı.
3. Teksttä kimin için ya da ne için sölener? Bu tekstin teması.
4. Tekstin temasını var nicä annamaa (tanımaa) adından.
5. Tekstin var payları (bölümneri):
   çeketmesi*, *temel payı*, *bitkisi.
6. Teksti annamaa – bu onun öz fikirini annamaa.

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI
Ana tarafım

devlet	alçak evlär	erlär
çiçek	geniş	muzey
açan	dar	anmak taşı
taraf	sokaklar	Gagauziya
engin	maalä	resim galereyası
üüsek	görümnü	Komrat Devlet Universiteti

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti.

Gagauziya... Gagauzlar... Vatan... Sevda... Ne gözäl, yalpak, käämil laflar! Ne dolu, ne geniş dalgalandıran laflar! Bu laflar artık girdilär herbir adamın içinä, canına, yaşamasına. Bu lafların yanında olur dursun sade laflar: Usluluk, Saalık hem Ekmek!

Gagauziyanın peydalanmasından sora peydalandı gagauzların kolaylıı eniycä yaşamaa, başka halklara bakmamaa aşaadan yukarı dooru, ama olmaa onnarlan denk. Taa saygılı Mihail Çakir geçmiş asirin çeketmesindä demişti: „Var umut, ani gagauzların kulturası ii gidecek". Halkın ruhu kaaviykän, dili, yazısı, adetleri yaşayarkan – halk birkerä bilä kaybelmäz.

Stepan Bulgar

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Gagauziya için tekrarla gözäl lafları.
2. Gagauziyanın peydalanmasından sora ne oldu?
3. Mihail Çakir ne demiş gagauzların kulturası için?
4. Halkın ruhu neylän kaavi?

ANNADALIM!

Cümleleri oku. Onnarın baş paylarını bul da sölä.

Şen oynêêr gagauzlar. Geçti sıcak yaz.

Verilmiş lafta vokal seslerini sırala.

Moldovada

YAZALIM!

Güz için ***üç*** cümlä düz da tefterinä yaz.
Yardmcı lafları kullan: *güz, altın, aaç, çiçek, Gagauziya, park, kuşlar, yapraklar, güneş, hava.*

ŞKOLA BİZİM YAŞAMAMIZDA
ŞKOLA

Söz. Dialog.
Aazdan hem yazılı söz

1 **Oku şiiri demekli.**

Üürendik biz okumaa,
Tefterdä gözäl yazmaa.
Klasımız gözäl, kırnak,
Lafederiz dä yalpak.

1. Sän dä okumaa üürendin mi?
2. **Dikatlı ol!** Unutma hergün tefterindä gözäl yazmaa.
3. Annat klasın için.

Nedän kurulu söz?

Söz – dilin çalışması, ötmesi. Sözleşmäk yardımınnan insan biri-birinnän annaşêr, eni informaţiya verer. Bizim sözümüz düzülü cümlelerdän, cümlelär dä – laflardan.

2 **Oku teskti, kaçırılmış bukvaları koyarak.**

Söz

Hayvannar çıkarêrlar ses-signal. Bu seslärlän onnar biri-birinä sesederlär bir korku için, imeelik için.

Sözü kullanêr sade ins…n. Uşak üür…ner sözleşm…ä (lafetmää) başkasından (anasından-bobasından).

- *Oku birinci abzaţı. Angı söz formasını kullandın?*
- *Birinci abzaţta kaç cümlä var? Onnar nesoy biri-birinä baalı?*
- *Yaz tefterinä ikinci abzaţı.*
- *Nesoy söz formasını kullandın?*

Oku teksti.

NİCÄ DOSTLAR ANNAŞILÊR...

Tilki, Kunduz hem Domuz annaşmışlar bir uzun yola barabar yollanmaa. Daalarda, bayırlarda gezmää – eni erleri görmää.

Hazırlamışlar, almışlar, ne lääzım uzak yola, da yollanmışlar. Gitmişlär, nekadar gitmişlär, da bir dereyä etişmişlär. Öbür tarafına geçmää deyni varmış bir daracacık köprücük, angısından varmış nicä sade birär-birär geçmää.

kunduz – bobör
hatır – saygı

yollanmaa

– Geç ilkin sän, – demiş Domuz Kunduza.

– Sän taa büüksün bizdän. Bu sana bir hatır.

– Dooru söleersin! Ko ilkin Kunduz geçsin! – kayıl olmuş Tilki.

Kunduz, geçirkän köprücüktän, köprücük, çatırdayıp, kırılêr onun altında, da Kunduz su içinä düşer.

– Ya belayı başımıza geldi! – çekeder baarınmaa Tilki. – Domuz, hızlı atla su içinä da kurtar Kunduzu! Buulacek bizim Kunduz! Hızlı! Taa hızlı!

– Sän kendin var nicä onun ardına atlayasın! – grohlamış Domuz. – Bän kär havezlän vardı nicä yapayım bu işi, ama korkêrım, suuklamayım bu suuk suyun içindä!

– Saa olun, dostlar, bän kendim dä nasınicä çıkacam! Ne, bilmeersiniz mi, ani bän üzmää becererim? – işidilmiş köprücüün altından Kunduzun sesi.

Çıkêr Kunduz derenin kenarına. Üüsürmüş, ansırmış, buvazını paklamış.

– Pek gözäl! – sevinmişlär Tilkiylän Domuz. – Hadi ileri yollanalım!
– Ee, yok, dostlar! – çetin demiş Kunduz. – Bän sizinnän bireri gitmeyecäm!
– Neçin?

Sergey Vladimiroviç Mihalkov,
çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Nereyi Tilki, Kunduz hem Domuz annaşmışlar gitmää?
2. Neçin Tilki hem Domuz köprücüün öbür tarafına ilkin kendileri geçmemişlär?
3. Yardım ettilär mi Domuz hem Tilki Kunduza?
4. Var mı nicä onnarı haliz dost saymaa? Neçin?
5. Neçin Kunduz istämemiş ileri dooru gitmää „dostlarınnan”?

- *„Nicä dostlar annaşılêr...” annatmasını rollerä görä okuyun.*
- *Kullan ses üüsekliini, logika urgusunu, jest, mimikayı.*

3 **Oku cümleyi.**

Dooru lafetmää hem yazmaa insannar bütün yaşamasında **üürenerlär**.

- *Cümlenin maanasını açıkla.*
- *Dooru lafetmää hem yazmaa deyni, ne lääzım bilmää hem becermää?*
- *Yaz cümleyi tefterinä.*
- *Nışannı lafta konsonnarın altını çiz.*

4 **Annat kendi dostun için.**

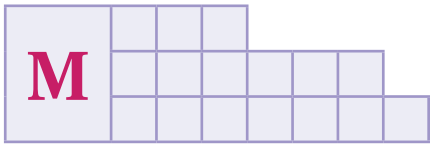
Yardımcı lafları kullan: *dost, sevgili, yakın yaşêêr, kiyat okumaa, birerdä oynamaa, resimnemää, paylaşmaa, bibliotekaya gitmää.*

- *Annatmanın adını koy.*
- *Evdä hazırlan da klasta dostun için annat.*
- *Bu aazdan mı osa yazılı söz mü? Neçin ölä sayêrsın? İnandır.*

Aazdan sözü biz ***işideriz*** ya da ***söleeriz***.
Yazılı sözü biz ***okuyêrız*** ya da ***yazêrız***.
Aazdan sözdä lafedän kişi lääzım uygun kullansın ses üüsekliini, logika uygunnuunu, pauzayı, mimikayı, jest, ton.

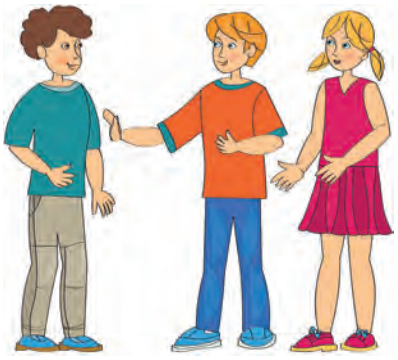
5 **Doldur kafesçikleri uygun bukvalarlan (laflarlan).**

1. Ananın anası.
2. Bizim devletimizin adı.
3. Papşoy unundan imäk.

- *Kur aazdan herbir laflan birär cümlä.*
- *İkinci laflan kurduu cümleyi yaz tefterinä.*
- *Nesoy sözü kullandın ikinci cümleyi kurarkan? İnandır dooruluunu.*

6 **Bak resimnerä. Belli et aazdan hem yazılı sözü.**

- *Resimnerä görä bul aazdan sözü hem yazılı sözü. Nasıl annadın?*
- *Ne görersin resimnerdä? Annat.*
- *Yazılı söz için (resimä görä)* ***üç*** *cümledän kur bir tekst. Yaz onu tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!*** *Sayfada teksti dooru erleştir. Yazılmışa kontrol yap.*

7 **Oku söleyişleri, angıları girer aazdan sözä, sora da – yazılı sözä.**

1. Kiyatta bilgi aara, o – nicä altın para.
2. Kim söz verer, o lafında lääzım dursun.
3. Adam kiyatsız, nicä kuş kanatsız.

- *Ayır ilkin aazdan sözä girän söleyişleri, sora da – yazılı sözä girän söleyişleri.*
- *Yaz onnarı tefterinä.*

Dialog. Monolog

Ne o dialog?

Dialog – iki ya da birkaç kişinin arasında sözleşmäk.
Dialoglu teksttä herkezin ***replikası*** yazılêr eni sıradan. Herbir sıranın başlantısında birär çizgi koyulêr (–).

Oku teksti.

ŞKOLAYA

I-ci (payı)

Günnär kısalardı. Güneş ta artık pek ölä kızdırmazdı. Aaçlarda sat-pat sarı yaprak görünärdi. Herersi eşillik, meyva doluydu, üzümnär olardılar.

Goguş bu güzün lääzımdı gitsin şkolaya, ama o bilmäzdi, nezaman güz gelecek. Günün birindä Goguş sokakta top oynayardı uşaklarlan, açan işitti mamusunun sesini:

– Goguş!

– Ne, mamucuum?

– Ya, brak oyunu, da gidelim lafkaya.

– Naşey alacan lafkadan, ma?

– Naşey, naşey? Sana bir kostümcuk alacam, çanta, tefter... Ne, sän unuttun mu, uşaam, ani şkolaya gidecän?

– Ee, güz geldi mi artık?

– Geldi yä, nası. Vakıt geçti. Sän da büüdün. Tä koca çocuk oldun.

– Sabaa mı şkolaya gidecäm?

– Diil sabaa, gözelim. Üç gündän sora. Pek ii nışan, uşaam, ani sän üürenmäk yoluna seftä pazertesi hem ayın da çeketmesindä gidecän.

Goguş, üzünü yıkayıp, tutundu mamusunun elindän da gittilär lafkaya. Orada herşey vardı. Satıcı, sesleyip, ne lääzım, uzattı bir maavi kostümcuk. Goguş giidi onu. Kostümcuk kär sırtına göräydi. Goguşçuk ölä dä çıkarmadı sırtından o kostümcuu. Ondan sora aldılar tefter, kalem hem başka şkolacı tedarıklarını. Lafkadan evä dönärkenä, Goguş hepsinä gelenä-geçenä baarardı:

– Bana şkolacı kostümü aldılar! Bän şkolaya gidecäm! Bän şkolaya gidecäm!

tedarıklarını

II-ci (payı)

Bu üç günün içindä Goguş hiç topu elinä almadıydı, uşakların oyunnarına katılmadıydı. Bu vakıtta o birkaç kerä çıktıydı sokaa, ama ozaman da göstermää eni kostümunu, eni çantasını, eni tefterlerini, eni...

Ne sıralamaa, açan onda hepsi eniydi. Kär Goguş ta eniydi. Onu hiç yoktu nicä tanımaa. O hiç benzemäzdi o öbür çocucaa, angısının, sokakta oynayarkan, gözleri tozdan görünmäzdi, saçları dolaşıktı hem taa çok yalnayak gezärdi.

Geldi sentäbrinin biri. Goguşlar şkoladan uzacık yaşayardılar, da onuştan, tokatçık gırçlayıp, açıldı, açan taa edi yoktu. İlkin çıktı auldan Goguşçuk.

Onu hiç yoktu nicä tanımaa: eni kostümcuklan, eni emeniciklärlän, eni biyaz gölmeciklän, angısının yakacıı kostümcuun üstünä çıkarılı, eni çantaylan, eni kiyatlarlan... Goguş ayaktan başınadan yalabıyardı. Kendisi gözäldi.

Onun üzü sevinmeliktän hem girginnenmektän bir güneşçik gibi kär şafk

edärdi. Ama o renkli güz çiçekleri onu taa da pek gözelledärdi. Goguşun ardına çıktı sokaa donaklı mamusu da.

Şkolaya yollanacaa zaman, bakası sokakta kaldırdı Goguşçuu yukarı, öptü hem dedi:

– İi günnär sana, oolum! İi bilgilär! Yaşamakta adam olasın, hem senin bilgi yolların herkerä açık olsunnar!

Çok işlär Goguşun yaşamasında unudulmuş, ama bakasının duasını büünkü günädän dä unutmamış.

Konstantin Vasilioglu

kızdırmaa – yısıtmaa
lafka – tükän, magazin
üz – surat
tedarık – lääzımnı tertiplär
emeni – ayakkabı
girginnik – hodulluk
dua – adamın istedii, molitva

1. Nedän annaşılêr, ani güz geldi?
2. Neçin mamusu çaarmış Goguşu sokaktan?
3. Nereyi hem neçin gitmişlär Goguşlan mamusu?
4. Nelär Goguşa almışlar?
5. Ne diişildi Goguşun yaşamasında bu üç günün içindä?
6. Neçin Goguşu hiç yokmuş nicä tanımaa?
7. Nesoy duygular Goguşu kaplamış şkolaya yollandıı zaman.

- *Bul tekstin birinci payında Goguşun hem anasının arasında dialogu.*
- *Okuyun klasta onu rollerä görä.*

8 **„Şkolaya” tekstin ikinci payını oku.**

Dikatlı ol! **Oku teksti annaşılı, bukvaları kaçırmayarak hem onnarı diiştirmeyeräk.**

Bu lafları sözündä kullan!
– Saa ol!
– Saa olunuz!
– Canabiniz!
– Şükür ederiz!

- *Nesoy nasaat bobası Goguşa vermiş? Bul onu teksttä da tekrar oku.*
- *Neyä üüreder Goguşun bobasının nasaatı?*
- *Kaç kişinin sözü bu nasaatta? Bu sözä nesoy deniler? Annat.*
- *Annat, ne sän şkolada hepsindän çok beenersin. E senin sözünä nesoy deniler?*

9 **Dialogu okuyun rollerä görä.**

– Zaman hayır olsun!
– Zaman hayır olsun!
– İsteerim bir gözäl fistan satın almaa.
– Buyur, geç da ayır. Bizim lafkada çok gözäl fistannar var.
– Te bu fistan kaç para yapêr?
– Onun paası üz leydän zeedä.
– Bän bu fistanı beendim. Ozaman mamuylan gelecez almaa. Kalın saalıcaklan!

– Saalıcaklan! Bekleyecez sizi!

- *Neçin bu sözä dialog deniler? Cuvabını inandır.*
- *Sölä, kim kiminnän lafeder?*
- *Dialogun adını koy.*

10 **İlerledin dialogu. Kullanın aşaada verili yardımcı lafları.**

Länkaylan Alöşa geldilär bibliotekaya kiyat almaa.
Onnarı karşıladı bibliotekacı.
– Zaman hayır olsun, Länka!
– ... .
– Ne isteersin?
– ... .

Yardımcı laflar: *zaman hayır olsun, Canabiniz, kiyat, bibliotekada, sergen, saa ol, şükür ederiz.*

Ne o monolog?

Monolog – bir kişinin sözü.
Bu kişi var nicä annatsın şiiri (ezber), annatsın sevgili masalını, çalsın türkü, annatsın meraklı haberlär.
Onun sözü danışılêr sesleyicilerä ya da kendi-kendinä.

11 **Topla lafları, ki cümlelerdä lafların baalantısı olsun.**

Biz, üçüncü, üürenecez, klasta.
Şkolamız, hem, büük, bizim, gözäl.
Ana, dili, severiz, uroklarını.
Biz, bilgi, çok, şkolada, edinecez.

- *Bu monolog sözü mü osa dialog sözü mü? Annat.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Uzun vokalların altını çiz.*

12 **Çöz bilmeyceleri.**

1. Çantada erim benim,
Ne olêr klasta, bilerim.
Çalışkansın mı, haylaz mı –
Hepsinä bän bildirerim.
(...)

2. Diil gümä o – yapraklı,
Diil adam o – akıllı,
Diil gölmek o – dikili,
Diil tarla o – ekili.
(...)

- *Yaz bilmeyceleri hem onnarın cuvaplarını tefterinä.*
- *Bu monolog sözü mü osa dialog sözü mü? Sölä.*
- ***Dikatlı ol!** Yaz yannışlıklız herbir lafı, bukvaları kaçırma.*

Oku teksti.

ÇANCAAZ

Biz hepsindän çok bekleeriz çancaazın sesini, açan şkolamız yakın kolvermää. Taa da pek ozaman, açan analarımız unudêr bir dadamık-katık çantamıza koymaa, da karnımız artık iicä acıkmış. Hiç halımız kalmêêr üürediciyi seslemää, neçinki, istär-istemäz, aklımız hep evdä: „Acaba, anacıımız bizä ne imäk hazırladı, bekleer mi beni, osa bir işinä bireri mi gitti?!"

Da tä son derstän çan urdu. Biz, yanık gibi, isteeriz, fırlayıp, kaçalım evä, ama şkolada var çetin sıralık: üüredicimiz sımarlêêr uslu olalım, hesaplı-hesapsız salınmayalım. Nekadar da canımız istesä şımarmaa-kaçınmaa, biz lääzım sıralı bilelim, dişţiplinayı tutalım.

tembihlemää – izin etmää
istär-istemäz – mutlak
yanık gibi – pek hızlı
azıtmak – esapsızlık

Bizim klasımız derslerä girer uslu, aralıkta çok azıtmak yok, ama, ders bittiynän, kapuda sıkışmalık ta yapmêêrız. Eer çokluk kapuda toplanarsa, ilkin kızçaazları kolvereriz, sora gider çocucaklar.

Son derstän çan urduynan, biz, dizilip, sıralardan çıkêrız ikişär-ikişär, ölecä dizili da çıkêrız klastan, şkoladan, da sade, açan artık basamaklardan ineriz, ozaman olur herkezi örüsün evinä, nasıl istärsä.

Bizim klasımızı uslu, terbiedili gördüynän, kafadarlarımız hem aalemnär dä bizä mayıl olêrlar, metin laf söleerlär. Biz dä bununnan kabarêrız.

Nikolay Baboglu

1. Neçin şkolada lääzım çancaaz?
2. Angı çancaazı uşaklar taa pek beenerlär? Neçin?
3. Neçin son uroktan sora uşaklar, yanık gibi, isteerlär dışarı fırlamaa?
4. Nesoy sıralıı (kuralı) uşaklar herkerä tutêrlar aklılarında?
5. Neyä uşaklar kabarêrlar? Sizin için dä metin laflar söleerlär mi?

13 **Resimä bak. Kur monolog *„Aralıkta”* temasına görä, verili planı kullan.**

1. Çancaaz çaldı.
2. Uşaklar çıktı aralaa.
3. Peti pençereyä bakêr.
4. Bizä mayıl olêrlar.

- *Cümleleri dooru kur, lafları cümledä açık sölä.*
- *Uşakların adlarını koy.*
- *Yaz monologu tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!** Cümleleri yannışlıksız yaz.*

14 **Kendibaşına küçüräk bir monolog kur: *„Kuşku ol yolda”* temasına görä.**

***Yardımcı laflar:** sokak, yol, bakınmaa, iki taraf, transport, maşina, yolu aykırlamaa (geçmää) deyni, yolun üstündä, yolun kenarından (trotuardan) renkli fener, yol nışannarı.*

- *Monologu annat klasta.*

- *Yolu geçmäk için kuralları aklında tut da onnarı kullan.*

15 **Al intervyu kendi klasında üürenicilerdän. Koy onnara soruş. Cuvaplar lääzım dolu olsun.**

– Sän okumaa deyni kiyat neredän alêrsın?
– ...
– Sendä kiyat evdä var mı?
– ...
– Kim onnarı sana deyni satın aldı? Neredän?
– ...
– Nesoy kiyat sän beenersin okumaa?
– ...
– Angı kahramannarı taa pek seversin? Neçin?
– ...
– Angı kahramannara sän isteersin benzemää?
– ...

- *Bu monolog mu osa dialog mu? Nicä annadın? Annat.*
- ***Dialog** – o nedir?*
- ***Dialogta** kaç kişi pay alêr? (Kuralı aklına getir).*
- ***Dikatlı ol!** Soruşlara dolu cuvap istä.*

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI
Şkola

üüredici masası
kıyatları kırnak tutmaa
bibliotekadan kiyat almaa
uroklara hazırlanmaa
ana dili urokları
urok sırası
üürenmäk yılı
seläm vermää
seläm almaa
soruş koymaa (vermää)
soruşturmaa
takrir
yaratma
çıkış

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti.

Şkolada uroklar bitti. Uşaklar cıvırliga gibi şamatalı daalışêrlar.
– Vani, brak çantanı da gel top oynamaa, – dedi Grişa.
– Gidämeyecäm büün. İlkin urokları hazırlayım lääzım. Ha, gel sän dä, ikimiz işleyelim, sora oynamaa çıkacez.
– Sän bana okadar düşünmä. Kendim bilerim, ne yapmaa.
– Ne unuttun mu, ani gagauz dilindä kontrol işi var?
– Yok bişey. Bän gittim!
Ertesi günü klasta bir ses tä işidilmeer. Üürenicilär kontrol işini yapêrlar.
– Vani, sölesänä bana da, – yalvarêr Grişa.
– Neresini bilmeersin?
– Ey, neresini... Cümleyi düzämeerim...
Vani yazêr ileri dooru. Ama canı da Grişacaa acıyêr.
Uroklar bittiynän, Vani istedi Grişaya bişey desin, ama o üfkeliydi.
– E tä gördüm, nesoy dostsun sän bana!
İkisi dä evä yollandı. Herbiri sayêr, ani öbürü kabaatlı...

(uydurulma tekst)

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. E sän nicä sayêrsın?
2. Dialogu okuyun klasta.
3. Bitkisini kendibaşına kur. Kendi düşünmeklerini annat.
4. Senin sözün nesoy söz olacek?

ANNADALIM!

Laf birleşmelerini oku. Onnarlan birär cümlä kur (*kiyatları kırnak tutmaa, ana dili urokları*).

- *Cümleleri seslän oku, lafları hem sesleri laflarda annaşılı sölä.*
- *Kaçar laf cümlelerdä oldu? Sölä.*

Verilmiş lafta vokal seslerini sırala.

Klasımız.

YAZALIM!

Bir söleyiş kiyat için bul da tefterinä yaz. Yardım aara kiyatta.

ZAAMET BİZİM YAŞAMAMIZDA
MEYVALIK

Tekst. Tekstin teması

Ne o tekst?

Tekst – o birkaç cümlä, maanayca baalı bir temaylan. Tekstin var teması hem öz fikiri. Tekstin olur adını koymaa (adlamaa).
Tekstin teması o – kimin ya da ne için laf gider teksttä.

1 **Bak resimä.**

- *Resimin temasını sölä.*
- *Kur küçük bir tekst. Annat onu.*
- *Tekstin adını koy.*
- *Sözün angı formasını kullandın, teksti annadarkan (aazdan, yazılı)?*
- *Sözün angı formasını kullanacan, teksti yazmaa deyni?*
- ***Dikatlı ol!*** *Sözündä lafları açık hem dooru sölä.*

2 **Oku şiiri.**

Meyva

Dünnedä var çok meyva,
Hepsi getirer fayda.
İ meyva taa bolca,
Saalın olacek çokça.

- *Angı meyva çeşitlerini sän bilersin?*
- *Ne fayda getirerlär meyvalar?*
- *Sevdii meyva için annat, sora onu resimnä.*

3 **Oku cümleleri.**

1. Çiftçilär çıktılar kıra. Başçada oldular almalar. Bän kardaşçımı pek severim.
2. Çiftçilär çıktılar kıra. Lääzımdı vakıtlan biçmää hem toplamaa boodayları. Boodaydan olêr datlı ekmek tä, bulgur da. Adam ekmeksiz yok nicä yaşasın.

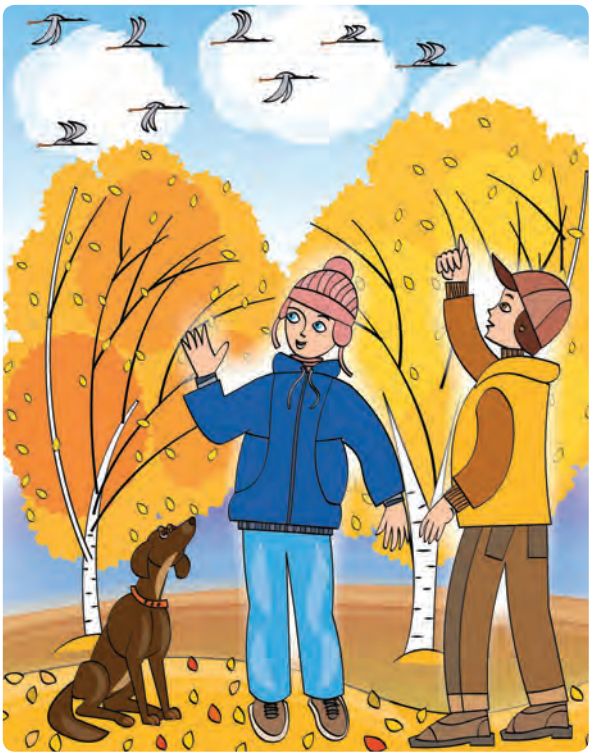
- *Angı cümlelerä tekst demää var nicä? Açıkla.*
- *Teksti bul da yaz onu tefterinä. Koy tekstin adını.*
- ***Dikatlı ol!** Yap kendinä kontrol.*

boodayları

4 **Oku cümleleri. Onnarı lääzımnı sıraya koy, ki tekst olsun.**

1. Yolcaazlar yapraklan örtülü.
2. Meyvalıkta gidän kuşlar toplandı.
3. Geldi güz.
4. Onnar ayakların altında fışırdêêrlar.
5. Küüyün üstündän, baarıp, turnalar geçer.

- *Sölä tekstin temasını, koy onun adını, öz fikirini açıkla.*
- *Yaz teksti tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!** Tefterindä teksti dooru erleştir. Kendi-kendini kontrol et.*

Mikrotema. Abzaţ

Ne o mikrotema?

Herbir büük hem geniş teksti var nicä bölmää küçüräk parçalara – **mikrotemalara.**

5 **Demekli oku şiiri.**

KAÇ BAŞ LAANA?

Adamın aulunda
Varmış on baş laana.
Aula atlêêr keçi,
Olacıınnan ikisi.

Onnara hiç yok maana –
Aullar alçak.
İmişlär üçär baş laana –
Geeri kaçarak.

Ya, söläyin, **uşaklar**,
Kim hesapladı.
Kaç baş **laana**, dostlarım,
Aulda kaldı?

Konstantin Vasilioglu

1. Kaç baş laana varmış aulda?
2. Kim onnarı imiş?
3. Kaç baş laana kalmış aulda?

- *Şiirin temasını sölä.*
- *Kaç mikrotema (küçük temacık) bu şiirdä var? Onnarı belli et.*
- *Kaç baş laana aulda kalmış? Hesapla, hesabı açıkla.*
- *Yaz tefterinä bitki dörtsıralıı.*
- *Koy urgu nışannanmış laflarda.*

Ne o abzaţ?

Herbir büük hem geniş teksti var nicä bölmää küçüräk parçalara – abzaţlara.
Abzaţ – o tekstin bir payı, angısı kurulu bir ya da birkaç cümledän.
Abzaţ – tesktin bir parçası, angısında açıklanêr mikrotema.
Herbir abzaţ yazılêr kırmızı sıradan.

6 **Oku teksti. Böl teksti abzaţlara.**

Akıllı kuşçaaz

Bir kerä çocucak gezinärmiş daada da bulmuş bir yuvacık. Yuvacıkta küçük kuşçaazlar anasını beklärmişlär. Çocucak pek sevinmiş, ani bulmuş butakım gözäl yavrucukları da istemiş biriciini evä almaa. Bir dä aaçtan düştü bir kuş. Çocucak savaştı onu tutmaa, ama o, atlayarak, sapıttı çocucaa başka tarafa, aldattı onu. Sora çocucak döner geeri, ama yuvacıı bulamêêr. Tä şindi o annadı, ani kuşçaaz butakım kendi yavrucuklarını kurtardı.

1. Var mı nicä yuvacıktan küçücük kuş yavrucuklarını almaa da evä götürmää? Annat.

2. Sonunda ne annadı çocucak?

- *Resimnerä görä payet teksti abzaţlara, aklına getir kuralı.*
- *Kaç abzaţa böldün teksti? Neçin?*
- *Yaz tefterinä bitki abzaţı.*

Oku teksti.

KAZIKLAR ÜSTÜNDÄ ALMALAR

Roma aga büütmüş ii bir meyvalık. Pek käämilmiş onun meyva aaçları. Dalın birindä büüyärmiş kaar-biyaz alma. Ama öbür dalında – altın rengindä ya da heptän, kırmızı yanaklı, nicä sabaa güneşçii. Bakêrlar sana yaprakların altından, gülümseerlär güneşä, şıralanêrlar, gözellenerlär gün-gündän.

Da tä geler vakıt, açan Roma aga çıkêr auldan bir büük boşçaylan, angısının içi tombarlak neylänsä dolu. Kır yolu bozarêr anızların arasında.

Roma aga gider yolun o tarafından, neredä taa az toz, kısa vakıda durgunêr aulun kazıklarının yanında, yoklêêr elinnän üstlerini, sora aarêêr naşeysä o büülü boşçanın içindä. Bir dä boşçadan görüner alma. Hem ölä bir alma! Kırmızı yanaklı, taazä, büük, sansın sabaa güneşi.

gülümseerlär

Roma aga, sansın mayıl olêr, tutêr onu elindä da usulcuunnan, nedänsä koruyarak, koyêr kazıın üstünä. Tä bölä gider, hep gider ileri – da almalardan, angılarını o koyêr herbir kazıın üstünä, kır yolu kär gözünün önündä diişiler. O boz, hergünkü kır yolu heptän diişiler – anızların arasında durêr artık bir şen, yortuyca donaklı, sansın, aydınnandılmış bu almalarlan. Gider Roma aga, sansın hiç görmeer o çocucakları, angıları yol boyunca, tavşam gibi, saklı durêrlar korayların içindä. Ama gerçektän o biler, ani o çocucaklar-çobancıklar bulunêrlar yakında, ani onnar dayanmaz bekleerlär bu günü.

Bir kazıın yanında dädu oyalanêr taa zeedä da, dönüp, bakêr yola, angısı gözelledili almalarlan. Sansın kendi-kendinä kontrol yapêr: gözäl mi oldu onun işi? Da kalêr mayıl işinä. Ama sade aşırsın yamacı, artık kısmetli çocucaklar, koşarak, kaçêrlar o kazıkların boyunca da havadan kapêrlar o almaları, nicä atlılar kapêrlar o yalabık baaşışları, angıları zengin büümüşlär yol boyunda, o kuru kazıkların tepesindä.

Oles Gonçar

1. İi bir meyvalık kim büütmüş?
2. Ne varmış Roma aganın elindä?
3. Neylän o çıkı doluymuş?
4. Roma aga nereyi o almaları dizmiş? Neçin?
5. O boz kır yolu diişilmiş mi?

aga – büük batü, büük senselä, saygılı adam
boşça – büük çıkı
anız – biçintilik
yamaç – bayırlık, üüseklik, tepelik

- *Tekstin temasını sölä.*
- *Kaç mikrotema var bu yaratmada? Sölä.*

7 Oku teksti, koyarak kaçırılmış bukvaları.

Gagauzlar eveldän bü…k, sıcak cannan topraa işlärm…şlär. Onuştan bizim Buca…mız okadar göz…l hem don…klı.

Ne sade büümeer Bucakta? Alma, armut, erik, ayva, şefteli, kizil…

Ama büün dä çok lääzım bilmää hem gecä-gündüz işlemää büük bereket toplamaa deyni. Lääzım bilmää, angı meyvayı nezaman ekmää, dikmää. Sora netürlü onnarı korumaa hem büütmää. Otları vakıdınnan yolmaa, sulamaa.

Da ozaman topraamız renkli kilimä benzeyecek!

1. Ne büüyer bizim meyva başçamızda? Sırala.

- *Tekstin adını koy.*
- *Kaç abzaţ var bu teksttä?*
- *Birinci abzaţı tefterinä yaz.*
- *İkinci abzaţa eklä meyvaları, angıları teksttä yok.*

Tekstin adı, öz fikiri

Ne gösterer tekstin adı, öz fikiri?

Tekstin adı açıklêêr onun temasını ya da öz fikirini.

8 **Oku teksti.**

Dädunun başçasında vardı meyva aaçları. Bir alma aacı büüyärdi haliz evin yanında. **Alma** aacı tıkışıktı almaylan. Çok kerä Goguşçuk siiredärdi içerdän o aacı. Alma aacına türlü **kuşlar** konardı. Çocucak onnara pek sevinärdi.

Konstantin Vasiliogluya görä

- *Tekstin adını koy hem öz fikirini bul.*
- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Böl kısımnara nışannı lafları.*
- *Neçin o nışannarı koydun, annat.*

9 **Aşaadakı laflarlan *beş* cümlä kur.**

1. Kombayna, biçer, eni, boodayları, üüsek.
2. Tavşam, altında, bir da, kosaların, bir, kombaynacı, görmüş.
3. Zavalı, kurtarmışlar, ölümdän, tavşamı.
4. Birdän, kaçmış, o, kalkmış, ta.
5. Sevinmiş, kombaynacı, pek, buna.

- *Yaz teksti tefterinä, koy tekstin adını.*
- *İlk cümledä çiz baş payların altlarını.*
- *Laf birleşmelerini çıkar ayırı.*

Oku teksti.

ANA TARAF
I-ci (payı)

Evin yanında büüyer meyva aaçları: bir zerdeli, alma, erik, armut, kirez hem şefteli. Kapunun önündä, başçada, ilkyazdan taa derin güzädän sevindirer bizi çiçeklär: lüläka hem laalä, zambak hem zümbül, papatya hem karanfil, altıncık hem gülfatma. Al, biyaz, sarı hem güvez güllär bürcü kokularınnan adamı kär sarfoş ederlär. Güzün gözelliini, zenginniini var nicä görmää panaiya hem güz çiçeklerinä bakarak, angıları geç güzün akordu, yılın bitki renk cömertlii.

Pek gözäl Bucak, açan alma, armut, kirez, zerdeli, şefteli hem salkım aaçları çiçek açêrlar. Gagauzların, bulgarların, moldovannarın evleri sansın saklanêrlar, sinerlär bir uçsuz-kenarsız çiçeklik denizin dibinä, neredän sade pençerelerin gözleri yalabıyêrlar.

Küüdä herbir evin, herbir aylenin, herbir aulun var kendi sesleri hem kendi kokuları. Sade bir neyinsä kokusunu pek zor ayırmaa, çünkü herbir aulun var kendi yaşayannarı: ya beygir, ya eşek, ya inek, ya domuz, ya koyun, ya keçi...

Ama kuşların sesleri dä havayı doldurêr: lelek evin üstündä ţakırdêêr, guguşlar saçak boylarına dizilmişlär, guurdêêrlar; horoz kendi sesinnän isteer hepsini üstelemää; üfkeli buura pipinin önünä çıkamêêr; ördeklär, su içip-içip, belli diil kimä baarêrlar: vrak-vrak-vrak! Bütün ev, bütün aul dolu türlü cannarlan, türlü seslärlän, türlü kokularlan.

Bu aul, küü kokuları, lüzgär estiynän, taazelener kır kokularınnan. Ama unutmayın, ani kır yolları, yaşamak yolları çekeder ana evindän, ana eşiindän. Bu dünnedä en gözäl evi sarêr, sokaktan koruyêr balaban, kıvırcık saçlı hem batal salkım aaçları. Sora, serenni pınarın yanından geçtiynän, bir daracacık patekacık (yolcaaz) çıkaracek seni tolokaya, kıra, neredä işidiler dayma traktorların, kombaynaların hem türlü maşınaların hurultusu. Çifçilär doyurêr kendi terinnän başka zaametçileri. Onnarın arasında senin da batün, tätün, çiçun, dayın, eniştän ya da başka bir senselän. Bu küüdä, sendän diil pek taa uzakta, yaşêêr senin dädun ya da malin, lelün ya da bulün, kardaşın ya da kızkardaşın, dostun ya da kuman.

senselelerin

II-ci (payı)

Herbir adam peydalanêr dünneyä da yaşêêr bu senselelerin arasında, bu hayvannarın, kuşların hem seslerin arasında, bu aaçların, çiçeklerin, eşilliklerin arasında, da nicä sünker çeker içinä, fikirinä, canına hepsini, nelär onu sarêr yaşamasında. Da onuştan o, sınaşıp buna, sora yaşayamêêr uzak erlerdä, yabancı taraflarda.

O biler, ani sade ana evindä, kendi küüyündä o var nicä buluşsun uşaklıınnan, küçüklüünnän. Sade ana evindä bulunan (küçüklüktän kalan) rubacıklar, ayak kapları, kızak hem başka oyuncaklar var nicä çevirsinnär o diil çoktankı ya da uzak

geçmiş vakıtlara, açan bir cevizä, bomboniya, almaya ya da sakıza o sevinärdi. Tä näända ana evin, ana tarafın büücülüü.

Birkerä bilä unudulmaz o vakıtlar, açan sabaalen bir kısa gölmeciklän, yalnayak çıkardın eşiklerin üstünä da çalışardın ilkin sän selemneyäsin güneşin duumasını. Sade çotuklar engel edärdilär sabaalen kalaylı sini gibi güneşin bütün üzünü görmää. Onnar uzatmıştılar dallarını, nicä kollarını, da abanmıştılar evin üstünä. Birisi kär hiç başka er bulamamıştı da bıyıklarınnan sarılmıştı evin bacasına.

Pek käämil siiretmää bu resimi güzün, açan bu çotuklarda o üzüm salkımnarı asılı durêrlar, nicä kalpaklar. Aralarında var kara da, biyaz da, kehlibar gibi, sarı da, angıları bütün yaz aylak durmamışlar, toplamışlar güneşin kuvedini hem şafkını, almışlar balın dadını hem benizini da siiredennerin aazlarını sulandırêrlar.

Bu ev dä, bu eşiklär dä, bu üzümnär dä, bu kırlar dä, bu serenni pınar da, bu salkım aaçları hem çiçeklär dä, bu dädunun masalları hem malinin türküleri dä, bu küüyün adetleri dä, bu... – bu senin ana evin, ana topraan, ana tarafın. Bunu yok nicä unutmaa! Bu ayozlu erä yok nicä dönmemää!

Hem başka türlü yok nicä olsun da. Çünkü sade o küüdä, o evdä sän ilk lafını söledin, ilk adımını yaptın, seftä şkolaya gittin. O evdä, o küüdä seni bilerlär diil sade evdekilär hem senselelär, ama komuşular da, yabancılar da. Onuştan da herbir adam lääzım çalışsın senselelerin, küülülerin önündä göstermää kendini sade ii taraftan.

Ana tarafını lääzım koruyasınız, nicä kendi gözünüzü. Vatandan paalı yoktur! Bunu unutmayın! Çalışın, ana tarafınız gündän günä, yıldan yıla olsun taa gözäl hem taa zengin, vatandaşlar da olsunnar taa kısmetli.

Konstantin Vasilioglu

gülfatma – ölä çiçek „mal'va”
zümbül – ölä çiçek „giaţint”
karanfil – gvozdika
altıncık – nasturţiya
dayma – sık, herzaman, sıravardır
batal salkım – büük salkım aacı
serenni pınar – pınar turnaylan
sünker – gubka, moçalka
kehlibar – yantar
vatandaş – bir devlettä yaşayan

1. Angı eşilliklär gözellederlär evin dolayını?
2. Angı taraftan taa avtor gösterer ana tarafın zenginniini?
3. Neçin insan yaşayamêêr uzak erlerdä, yabancı taraflarda? Neyä o sınaşêr?
4. Nedir o ana taraf?

- ***„Vatandan paalı yoktur.”**, bul teksttä cuvap bu cümleyä.*

10 **„*Ana taraf*” tekstin birinci payını oku. Hazırlan sırasına görä yaratmanın birinci payını annatmaa.**

- ***„Ana taraf”** tekstin birinci payını kendibaşına taa bir kerä oku.*
- *Kaç kücüräk paydan kurulu annatmanın birinci payı.*
- *Herbir paya ad koy.*
- *Vatan için bir söleyiş bul. Onu tefterinä yaz.*

11 **Oku teksti. Cümleleri intonaţiyaya görä sölä, ses üüsekliini, mimikayı kullan.**

Bu ev dä, bu eşiklär dä, bu üzümnär dä, bu kırlar da, bu serenni pınar da, bu salkım aaçları hem çiçeklär dä, bu dädunun masalları hem malinin türküleri dä, bu küüyün adetleri dä, bu... – bu senin ana evin, ana topraan, ana tarafın. Bunu yok nicä unutmaa!

Bu ayozlu erä yok nicä dönmemää!

- *Teksti dikatlı oku. Tekstin adını koy, temasını açıkla.*
- *Yaz tefterinä bitki cümleyi. Sölemäk neetinä görä bu cümlä nesoy? Tut onu aklında.*
- *Aklına getir dädunun bir masalını, onun adını sölä.*

12 **Cümleleri dikatlı oku. Onnarı lääzımnı sıraya koy, ki tekst olsun.**

1. Yolca…zlar yapraklan örtülü.
2. Meyvalıkta gidän ku…lar toplandı.
3. Renkli güz geldi.
4. Onnar ayakların altında fışırdê…rlar.
5. Turnalar sıcak taraflara ucêrlar.
6. Günn…r şansora kısalêr, gecelär dä uzêêr.
7. Artık k…ş yaklaşêr.

- *Yaz teksti tefterinä, kaçırılmış bukvaları koyarak.*
- *Tekstin adını koy.*

13 **Kafesçiklerdä *dört* çiçään adını bul da kur onnarlan cümlä, ki olsun tekst.**

Lääzımnı lafları kullan: *çiçek başçası, ekerlär, dikerlär, gözellik, sulamaa.*

- *Koy tekstin adını.*
- *Cümleleri tefterinä yaz.*
- *Çiz cümlelerdä çiçeklerin altlarını, sırala incä vokalları.*
- ***Dikatlı ol!*** *Teksti tefterindä dooru erleştir, annaşılıklı yaz.*

a	ç	g	ü	l	f	a	t	m	a
b	ş	z	a	a	k	l	h	s	o
f	z	ü	m	b	ü	l	a	a	c
ê	u	ı	a	k	ä	l	ü	l	ä
a	l	t	ı	n	c	ı	k	t	y
i	l	i	ı	d	e	m	r	a	p
a	r	l	k	i	i	ç	e	p	a
k	a	r	a	n	f	i	l	y	ö
ı	i	ç	ä	ä	o	z	g	ü	l
r	ç	u	t	s	p	o	i	c	a

Annatmanın struktura elementleri

Annatmanın struktura elementleri: bir oluş için informaţiya hem onun açıklamak sırası: ***çeketmesi***, ***temel payı***, ***bitkisi***.

Oku teksti.

BİZ BOODAY EKERİZ

– Gelecän mi benimnän booday ekmää? – sordu bana bir gün Koli batü.

Benim kär soluum kesildi. Hiç birkerä bilä bän taa yoktur booday ektiim, burada sa batüm beni kendisi kıra çaarêr. Sade yazık, ani kimseycik görmeyecek, nicä bän işleyecäm.

Sanki, ne...

– Koli batü, hadi, Vitecii da alacez kıra.

– Çok ii, o da bizä zeedä olmaz.

– Ura-a-a!

Da tä artık, birkaç kerä ansırıp, kapu önündä başladı huruldamaa traktor. Biz doorulduk kıra.

Açan biz etiştik tarlaya, gün duuduydu, kendi oklarınnan koyu dumanı sansın kestilär, da dolaylar başladılar görünmää...

– Hadi, kardaşlarım, vakıdı kaybetmeyelim: yardımnayın koşmaa ekmää maşinasını traktora, – izin verdi Koli batü.

Biz fırladık kabinadan, kaçarak gittik ekmäk maşinasına. Batü pek çemrek çevirdi traktoru bizä ardınnan da yollandı bizä dooru.

– İslää mi? – kıpıp gözünü, Koli batü durguttu traktoru.

– Taman! – başladık ikimiz dä yukarı atlamaa.

– Sade getirsinnär toomnukları, başlayacez ekmää.

– Ee toomnar üşümeyeceklär mi? – şaştı Vitecik. – Tezdä kış gelecek.

– Üşümeyeceklär, – uslandırdı Koli batü. – Biz onnarı topraklan saracez. Erdän çıkaceklar eşil çimen gibi, burada onnarı taman kaar da örtecek, nicä yorgannan. Taa ilkyazadan onnara sıcak olacek.

– Ee şindi nesoy ekim? – şiret baktı bana Koli batü.

– Güz ekimi! Şindi güzlükleri ekerlär! – çok düşünmeyip, dedim bän.

toomnuklarlan

Vitecik dürdü kendini. Olmalı, küstü, ani bilmeer bölä kolay işleri. Ama bän hiç burnumu kaldırmadım bundan sora. Bana kalsa, bän herkerä bunu bilärdim, neçinki mali Koli batüylan haylak vakıtta pek çok lafederlär ekmek için, toprak için, kır işleri için...

– Tä toomnukları da getirdilär! – sevindi batü...

Yolca, küü tarafından, yaklaşardı bizä maşina, üklü toomnuklarlan. Birkaç minuttan sora o artık bizim yanımızdaydı, da bir tanımadık adam fırladı kabinadan.

– Çoktan mı bekleersiniz? – sordu o. Hadi, yok zararı, kaybedilmiş vakıdı etiştirecez. Da, o naşeysä lafedincä Koli batüylan, avtoükledicinin şöferi artık ekmää maşinasını boodaylan doldurdu.

– Hepsi erlerinä, kardaşlarım! – komanda etti Koli batü. – Kabinaya!

– Yok, gitmeyecez, – dedik biz. – Bizim var havezimiz siiretmää, nicä topraklan sarılacek tenelär.

tarla – kır, topraan bir payı
fırlamaa – hızlı çıkmaa, kaçmaa
ekim – ekmäk zamanı
avtoükledici – maşina, angısı ükleder kendisi

– Hadi ozaman, bakın. Ama, eer tenelär prost sarılarsaydılar topraklan, da onnar kalarsaydılar topraan üstündä, traktoru durgudun, zerä bölä tenelär eşermeyeceklär.

– Durgudacez!

Da biz başladık ekmää güz boodayını.

Aleksandr Akişin,
çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Ne teklif etmiş Koli kardaşına?
2. Alöşacık nicä bu haberi kabletmiş?
3. Neçin o Vitecii da kıra almaa istemiş?
4. Neçin Koli bu çocucaklarlan birdän başlamışlar ekmää?
5. Neçin çocucaklar kalmışlar ekmää maşinanın üstündä, ama pinmemişlär traktorun kabinasına?
6. Nesoy izin kabletmişlär Alöşacıklan Vitecik?
7. Sän dä vardır mı gördüün, nicä booday ekerlär, kırda biçerlär ya da harman düüyerlär? Annat bunun için.

14 **Oku teksti. Koy onun adını.**

Günün birindä Viku kapu önündä oynardı. Bir dä gördü komuşuların Jenikayı. Onun elindä bir alma fidanı vardı.Viku dedi, ani onda olaydı bir fidancık, o onu bakaceydı, nicä küçük uşaa. Jenika teklif etti dostuna, diişsinnär. O verecek fidancıı, ama Viku versin ona eni penalını. Ölä da yaptılar. Viku fidancıı başçada aul boyunda dikti. Alma fidancıı tutuldu. Yazın Viku onu yısladı, fidancık büüdü. Viku sevärdi onu kafadarlarına göstermää. Jenika aul aşırı baarardı:

– Ne üünersin! Fidancık benim!

Bir kızçaaz bunu işitti da Jenikaya dedi:

– Senindi, ama sän bir parça taftaya onu diiştirdin. Viku sa fidancıı dikti hem onu büüttü.

- *Belli et tekstin paylarını:* ***çeketmesini, temel payını, bitkisini.***

15 **Oku teksi. Payet teksti mikrotemalara. Annat, ne için söz gider herbir payında. Payları çeket abzaţtan.**

Yazın yabanı küüyä yaklaşmêêr. O daada beslener. Kışın yabanı aaçlık çeker. O pek zabunnêêr. Suuklar onu zeetleer. Boran oradan orayı koolêêr. Kış derin olêr. Yabanı imeelik aarêêr, ama bulamêêr. O küüdän koyunnarı taşıyêr. Yabanı adama da hızlanêr. Ama adam tüfek salêr, yabanıdan kurtulêr.

Dionis Tanasogluya görä

1. Teksti strukturaya görä kaç paya var nicä bölmää?
2. Ne için sölener tekstin çeketmesindä?
3. Ne annadılêr tekstin temel payında?
4. Ne gösterer tekstin bitkisi?

- *Yaz teksti kiyatsız verili plana görä. Kullan aşaadakı yardımcı lafları.*
- *Payları çeket abzaţtan.*

Plan:

1. Yazın yabanı daada beslener.
2. Kışın yabanı aaçlık çeker.
3. Yabanı adama da hızlanêr.

Yardımcı laflar: *zeetleer, koolêêr, yaklaşmêêr, zabunnêêr, aarêêr, bulamêêr.*

Tekstin var üç tipi: annatma, yazdırma, fikirlemä.

Annatma	**Yazdırma**	**Fikirlemä**
Ne olêr?	Nesoy?	Neçin?
Annadêrız	Yazdırêrız	Düşüneriz

16 **Oku teksti.**

Bereket toplaması

Ekinnär artık oldu. Sabaalen kırda kombaynalar görüner. Onnar ekinnän dolu. Diil çoktan ekinnär başaktaydı. Şindi bereketi dermenä taşıyêrlar.

1. Ne için bu teksttä annadılêr?
2. Nezaman bereket toplaması olêr?

Bu tekstin tipi ***annatma***. Annatma tetkstindä birbişey için annadılêr.

17 **Oku teksti.**

Vasicik

Kotoy – kotoycuk – boz annıcık. Kotoy-Vasicik yalpak hem şiret, bacacıkları, sansın, kadifedän, tırnakları keskin. Vasiciin kulakları kuşku, bıyıkları uzun, şubası ipektän.

Yalpaklanêr kotoy, kamburunu fırladêr, kuyruunu sallêêr, gözçeezlerini yumêr, türkücüünü çalêr, ama sıçan tutarsa – küsmesin!

Gözçeezlerini büülder, demir tırnaklarını saplêêr, buruk dişlerini gıcırdadêr, tırnaklarınnan tutup, sıçanı iyer.

Konstantin Dmitrieviç Uşinskiy

- *Bu tekstin tipi nesoy? Neçin?*
- *Bak, kaç kerä hem kaç türlü yazdırılêr, gösteriler kedi hem onun harakteri, tırnakları, gözçeezleri...*

Yazdırma teksttä veriler insan, hayvan, oluş, türlü predmetlerin yazdırması. Yazdırma tekst cuvap eder soruşa ***nesoy?***

18 **Oku teksti.**

Yaprak dökümü

Neçin yaprak dökümü olêr? Çoyu düşüner, ani onnarı ayaz dondurêr. Haliz bu mu onun sebepi?

Herbir aacın yaprak dökümündä kendi zamanı var. Yapraklar düştüynän, aaçlar girerlär derin kış uykusuna. Yapraklar düşerlär, ama aaçlar yaşêêrlar.

İlkyazın fidannarda gözçeezlär patlêêr da genä peydalanêr eni yapraklar.

- *Düşündün mü, neçin yaprak dökümü olêr? İnandır kendi dooruluunu.*
- *Bu tekst strukturasına görä angı söz tipidir?*

Fikirlemä tekstin strukturası kurulu bu elementlerdän: oluş, problema, angısının sebepini lääzım inandırmaa.

Fikirlemä tekst cuvap eder soruşa ***neçin?*** Mutlak lääzım kullanmaa bölä laflar: ***neçinki***, ***çünkü***...

19 **Oku teksti.**

Emnik

Biz Maniylän pek severiz kuşları. Saçak kuşu hem kimi başka kuşlar sıcak taraflara uçup-gitmeerlär. Kışın onnar kimär kerä aaç durêrlar. Onuştan biz kararladık onnara deyni kantina açmaa.

Bizim aulda var çok meyva aacı. Kuşlar taa çok aaçların dallarına ko-

nêrlar. Tä onuştan biz emnii astık zerdeli aacın dallarına. Her sabaa bizi artık bekleerlär. Pek bizä sevinerlär. Siz dä kuşları kışın doyurêrsınız mı? Yapın bu hatırlı kuşlara! Onnar bizim büük yardımcılarımız!

kantina – imäk eri
hatırlık – iilik
kararladık – hesapladık

1. Kimi pek severlär uşaklar?
2. Angı kuşlar uçup-gitmeerlär sıcak taraflara, kalêrlar erindä kışlamaa?
3. Uşaklar ne kararladılar açmaa onnara deyni?
4. Nereyi uşaklar emnii astılar?
5. Neylän onnar kuşları doyurêrlar?
6. Ne fayda bizä kuşlar getirerlär?

- *Kur tekstä görä plan.*
- *Annat teksti kurduu plana görä.*
- *Yaz teksti tefterinä, kullanarak yardımcı lafları.*

Yardımcı laflar: *saçak kuşu, sıcak taraflara, uçup-gitmeerlär, aaç durêrlar, meyva aacı, konêrlar, emnik, trofa, koyêrız tenä, bekleerlär, yardımcılar.*

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI
Meyvalık

güven	taşımaa	baa
güvennik	dikmää aaç	başak
kizil çekerdään yatkası	iiri	dar
sandık	ufak	yulaf
sulu	yaban gül	koçan
bereketli	yaprak	gemi
maşinadan indirmää	dal	eni

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti.

Bir kazıın yanında dädu oyalanêr taa zeedä da, dönüp, bakêr yola, angısı gözelledili almalarlan. Sansın kendi-kendinä kontrol yapêr: gözäl mi oldu onun işi? Da kalêr mayıl işinä. Ama sade aşırsın yamacı, artık kısmetli çocucaklar, koşarak, kaçêrlar o kazıkların boyunca da havadan kapêrlar o almaları, nicä atlılar kapêrlar o yalabık baaşışları, angıları zengin büümüşlär yol boyunda, o kuru kazıkların tepesindä.

Oles Gonçar

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Neçin dädu bir kazıın yanında oyalanêr?
2. Neçin dädu mayıl kalêr işinä?
3. Dädu aşırınca yamacı, çocuklar ne yapêrlar?
4. Kuru kazıklar nicä olêrlar dädunun işindän sora?
5. Koy tekstin adını.

ANNADALIM!

„Bizim meyva başçamızda büüyer...” temasına görä aazdan kur bir tekst.

- *Koy tekstin adını.*
- ***Unutma!*** *Tekstin açıklamak sırası var:* ***çeketmesi, temel payı, bitkisi****.*
- *Açıkla tekstin söz tipini. Neçin ölä sayêrsın? Annat.*

Verilmiş lafları böl kısımnara, onnara urgu koy. Sırala urgulu kısımnarı.

Başak, bereketli, kizil, koçan.

YAZALIM!

Dikat bak resimä. Düz dä yaz *üç* cümledän küçük bir annatma.

- *Koy tekstin adını.*
- *Bul tekstin öz fikirini, çiz onun altını.*
- ***Dikatlı ol!*** *Yap kendinä kontrol.*

ZAAMET BİZİM YAŞAMAMIZDA ZARZAVATLAR

Ol ürektän işä baalı:
Zaametin fayda versin,
Dolay insan sevinsin,
Ko Vatan zenginnesin!

- *Neyä çaarêr bu şiirdä avtor?*
- *Bir söleyiş sevdii zarzavat için sölä. Annat onun için, unutma zarzavatın faydası için sölemää.*

Cümlä. Laf

Oku. Çalış aklında tutmaa hem sıralamaa hepsini, ne bilersin cümlä için.

Cümlä bitirilmiş fikir gösterer.
Laflar cümledä biri-birinnän maanayca baalı.
Cümlelerin sonunda **nokta, soruş** ya da **şaşma nışannarı** koyulêr.
Cümlenin ilk lafı **büük bukvaylan** çekediler.

- *Kur **üç** cümlä, tekrarlayarak kuralları.*

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Cümlelerin sonunda dooru durguçluk nışanını koy.*

1 **Oku cümleyi.**

Herbir halk tutêr kendi adetlerini.

- *Bu cümlä kaç laftan kurulu?*
- *Laflar nesoy biri-birinä baalı?*
- *Lafta **adetlerini** kaç kısım var?*
- *Kısımnarda kaçar ses var?*
- *Lafta nesoy vokallar var?*

2 **Oku lafları da topla onnarı, ki olsun cümlä.**

Güz zamanın nışannarı.

1. Eşil, sarardêr, güz, yaprakları.
2. Suuk, geç, sık, yaayêr, güzün, yaamurlar.
3. Göktä, baskı, düz, durêrlar, bulutlar.
4. Uuldêêr, gecä, lüzgär, hererdä.
5. Yımışêêr, yaamurlardan, toprak.
6. Yavaş-yavaş, heptän, güz, suuldêr, havayı.

- *Yaz tefterinä cümleleri.*
- *Nesoy baalı biri-birinnän laflar cümledä?*

3 **Oku. Var mı nicä demekli okumaa bu yazıyı?**

oyılhalizbüükbereketolduydukarpuzlarkaunnarkabakkadarbüümüştülärbirinci sıradabirkarpuzartıkbüümüştüonabiznışankoyduydukhergündädolaşardıkonu

Nikolay Tanasogluya görä

baskı – плотно

- *Kur cümleleri.*
- *Birinci cümledä kaç laf oldu? Sölä.*
- *Herbir cümleyi yarım seslän oku.*
- *Sesin nesoy öter cümlenin bitkisindä?*

- ***Dikatlı ol!*** *Herbir cümlenin arasında pauza yap. Cümlenin ilk lafını büük bukvaylan yaz. Cümlenin sonunda nokta, şaşma ya da soruş nışanını koy.*

Oku teksti.

GUGUŢANIN SALLANGACI

Her gün Guguţaya adarmışlar sallangaç yapmaa. Her gün uşaklar gelärmişlär ona sallanmaa, da her gün Guguţa utanmaktan kalarmış er içinä girsin. Bakasının yokmuş vakıdı iki kazık kakmaa. Büün yok vakıdı, sabaa yok vakıdı, Guguţa ihtärladıynan – git ta sallan sora! Sanki, ne olur, yaparsa sallangaç telefon direklerin arasında! Ee, tellär koparsaydılar, ozaman telegramalar hepsi Guguţaların aulun içinä mi daalaceklar?

Ama geler gün, açan Guguţa bakasının hiç aklısına da getirmeer sallangaç için.

"Olmalı, – düşüner evdekilär, – uşaan aklısında başka naşeysä".

Guguţa kär halizdän dä nereyisä kaybelärmiş. Aarêêr mamusu onu, ayakları kopêr, bulamêêr. Ama bakası bu vakıt kazannarlan başçadan pınara hem geeri, iki tarafa – patlacannarı yıslêêr. Etiştirämeer o taa bitirmää, Guguţa, sansın er altından, çıkêr.

sallangaç

– Nereyi sän kaybeldin? – üfkeli sorêr mamusu.

– Bireri. Bakaylan patlacannarı yısladık, – cuvap eder Guguţa. Bakası bakêr ilktän kazannara, sora kendi ellerinä, sora, dürüp kaşlarını, ooluna:

– Sän bak islää, çocuk!

Cumertesi avşamnen Guguţa genä kaybeler. Mamusu aarêêr – bulamêêr. Baarêr – öbürü sesetmeer.

Komuşuyka bu vakıt yıslayarmış. Pınarın sereni gezärmiş ba aşaa, ba yukarı.

– Olina svatä, bizim şu Guguţayı görmedin mi?

Svatä kısmış omuzlarını, dökmüş çiçeklerin köklerinä bitki kazan suyu, da genä Guguţă, nicä er altından, peydalanmış. Mamusu onu çekişer, ama o hep kendiycesinä:

– Bän Olina bulüylan çiçekleri yısladım!

– Dayan, uşaam, dönecek bakan iştän...

Avşamnen, döner bakası taligaylan, durgunêr pınarın yanında beygirleri sulamaa.

Mamusu tutêr Guguţanın omuzlarından – kurtulmayacan, – götürer bakasına. Mamusu taa aazını açmamış – Guguţa genä kaybelmiş. Bakası sulêêr beygirleri, taliga yollanêr, onun ardına da Guguţa gider.

– Ya, sölä, şindi ne deyecän?

– Bakaylan beygirleri suladım, tä ne! Bakası mamusunnan bakmışlar biri-birinä da kafalarını burmuşlar.

Ertesi günü mamusu hesaplamış Guguţayı doktora göstermää. Ama ilktän lääzımmış hıyarları yıslasın.

adamaa – söz vermää, birkimseyin istediini tamannamaa
seren – pınardan su çıkarmaa deyni bir tedarık
çiten – fışkandan örülü sepet

Gider pınara. Pınarın yanında birkaç taş yuvarlanarmış. Ama çitenin içindä, serenin öbür ucunda, taşların erinä başka bir ükmüş. Aman, ayol, oradan görüner Guguţanın paraliyacıı.

– A-ha, tä neredäysin sän! Şindi çıkêr, ani sän benimnän hıyarları yıslêêrsın!

Avşam üstü sallangaç artık hazırmış.

Sallanardı orada komuşuların uşakları, ama Guguţa, onnara bakıp, düşünärdi: sanki var mı dünnedä ölä sallangaç, angısı pınarın serenindän taa üüsää kaldırsın?

Spiridon Vangeli

1. Ne adamış Guguţaya bakası?
2. Neçin Guguţa hergün utanmaktan kalarmış kär er içinä girsin?
3. Neçin Guguţa başlamış bakasının aklısına hiç girmemää?
4. Ne cuvap edärmiş Guguţa mamusunun soruşlarına?
5. Neçin günün birindä Guguţayı istemişlär doktora göstermää?
6. Neçin hem nezaman yapmışlar Guguţaya sallangaç?
7. Sän dä var mı sallangaçta sallandıın?

4 **Teksttän *„Guguţanın sallangacı”* ayır üç cümlä verili shemalara görä:**

. ? !

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!*** *Cümleleri tefterinä erleştir dooru. Yannışlık kaçırma.*

5 **Oku teksti.**

Ne gözäl hem zengin bizim Vatanımız kim Gagauziyayı zenginneder çalışkan insanımız onu zenginneder bu käämil kasabaları kim gözelleder bizim çalışkan insanımız kasabaları gözelleder ne gözäl merkezimiz, Komradımız olêr.

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Cümlelerin sonunda durguçluk nışannarını koy.*
- *Neçin o nışannarı koydun, annat.*

6 **Oku cümleleri hem ayırı lafları.**

1. Yardımnamaa, zarzavat başçası, iş, bereket, güz.
2. Güz. Şkolacılar işleerlär zarzavat başçasında. Onnar yardım ederlär toplamaa bereketi.

- *Nesoy baalı cümledä laflar? Kendi laflarınnan annat.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Bak resimä da hazırla* ***üç*** *cümledän bir tekst. Klasta onu oku.*

7 **Okçaazlarlan topla söleyişleri.**

Edinecän zanaat,	onu toprak ta sever.
Senin yoksa zanaatın,	edinecän kanaat.
Kim topraa işleer,	aalemin yok kabaatı.

- *Yaz söleyişleri tefterinä.*
- *Aazdan onnarın maanalarını açıkla.*
- ***Dikatlı ol!*** *Okçaazları çiz kalemnän. Koru kiyadını.*

kanaat – memnum / udovletvoreniye

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI
Zarzavatlar

çükündürcülük
laana yapraa
laanalık
ay trubu
güz trubu
sarmısak
booday
korkuluk
köken
leuştän
petruşka
karanfil
papşoy
diş
baş
başak
çavdar
kır
gündöndü

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti.

Güz tutêr üç ay: sentäbri, oktäbri, noyabri.

Güz bizdä Moldovada çok türlü zenginniklärlän geler. Türlü emişlär, karpuz kökenneri, kaunnar, üzümnär bu vakıtta olêrlar. Başçalarda geç güz vakıdınadan durêrlar türlü zarzavatlar: çükündür, laana, ay trubu, güz trubu, sarmısak, suan. En paalı iş bizdä güzün – üzümnerin hem papşoyların toplanması. Bunun için insan güzü büük çalışmaklan geçirer.

Nikolay Tanasogluya görä

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Güz vakıdına angı aylar girer?
2. Ne zenginniklärlän güz geler?
3. En paalı iş bizdä nedir?
4. Koy tekstin adını.

ANNADALIM!

Oku şiiri.

Bitkinci bu ay güzün,
Baalarda bitti üzüm,
Kuş pek az dolaylarda,
Bulutlar fit alçakta.

(Todur Marinoglu)

1. *Güzün angı ayı için avtor yazêr?*
2. *Sän ne bilersin bu ay için? Annat.*

Verilmiş laflarlan aazdan birär cümlä kur. Sırala vokalları, annat onnar için (kalın, incä). Lafı *karanfil* kısımnara böl, açıkla lafın maanasını.

Başak, korkuluk, petruşka, karanfil.

YAZALIM!

Verilmiş shemaya görä cümlä kur.

nesoy? ⟵ ne? ⟶ ne yapêr? ⟶ neredä?

- *Yaz cümleyi tefterinä.*
- *Kaç laftan cümleyi kurdun?*
- *Cümlenin ilk lafını angı bukvaylan yazdın?*

EŞİLLİKLÄR BİZİM YAŞAMAMIZDA DAA

1 **Oku şiiri.**

Natura gözellii yaşêêr erdä.
Korumaa lääzım onu heptän,
O bizä saalık verer,
Cannarımızı yısıdêr.

1. Nesoy gözellik yaşêêr erdä? Bak resimä da annat.
2. Nesoy koruyabiliriz naturayı? Annat.
3. ***„O bizä saalık verer...”*** Nesoy annêêrsın bu lafları? Açıkla.

Laf. Laf kuruluşu. Senselä laflar. Kök

Oku teksti.

koraylık

GÖCEN

Gani büün kaldıydı tırlada yalnız. Bobası, çoban Yorcu, götürdü sabaakı üündän piinirleri evä. Öbür çobannar da gittilär yırak çayıra sürüyü otlatmaa. Koyunnar üülenädän doyunaceklar, sütleneceklär da saat birdä-ikidä genä geleceklär saalmaa ikinci üünü.

Ozamanadan bobası da dönecek küüdän, da Gani genä görecek, nasıl çobannar saayaceklar koyunnarı birär-birär, o da yardım edecek aydamaa saamalları strungaya. Kofalar, ani şindi kazıklarda güneşä karşı kuruyêrlar, genä lemberdek dolaceklar **sütlän**...

Ama şindi Gani haylak oturdu biraz bordeydä, serindä. O baktı, taa nelär vardı çobannarın bu kır evlerindä, da sora indi çukura. Orada, saazlık içindä, çöşmä şuruldardı. Taa ötedä, tolokada, çok koraylık büümüştü. Sora baalarlar uzanardılar. Gani içti serin sucaaz da sora çıktı, gezindi otlar içindä. Bir dä... ansızdan, onun önündä göründü iki boz yumacık.

– Naşey olsun bu?!

Gani ilktän sansın korktu, ama sora gördü onnarı, nasıl bir korayın altına saklandılar. Açan taa islää baktı, orada iki küçük tavşamcık sinärdi.

Gani çıkardı kalpaanı da kapadı onnarı, savaştı tutmaa, ama birisi, fırlayıp, kaçtı elinin altından. Öbürünü etiştirdi, tuttu da getirdi bordeyä. Taman bu zaman bobası da geldi küüdän.

– Baka, bän tuttum bir tavşamcık! – üündü o.

– O-o, ya gözäl küçücük! Korkmuş zavalıcık. Ne sık-sık soluyêr! Küçük kır tavşamcıklarına gagauzça göcen deerlär.

tırla – çoban evceezi hem tolokada koyunnara deyni aul
kofa – taftadan yapılı geniş dipli kazan, maasuz koyunnarı saamaa deyni
lemberdek – dop-dolu
üünmää – hodullanmaa
zavalı – fakir
yaramaz – uymaz
koray – gübür otu, kuru ot

– Onnar ikiydilär, – söledi Gani, – ama birisini kaçırdım.

– Bunu da lääzım kolverelim. Anası, bezbelli, aarayacek yavrusunu.

– Ee nasıl onu tanıyacek?

– Ana tavşamnar yabancı göcenneri dä bulsunnar, emzirerlär onnarı **sütçeezinnän**, nicä kendikilerini.

– Bekim, bän ona vereyim biraz koyun **sütçeezi**?

– Olmaz, o küçük, içämeyecek, hem koyun **südü** tavşama yaramaz. Taa ii kolverelim onu, gitsin anasına. Neredä sän onu tuttun?

– Tee orada, derenin ötäända.

– Orayı da götür zavalıcıı.

Gani gitti da kolverdi göcencii koraylık içinä.

– İslää yaptın, – dedi bakası, bay Yorcu, – anası onu bulacek.

Nikolay Baboglu

1. Neçin Gani tırlada yalnız kalmış?
2. Nelär görmüş Gani tırlada?
3. Ne işlär çobannar tırlada yaparmışlar?
4. Nereyi sora Gani iner?
5. Ne iş için üünmüş çocucak?
6. Kaç kır tavşamcıı Gani tutmuş?
7. Nicä gagauzça kır tavşamcıına deerlär?
8. Ne cuvap etmiş bobası?
9. Neçin koyun südü tavşama yaramaz?
10. **Dikatlı ol!** Okumaktan sora yaratmanın soruşlarına dooru cuvap ver.

- *Bul teksttä nışannı lafları. Neylän o laflar benzeşerlär biri-birinä? Var mı nicä demää nışannı laflara senselä (birköklü) laflar? Aazdan annat.*
- *Yaz lafları tefterinä, köklerini belli et.*

Neyä deerlär kök?

Senselä lafların maanalı hem diişilmäz payına **kök** deniler.
Daa – ***daa***da – ***daa***cı – ***daa***sız – ***daa***lık – ***daa***lı.

Senselä lafların kökleri bir, ama maanaları başka-başka:
Tuz – tuz-luk, er – er-li

2 **Oku lafları.**

Bukva – bukvalık, aaç – aaçlık, şkola – şkolacı, çiçek – çiçeklik, toprak – topaklı, bostan – bostannık, buruk – burukluk, düz – düzlük.

- *Neylän bu laflar biri-birinnän benzeşerlär?*
- *Yaz tefterinä lafları, nışannayarak onnarın birtürlü paylarını.*

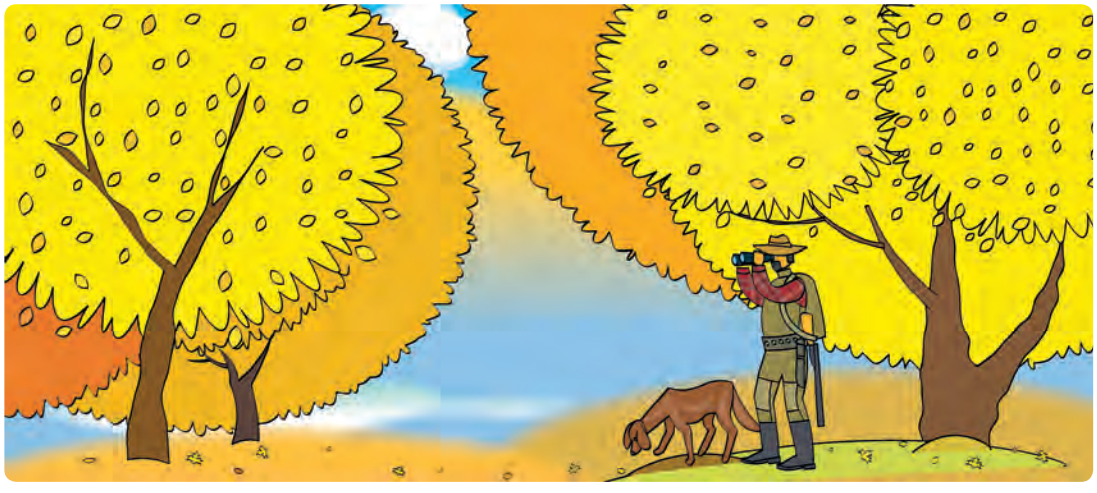
Lafın diişilmäz, birtürlü payına **kök** deniler. Senselä laflarına **birköklü** laf deniler.

Örnek: ***çiçek*** – ***çiçek***lik.

3 **Oku lafları.**

daa < daalık, daacı, daalı	su < sulamaa, sulu, susuz

- *Yaz birköklü lafları sıracaa virgül aşırı.*
- *Nışanna köklerini.*

4 **Oku lafları.**

uçak	laf	sayı	sayıcı
uçakçı	lafçı	lafeder	sayêr
uçtu	düün	dünkü	dün

- *Birköklü (senselä) lafları topla.*
- *Yaz onnarı sıracaa virgül aşırı. Köklerini nışanna ( ).*

5 **Oku teksti.**

Duuma er

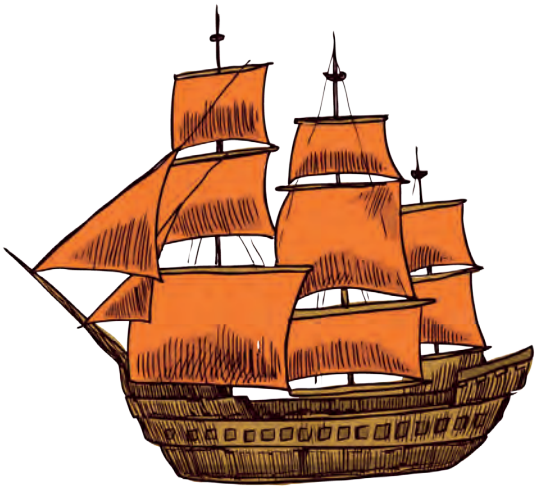
Erä, neredä duudun, deniler vatan. Başkalarına, angıları duudular hep o erdä (küüdä), deniler vatandaş, çünkü ona deyni da hep o küü, kırlar, derecik, hep o sokak bu dünnedä hepsindän paalı hem gözäl.

vatandaş

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Bul teksttä birköklü lafları.*
- *Buna deyni uydur lafları maanaya hem kuruluşa görä.*
- *Nışanna ( ) lafların köklerini.*
- ***Dikatlı ol!** Teksti yazarkan, lafları hem bukvaları kaçırma. Yap kendinä kontrol.*

6 **Oku lafları.**

Aaç, daa, aaçlık.
Hayvan, **hayvancı**, inek, hayvannık.
Çiçek, çiçeklemää, gül, çiçeklik, çiçekçi.
Deniz, denizçi, gemi, denizlik.
Bayır, yamaç, bayırlı, bayırdakı.
Gök, bulut, göktaşı, göklerin.

- *Herbir sıracıkta birköklü lafları bul da çıkar onnarı.*
- *Yaz lafları tefterinä. Nışanna onnarı ( ).*
- *Nışannı laflarlan aazdan birär cümlä kur.*

7 **Oku uygun sözleri. Bul birköklü lafları.**

Tabiat – büük evimiz, biz onu koruyacez.
Tabiatta biz, nicä dostta.
Dostçasına yaşayacan – herkerä kazanacan.

- *Yaz tefterinä uygun sözleri.*
- *Çıkar birköklü lafları ayırı, nışannayarak onnarın köklerini.*

Lafların payları (kök hem afiks)

Neyä deniler afiks?

Gagauz dilindä laflar bölüner iki paya: ***kök*** hem ***afiks***.
Lafın kökünä eklenän payına ***afiks*** deniler.

Kır-da, kır-a, çoban-nar

Kök belli ediler nışannan – ⌒, afiks – ^.

8 **Oku. Aşaadakı lafları diiştir, uygun afiksleri ekleyeräk.**

Örnek: iştä, işin, işlär, işçi, işlä, işsiz...

yol
ev
el
daa
göl
tuz

-lar, -lär, nın, - nin,
-un, -ün, -ın, - in, -çu,
-cu, -cı, -ci, -çü

- *Yaz lafları tefterinä virgül aşırı, afiksleri nışannayarak (^).*

9 **Oku cümleleri.**

– Baka, bän tuttum bir **tavşamcık!** – üündü Gani.
– Bekim, bän ona vereyim koyun südü?
– Koyun südü **tavşama** yaramaz.
– Kolver onu anasına, – dedi bobası.
– Gani gitti da kolverdi **göcencii koraylık** içinä.

1. Angı annatmadan bu cümlelär?
2. Dooru mu Gani yaptı? Annat.

- *Nışannı lafları çıkar tefterinä.*
- *Lafların köklerini hem afikslerini nışanna (⌒), (^).*

Oku masalı.

POLKAN HEM AYI

(*Rus halk masalı*)

Evelki vakıtlarda bu olmuş. Bütün yaşamasını kart köpek Polkan zaamet etmiş boyarın birinä: onun zenginniini korumuş, çorbacının uşaklarınnan sokaklarda kaçmış. Kimär kerä, açan **uşaklar** çekedärmişlär **Polkanın** kuyruunu çekmää, makarki acıdarmış, ama Polkan dayanarmış. Biler, ani onnar uşak.

İzmet etmiş Polkan, taa ihtärlık gelincä. İşidärmiş tä prost, dişleri dä Polkanın silinmiş. Başlamış çorbacı Polkana baarmaa, bir parça ekmeklän gözlerini çıkarmaa, ama bitkidä heptän uuratmış auldan.

Gitmiş Polkan daaya, nereyi gözleri görer, nereyi bacakları göturer.

zaamet etmiş

– Nası-nicä yaşayacam **daada**, – düşünärmiş.

Vakıdın birindä etişmiş Polkan daayın bir karannık köşe-sinä, bir büük çıtırannaa.

O gürlük içindän geçärmiş o vakıt ayı Mihaylo İvanoviç. Duymuş ayı köpek kokusunu, bakmış o gürlük içinä. Baksa: aacın altında aaç köpek Polkan yatêr.

– Sän, Polkancık, nasıl ölä bu karannık daaya geldin?

– Bilersin mi, Mihaylo İvanoviç, – cuvap eder Polkan, – hiç aklıma da yoktur geldii, ani daaya lääzım olacek gitmää, ama zorluk aydadı. Uurattı sokaa fena boyar.

çavdar – ekin
boyar – zengin adam

– Kahırlanma, Polkancık, – deer ayı, – bän üüredecäm seni, ne lääzım yapmaa. Annat bana, neredä senin çorbacının karıları uşaklarlan çavdar biçerlär?

Annatmış Polkan ayıya, neredä karılar çavdar biçerlär.

– İi seslä beni hem aklında tut, – deer ayı. – Gidecez biz o tarlaya. Saklıdan bän sokulacam biçennerä, kapacam sallangaçtan çorbacının uşaanı da götürecäm daaya. Sän da beni geeridän etiş. Zorlan al bendän uşaa da götür çorbacının karısına. Sän kendin görecän, sora ne olacek.

Nicä ayı demiş, ölä da hepsicii çıkmış. Saklıdan sokulmuş ayı, neredä karılar işleyärmişlär, sallangaçtan küçük uşaa kapmış – da... hu daalara toparlanmış! Görmüşlär karılar ayıyı, orakları sıbıtmışlar, başlamışlar baarmaa:

– A-a-ma-a-an! A-a-ma-a-an! Ayı uşaa kaptı! Daaya götürer!

Ama ayının izi dä suumuş.

Neredänsä çıkmış o kart Polkan. Toparlanmış Polkan daaya ayının ardına. Zorlan almış ayıdan uşaa, usulcuunnan getirmiş, çorbacıykanın önünä onu koymuş.

– Ya bakın, ya bakın, karılar! – baarmışlar orakçılar. – Bu bizim kart Polkan. O, ayıdan kurtarıp, uşaa getirdi!...

Hepsicii çeketmişlär sevmää Polkanı, ekmeklän doyurmaa.

Getirmişlär karılar Polkanı çorbacının auluna da demişlär:

– Makarki sän Polkanı auldan kooladın, ama o senin uşaanı kurtardı, – ayıdan kaptı. Polkanı lääzım korumaa hem doyurmaa.

Pek sevinmiş boyar. Vermişlär Polkana yaanı, vermişlär süt. Başlamış Polkan da boyar gibi yaşamaa. Yaşayarmış Polkan hem sıkça aklısına getirärmiş daadakı kafadarını, ayıyı:

– Tä bu haliz ayı, haliz Mihaylo İvanoviç! Ölüncä unutmayacam kaavi dostluumuzu!

Çevirdi Konstantin Vasilioglu

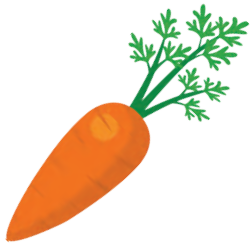
1. Kimdä izmet edärmiş kart köpek Polkan?
2. Nekadar vakıt Polkan izmet etti çorbacısında?
3. Nereyi gider köpek, onu sokaa uurattıktan sora?
4. Nesoy akıl vermiş ayı Polkana?
5. Nasıl diişildi köpään yaşaması?
6. Angı temada yazılı bu masal?

- *Tekstin ikinci cümlesini tefterinä yaz.*
- *Nışannı lafları ayırı tefterinä çıkar da köklerini hem afikslerini göster.*

10 **Oku bilmeyceyi, çöz onu.**

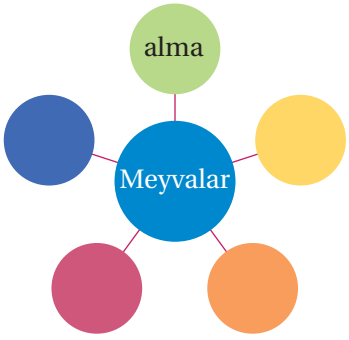
Bakışı güneşli,
Turuncu benizdä
Saklanmış o erdä.
Kim onu bulacek,
Gözleri ii görecek.

(...)

- *Bul teksttä afiksli lafları.*
- *Yaz onnarı tefterinä, lafların köklerini hem afikslerini nışanna ( ), ( ).*

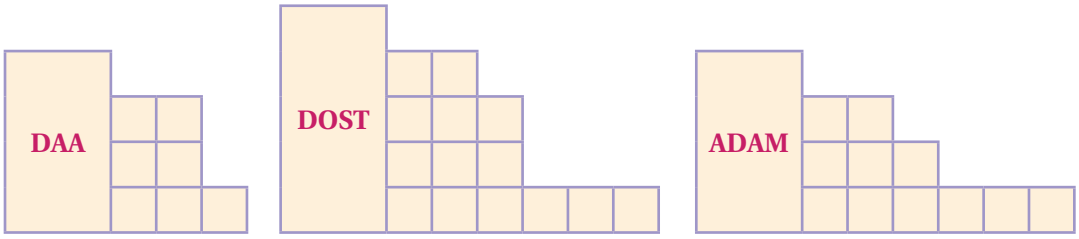
11 **Renkleri uydurarak, birär meyva aklına getir. Yaz tefterinä onnarın adlarını.**

Örnek: alma – alma-lar, alma-lar-da, alma-dan

- *Örnää görä laflara lääzımnı afiksleri eklä.*
- *Onnarın köklerini hem afikslerini nışanna , .*

12 **Laflardan *adam*, *dost*, *daa* kur birköklü laflar.**

- *Yaz tefterinä lafları sırada virgül aşırı.*
- *Lafların üstündä belli et söz paylarını.*
- *Angı laflara deniler birköklü? Annat bunu verilmiş örneklerdä.*

Afiksli lafların dooru yazılması

13 **Oku teksti.**

Daa

Daa pek önemni **insan** için. Daada büüyer meşä, flamur, kayın, çam, kavak, salkım aaçları.

Meşä aacın güüdesi kaavi hem kalın. Flamur aacın tepesi güzün altın benizli olêr. Aaçların arasında var üüsek tä, alçak ta; kalın da, incä dä; uz da, buruk ta.

Aaçlar – topraan ak ceerleri!

Daada büüyer türlü **mantar**, arasında var zihirli mantar da. Salt bakmaa lääzım, ki mantar inilir olsun.

Daada yaşêêrlar yabanılar, ayılar, **tilkilär**, sıncaplar, kirpilär.

Sesli **kuşlar** da yaşêêrlar daalarda: gargalar, aaçkakannar, kukumävkalar, buhular, kartallar, pupuklar, saksannar.

Daa – topraan en gözäl payıdır!

1. Angı aaçlar daada büüyer?
2. Kim daada yaşêêr?
3. Angı kuşlar daada yaşêêrlar? Sırala onnarı.
4. Neçin daa topraan ak ceerlerı sayılêr?

- *Nışannı laflara vokal garmoniyasına görä lääzımnı afiksleri eklä:*
  -da, -dä, -ta, -tä, -dan, -dän, -nın, -nin, -cık, -çik, -lar, -lär.
- *Yaz lafları tefterinä.*
- *Daada büüyän aaclar için bir poster hazırlayın.*
- ***Dikatlı ol!*** *Barabar işläyin, biri-birinizä yardım edin.*

14 **Topla lafları vokal garmoniyasına görä.**

kaun	armut	üzüm	-nar	-lär
alma	-när	-cuk	sepet-	-çik
-lar	-cük	fidan	-cuk	-cık

- *Angı laflarda yok vokal garmoniyası?*
- *Yaz lafları tefterinä.*
- *O lafların altlarını çiz.*

Karışık vokallı laflarda afikslär eklenerlär bitki vokala görä. Köktä bitki vokal kalınsaydı, eklenän afikslär olaceklar kalın vokallı, ama bitki vokal köktä incäseydi – afikslär olaceklar incä vokallı:

dädu-lar-ın, insan-nar-da, mali-nin.

15 **Oku. Aşaadakı laflara lääzımnı afiksleri eklä (vokal garmoniyasına görä): -dan, -dän, -tan, -tän.**

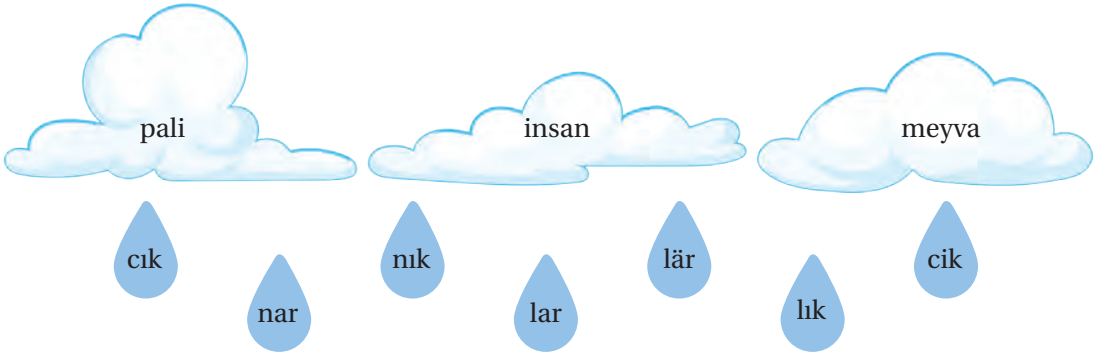
Örnek: tuz – tuz-dan, göz – göz-dän, ...

Kır, aul, ev, demir, beygir, koyun, domuz, dil, kız, el, ip, saç, kol, ool, buz.

- *Yaz lafları tefterinä.*
- *Neçin ayırdın o afiksleri? İnandır.*

16 **Bulutçuklarda verili laflara görä uydur damnacıklardan afiksleri.**

- *Aazdan sölä ekledii afiksleri, nışannayarak hem inandırarak afiksin dooru ayırdını.*
- *Bir laflan bir cümlä kur.*
- *Yaz cümleyi tefterinä.*

İkili konsonnar

İkili konson gagauz laflarında yazılêr ozaman, açan lafın kökü konsonnan biter, afiks tä hep bu konsonnan başlanêr.

Örnek: attı – at -tı, duttan – dut- tan.

17 **Oku teksti. Noktaların erinä lääzımnı ikili konson koy.**

Üç delika(*nn, n*)ı çocuk yo(*ll, l*)andılar kısmet aaramaa. Türlü duşma(*nn, n*)ar o(nn, n)arı yo(*ll, l*)arda kooladı. Ama delika(*nn, n*)ılar akıl(*ll, l*)ıydılar, şire(*tt, t*)ilär. O(*nn, n*)ar a(*nn, n*)aşıpta, zor erlerdän çıktılar da evä döndülär kısmetli.

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *İkili konsonnarın atlarını çiz.*

Oku masalı.

KİRPİ

Günün birindä giderim bän ***derä*** boyunca. Gümenin altında bän gördüm bir ***kirpi***. O da beni gördü, toplandı da başladı tıkırdatmaa: tık-tık-tık! Bän ona dii-

dim çizmenin burnusunnan. O çeketti çirkin pufurdamaa da savaştı saplamaa çizmemi.

– A-ha, sän ölämiysin? – dedim bän.

Da çizmenin burnusunnan fırlattım onu su içinä. Kirpi birdän yayıldı da başladı üzmää kenara dooru. Bän aldım bir ***sopa*** elimä, tukurladım onu paraliyamın içinä da götürdüm evä – düşündüm, ko o yaşasın bendä hem ***sıçan*** tutsun.

Koydum bän bu tikenni yumaa içerin ortasına da oturdum okumaa.

Okuyup gazetayı, bän kaçırdım onu erä, yattım erimä da uyukladım.

Uyuyêrım bän pek kuşku. Bir dä işiderim içerdä fışırtı. Bän yaktım bir ***sirnik***, tutuşturdum mumu da sade kirpinin gölgesini etiştirdim görmää, krivat altına girärkän. Gazeta bu vakıt artık durardı diil masanın yanında, ama içerin ortasında. Braktım mum yansın, ama kendim uyumêêrım, düşünerim, neçin lääzım oldu gazeta kirpiyä? Tezdä musaafir çıktı krivadın altından da dooruldu gazetaya. O dön-dönärdi gazetanın dolayında, bir ***şamata*** kaldırdı da, bitki-bitkiyä, buldu kolayını: sapladı iinesini gazetanın kenarına da sürüdü onu köşeyä.

Tezdä kirpi bütün-bütünnä sarındı gazetaylan da yaptı kendisinä haliz bir yuva.

tıkırdatmaa
pufurdamaa

Bän süündürdüm mumu.

İşiderim: genä benim içerimdä nesoysa iş gider. Tutuşturêrım mumu, da – ne siz bulêrsınız? Kirpi kaçêr içerdä hem sırtında onun ***alma***. Götürdü onu yuvasına, koydu orayı da genä, kaçarak, öbür köşeyä. O köşedä, asır üstündä almalar durardılar. Tä kirpi, kaçarak, gitti, oldu yumak almaların yanında, darttı kendini, yayıldı da sırtında taa bir alma, angısını genä götürdü yuvasına. Tä butakım kirpi erleşti bendä yaşamaa.

Mihail Mihayloviç Prişvin

1. Kimin adından söz gider annatmada?
2. Nicä olêr avtorun ilk buluşması annatmanın baş personajınnan?
3. Nereyi o kirpiyi götürer?
4. Neylän kirpi sarınêr hem nedän yapêr kendisinä yuva?
5. Neredä kirpi erleşer yaşamaa?
6. Nicä hem nereyi kirpi almaları arkasında taşıyêr?

gümä – testä, demet
kuşku uyumaa – diil derin uyku
tiken – çalı
fışırtı – şamata
pufurdamaa – puf sesi çıkarmaa

18 **Teksttä *„Kirpi”* bul ikili konsonnu lafları.**

- *Yaz lafları tefterinä.*
- *Nışanna onnarın köklerini hem afikslerini.*

Gagauz laflarında urgunun eri

Oku şiiri.

İŞÇİ GÜZ

Güz. Sabaa.
Güneş çıktı,
Kuş çaldı
Türkülerini.
Güz, şalla,
İşä kalktı.
Uyandı
Kuvetleri.
Güz iki
Türlü geldi:
Susarak
Hem gür sesli.

Şindiki
Güzün derdi –
İşlemäk
Gün-geceli,
Türkücü
Zamandır güz.
Sürüler
Kırlar **geniş**.
İş gider,
Şannı bir iş,
Yok ucu
Gecä-gündüz.

Stepan Kuroglu

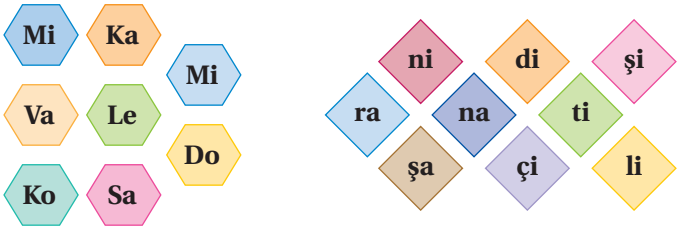
gür sesli – üüsek sesli
güzün derdi – güzün işi

1. Neçin avtor deer, ki güz iki türlü geldi?
2. Ne avtor söler güz işi için? Bul tekstä da oku.
3. Açıkla kendi duygularını bu şiir için.

- *Nışannı lafları kısımnara böl, onnara urgu nışannarını koy.*
- *Sesinnän urgulu kısımı göster (aazdan).*
- *Bul şiirdä **„İşçi güz”** ikikısımnı lafları da onnara urgu koy (aazdan).*

Lafta kısımın birisini seslän ayırmasına ***urgu*** deniler.
Örnek: **a-kıl-lí, al-má, ço-cu-cák.**

19 **Verili kısımnardan ad kur.**

- *Lafları tefterinä iki direcää yaz: 1-inci direcää – kız adlarını, 2-nci direcää – çocuk adlarını. Laflarda urgu nışanını koy.*
- *Bir kız adınnan bir dä çocuk adınnan aazdan birär cümlä kur.*

20 **Demekli oku şiiri.**

GÜZ

Güz geldi Moldovaya,
İnsana kısmet.
Kırlarda, bayırlarda
Pek büük bereket!

Konstantin Vasilioglu

- *Ne getirer güz insana?*
- ***Dikatlı ol!*** *Üüren ezber da yaz şiiri kiyatsız.*
- *Bul şiirdä üçkısımnı lafları, çiz onnarın altlarını bir çizgiylän, koy urgu nışanını.*

21 **Oku. Cümlelerin sonunda uygun durguçluk nışanını koy.**

Ne gözäl altın benizli daa güzün Aaçlar altın fistannarını giimişlär Süüt aacın yaprakları kalaya benzeerlär Ne çok mantar daa meydanında peydalanmış Kimi onnar bekleer Onnar mantarcıları bekleer Daaya bu vakıt gezintiyä gitmää meraklıdır.

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Tekstin adını koy.*
- *Bul dörtkısımnı lafları, böl onnarı kısımnara, urgu nışanını koy.*

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI
Daa

zihirli mantar
flamur
emişlär
toloka
gezinti
altın benizli
siirek
kestenä
sesli
aaç tepesi
aacın güüdesi
çatal
gümelik
gürgen
süüt

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti.

Kodru daaları

Kodru daaları – Moldovanın legendası, zenginnii hem hodulluu. Kodru o – korunan milli daa. Bu gür daada var bin çeşittän zeedä eşillik. Orada büüyer çok meşä aacı, ak gürgen aaçları, gümelär.

Korundu çok natural eşilliklär, çayır çimeni. Daalar vererlär bizä temiz soluk hem ömür.

Kodru – şaşılacak erlär, nereyi gelerlär çok milletlerdän turistlär. Onnar daada çıkêrlar gezintiyä.

Bu daalar – topraan en gözäl payıdır!

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Kodru daaları Moldovanın neyidir?
2. Kaç türlü çeşittä eşilliklär bu daada var?
3. Ne vererlär bizä daalar?

ANNADALIM!

Oku lafları.

1. Deri, derin, derä.
2. Teknä, tek, etek.
3. En, ennik, enni.

- *Angı laflar birköklü? Annat. İnandır.*

Verilmiş cümleleri oku. Koy lääzımnı durguçluk nışannarını cümlelerin sonunda.

1. Gecä tolokaya konmuş bir kuş, uyuklamaa er aarêêr □
2. Severim seni, gözäl gagauzçam □
3. Kim dostun □ – uşaa sorduk bir raatlı gündä.

YAZALIM!

Verilmiş laflara eklä lääzımnı afiksleri vokal garmoniyasına görä (-yın, -yin, -yun, -yün).

Örnek: solu -yun, kitlä-yin...

Eklä, seslä, oku, atla, pakla, koru, sürü, sölä, beklä, topla.

- *Yaz lafları tefterinä. Eklenmiş afiksleri nışanna.*
- *Bir laflan cümlä kur, yaz onu tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!*** *Tefterini kırnak kullan.*

ADAM HEM TABİAT
YABAN HAYVANNARI

Söz payları

1 **Oku şiiri.**

Tabiat – paalı evim!
Şükür herkerä sana.
Saa ol, ani yazı-kışı
Yardım edersin insana!

tabiat

1. Angı laflarlan avtor danışêr okuyucuya?
2. Angı yardım için söleniler şiirdä?

- *Bul lafları, angıları cuvap eder soruşlara* ***kim? ne?***
- *Laf* ***paalı*** *angı soruşa cuvap eder? Neyi o gösterer?*
- *Bul lafı, angısı cuvap eder soruşa* ***ne yapêrsın****?*
- ***Dikatlı ol!*** *Kendibaşına işlä.*

Söz payları.

Söz payları	Ne göstererlär?	Angı soruşa cuvap ederlär?
Adlık	predmetlerin adlarını	kim? ne? (*göz, adam, okul, aaç*)
Nışannık	predmetlerin nışannarını	nesoy? angı? (*üüsek, maavi, yalpak, kaavi*)
İşlik	predmetlerin işlemini	ne yaptı? ne yapêr? ne yapacek? (*aldı, oynêêr, koyacek*)

2 **Oku lafları.**

Gül, daa, klas, küü, kiyat, şiir, laalä, uşak, dädu, papatya, komşu, dost, kız, aslan, kurbaa, ekmek, derä, üüredici, doktor, göl, pençerä.

- *Yaz lafları iki direcää. Birinci direcää – lafları, angıları **kim**? soruşa cuvap ederlär. İkinci direcää – lafları, angıları **ne**? soruşa cuvap ederlär.*
- *Angı söz payını onnar gösterlär?*

3 **Oku lafları. Verilmiş lafları payet bölümnerä. Lafları dooru bölmää deyni, kullan shemayı.**

Ot, aslan, ufak, büük, yalabık, bekleer, çemrek, gitti, kuş, yuvacık, üürener, eşil, tülü, aaç, şılêr, akıllı, yattı, hazırlanacek, maavi, ayı, yazêr.

Predmetlerin adları (*adlık*)	**Predmetlerin nışannarı (*nışannık*)**	**Predmetlerin işlemi (*işlik*)**
kim? ne?	nesoy? angı?	ne yaptı? ne yapêr? ne yapacek?

- *Angı soruşlara laflar cuvap ederlär?*
- *Bu lafları **üç** direcää payet. Yaz onnarı tefterinä.*
- *Onnarın maanalarını açıkla.*

4 **Oku cümleleri.**

Bir kızçaaz* gitmiş** evdän daaya. Daada o kaybelmiş da başlamış evä yolu aaramaa, ama bulamamış. Gezä-gezä, görmüş** bir küçük evcääz*.

Evceezin kapusu açıkmış. O bakmış kapudan içeri da annamış, ani evdä kimsey yok. Bu evdä yaşarmış** üç ayı*. Onnar evdä yokmuşlar. Gitmişlär daa içindä gezinmää.

Evdä varmış iki içer: birisindä ekmek* iyärmişlär**, öbüründä – yatarmışlar...

1. Angı masaldan bu paycaaz?
2. Annat masalın içindeliini. Unuttusaydın, klastan yardım istä.

3. Bu tekstin adını koy.

- *Yaz tefterinä ilkin lafları bir yıldızçıklan, sora da – iki yıldızçıklan.*
- *Bir yıldızçıklan laflar ne göstererlär? E iki yıldızçıklan?*
- *Angı söz payını göstererlär predmetlerin adlarını gösterän laflar?*
- *Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?*
- *Predmetlerin işlemini gösterän laflar angı söz payını göstererlär?*
- *Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?*
- *Bu laflarlan laf birleşmesi kur.*

Fabulayı duygulu oku.

TİLKİ

Fabula

Şiret tilkinin biri
Yortuya karşı,
Aldadıp köpekleri,
Kümesä dalmış.

Hayırsız tilki orda
Çok zarar yapmış:
Taukları çır-çıplak,
Bir tüüsüz brakmış.

Çoyunu paralamış,
Erindä imiş.
Hepsini taukları
Darmadaan etmiş.

Horozdan paça yapmaa
O hesaplamış.
Hem iki tauk süüşä
O hazırlamış.

Ama... kuşku köpeklär
Hırsızı tutmuş.
Erindä tez kesip,
On parça yapmış.

Sän tilkiysän, kardaşım,
Yapma çok zarar.
Zerä fena köpeklär
Tez seni tutar.

Stepan Kuroglu

1. Ne neetlenmiş yapmaa tilki?
2. Taa angı yaratmalarda karşı geldin şiret tilkiylän?
3. Bitki dört sıracıı nasıl annêêrsın? Açıkla bu lafların maanasını.
4. Nesoy çıkış yaptın kendinä, okuduynan fabulayı?

- *Örneklerä görä çıkar teksttän lafları, angıları göstererlär tilkinin şiretliini.*

  Kim? tilki, ...
  Ne? zarar, ...
  Nesoy? şiret, ...
  Ne yapmış? dalmış, ...

hırsız – zararcı

- *Yaz tefterinä ikinci dört sıracıı, çiz cümlelerdä baş paylarının altlarını.*

Ne o fabula?

Fabula – kısacık saklı maanalı yaratma, angısında var morallı çıkış, neredä bulunêr fabulanın öz fikiri.
Fabula – bu bir literatura janrası, o var nicä yazılı olsun prozaylan da, şiirlän dä.

5 **Oku lafları. Onnardan söleyişleri topla.**

1. İki, ardına, tavşamın, kaçacan, tutamayacan, birini dä.
2. Tilki, herbir, kuyruunu, koruyarmış, kendi.
3. Üüreder lär, ayıyı da, oynamaa.
4. Su, hem da, güneş, dostlar, en ii, daalar, bizim.

- *Nasıl annêêrsın bu söleyişleri?*
- *Onnarı tefterinä yaz.*
- *Adlıkların altlarını bir çizgiylän çiz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Cümleleri dooru yaz, lafları kaçırma.*

6 **Oku lafları.**

Tilki (nesoy?) ...	(ne yapêr?) ...
Canavar (nesoy?) ...	(ne yapêr?) ...
Kunduz (nesoy?) ...	(ne yapêr?) ...
Sıncap (nesoy?) ...	(ne yapêr?) ...
Ayı (nesoy?) ...	(ne yapêr?) ...
Er köpää (nesoy?) ...	(ne yapêr?) ...

Örnek: Tilki (nesoy?) şiret, turuncu (ne yapêr?) kaçınêr, bakınêr.

- *Angı laflar göstererlär predmetlerin nışannarını? Nesoy söz payı onnar? Nasıl annadın?*
- *Örneklerä görä herbir adlaa uydur ikişär nışannık, ikişär dä işlik. Onnarı tefterinä yaz.*
- *Predmetlerin işlemini gösterän lafların altlarını iki çizgiylän çiz .*

Oku masalı.

KOLOBOK

Rus halk masalı

Yaşarmışlar bir vakıt däduylan babu.
Dädu bir gün teklif etmiş babuya:
– Pişir, babu, bana bir küçük ekmecik. Ruslar ona kolobok deerlär. Bän pek beendim bu lafı.

– Nedän pişireyim ya, açan bir da püskä un yok?

– Brä, babu, seni hep üüretmää lääzım. Okadaradan mı hiç bulamayacan, istediynän? Süpürt unnuun içini, çuvalları silk – da toplanacek okadarlık.

Babu ölä da yapmış: süpürmüş unnuu, silkmiş çuvalları da toplamış bir-iki auç un, yuurmuş hamuru kaymaklan, tombarlatmış bir ekmecik, kaurmuş oloy içindä da koymuş onu suultmaa pençerenin üstünä.

Bıkmış o ekmecik – kolobok pençerenin üstündä durmaa: tukurlanmış sundurmanın üstünä, sundurmanın üstündän çimenin üstünä, çimenin üstündän çıkmış bir yolcaaza – patekaya da patekayca tukurlanmış.

Tukurlanmış kolobok yolca da çıkmış ona karşı bir tavşam:

– Tombarlak kolobok, bän seni iyecäm!

– Brak beni, tavşam, imä, taa islää seslä, nasıl türkücük bän sana çalacam.

Tavşam dikmiş kulaklarını, kolobok ta çalarmış:

– Bän kalın bir kolobok,
Akıllı bendän hiç yok!
Unnuktan toplanma,
Çuvaldan silkinmä,
Yapılı kaymaklan
Salt iki parmaklan.
Pençeredä suudulu.
Şiretlik içim dolu.
Bän dädudan kaçtım,
Bän babudan kaçtım,
Ama bän sendän yılık tavşamçık,
Kaçacam, nicä balık.

Da tukurlanêr kolobok ileri dooru: tavşam onu okadar da görmüş. Tukurlanarmış kolobok daa yolunda, da çıkmış ona karşı bir boz yabanı:

– Tombarlak kolobok, bän seni iyecäm!
– İmä beni, boz yabanı, bän sana bir türkücük çalacam. Da çeketmiş:

– Bän kalın bir kolobok,
Akıllı bendän hiç yok!
Unnuktan toplanma,
Çuvaldan silkinmä,
Yapılı kaymaklan
Salt iki parmaklan.
Pençeredä suudulu.
Şiretlik içim dolu.
Bän dädudan kaçtım,
Bän babudan kaçtım,
Bän tavşamdan kaçtım,
Bän sendän, yabanıdan,
Kaçacam, nicä yılan.

Tukurlanmış kolobok ileri dooru: yabanı onu okadar da görmüş. Tukurlanmış kolobok daaca da çıkmış ona karşı bir ayı, dalları kıran, aaçları fışkan gibi kıvradan:
– Tombarlak kolobok, bän seni iyecäm!
– İyämeyecän, buruk bacaklı! Taa islää sän benim türkücüümü seslä. Kolobok çekeder çalmaa, ama Mişka- ayı kulaklarını sarkıtmış da seslärmiş:

– Bän kalın bir kolobok,
Akıllı bendän hiç yok!
Unnuktan toplanma,
Çuvaldan silkinmä,
Yapılı kaymaklan
Salt iki parmaklan.
Pençeredä suudulu.
Şiretlik içim dolu.
Bän dädudan kaçtım,
Bän babudan kaçtım,
Bän tavşamdan kaçtım,
Bän yabanıdan kaçtım,
Kaçacam sendän dä, ayı,
Olacan sän pek mayıl.

Tukurlanmış kolobok ileri. Ayı onu okadar da görmüş. Tukurlanmış kolobok da ona karşı çıkmış tilki:
– Zamansêêrsın, kolobok! Nesoy sän gözälsin! Nesoy sän kızarıksın! Kolobok pek beenmiş, ani onu metetmişlär da çeketmiş kendi türküsünü çalmaa; tilki seslärmiş, ama hep ona yaklaşarmış:

– Bän kalın bir kolobok,
Akıllı bendän hiç yok!
Unnuktan toplanma,
Çuvaldan silkinmä,
Yapılı kaymaklan
Salt iki parmaklan.
Pençeredä suudulu.
Şiretlik içim dolu.
Bän dädudan kaçtım,
Bän babudan kaçtım,
Bän tavşamdan kaçtım,
Bän yabanıdan kaçtım,
Bän ayıdan kaçtım,
Ama sendän, tilkicik,
Taa da kolay kaçacam.

– Käämil türkücük! – demiş tilki. – Sade bir kusur, gözelim, artık ihtärım da hepsiciini işidämeerim. Otur benim burnucuumun üstünä, kulaklarıma taa yakın da taa bir kerä çal o gözäl türkücüünü:

– Bän kalın bir kolobok,
Akıllı bendän hiç yok!..

Tilki onu bitkiyadän seslämemiş da, kestirip yarım lafta, tutmuş onu da imiş.

Çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Sırala masalın baş personajlarını.
2. Annat herbir personaj için, kiminnän karşı geldi kolobok.
3. Personajları (hayvannarı) yazdır.
4. Klasta okuyun rollerä görä masalı. Stenka ona yapın.

- *Çıkar sıracıklan (sırasına görä) altı adlık.*
- *Angı soruşa onnar cuvap eder, sölä.*

7 **Bilmeyceleri çöz.**

Karşıdan baktım,
Var kara bir taş.
Yanına bastım –
Dört ayak, bir baş.

(…)

Üstündän yapaa biçerim,
Altından süt içerim.

(…)

Sırtçaazı iinä-iinä,
Yok nasıl onu sevmää.

(…)

- *Bulduu cuvaplarlan birär cümlä kur. Onnarı tefterinä yaz.*
- *Cümlelerdä baş paylarının altlarını çiz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Cümleleri tefterin sayfasında dooru erleştir, onnarı yannışlıksız yaz.*

8 **Oku şiiri.**

GÖZÄL GRAMATİKA

Şkola – bu bizdä adlık.
Üürenmää – işlik.
Gözäl nışannıklan biz
Şkolaya geldik.

- *Angı söz payları için sölener bu şiirdä?*
- *Sän bunu nasıl annadın?*
- *İkinci nışannı laf neyi gösterer, angı soruşlara cuvap eder?*
- *Şiiri tefterinä yaz.*

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI
Yaban hayvannarı

daa keçisi
kelemä sıçanı
maymunu görmää
kurbaa
patkan
kobak
yarasa kuşu
er köpää
kaplandan korkmaa
delik içinä saklanmaa

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti.

Yaşarmışlar bir vakıt däduylan babu.
Dädu bir gün teklif etmiş babuya:
– Pişir, babu bana bir küçük ekmecik. Ruslar ona kolobok deerlär. Bän pek beendim bu lafı.
– Nedän pişireyim ya, açan bir dä püskä un yok?
– Brä, babu, seni hep üüretmää lääzım. Okadaradan mı hiç bulamayacan, istediynän? Süpürt unnuun içini, çuvalları silk – da toplanacek okadarlık.
Babu ölä da yapmış: süpürmüş unnuu, silkmiş çuvalları da toplamış bir-iki auç un, yuurmuş hamuru kaymaklan, tombarlatmış bir ekmecik, kaurmuş oloy içindä da koymuş onu suutmaa pençerenin üstünä.

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Angı masaldan bu parça? Masalın adını sölä.
2. Bu parçası masalın çeketmesi mi, osa bitkisi mi? Nasıl annadın?
3. Masalı aklına getir dä sıralıına görä personajları sırala.
4. Masal nasıl biter, annat.

ANNADALIM!

Lafları oku. Bul sıracıı, neredä laflar göstererlär predmetlerin bir-türlü nışannarını.

1. Taazä, üüsek, tefter.
2. Oynamaa, atlamaa, tafta.
3. Şeker, bal, hoşaf.

Verilmiş lafları çokluk sayısına görä diiştir.

Kedi - ... , yabanı - ... , kuzu - ... , kirpi - ... , ayı - ... , tilki - ... .

YAZALIM!

Teksti kendibaşına oku.

Uşaklar şkolada üürenerlär. Şkolanın aulu büük. Klasımız bizim büük hem aydınnık. Biz üüreneriz üçüncü klasta. Kiyatlarımız bizim eni hem meraklı.

- *Yaz tefterinä teksti.*
- *Lafları, angıları göstererlär predmetlerin adını, altlarını çiz.*

DOSTLUK HEM DOSTLAR
HAYVANNAR (EV). KUŞLAR

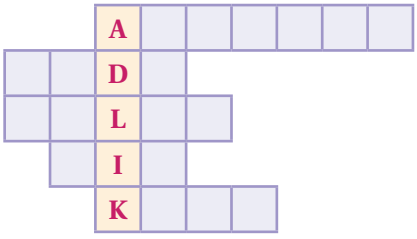
ADLIK

Adlıkların soruşları

Ne göstererlär adlıklar?

Predmetlerin adlarını gösterän laflara **adlık** deniler.
Adlıklar ***kim?*** ya da ***ne?*** soruşlara cuvap ederlär.
Örnek: kim? Peti, kaku, oyuncu, mali, masalcı...
ne? çiçek, ev, kiyat, taş, içer...

1 **Aşaada soruşlara cuvap bul da krosvordu çöz.**

1. Neredä yaşêêr hepsi bukvalar.
2. Kiminnän dostlaşamêêr köpek?
3. Ne istedi tutmaa kuyruunnan deredä yabanı masalda?
4. Yılın en suuk zamanı.
5. Kim yapêr bal?

- *Bulduu lafları tefterinä yaz, onnarda kalın vokalların altlarını birär çizgiciklän çiz, incä vokalların da altlarını – ikişärlän.*
- *Dördüncü laflan bir cümlä kur, onu tefterinä yaz.*

2 **Teksti oku.**

Kediylän tilki lafa durêrlar da annaşêrlar, nasıl köpeklerin izlemesindän kurtulmaa.

– Bän köpeklerdän korkmêêrım, zerä var benim bir şiretliim, – demiş kedi.

– Nasıl var nicä kurtulmaa köpeklerdän sade bir şiretliklän? Benim çok şiretliim var.

Bu vakıt birkaç avcı köpeklerinnän onnara yaklaştı. Kedi sade bir şiretlik yapêr: tez aaca tırmaşêr, da köpeklär onu tutamêêr. Tilki ama, nekadar da kurtulmaa savaşmadı, köpeklär onu kolay dişledi.

1. Ne için lafedärdi kediylän tilki?
2. Kim kurtuldu köpeklerdän?
3. Nicä? Annat.

- *Koy tekstin adını.*
- *Çıkar teksttän* ***beş*** *adlık, yaz tefterinä onnarı. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär, göster.*

3 Herbir laf bölümünä taa ikişär laf eklä.

İnsannar: *kim?* dädu, usta, çoban, ...
Hayvannar: *kim?* koduk, köpek, koyun, ...
Ev kuşları: *kim?* horoz, bıcı, piliç, ...
Tabiat oluşları: *ne?* yaamur, yıldız, güneş, ...
Meyvalar: *ne?* erik, armut, ...

- *Yaz tefterinä lafları.*
- *Birinci sıranın laflarında konsonnarın altını çiz.*

4 Oku teksti.

– Ya, Bişka, oku, ne kiyatta yazılı?

Kokalamış köpecik kiyadı da gitmiş oradan.

– Bu diil benim işim – kiyat okumaa: bän evi bekleerim, gecelerdä uyumêêrım, salêrım, ava giderim, ördekleri su içindä aarêêrım – bana bu da etär.

1. Kimin için annadılêr bu teksttä?
2. Neçin köpecik kiyadı okuyamamış?
3. Köpecik ne biler yapmaa, sölä.
4. Tekstin adını koy.

- *Çıkar teksttän lafları, angıları cuvap eder soruşa* ***kim****?*
- *Bul da yaz birkaç adlık, angıları cuvap eder soruşa* ***ne****?*
- *Neyi gösterer laflar, angıları cuvap eder soruşlara* ***kim****? hem* ***ne****?*
- *Bitki abzatı tefterinä yaz, adlıkların altını bir çizgiylän çiz.*

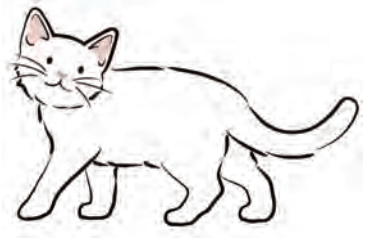
Adlıklar, angıları göstererlär insannarı, hayvannarı hem kuşları, cuvap ederlär soruşa ***kim?*** Bu adlıklara **cannı adlıklar** deniler.

Örnek: kim? mamu, üürenici, kedi, kuzu, öküz, saksan.

Kalan adlıklar cuvap ederlär soruşa ***ne***? Bölä adlıklara **cansız adlıklar** deniler.

Örnek: ne? sofra, kiyat, yol, aul, tarla.

5 **Şiiri demekli oku.**

Sän mävlama, pisicik,
Näända, näända tepsicik?
Tepsicik kaymak dolu.
Bana kalsa, o sulu.

- *Yaz şiiri tefterinä, çiz adlıkların altlarını.*
- *Adlıın üstündä yaz, cannı mı osa cansız mı.*
- ***Dikatlı ol!*** *Tefterindä şiiri dooru erleştir, kırnak yaz.*

6 **Oku teksti.**

Bir gün karımca daayı dolaşardı. Gördü elindä tüfek tutan bir adamı. O bir avcıydı. Önündeki aaçta neyäsä gözlerini dikmişti. Karımca baktı o aaca da gördü dünkü hatırlı dostunu, angısı kasavetsiz dalda oturardı. Karımca osaat avcının bacaana tırmandı. Taman güvercini keezä alarkan, karımca onu dalarsan-daladı. Adam acıdan „Of" baardı.

Güvercin avcının sesindän ürktü, maavi göklerä uçtu.

kasavetsiz

- *Çıkar teksttän adlıkları, koy onnarın soruşlarını.*
- *Nesoy soruşları koydun hem neçin?*
- *Adlıkları tefterinä iki direcää yaz: birinci direcää cannı adlıkları, ikinciyä – cansızları.*

7 **Bak resimi. Koy onun adını. Verilmiş plana görä bir tekst kur.**

1. Güz geldi.
2. Uşaklar parkta.
3. Kopecik seviner.

- *Koy kızçaazın hem cocucaan adlarını.*
- *Angı bukvaylan uşakların adlarını yazacan?*
- *Cannı adıkların altını çiz.*

Oku teksti.

KARPUZ

Vasiciklän bekçi **Mäluş** dädu dostlaşardılar. **Dost** olduydular onnar ilkyazın, bir pazar günü, açan Vasicik girdiydi aralıktan piloramaya da, oturup yongalar üstünä, okuyardı bir kiyatçık. Güneş gözäl yısıdardı. Vasicik hiç şüpelenmäzdi, ani burada var nasıl bulsun onu bekçi. Da o dapturu geldi, açan işitti:

– Sän ne aarêêrsın burada?

Vasicik korkudan kaçırdı kiyadı elindän. Önündä, gülümseyeräk, durardı Mäluş dädu. Da bu gülüş koydu uşaan üreeni erinä. Mäluş dädu kaldırdı erdän Vasiciin kiyadını da sildi tozu aucunnan.

– İslää mi **kiyat**?

– Pek!

– Bän sä bilmeerim okumaa...

Vasicik koydu kiyadı koltuun altına, söledi, ani gidecek evä. Ama bay Mäluş dedi ona:

– İsteersin bakmaa beygirleri?

– İsteerim, e n-e-e...

Dädu Mäluş açtı kapuyu, da onnar gittilär dama. Açan traklady **kapu**, samannarın üstündän kalkıverdi bir kırmızı kulicik.

– Var mı nasıl çekinmää kulidä? – sordu Vasicik.

– Sän ne?! Onun beli taa yufka, var nicä kırılsın. İstärsän, bän seni çekindirecäm kula beygirdä?

– Elbetki, isteerim!

Dädu Mäluş çıkardı kula beygiri da yardım etti Vasicää pinmää hayvanın geniş arkasına. O gün Vasicik doyunca çekindiydi beygirdä.

O gündän beeri däduylan uşak dostlaştıydılar.

...Yazın, bir gün, açan şkola kolverdiydi uşakları dinnenmää, Vasicik gitti Mäluş däduya işä.

Dädu bakardı kendi işinä. İnsannar daalıştıynan evlerinä, bay Mäluş sokuldu Vasicää da dedi kulaana:

– Ha, gidecez benimnän da bän sana naşeysä gösterecäm...

Onnar geçtilär pilorama aulundan yapı ardına, neredä sık-sık otlar büüyärdi. Dädu Mäluş durgundu da bakındı her tarafa. Sora iildi dä araladı ellerinnän otları. Vasicik ta iildi. Otların içindä çocucak gördü bir küçük karpuzçuk. Karpuzçuk durardı, nicä bir topçaaz, baalı kökenä.

– E-he-he-e... Ne islää kapruzçuk! – dedi Vasicik da suvazladı onu.

– Açan büüyecek, ikimiz iyecez onu. Annaştık mı, oolum? Ama kimsey bilmesin, – dedi dädu.

Sentäbridä Vasicik geldi piloramaya bir pazar günü, açan kimsey yoktu orada dädudan kaarä.

– Dädu, hadi gidecez karpuz imää.

– Karpuz yok, uşaam...

– Nasıl ölä yok?!

Dädu kıstı omuzlarını, da onnar gittilär yapı ardına. Dädu hiç iilmedi dä, ama Vasicik diz çöktü da ellerinnän yaydı sararmış otları. Ama orada görmüş sade kuru kökeni...

– Sölä, Vasicik, dooru, sän mi kopardın karpuzu?

– Yok, dädu, bän onu koparmadım, – cuvap etti **uşak**.

– Ha, yok bişey. Kim idi karpuzu, ona fayda olsun, – dedi dädu. Ama sora genä sordu, sansın kendi-kendinä:

– Ama kim onu sanki koparsın?

Vasicik yollandı gitmää evä, ama bu vakıt dädu genä ona sordu:

– Ya sölä, Vasicik, pek mi acıydı karpuz?

– Diildi acı. Tatlıydı, – dedi Vasicik, sora, toplayıp kendisini, söledi...

Stepan Bulgar

1. Nezaman Vasicik hem dädu Mäluş dostlaştılar?
2. Ne gösterdi dädu Mäluş Vasicää?
3. Ne yapmaa annaştılar dostlar?
4. Kim idi karpuzu? Düşün dä sölä.
5. Ne duydu Vasicik, açan Mäluş dädu annadı, kim idi karpuzu?

- *Nışannı lafları oku. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär, sölä.*
- *Nesoy söz payları onnar?*

8 **Kafesçiklerdä verili adlıkları bul *adlık*, *işlik*, *dostluk*, *dost*.**

j	k	m	s	u	t	ı	o	p	ü
z	c	v	d	o	s	t	l	u	k
e	r	t	u	ı	o	p	ü	a	s
a	n	ı	ş	a	n	n	ı	k	i
d	s	d	d	o	s	t	l	ş	ş
l	a	s	d	f	g	h	n	n	l
ı	e	y	r	i	t	y	a	u	i
k	c	o	v	ş	n	n	t	m	k
k	d	l	f	l	f	g	u	m	n

- *Bulduu laflarlan aazdan birär cümlä kur.*
- *Cümlelerdä lafları dooru sölä.*
- *Laflan **dost** bir duygulu cümlä kur. Yaz tefterinä onu.*
- *Koy cümlenin sonunda lääzımnı durguçluk nışanını.*

Adlıkların sayılara görä diişilmesi

9 **Oku lafları.**

Uşak, pınar, okul, garga, ev, kız, çocuk, yaamur, akıl, dam, hayvan, beygir, horoz, piliç, palicik.

- *Lafları iki direcä böl: lafları, angıları **kim**? soruşuna cuvap ederlär, hem dä lafları, angıları **ne**? soruşuna cuvap ederlär.*
- *Nicä lääzım diiştirmää lafları, eer laf gidäydi çok uşak için?*
- *Herbir lafın sayılarını diiştir, nışannayarak onnarın afikslerini. Lafları tefterinä yaz.*

10 **Oku laf çiftlerini.**

Kuş – kuşlar, daa – daalar, üüredici – üüredicilär, kuzu – kuzular, tauk – tauklar, ördek – ördeklär.

- *Ne bu laflarda birtürlü? E ne onnarı ayırdêr?*
- *Yaz tefterinä lafları.*
- *Adlıklarda afikslerin altlarını çiz. Onnar neyi göstererlär, sölä.*

11 **Oku demekli şiiri.**

Derin güz

Güzledi artık heptän,
Çıkamêêrım içerdän,
Suuk yaamur hep çiseder,
Mercankalar ne titirer.
Düşer bitki senik yaprak,
Küsülüydür yaş toprak.

Sokak, aul – şıkırdannık…
Yaamur sa hep yaayêr, yaayêr: şıp, şıp, şıp…
İnir kuşçaaz da, silkinip,
Saçakta baarêr: „Çık-çık!”
Yok eşil kilim erdä,
Haliz kış geler tezdä.

Sofiya Koca

1. Angı yıl zamanı için avtor yazêr?
2. Acaba neçin yaş toprak küsülü?
3. Sän dä bölä havayı var mı siirettiin? Annat.

- *Çıkar şiirdän **beş** adlık birlik sayısında da onnarı, çokluk sayısına koyarak, tefterinä yaz.*
- *Adlıklarda çokluk sayısının afikslerinin altını çiz.*

Adlıklar diişilerlär sayılara görä.
Adlıklar **birlik sayısında** göstererlär bir predmet.
Örnek: *tefter, güneş, adam.*
Adlıklar **çokluk sayısında** göstererlär iki ya da taa zeedä predmet.
Örnek: *ev**lär**, odun**nar**, ot**lar**, üzüm**när**.*
Çokluk sayısında adlıklara eklener afikslär: **-lar, -lär, -nar, -när**.

12 **Oku lafları.**

Taftalar, hısımnar, üüredici, ekmek, kızkardaşım, çiçeklär, otlar, alma, üzüm, koçlar, karı, çocucak, tauklar, kuzucuklar, boran, bayraklar, çayırlar, küüyüm.

- *Yaz adlıkları iki direcää: sol direcää – birlik sayısında adlıkları, saa direcää – çokluk sayısında.*
- *Çokluk sayısında adlıkların afikslereni göster.*

13 **Oku teksti.**

Kıran ayı, büük ay, gücük ay – kış ayları. Kışın güneş pek az ısıdêr havayı. Bu vakıt günnär kısa, ama gecelär uzun. Enikunu yaayêr kaar da örter eri, evleri, aaçları. Herersi olêr bim-biyaz.

Büük sevinmelik getirer kış uşaklara. Haliz çok şennik kanikullarda. Yamaçlarda bütün gün şamata işidiler. Karannık oluncak, kırmızı yanaklı uşaklar kayêrlar, oynêêrlar...

- *Çıkar teksttän lafları, angıları cuvap eder soruşa* ***kimnär****? Ne gösterer bu adlıklar?*
- *Teksti tefterinä yaz, onun adını koy.*
- *Sän dostlarınnan nasıl kış günnerini geçirersin? Annat.*
- *Sırala kış oyunnarını, angılarını oynêêr uşaklar kaarda.*

bim-biyaz

Oku teksti.

AVCI

Adamın biri kendini avcı sayarmış. Arada-saatta avlanmaa gidärmiş. Bir kerä karısı ona sormuş:

– Nasıl avcı sän, bre, adam, açan tüfään yok.

– Bän tüfeksiz dä bişeydän korkmêêrım. Tä bıçak, onunnan herbir yabanıyı öldürürüm!

Butakım ''kıyak avcı'' gezärmiş kırı-bayırı, ama evä hep boş torbaylan gelärmiş. Karısının git-gidä taa çok üfkesi çıkarmış bu faydasız avcılaa.

– Bre, adam, – demiş karı, – sän taa boşuna avda gezecän mi?

Bän avlanmaa severim, – demiş adam. Da ilerki gibi hep ava gidärmiş. Bir gün adam bilemiş bıçaanı islää, çevirip-çevirip, bakarmış onu, bir yongada denärmiş: islää mi keser, karısına da demiş:

– Bän bu keskin bıçaklan bu yolluk avda nası-nicä bir ölüm yapacam.

– Şaşırma kendini, adam, – ne lääzım sana acısız başına bela?

Seslämemiş adam karıyı. Bilemiş taa biraz bıçaanı da gitmiş genä avlanmaa. Gidä-gidä, bizim avcı daa içindä razgelmiş bir ölü yabanı. İlktän korkmuş ondan, ama sora yaklaşmış, dürtmüş yıraktan, baksın, halizdän mi ölü. **Canavar** hem dä ölüymüş. Dönüşmüş bu korkak bir-iki ölünün dolayanında.

Sayıklamış türlü dä düşünmüş taa ii braksın bu belayı. Alêr kendini da ileri gider. Gittikçä, hep düşünürmüş.

– Sanki, kim öldürsün bu yabanıyı.

Bir dä yolda karşılêêr başka iki avcı.

– Bereketli mi avcılın? – sormuş bu adamnar bizim avcıya.

– Büün, – demiş bu yalancı, – bereket az. Sade bir yabanı öldürdüm, okadar.

– Büük müydü? – başlamış avcılar diplemää...

– Derisi neredä? – sormuş öbürü.

– Bän derisini üzmedim, – demiş bu avcı, kendi dä şaşarak yalana. – Öldürdüm dä braktım, üzmedään.

üzmää – soymaa
basetti – attı

– Neçin derisini almadın? – sormuş bunnar.

– Hadi, dönelim da görelim, nasıl canavar sän öldürdün? – hep sıkıştırırmışlar-bu dostu, neçinki onnar dayanamarmışlar, bu enilii üürenmeyincä.

Döner bunnar geeri, görerlär ölü yabanıyı. Dönüşerlär hayli onun dolayanında. Şaşarmışlar, nasıl bu avcı tüfeksiz, bir bıçaklan öldürmüş koca yabanıyı. Biri dä kıyıştıramazmış yaklaşmaa yabanıya. Bitkidä o iki avcı taa kıyak çıkmışlar, yaklaşêrlar da üzerlär ölü yabanıyı.

Deriyi, nasıl düşärmiş avcı adetinä görä, almış o, kim yabanıyı öldürmüş. Geler bu avcı evä deriylän arkasında. Başlamış taa yıraktan karısına üünmää:

– Bän sana demedim mi, mari, karı, ani bu bıçaklan ölüm yapacam? Tä ölä dä oldu. Bir canavar öldürdüm!

– Pıı, bre, adam! – korkmuş karı, sevineceykän. – Nicä sän korkmadın bu deriyi evä getirmää? Eer varsaydı bu yabanının kardaşları, soyları, gelmeyeceklär mi seni isinnär?

– Bän onnarı da öldürecäm, – demiş üfkeli avcı. – Bir canavardan mı sän dä korkêrsın?

Basetmiş adam deriyi hayada, ama kendi o avşam uyku uyuyamamış. Türlü fikirlär aklına gelärmiş...

Nikolay Babogluya görä

1. Sırala annatmanın baş geroylarını.
2. Neylän beenärmiş zanaatlanmaa adam?
3. Neyi razgelmiş avcı bir gün daada?
4. Neyä şaşarmış avcılar, gördüynän ölü yabanıyı?
5. Karısı avcının nedän korkmuş, gördüynän yabanın derisini?

- *Teksttän **edi** adlık birlik sayısında çıkar da çokluk sayısına koy. Seslän klasta onnarı sölä.*
- *Nışannı laflarda incä hem kalın vokalları sırala.*

14 **Resimä bak.**

- *Ne görersin resimdä? Yazdır.*
- *Adlıkları birlik hem çokluk sayısında kullan.*
- *Çokluk sayısının afikslerini sölä.*
- *Kur bir cümlä beendii hayvan için ya da kuş için, yaz tefterinä.*
- *Çiz cümlenin baş paylarının altını.*

Adetçä hem kendili adlıklar

15 **Oku şiiri. Kimin için hem ne için yazılı bu şiirdä? Kayılsınız mı avtorlan? Neçin?**

Yaşêêrız biz Moldovada,
Yaşêêrız Bucakta.
Yaşêêrız kär kardaş gibi,
Yaşêêrız dostlukta.

- *Yaz kiyatsız şiirceezi tefterindä.*
- *Bul lafları, angıları yazılêrlar büük bukvaylan.*
- *Neçin bu laflar yazılêrlar büük bukvaylan? Annat.*

Adlıklar pay olêrlar iki bölümä: **adetçä** hem **kendili**.
Adetçä adlıklar deniler o adlıklara, angıları yazılêr küçük bukvaylan.
Örnek: sergen, bulut, guguş, uşak.
Kendili adlıklar – o adlıklar, angıları yazılêrlar büük bukvaylan.
Kendili adlıklar göstererlär insanın adını, soyadını, sokakça laabını; küülerin, kasabaların, derelerin adlarını.
Örnek: Beşalma, Komrat, Nistru, Mihail Çakir, Dimu, Kodru.

16 **Oku teksti, kaçırılmış bukvaları koy.**

Avtobusta şkolaya gidärmiş iki kızç...az. Nadi hem Kati üçüncü klasta üürenärmişlär. İkisi dä otur...rmışlar kendi erlerindä hem taazä alma iyärmişlär. Onnarın üstündä, avtob...sun duvarında, yazılıymış: „U...ak erleri”.

Bir dä avtobus durgunmuş da pinmiş bir babucuk. O gitmiş kızçaazlara dooru da istemiş oturmaa. Ozaman hesapsız Nadi başlamış babuya sesli annatmaa,

ani onnarın skemnesindä uşak erleri. Kati, engeç gibi, kızarmış kumaşı için. O hızlı kalkmış, oturtmuş babuyu hem afolmuş Nad...nin erinä...

1. Bu oluş neredä geçer?
2. Kati neçin afolmuş babucuun önündä?

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Kendili adlıkların altını bir çizgiylän çiz.*

17 **Oku teksti.**

Bizdä, Moldovada, kışlar birtürlü olmêêr. Kimär yılın havalar bütün kış yımışak giderlär. Kimär yılın sa ayazlar taa dekabridä sıkılêr. Ama may herzaman yanvarın bitkisindä hem fevralda en büük ayazlar olêr. Kimi kışlar bu vakıt ayazlar otuz gradusadan etişer. Ama bölä ayazlı kışlar siirek.

1. Moldovada kışlar nesoy olêrlar?
2. Angı ayda büük ayazlar olêrlar?

- *Teksti dikatlı oku, herbir lafı açık, annaşılı sölä.*
- *Kur kış için **iki** cümlä, kullan kendili hem adetçä adlıkları.*
- *Çiz adetçä adlıkların altını. Bu adlıkları angı bukvaylan yazdın? Neçin?*

Oku teksti.

KİM ÇORBACI?

Bir büük kara köpään adıymış Juk. İki çocucak, Koli hem Vani, bulmuştular onu sokakta. Onun kırıkmış bir bacaa. Koliylän Vani ikisi dä bakarmışlar onu. Açan Juk doorulêr, ikisi dä istärmiş köpek sade onun olsun.

Ama kim Jukun çorbacısı, ölä da belli diilmiş, çünkü onnar çekettiynän annaşmaa, herkerä lafları çekişlän bitärmiş.

Günün birindä gidärmişlär onnar daa yolundan nereyisä. Juk onnarın önündä kaçarmış. Çocucaklar hem gidärmişlär, hem dargın çekişärmişlär.

– Köpek benim, – därmiş Koli, - onu ilkin bän gördüm da aldım!

– Diil, benim, – üfkelenärmiş Vani. – Bän baaladıydım onun bacaanı hem taşıyardım ona datlı imeklär!

Hiç birisi dä istemäzmiş aşaa kalmaa. Çocucaklar gittikçä taa üfkeli baararmışlar:

– Benim!

– Benim!

çorbacı

Bir da daacının aulundan fırlamış iki büük çoban köpää. Onnar abanêrlar Jukun üstünä da yıkêrlar onu erä. Vani korkudan taa aacın tepesinä pinmiş da oradan baararmış kafadarına:

– Korun! Kurtar kendini!

Ama Koli bulmuş bir sopa da, ne kaçabilärseydi alatlêêr Juku kurtarmaa. Bu sesä hem baarışa hızlı çıkêr daacı da koolêêr kendi köpeklerini.

– Kimin bu köpek? – üfkeli sormuş daacı.

– Benim, – demiş Koli.

Ama Vani hiç aazını da açmamış.

Valentina Aleksandrovna Oseeva,
çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Nasıl dostlaşmışlar çocuklar köpeklän?
2. Neçin uşaklar paylaşamardılar köpää?
3. Kim oldu Jukun saabisi?
4. Angı oluş yardım etti kararlamaa bunu?
5. Yazdır Kolinin hem Vaninin harakterlerini.

- *Çıkar teksttän kendili adlıkları. İnandır dooruluunu.*
- *Birinci abzaţtan adetçä adlıkları bul da onnarı tefterindä yaz.*

18 **Oku lafları.**

Ses, insannık, Tanasoglu, meyva, Komrat, Fedi, mali, Tudora, dostluk, sokak, piliç, Bobik, Kolada, guguş, Kişinöv, balıkçı, Dimu, Goguş.

- *Adlıkları yaz iki direcää – adetçä hem kendili.*
- ***Komrat** lafınnan bir duygulu cümlä kur.*

19 **Geçir shemayı tefterinä. Herbir direcää *beşär* kendili adlık yaz:**

insanın adı	soyadı	hayvan adları	küülerin adları

- *İki laflan kur birär cümlä, onnarı tefterinä yaz.*
- *Cümlelerdä baş paylarının altını çiz. Aklına getir, nesoy onnarın altını çizecän.*

20 **Oku dikatlı cümleleri.**

Bir (Kk)üüdä (Pp)rostokvaşino yaşêêr dostlar. Orada bizi karşıladı (Ff)ödor, (Kk)edi (Mm)atroskin hem (Kk)öpek (Şş)arik. Onnara musaafirlää geler (Pp)eçkin.

- *Yaz cümleleri tefterinä, dooru bukvayı ayırarak.*
- *Yazdıı bukva için aazdan annat (neçin o bukvayı yazdın)?*

21 **Oku lafları.**

Küülär: Kıpçak, … .
Soyadlar: Yanakoglu, … .
Hayvan adları: Gülcääz, … .
Kasabalar: Kişinöv, … .
İnsan adları: Tanas, … .

Örnek: Adlar: Koli, Maşi, Nadi, Peti, Vani.

- *Örneklerä görä bul* ***beşär*** *kendili adlık da tefterinä yaz.*
- *Bir cümlä kendi küüyün ya da kasaban için düz.*
- *Çiz cümledä kendili adlıkları.*
- ***Dikatlı ol!*** *Yaz cümleyi kurallara görä.*

22 **Bilmeyceleri çöz.**

1. Sevinmelii benimnän paylaşêr,
   Zorumda hep bulunêr.
   Yok olduu bizdä hiç prost,
   Çünkü var bendä bir … .

2. Uzaktaykan, özleşeriz,
   Herkerä bilä oynêêrız.
   Yaşamamızda boşluk,
   Yokkana bizdä … .

- *Ekledii lafı koyarak, yaz bilmeyceleri tefterinä.*
- *Adlıkların altlarını bir çizgiylän çiz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Cümleleri tefterin sayfasında dooru erleştir.*

Adlıkların hallanması

23 **Oku, koyarak lafı *mali* soruşların erinä.**

(*Kim?*) annattı bana bir masal.
Duvarda asılı durêr (*kimin?*) peşkiri. Dädu (*kimä?*) aldı eni pantofi. Bän taa görmedim (*kimi?*) küsülü. Bizim (*kimdä?*) var çok çiçek. Bu dünnedä (*kimdän?*) paalı yok.

- *Cümlelerdän çıkar da yaz lafları, angıları baalı koyulmuş soruşlara. Afiksleri nışanna.*

annattı	kim?	mali
peşkiri	kimin?	
aldı	kimä?	
görmedim	kimi?	
var	kimdä?	
paalı	kimdän?	

Adlıkların soruşlara görä diişilmesinä ***hallanmak*** deniler.

Tut aklında halların adlarını hem onnarın soruşlarını!

Hallar	Soruşlar	Adlık	Soruşlar	Adlık
Temel	kim?	babu	ne?	aylä
Saabilik	kimin?	babunun	neyin?	aylenin
Doorudak	kimä?	babuya	neyä?	ayleyä
Gösterek	kimi?	babuyu	neyi?	ayleyi
Erlik	kimdä?	babuda	nedä?	ayledä
Çıkış	kimdän?	babudan	nedän?	ayledän

24 **Oku teksti.**

Baaşış

Duuma günümdä dostum baaşladı bana bir küçük ***palicik***.
Paliciin adını Balan koydum.
Palicää baktıynan, annadım, ani dostlu yaşayacez.
Palicii özleerim, açan bulunêrım evdän uzak.
Paliciktä bitki günnerdä peydalandı dost.
Bu ***paliciktän*** hem onun yaptıklarından pek mutlu olêrım.

- *Lafa palicik soruşları koy.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*

25 **Diiştir lafı *üürenici* hallara görä.**

Bu	kim?
Kiyat	kimin?
Sordum	kimä?
Görerim	kimi?
Yok	kimdä?
Aldım	kimdän?

- *Yaz tefterinä, nışannayarak afiksleri.*

26 **Oku söleyişleri.**

1. Dünneyi aydınnadêr güneş, ama adamı – bilgi.
2. Üürenecän – bilgiyä yol **verecän**.
3. **Dostun** yoksa – aara, bulduysan – koru.

- *Yaz söleyişleri tefterinä.*
- *Bul adlıkları, göster onnarın halını, çiz hal afikslerinin altını.*

Oku demekli şiiri.

can-cun

KIŞ GECESİ

Batı pençereyä kaba
Şafkçaaz uz urêr.
Kedicik uyuyêr keptarda,
İçer da suuêr.

Yok can-cun hiç birerlerdä,
Dolay salt biyaz.
Sert kürtünnän tezger dolu,
Yırak, yırak yaz.

Dut aacı da bakêr aşaa,
Kaarlı kaşları,
Geceliinnän uuratmışlar
Sansın dışarı.

Dimitri Kara Çoban

1. Duygulu oku şiiri.
2. Yılın angı zamanı yazdırılêr şiirdä? İnandır şiirin laflarınnan.
3. Nicä annêêrsın lafları ***kaarlı kaşları***?
4. Sırala birkaç kış nışanını, angılarını bilersin.
5. „Kiş gecesi" şiirini resimnemäk için angı boya renklerini kullanacan?

keptar – ensiz, keptar, mintan
batı – zapad
can-cun – kimsey yok
kürtün – sugrob
tezger – nosilki

- *Bir cannı, bir dä cansız adlık bul da diiştir onnarı hallara görä.*

27 **Çümleleri tefterinä yaz. Noktaların erinä lafı *vatan* uygun formada koy.**

1. Herbirindä var vatan. 2. Biz pek çalışêrız vatanın ilerlemesinä deyni. 3. ... biz hepsimiz borçluyuz. 4. ... bizi büüder, üüreder. 5. Biz dä lääzım ... koruyalım. 6. Sade ... biz duyêrız kendimizi insan. 7. Herbir adama deyni ... paalı yoktur.

- *Bu lafı diiştir soruşlara görä.*
- *Uzun vokallı lafları bul da onnarı oku.*

Oku teksti. Onu rollerä görä okuyun.

ENİ ŞKOLADA

Eni şkolada Nüra kimseyciini bilmäzmiş. Onuştan da o bakarmış üürenicilerä dä, üürediciyä dä, klasa da. Üürenärmiş, kim nesoy.

Bir gün büük aralıkta yaklaşmış ona hep o klasta üürenän Gali da sormuş:

– Sän taa kimseylän mi dostlaşmadın?

– Yok, – cuvap etmiş Nüra.

– Bän dä kimseylän dostlaşmêêrım, – soluunu içinä çekip, demiş Gali.

– Yok ne olsun bizim kızçaazlardan. Olicik – üünmää sever, Veracık – pek şiret, Nadicik – yalancıyka, İracık – hepsinä ilişer...

Var nicä demää, hepsiciini klasın kızçaazlarını sıralamış Gali – da çıkmış, ani birisindän dä yok ne olsun. Sade kendisi için bişeycik sölämemiş.

– Hiç bilmeerim, kiminnän sän var nicä dostlaşasın bizim klasta.

– Kahırlanma, – demiş ona Nüra. – Kiminnän dostlaşmaa bän taa bilmeerim. Ama pek ii annadım, kiminnän düşmeer dostlaşmaa.

Oleg Vasilyeviç Buţen

1. Ne sormuş Gali Nüraya?
2. Nesoy harakteristika vermiş Gali klasın kızçaazlarına?
3. Neçin Nüra istämemiş dostlaşmaa Galiylän?
4. Bitki cümleyi taa bir kerä oku. Onun maanasını kendi laflarınnan açıkla.
5. Sän isteersin mi bölä dostun olsun? Açıkla.

- *Çıkar teksttän kendili adlıkları. Neyi gösterer onnar?*
- *Bul teksttä* ***beş*** *cannı hem* ***beş*** *cansız adlık, yaz onnarı tefterä.*
- *Angı soruşa onnar cuvap eder, göster. Soruşları lafların yanında yaz.*
- *Birinci hem ikinci cümleleri yaz. Adlıkların hallarını belli et.*

28 **Halla lafları *ev* hem *kış*.**

T.h.	ne?	ev	kış
S.h.	neyin?	evin	kışın
D.h.	neyä?	...	...
G.h.	?	?	?
E.h.	?	?	?
Ç.h.	?	?	?

- *Herbir laflan birär cümlä kur.*
- *Yaz tefterinä cümleleri. Cümlelerdä baş paylarının altlarını çiz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Tefterini kırnak kullanmaa üüren.*

29 **Tekstı oku.**

Dün taa güz havasıydı. Büün siirek-siirek yukardan aşaa dooru biyaz kaarcaazlar uçuşmaa başladılar. Biz, sevineräk, bakêrız, hem baarêrız:

– İlk kaar! İlk kaar!

Kaarcaazlar hep taa sık hem iiricä düşerlär, savaşêrlar kara **erleri** örtmää, ama bulutlar alatlamêêrlar. Hep sepeleer, sepeleer...

Ama tä gittikçä dolay biyazıyêr. Biyaz yorgannan örtüldü kara **erlär**, örtülär. Aaçlar da donaklandı nica kışın.

uçuşmaa

1. Yılın angı zamanı için sölener bu teksttä?
2. Nasıl sevinerlär uşaklar ilk kaara?
3. Kaç abzaţtan kurulu bu tekst.
4. Tekstin adını koy.

- *Birinci abzaţı tefterinä yaz.*
- *Laflan **kaar** iki laf birleşmesi kur, kullanarak predmetin nışanını gösterän lafları.*
- *Nışannı lafların hallarını aazdan sölä.*

Adlıkların hallanması

Adlıkların halını annamaa deyni, bulun lafı, angısına baalı adlık, da koyun ondan soruş. Koyulmış soruştan hem onun afiksindän belli olacek, angı halda durêr adlık.

Yardım ettim dostuma.
*yardım ettim **(kimä?)** dostuma (D.h.)*

30 **Resimä bak.**

- *Kur **üç** cümlä resimä görä, yardımcı lafları kullanarak: **kaar, biyaz, taazä soluk, ayazlı hava, kürtün, kış vakıdı, kaar atmaa, kış bastı, kaarlan oynamaa**.*

Konsonnan bitän adlıkların hallanması

Adlıkların hallanması bölüner 3 bölümä:

1. **Konsonnan bitän adlıkların hallanması (*koçu*, *beygirin*, *tavşamdan*).**
   Konsonnan bitän adlıkların hallanmasına girer adlıklar, angıları biter konsonnan hem birkısımnı ***k*** konsonunnan bitän adlıklar.
   Örnek: adam, at, tavşam, gök, kurkan.
2. **Vokallan bitän adlıkların hallanması (*keçinin*, *kuzuda*, *kediyi*).**
   Vokallan bitän adlıkların hallanmasına girer vokallan bitän adlıklar.
   Örnek: bıcı, aylä, ayı.
3. **K konsonunnan bitän adlıkların hallanması (*olakta*, *köpään*, *koduktan*).**
   K konsonunnan bitän adlıkların hallanmasına girer adlıklar, angıları biter ***K*** konsonunnan.
   Örnek: ördek, koduk, köpek.

31 **Oku teksti.**

Petriyi, kendi saabisini, Bozka pek sevärdi. Boştaykan, hiç onun yanından ayırılmazmış. Onun dolayında kaçınarmış, izinnerini tamannayarmış, dooru onun gözlerinä bakarmış. Bozka annayarmış dostunu yarım laftan. Bir gün…

- *Yaz teksti tefterinä. Onun adını koy.*
- *Konsonnan bitän adlıkların altlarını çiz. Onnarın halını belli et.*
- *İlerlet teksti iki cümläylän.*
- ***Dikatlı ol!*** *Cümleleri tefterindä dooru yaz.*

Konsonnan bitän adlıkların afiksleri

Hallar	Soruşlar		Laflar		Afikslär
Temel	kim?	ne?	adam	masal	-
Saabilik	kimin?	neyin?	adam**ın**	masal**ın**	**-ın**, **-in**, **-un**, **-ün**
Doorudak	kimä?	neyä?	adam**a**	masal**a**	**-a**, **-ä**
Gösterek	kimi?	neyi?	adam**ı**	masal**ı**	**-ı**, **-i**, **-u**, **-ü**
Erlik	kimdä?	nedä?	adam**da**	masal**da**	**-da**, **-dä**, **-ta**, **-tä**
Çıkış	kimdän?	nedän?	adam**dan**	masal**dan**	**-dan**, **-dän**, **-tan**, **tän**

32 **Oku cümleleri. Koy adlıklara soruşları.**

Örnek: *Almış (**neyi?**) topları (**G.h.**)*

(Kimdä?) Vanidä var çok kiyat. (...) Katinin kakusu okuyêr kiyat. Bän seftä görerim (...) Kara denizi. Biz pazara gidecez (...) maliyä. (...) Däduda var çok karpuz hem olmuş kaun. Biz (...) mamudan uzak hiç gitmeeriz. Küçüklär herkerä lääzım (...) büüklerä hatır gütsünnär.

- *Yaz tefterinä cümleleri, örnää görä onnarın halını göster.*

33 **Demekli oku şiiri.**

Biyaz fistan giimiş aaçlar,
Göktä oynêêrlar yıldızlar.
Kaplêêr eni yıl dünneyi,
Şenniklän yısıdêr geceyi.

Aydın gecä, lafçı gecä,
Seni bän büün alêrım oynamaa,
Aydın gecä, lafçı gecä,
Bir salt sän varsın büün dolayda.

Todur Marinoglu

1. Şiirin laflarınnan kışın nışannarını sırala.
2. Neylän yaraştırêr avtor aaçları kış zamanında?
3. Angı yortu için sölener şiirdä? Yazdır, sizin aylenizdä nasıl geçer bu yortu.
4. Angı kış oyunnarını beenersin oynamaa dostlarınnan?

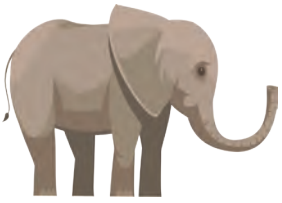
- *Çıkar konsonnan bitän adlıkları da halla onnarı. Tefterinä yaz onnarı. Hal afikslerinin altını çiz.*
- *Bul adlıkları çokluk sayısında da geçir onnarı birlik sayısına. Angı afiksleri kullandın, aazdan sölä.*

- *Evdä iş. Resimä görä bir tekst **dört** cümledän kur. Şiirdän lafları kullan. Klasta onu oku.*

34 **Oku şiirleri.**

Buzaacık – benim dostum,
Biz oynêêrız pek çok **gün**.
Kimsä **tokatta** muulêêr,
Bizi **oyuna** çaarêr.

***

Fil pek uzun kulaklı
Ţirk alayına çıktı.
Bir kulaannan salladı,
Bizä seläm yolladı.

- *Angı halda durêrlar nışannı laflar, sölä.*
- *Yaz şiirleri tefterinä, adlıkların üstündä göster halları.*
- *Nışannı laflarda ikili konsonnan lafı bul, altını çiz.*

Oku teksti.

DİRİ PARALİYA

Kedicik-Vasicik oturarmış içerdä dolabın yanında hem sinek tutarmış. Dolabın üstündä, kär kenarcıında, durarmış paraliya. Tä ahmak Vasicik görmüş, ani bir sinek konmuş paraliyanın üstünä. O birdän atlamış yukarı – da tırnaklarını battırmış paraliyanın kenarına. Paraliya kaymış dolabın üstündän. Vasicik ta kaçırılmış da erä düşmüş. Paraliya da dooru Vasiciin üstünä düşmüş, kapak gibi, onu örtmüş.

İçerdä bu vakıt oturarmışlar Volodiylän Vadik. Onnar resimnerini boyarmışlar da görmemişlär, nicä Vasicik paraliyanın altında kalmış. Onnar sade işitmişlär, nicä onnarın ardında naşeysaydı pläslamış – erä düşmüş.

Volodi dönmüş da görmüş erdä, dolabın yanında, paraliyayı. O yaklaşêr, iiler, isteer kaldırmaa paraliyayı da birdän nicä çıvdırêr:

– Vay-vay-vay! – da kaçarak bir tarafa.
– Sän ne? – sorêr Vadik.
– O di-di-di-ri!
– Kim diri?
– Pa-pa-pa-pa-ra-li-ya.
– Sän ne! Var mı nicä paraliya diri olsun?
– Tä b-bak kendin.

Bir da paraliya doorulmuş kär ona. O da birdän çıvdırmış:

– Vay! – da birdän divan üstünä atlamış.

Volodi – onun ardına.

Paraliya çıkmış odanın ortasına da durgunmuş.

Çocucaklar bakarmışlar ona hem titireyärmişlär korkudan. Paraliya dönmüş da doorulmuş divana.

– Vay! Vay! – baarmışlar çocucaklar.

İnmişlär divandan da fırlamışlar içerdän.

Kaçarak girmişlär kufneyä da ardına kapuyu kapamışlar.

– Bän gi-giderim! – demiş Volodi.

– Nereyi?

– Gi-de-cäm evä.

– Neçin?

– Paraliyadan korkêrım. Bän seftä yaşamamda görerim, ki paraliya içerdä gezsin.

– Bekim, onu birkimsey ipliklän çeker?

– Ya git ta bak.

– Hadi ikimiz. Bän alacam maşayı. Eer o bizim üstümüzä hızlanarsaydı, bän ona bir maşa çekecäm.

– Ama bizdä maşa bir. Bizdä başka yok.

– Bän ozaman alacam köşedän sopayı.

Onnar almışlar maşayı hem sopayı, aralamışlar kapuyu da bakmışlar içeri.

– Neredä o ya? – sorarmış Vadik.

– Te orada, masanın yanında.

– Tä şindi bän ona bir maşa çekecäm! – demiş Vadik. – Sade doorulsun bizä.

Ama paraliya durarmış masanın yanında, hiç kıpırdamazmış.

– Aha, korktu! – sevinmişlär çocucaklar. – Korkêr bizä sokulmaa.

– Şindi bän onu korkudacam, - demiş Vadik.

O maşaylan döşemelerin üstünä urarmış hem baararmış:

– Ey, sän, paraliya!

Ama paraliya kıpırdanmamış.

– Hadi, alacez biraz kartofi da başlayacez onun üstünä atmaa, – teklif etmiş Volodi.

Onnar dönmüşlär kufneyä, sepet içindän almışlar kartofi da başlamışlar paraliyayı keezlemää.

Keezlemişlär, keezlemişlär da bitki-bitkiyä razgelmişlär. Paraliya, soluk topu gibi, yukarı çüümüş!

– Mäv! – baarmış paraliya.

Baksalar, paraliyanın altından görünärmiş boz kuyruk, sora bacacık, sora da kedicik kendisi fırlamış.

– Vasicik! – sevinmişlär çocucaklar.

– Olmalı, o durardı erdä, dolabın yanında, da paraliya düştü onun üstünä, – hesaplamış Volodi.

Vadik tutmuş Vasicii da çeketmiş onu sevmää:

– Zavalı Vasicik, nicä sän paraliya altına düştün? – Ama Vasicik bişey sölämemiş. O sade mırlarmış hem şafktan gözlerini kıpıştırarmış.

Nikolay Nikolaeviç Nosov

1. Ne yaparmış kedicik Vasicik dolabın yanında?
2. Nereyä düşmüş paraliya dolabın üstündän?
3. Vasiciktän başka, kim taa varmış içerdä?
4. Ne iş yaparmış çocucaklar içerdä?
5. Nedän korkmuş Volodi hem Vladik?

- *Birinci abzaţtan çıkar konsonnan bitän adlıkları.*
- ***Bir** incä vokallı adlık, **bir** dä kalın vokallı adlık halla. Hal afikslerini göster (^).*

35 **Oku teksti.**

Bizdä kış dekabri ayında geler. Kış vakıdı dekabri, yanvar hem fevral aylarını tutêr.

Gök çok kerä sık hem tunuk bulutlarlan örtüler. Onnar örterlär hem durgudêrlar günün şafkını hem sıcaanı. Toprak örtüler biyaz kaba yorgannan. Ayaz suları dondurêr. Poyraz lüzgeri kaarları bireri toplêêr da kürtün yıvêr onnarı.

1. Yılın angı zamanı için söleniler teksttä?
2. Ne olêr bulutlarlan?
3. Nicä deniler kaar yıvınnarına?

- *Bul teksttä adlıkları, sölä onnarın halını. Koy adlıkları temel halına.*
- *Sırala aazdan adlıkları, angıları biterlär konsonnan.*
- *Lafı **ayaz** diiştir hallara görä, yaz tefterindä.*

Şiiri demekli oku. Üüren şiiri ezber (kiyatsız) annatmaa.

LELEK

Lelek, lelek, lelelä,
En gözälsin dünnedä.
Lelek, lelek, lelelä,
Yuvanı yapsan küüdä?

Bitmesin bizdä kısmet,
Sofrada biyaz pesmet.
Ko çalsın gözäl kuşlar,
Başçada açsın aaçlar.

Todur Marinoglu

1. Yazdır lelää avtorun laflarınnan.
2. Sırala şiirin laflarınnan, ne lääzım olsun dünnedä?

- *Sırala şiirdän konsonnan bitän adlıkları.*
- *İkinci dörtsıralıını tefterinä yaz, cümlelerin baş paylarının altlarını çiz.*

36 **Oku lafları.**

Almayı, ayledän, kraada, suyun, odaya, masa, palayı, havadan, gümeyi, kakuda, maalenin, kasabaya, şkolayı, küü.

- *Lafları bir direcää yaz, yanında halı belli et, soruşu koy, nışanna hal afikslerini.*

37 **Oku demekli şiiri.**

Bülbülcük

Ya, sesläyin, uşaklar,
Bülbülcük çalêr.
Toplanalım, kardaşlar! –
O bizi çaarêr.

Ne o annadêr bizä,
Ya, denä, anna.
Ses verer sesimizä,
Deer: „Seläm sana!"

Güllü Karanfil

- *Şiirdän **dört** adlık çıkar, onnarın halını yaz.*
- *Çokluk sayısında bulunan adlıkları birlik sayısında yaz.*
- ***İki** adlıklan birär cümlä kur.*

Vokallan bitän adlıkların hallanması

Vokallan bitän adlıkların hallanması

Vokallan bitän adlıklar hallanêrlar butakım:				
T.h.	hava	kedi	maalä	tüü
S.h.	hava**nın**	kedi**nin**	maale**nin**	tüü**yün**
D.h.	hava**ya**	kedi**yä**	maale**yä**	tüü**yä**
G.h.	hava**yı**	kedi**yi**	maale**yi**	tüü**yü**
E.h.	hava**da**	kedi**dä**	maale**dä**	tüü**dä**
Ç.h	hava**dan**	kedi**dän**	maale**dän**	tüü**dän**

38 **Halla adlıkları:**

kuzu, keçi, baa, küpä.

- *Tefterinä yaz, nışannayarak hal afikslerini.*
- *Herbir adlıklan aazdan kur birär cümlä.*

Vokallan bitän adlıkların hal afiksleri

Hallar	Soruşlar		Laflar		Afikslär
Temel	kim?	ne?	baa	perdä	-
Saabilik	kimin?	neyin?	baa**yın**	perde**nin**	**-yın**, **-yin**, **-yun**, **-yün** **-nın**, **-nun**, **-nün**
Doorudak	kimä?	neyä?	baa**ya**	perde**yä**	**-ya**, **-yä**
Gösterek	kimi?	neyi?	baa**yı**	perde**yi**	**-yı**, **-yi**, **-yu**, **-yü**
Erlik	kimdä?	nedä?	baa**da**	perde**dä**	**-da**, **-dä**
Çıkış	kimdän?	nedän?	baa**dan**	perde**dän**	**-dan**, **-dän**

39 **Oku teksti.**

Nedän dostluk çeketmiş

Yaşayarmış benim **daacı** dostumda pek soylu Vasi adında bir sibir kedisi. Ama ölä haylazmış, ani herkerä yatarmış, nicä padişaa. Tüüleri, tavşam **tüüyü** gibi, yımışakmış.

Çok vakıt kotoy duşmanca bakarmış çorbacının köpeenä, onun Tuzik adıymış. Hepsi sanarmıştı, ani onnarı yokmuş nicä kimsey annaştırsın. Çeketmiş onnarın duşmannıı çoktan, açan Vasi taa küçük kedicikmiş. Ozaman Tuzik tutarmış Vasinin ensesindän da zeetleyärmiş onu. Büüdüynän, kotoyun hiç yokmuş gözü görsün Tuzii. Kotoyun sivri tırnaklarından korkarmış diil sade Tuzik, ama taa büük köpeklär dä.

1. Angı hayvannar yaşarmış daacıda?
2. Nasıl yaşarmış Vasi Tuziklän? Neçin?
3. Yazdır Vasi kotoyu, kullanarak teksttän lafları.

- *Nışannı lafları tefterinä yaz.*
- *Belli et, angı bukvaylan onnar biter?*
- *Hallara görä onnarı diiştir.*
- *Bul da sırala kendili adlıkları. Neyi onnar gösterer?*

Demekli oku şiiri. Kolada yortusu için şiiri kiyatsız (ezber) üüren.

KOLADA

Avşamnêêrsın, çorbacı,
Büün olduk koladacı.
Bu gecä duudu Hristos,
Üreemiz bundan çok hoş.

Biz kutlêêrız hepsini –
Ayırı en pek seni.
Ekinnär büüsün üüsek,
Unnansın sizdä elek.

Tok gezsin, ne var diri,
Kalmasın günnär geeri.
Hatırlı Krêçun geçsin,
Hristosu insan sevsin!

Kal saalıcaklan, kutladık,
Bir dä ev atlatmadık.
Taa tez çıkın kapuya,
Verin yol Koladaya!

Todur Marinoglu

kutlêêrız

1. Angı yortu için söleniler şiirdä?
2. Ne bilersiniz Kolada yortusunun adeti için?
3. Siz dä Kolada gezersiniz mi?
4. Nicä annêêrsın Todur Marinoglunun şiirin sıralarını açıkla: „Ekinnär büüsün üüsek. Unnansın sizdä elek”?
5. Kolada günündä nesoy adetlär taa bakılêr?
6. Sizin aylenizdä nasıl geçer bu yortu? Annat.

- *Birinci dörtsıralıkta vokallan bitän adlıkları bul da onnarı sırala.*
- *Bitkinci dörtsıralıkta konsonnan bitän adlıkları bul, hallarını belli et.*

40 Oku teksti.

Mamu yolladı **kakuyu** panayıra. **Kakuda** var çok boncuk. Mali annattı **kakuya** bir eni masal. Malidän hem **kakudan** bän da işittim çok eni masallar. Bän aldım **kakunun** kiyatlarını. **Kaku** bizä herkerä yardım eder.

- *Teksti tefterinä yaz.*
- *Angı halda durêrlar nışannı laflar?*
- *Nışannı lafların üstündä halını yaz.*

K konsonunnan bitän adlıkların hallanması

K konsonunnan bitän adlıkların hallanması

K konsonunnan bitän (çok kısımnı) adlıklar hallanêrlar butakım:			
T.h.	ekmek	sandık	erik
S.h.	ekmä**än**	sandı**ın**	eri**in** (***k*** düştü)
D.h.	ekmä**ä**	sanda**a**	erä**ä** (***k*** düştü)
G.h.	ekmä**ä**	sandı	eri**i** (***k*** düştü)
E.h.	ekmek**tä**	sandık**ta**	erik**tä**
Ç.h	ekmek**tän**	sandık**tan**	erik**tän**
Saabilik, doorudak hem gösterek hallarında konson ***k*** düşer.			

41 **Halla adlıkları *kuşak*, *elek*, *saçak* hem *köpek*.**

T.h. saçak	G.h. – ?
S.h. saçaan	E.h. – ?
D.h. saçaa	Ç.h. – ?

- *Tefterinä yaz, afikslerin altını çiz.*
- *Lafın birinnän bir laf birleşmesi kur.*

42 **Oku teksti.**

Bän gelärdim iştän evä. Avcı köpääm önümdä kaçardı yolcaazdan. Bir dä **köpek** durdu. Bän gördüm yolcaazda bir küçük saçak kuşçaazı. O düşmüştü yuvasından, çünkü lüzgär sallardı aaçların dallarını.

Benim köpääm yavaşıcık yaklaşardı bu kuşçaaza. Ansızdan köpeemin önünä, taş gibi, düştü bir kara saçak kuşu. Bezbelli, o küçük kuşçaazın anasıydı. O başladı üüsek sestä cıvıldamaa.

Bu kart kuş hazırlanardı kendi yavrucuunu köpektän kurtarmaa. Onun güüdesi titirärdi korkudan, ama sevgisi yavrucuuna çekti onu erä, bu büük köpään önünä.

1. Tekstin adını koy.
2. Kaç abzaţtan bu tekst kurulu?
3. Üçüncü abzaţı taa bir kerä oku. Bul o cümleyi, angısında bulunêr tekstin öz fikiri da üüsek seslän onu oku.
4. Annat kuşçaazın anası için.

- *Bul da çıkar teksttän **beş** adlık. Koy onnarı temel halına.*
- *Teksttä nışannı lafı hallara görä diiştir. Tefterinä yaz, afikslerin altını çiz.*

Bir kısımnı ***k*** konsonunnan bitän adlıklar hallanêrlar, nicä dä konsonnan bitän adlıklar. ***K*** konsonu saabilik, doorudak hem gösterek hallarında düşmeer:

gök – gökün – gökä – gökü – göktä – göktän.

43 **Halla adlıkları *ük*, *ok*.**

T.h. ük	G.h. – ?
S.h. ükün	E.h. – ?
D.h. ükä	Ç.h. – ?

- *Tefterinä yaz, afikslerin altını çiz.*
- *Lafın birinnän cümlä kur.*

***K* konsonunnan bitän adlıkların hal afiksleri**

Hallar	Soruşlar		Laflar		Afikslär
Temel	kim?	ne?	bayrak	kütük	-
Saabilik	kimin?	neyin?	bayraan	kütüün	**-ın, -in, -un, -ün, -an, -än**
Doorudak	kimä?	neyä?	bayraa	kütää	**-a, -ä**
Gösterek	kimi?	neyi?	bayraa	kütüü	**-ı, -i, -u, -ü, -a, -ä**
Erlik	kimdä?	nedä?	bayrakta	kütüktä	**-ta, -tä**
Çıkış	kimdän?	nedän?	bayraktan	kütüktän	**-tan, tän**

44 **Bilmeyeceleri çöz.**

1. Yıldızlı çarşaf dünneyi örter,
   Gecä onu gözelleder.

2. Tilkilär yaşêêr daada,
   Tavşamnar hem yabanı...
   Ama angı hayvancık
   Pek sever tatlı balı.

- *Bilmeyceyä bulduu cuvapları hallara görä diiştir.*
- *Tefterinä yaz, hal afikslerin altlarını çiz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Tefterini kırnak kullanmaa üüren. Kendini kontrol et.*

Oku masalı.

İKİ MOÇUGA

Gagauz halk masalı

Bir fukaara adamın varmış bir bülük uşaa, ama yokmuş bir dä çizi topracıı, neylän baksın onnarı. Alıp başını, adam çıkmış evdän aaramaa bişey-bişey imeelik için. Gidä-gidä, karşı gelmiş bir däduylan.

– Nereyi, oolum? – sormuş ona dädu.

– Var kalabalıım, boba, ama yok neylän bakayım onu. Giderim, bekim, bulurum bişey-bişey dişimä atmaa.

– Gel, gecelä bendä, – demiş dädu, – da sabaa gidärsin evinä.

Adam kalmış däduda. Sabaalen dädu vermiş ona bir sofra da demiş:

– Açan deyecän: „kurul, sofracıım", onun üstündä peydalanacek türlü imeklär. Onunnan da sän bakacan uşaklarını.

Evä gelirkän, adamı karannık kıstırmış komuşu küüyündä, da o kalmış gecelemää kumisindä. Kumiţa, gördüynän saadıcı, başlamış kendini yuurmaa, ani yok ne koysun onun önünä.

– Sän, kumiţa, hiç düşünmä, bän bulacam neylän kırpınmaa. „Kurul, sofracıım", – demiş adam da onun üstündä başlamış peydalanmaa türlü imeklär.

İmişlär – içmişlär, cümbüş annatmışlar da sora saadıcı yattırmışlar başka içerdä. Kumiţa o gecä hiç uyuyamamış: onun pek tamahlıı geçmiş bu sofraya. Onuştan sabaadan o yaptırmış kocasına bir başka sofra, ani buna pek benzesin da koymuşlar onu saadıcın sofrasının erinä.

Sabaalen, biraz aydınnandıynan, saadıç, alıp sofrayı, gitmiş evinä. O istemiş sevindirmää uşaklarını da koymuş eni sofrayı onnarın önünä, sora demiş: „Kurul, sofracıım", ama bişey peydalanmamış. Sora taa birkaç kerä tekrarlamış bu lafları, ama boşuna.

– Ya, ne käämil sofran var senin! – demiş karısı da adamın kafasına bir sofra urmuş.

Yok näpsın adam da genä gitmiş evdän. Gider sofra sırtında. Yolda gidärkän, genä karşılaşmış o däduylan:

gecelemää
konuklamışlar
ikramnamışlar

– Nereyi, oolum, bu sofraylan?

– Bu sofra diil benim, ama kuminin. Geçän gecä o diiştirmiş onu.

Adam annattıynan olduunu, dädu vermiş adama iki moçuga da demiş:

– Al bunnarı da, evä dönärkän, genä uura kuminä. Açan deyecän onnara: „lup-tup, moçuga", onnar sana iş yapacek.

Kumilär pek hatırlı karşılamışlar saadıcı: konuklamışlar onu, ikramnamışlar, sansın ne suan imişlär, ne da suana kokêrlar. Yattırmışlar onu genä o odada. Gidärkän yatmaa, adam demiş:

– Bakın, kumi hem kumiţa, salt demeyäsiniz bu sopalara „lup-tup, moçuga".

Yorgun saadıç tezicik dalmış uykuya, ölä hırlarmış, ani pençerä sırçaları cıngırdarmış. Ama meraklı kumiţayı bu moçugalar raada brakmazmışlar. „Ne verir

bunnar da, acaba? – düşünmüş o da, sade dudaklarını şıpırdadıp, demiş: „lup-tup, moçuga". İşidip bunu, bir moçuga konmuş kumiṭanın sırtına, öbürü – tepesinä. Sora diişmişlär erlerini da taa sık-sık kaptırarmışlar karıya her taraftan. Karı kıpıtmış da çaarmış yardıma kocasını. Sade kafasını bu sokêr içeri, nicä bir moçuga annısına kableder. Düümüşlär moçugalar kumiylän kumiṭayı taa eşeklär sudan gelincä hem onnar saadıcı kurtarmaya çaarmayınca. Yalvarmışlar saadıca, diz çöküp onun önündä, ani durgutsun bu moçugaları. Uyanmış saadıç, „pr-r-r!" – demiş da moçugaları, uslanıp, kapu ardına konmuşlar.

– Verin geeri soframı, zerä bän onnarı kızıştırarsam, taa da bet olacek!

– Al sofranı da, moçugalarını da git, başka hiç uurama bizä! – alatlan demiş kumiṭa, angısı, bezbelli, taa çokça moçuga idi.

Almış saadıç moçugaları koltuuna, urmuş sofrayı sırtına da gitmiş evä.

– Topla, karı, uşakları, – demiş, – ileri dooru artık yaşayacez!

Birkaç vakıttan sora o padişaalıkta kopmuş bir cenk. Gitmiş bu adam padişaaya da demiş:

– Padişaayım, ne verecän bana, eer enseyärsäm duşmannarı?

– Nasıl sän yalnız var nicä enseyäsin bukadar askeri?

– Orada – benim işim.

– Verecäm sana yarım padişaalıı, – demiş padişaa, – salt ensä.

– Açan adam konmuş askerin önünä iki moçugaylan, baş askercinin biri demiş:

– Ne yapacek bu erif bizä iki moçugaylan? Biz onnarı kıyacez, kıymık-kıymık yapacez!

– Lup-tup, moçuga-a-a! – baarmış adam da çeketmiş düüş. Moçugalar uçuşarmışlar iki tarafa, askercidän askerciyä, düüyärmişlär hepsiciini sırada, kimseyi unutmayıp hem büük-küçük aaramayıp. Moçugalar dönä-dönä düüyärmişlär, hiç brakmazmışlar, askercilär gözlerini açsınnar. Da duşmannara sade bir kalarmış – ellerinnän kafalarını sarıp, sade geeri kaçmaa, nereyi gözleri görärsä.

Tä nasıl bir adam iki moçugaylan ölümdän kurtarmış padişaayın askerini.

Düüş bittiynän, duşmannar, bulut gibi daaldıynan, padisaa, durup lafında, vermiş adama yarım padişaalıı, deyip:

– Lääzım olursan, dostum, bän genä seni çaaracam.

Yazılı Ṭırka Cöcinin annatmasına görä.
Erleştirdi Saveliy Ekonomov

1. Annat masalı kendi laflarınnan.
2. Böl masalı iki paya. Ne sölener birinci hem ikinci paylarda?
3. Angı payı taa çok beendin?
4. Ne olmuş yalancı kumiṭaylan?
5. Canın ona acıdı mı? Neçin?
6. Nicä yardım etmiş fukaara adam padişaaya?
7. ***„Ne suan imiş, ne suana kokêr"***.
   Nicä annêêrsınız bu söleyişi?

45 **Oku lafları. Düz laf birleşmesi, kullanarak parantezalarda verili lafları lääzımnı formada, yaz onnarın halını.**

Çıkmaa (ev), şişirmää (top), bakmaa (daa), beslemää (koyun), unutmaa (zorluk), korumaa (daa), özlemää (dost), kurtarmaa (ateş), ürkütmää (kuşlar), kurtulmaa (bela).

- *Yaz adlıkların halını, göster onnarı lafların üstündä.*
- *Kur* ***bir*** *laf birleşmesinnän* ***bir*** *cümlä.*

46 **Oku şiiri.**

Aklım tutêr küçüklüümdän
Türlü renktä çiçekleri.
Kuan onnarın üstündä
Alatlan toplêêr balı.
Severim düz çayırları,
Sürüylän kaaz su boyunda.
Koyun dolu yamaçları,
Sıır, hergelä – gezän boşta.

- ***K*** *konsonunnan bitän adlıkları çıkar da tefterinä yaz.*
- *Onnarı hallara görä diiştir.*

Oku teksti.

PAPUÇLAR

Bay Yorcu pindi eşää da dedi ooluna:
– Gani, bän giderim panayıra, getirecäm sana naşey-naşey...
– Naşey, ba bakacık? – sordu dar cannı Gani.
– Geldiynän, görecän.
– Açan sölämeersin, ozaman al beni dä seninnän. Bän pek isteerim göreyim Bolgrad panayırını.
– Olmaz, – dedi Yorcu, – panayırdan var çok işlär almaa. Geeri gelirkän, eşek üklü olacek, seni pindirämeyecäm.
– Bän yayan gelecäm panayırdan, – kayıl oldu Gani, sade onu da alsınnar.
– Yok, deyecäm, seslä bakanı. Bän sana panayırdan alacam naşey-naşey.
– Ama mutlak mı?
– Mutlak, deerim sana, kal sade evdä da seslä mamunu hem malini. Bän avşama sana getirecäm, ne adadım.
– Kalacam, – dedi Gani, – ama sölesänä, naşey alacan? Bän dayanamayacam avşamadan!
– Dayanacan, dayanacan! – gülümsedi bakası da dürttü eşää ayaklarınnan, istedi yollansın tokada dooru.

panayırdan

Çocuk dönüşärdi hep onun dolayında.

– Neçin sölämeersin ba, bakacık?

– İsteerim üüredeyim seni olasın saburlu, beceräsin alatlamamaa. Tä neçin sölämeyecäm, beklä, bän gelincä...

Yorcu çıktı auldan. Gani kapadı tokadı da baktı, nasıl baka eşektä yortarak aşaa atlı hızlandı.

O gün Ganiyä deyni pek zor geçti. Hep düşünärdi, sanki, naşeycik ona bakası panayırdan getirecek. Çıkıp-çıkıp, tokattan aşaa bakardı, acaba, taa gelmeer mi. Sora gitti da malisinä sordu, biler mi, ne getirecek ona panayırdan bakası.

– Bilmeerim, çocuum, – dedi Sofi babu.

– Bakan panayırdan hepsimizä birär bişey getirecek, ama kimseycää ilerdän sölämeer. Tä geçti pazar da mamuna fistannık getirdi, bana bir çember almıştı.

– Ama bana bişeycik getirmediydi.

– Nasıl getirmediydi? Diil mi ilkin sana verdi bombonileri? Hem almıştı halva, kovrik... Büün da, olmalı, bişey getirecek.

Tä gıcırdadı tokat da aula girdi bay Yorcu eşeklän edeendä. O indirdi semerdän bir çuval. Sora da urdu eşää sıırlık auluna da, alıp torbasını, gittilär içeri. Gani dört göz bakardı, ne çıkacek o çok beklenmiş panayırcılık torbasından.

İlkin Yorcu verdi Veliylän Koliyä birär çavdar pitası, sora Ganiyä dä, bir o diildi kanaat, bekleyärdi başka bişey.

– Buncaaz mı o naşey-naşey, bakacık? – sordu o.

– Diil, – dedi Yorcu da çıkardı torbadan bir çift süt-biyaz papuç. Onnarın vardı gözäl eşil ipleri hem cıngır-maavi kenarcıkları. Gözäldilär, pak gözünü tutardılar.

– Tä bunnarı sana aldım.

Gani kavradı onnarı da, sevineräk, başladı çez-çevrä bakmaa. Onnarın maalesindä hiç kimseyciktä yoktu bölä gözäl ayak kapları. Gani tezicik giidi onnarı.

Geldilär taman ayaklarına görä. İstedi çıksın, göstersin kafadarlarına, ama düşündü, ani şindi artık avşam, sokakta az uşak, olmalı. Gösterecek o eni papuçlarını sabaa, açan maalenin hepsi uşakları toplu olaceklar. Ama şindi yalnız sevinärdi onnara, gezärdi yavaş hem hep bakardı aşaa, ayaklarına. Pek kıvrak görünärdilär onun eni papuçları!

Nikolay Baboglu

1. Nereyi gitmiş Ganinin bobası?
2. Neçin bay Yorcu çocucaa panayıra alamamış?
3. Ganinin bobası sölemiş mi ooluna, ne panayırdan getirecek? Neçin?
4. Ne demiş Ganiya bobası?
5. Nicä o gün Ganiyä deyni geçmiş?
6. Nelär bay Yorcu oollarına panayırdan getirmiş? E Ganiyä?
7. Ne renktäymiş çocucaan papuçları? Annat.
8. Nezaman Gani eni papuçlarını sokakta uşaklara göstermää karar almış? Neçin?

saburlu – dayanıklı
kanaat – hoşluk

- *Bitki cümleyi tefterinä yaz. Baş paylarının altlarını çiz.*
- *Neçin cümlenin bitkisindä duygu nışanı durêr? Nezaman bu durguçluk nışanı koyulêr?*
- *Bul teksttä* ***bir*** *kendili adlık da diiştir onu hallara görä.*

47 **Oku cümleleri. Herbir cumleyä bul yakışan birär subyekt.**

1) ... yaşêêr sıcak taraflarda.
2) Bütün gün daldan-dala atlêêr, imeelik toplêêr ... .
3) ... bütün kış yatêr yataanda.
4) ... pek sever morkva imää.
5) ... pek zararcı hayvan.
6) Bizim evimizi, zenginniimizi koruyêr ... .

Örnek: *Fil yaşêêr sıcak taraflarda.*

- *Cümleleri tefterinä yaz, noktaların erinä yardımcı laflardan birisini koy:* ***tavşam, fil, köpek, sıncap, ayı, keçi****.*
- *Cümlelerin baş paylarının altlarını çiz.*
- *Angı halda durêrlar subyektlär, sölä.*

Adlıklar temel halında cümlelerdä subyekttir.

T. h.

(***kim?***) *Kaku tamannadı onbir yaşını.*

T. h.

(***kim?***) *Üürenici sever okumaa.*

48 **Oku teksti.**

Dekabri ayında gagauzlar herkerä tutêrlar Kolada adetlerini.

Bir sopaya kiyattan yapılı yıldız kakêrlar, yıldızın içinä bir ikonacık donaklêêrlar, iki mumcaaz erleştirerlär yıldızın iki yanına. Kolada türkülerini çalarak, mumcaazları yakêrlar, insana iilik, kismet dileerlär. Ev saabileri kolaç, para, peşkir vererlär.

- *Yaz cümleleri tefterinä, baş paylarının altlarını çiz.*
- *Sän dä bu yortuyu tutêrsın mı? Annat.*

49 **Oku cümleleri.**

Gün duuêr, batü annadêr, babu örer, kedi tutêr, fidan büüyer, mamu çalêr, kaku okuyêr, çocuk kazêr, kardaşım üürener, kızkardaşım yazêr.

- *Kur **üç** cümlä verilmiş baş paylarınnan.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*

50 **Aşaadakı adlıklarlan birär cümlä kur.**

Dirään, **döşään**, **aacın**; kedidä, eşiktä, köpektä, sokakta; erii, soluu.

Örnek: *Döşään içi dolu yapaalan.*

- *Yaz tefterinä kurulmuş cümleleri örnää görä.*
- *Nışannı laflarda vokalların altlarını çiz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Cümleleri tefterindä yannışlıksız yaz.*

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI

Hayvannar (ev)

sıır	öküz	koç	toklu
tekä	av köpää	çoban köpää	yaalamaa
çevik	dam	atlı gitmää	koçna
hayvannarı	sulamaa	kaymaa	saamaa koyunnarı
koduk taşımaa	arabaylan		

Kuşlar

kloçka	kloklamaa	konmaa	atlamaa
dalamaa	geçteki	erkendeki	renkli papagal
çalan	ötän	çimencik otlamaa	turnayı görmää
karımca	tırtıl	payak	payacan
cekirgä	pıtpıdak	ţırıldêêr	karımca
gezerlär	güvercin	aaçkakan	duan
kartal			

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti.

Kedicik-Vasicik oturarmış içerdä dolabın yanında hem sinek tutarmış. Dolabın üstündä, kär kenarcında, durarmış paraliya. Tä ahmak Vasicik görmüş, ani bir sinek konmuş paraliyanın üstünä. O birdän atlamış yukarı – da tırnaklarını battırmış paraliyanın kenarına. Paraliya kaymış dolabın üstündän. Vasicik tä kaçırılmış da erä düşmüş. Paraliya da dooru Vasiciin üstünä düşmüş, kapak gibi, onu ötrmüş.

İçerdä bu vakıt oturarmışlar Volodiylän Vadik. Onnar resimnerini boyayarmışlar da görmemişlär, nicä Vasicik paraliyanın altında kalmış. Onnar sade işitmişlär, nicä onnarın ardında naşeysaydı pläslamış – erä düşmüş.

Nikolay Nikolaeviç Nosov

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Kedicik-Vasicik neredä oturarmış? Dooru cuvabı çevreyä al.
   a) dolabın yanında, *b*) erdä, *c*) koltukta
2. Ne yaparmış Vasicik?
3. Paraliya neredä durarmış?
4. İçerdä bu vakıt kim taa varmış?
5. Ne olmuş sora, annat.

ANNADALIM!

Lafları oku. Bul sırayı, angısında adlıklar bir sayıda durêrlar.

1. Almalar, aaç, sepet.
2. Kuşlar, aul, eşik.
3. Meyva, üüredici, okul.

Verilmiş lafı hallara görä diiştir, hal afikslerini açıkla.

Kulak

YAZALIM!

Verilmiş lafları koy çıkış halına.

Aylä, uşak, tefter, kiyat, ev, uçak, deniz.

- ***Bir*** *vokallan bitän* ***bir*** *dä konsonnan bitän laflardan birär cümlä kur.*

KASABA, KÜÜ HEM ONNARIN ANILMIŞ GÖSTERİLECEK ERLERİ
YILIN ZAMANNARI. KÜÜ. KASABA

NIŞANNIK

Ne neetlän kullanılêr sözümüzdä nışannıklar?

1 **Oku şiiri.**

Kaar yaayêr enikunu,
Çamcaazlar – biyaz gelin.
Tez çaardım bän lelümu,
Dolayı o siiretsin.

Todur Marinoglu

1. Çamcaazlar nesoy olmuşlar?
2. Bu cümlelerdä ne neetlän kullanılêr nışannıklar?

- *Yaz şiiri kiyatsız tefterinä.*
- *Nışannıı bul, üstündä söz payını yaz:* ***nış.***

Nışannıklar göstererlär **predmetlerin nışannarını.**
Örnek: Bizim küüyümüz **büük** hem **gözäl.**

2 **Annat sevgili yıl zamanı için, verili nışannıkları kullanarak. Yukarda resimneri kullan.**

Sevgili, käämil, ilin, lüzgerli, yalpak, sıcak, suuk, altın, sarımsı, maavimsi, alaca, taazä, kaygın, kaarlı, eşil, çiçekli.

- *Sesin üüsekliinnän (intonaţiyaylan) durguçluk nışannarın kullanmasını cümlenin sonunda göster.*
- *Herbir lafı annaşılı yaz (sölä).*
- *Nışannıklar ne göstererlär cümledä? Annat. İnandır.*

Oku teksti.

BİLERSİN Mİ?

Olmuş avşam. Hepsicii içeri toplandıynan, oturmuşlar sofraya. İdiktän sora Goguş yardım etmiş kaldırmaa sofrayı hem yıkamış çanakları. Ondan sora herkezi tutunmuş kendi işindän.

– Dädu, ya seslä, bak, dooru mu söleyecäm, – danıştı Goguş dädusuna.

– Ne söleyim, uşaam?

– Evdeki işi.

– Hadi, çeket, sesleerim.

Goguş başladı sayıklamaa.

– Yılda var üçüz altmış beş gün. Yılda var dört zaman: ilkyaz, yaz, güz hem kış. Yılda var oniki ay: büük ay, gücük ay, sürmäk ayı, çiçek ayı, hederlez ayı, kirez ayı, orak ayı, harman ayı, baa bozumu, canavar ayı, kasım hem kıran ayı.

Dädu çok dikat sesledi unukasını da sora sordu:

– Ee sän, Goguş, bilersin mi, ani ayların kimi küülerdä var başka adları da?

– Bän sade bunnarı bilerim, – cuvap etti uşak.

– Kimi küülerdä, Goguş, baa bozumuna deerlär ceviz ayı, ama canavar ayına deerlär pastırma ayı.

Dädu ondan sora genä sordu:

– E sän bilersin mi, uşaam, kaç gün var haftada?

– Bilerim ya, nasıl. Bunu biz çoktan üürendik.

– Ya sölä, bakalım, – teklif etti dädu Vasi.

Goguş başladı sıralamaa:
– Pazertesi, sali, çarşamba, perşembä, cumaa, cumertesi, pazar.
– Maşalla, uşaam! Büün koyêrım sana ON! Herkerä bölä üürenäsin!

Konstantin Vasilioglu

1. Neyä meraklanmış Goguş avşamın birindä?
2. Kim cuvap vermiş Goguşun soruşlarına?
3. Sana da dädun hem malin yardım ederlär mi? Ee sän däduna, malinä neylän yardımnêêrsın?
4. Ayların adlarını gagauzça sırala. Düşün, neçin onnarın adlarını insannar butakım koymuş?
5. Hafta günnerin adlarını sän dä bilersin mi? Sırala.

- *Resimneri kullanarak, cümlä kur. Ayların gagauzça adlarını kullan.*

Nışannıkların soruşları

3 **Oku laf birleşmeleri.**

Suuk kış, yalpak ilkyaz, ilin lüzgär, şen seslär, buunuk sıcak, kaygın yol, taazä soluk, büük kasaba, körpä çotuk.

kaygın

- *Yaz laf birleşmelerini tefterinä.*
- *Çiz predmetin nışanını gösterän lafların altını.*
- *Angı soruşlara onnar cuvap ederlär? Sölä.*

4 **Çöz bilmeyceyi.**

Adamın var dört oolu:
Hepsi akıllı, boylu.
Arada salt bir **küçük**,
Hem adı onun „gücük”.
Hepsindä üçär uşak:
Biri – **suuk**, biri – **sıcak**.
Onnarda dördär bacak,
Bacakta edi parmak.

(...)

- ***Nesoy? nasıl? netürlü?*** *soruşlara cuvap edän lafları bul.*
- *Nışannı laflarlan birär cümlä kur. Onnar angı soruşa cuvap ederlär?*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*

Nışannıklar göstererlär predmetlerin nışannarını hem ***nesoy? nasıl? netürlü?*** soruşlarına cuvap ederlär. Onnar bizim sözümüzü uygunnadêrlar hem gözellederlär.

Örnek: üüsek *ev*, ***geniş*** *sokak*, ***güneşli*** *hava*.

5 **Oku lafları, koyrak onnara soruş.**

1. Suuk, kaarlı, derin, lüzgerli – ... .
2. Kızgın, eşil, sıcak – … .
3. Yalpak, güneşli, yaamurlu – ... .
4. Cömert, küsülü, turuncu, sarı – ... .

- *Angı predmetleri verili nışannıklar göstererlär?*
- *Noktaların erinä* ***yıl zamannarını*** *gösterän lafları koy.*
- *Yaz lafları tefterinä.*

6 **Oku teksti da koy onun adını.**

Gagauziyanın küüleri kırnak hem gözäl. Geniş sokaklarda üüsek fidannar büüyerlär. Evlär büük, aydın, tertipli. Uşaklara deyni yaratmak evleri, eşil parklar, käämil dinnenmäk erleri düzüler.

Küülerimizdä çalışkan, becerekli, musaafirci insannar yaşêêrlar.

Biz severiz paalı duuma erimizi.

- *Gagauziyanın küüleri nesoy?*
- *Nesoy insannar Gagauziyanın küülerindä yaşêêrlar?*
- *Yaz teksti tefterinä. Bul nışannıkların adlıklarlan baalantılarını.*
- *Çiz nışannıkların altlarını.*

7 **Oku teksti, uygun nışannıklarlan onu tamannayarak. Yardımcı lafları kullan.**

Komrat – ... kasaba. Onun sokakları ... . Başçalarda ... aaçlar hem gümelär büüyerlär. Burada ... evlär hem yapılar düzüler. Uşaklar ... parkta dinnenerlär, ... stadionda oynêêrlar.

Yardımcı laflar: eşil, büük, geniş, kıvrak, eni, käämil.

- *Koy tekstin adını.*
- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Nışannıkların altını çiz.*

8 **Doldurun kafesçikleri nışannıklarlan öla, ki direciktä bulunan laftan hepsicii bukvalar kullanılsın.**

Yardımcı lafların arasından ayırın: *alçak, renkli, siirek, kısa, uzun, paalı, gözäl, geniş, büük, dar.*

.	.	.	K	.	.
		.	A	.	
	.	.	S	.	
	.	.	A	.	.
			B	.	.
.	.	.	A	.	

- *Herbir nışannıklan laf birleşmesi kur.*
- *Laflan **kasaba** bir cümlä düz da tefterinä yaz.*
- *Nışannıkları belli et, üstündä söz payını yaz: **nış**.*

9 **Oku lafları. Verili adlıklardan nışannık kur.**

Örnek: yıldız – yıldızlı.

Kısmet – ... , dat – ... , duman – ..., bulut – ... , yamaç – ... , lüzgär – …, çiçek – ... .

- *Düz **dört** laf birleşmesi da yaz tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!** Yaz yannışlıksız.*

Oku şiiri.

KIŞ

Kış. Pek zor oldu.
Tilkilär gezerlär aaç:
Herersi kürtün doldu,
Kayacak oldu yamaç.

Kürtündän sokak biyaz.
Kaar döşeer örtüleri.
Dışarda **haşlêêr ayaz**,
Pek üşüder elleri.

Todur Marinoglu

haşlêêr

1. Neçin kış hayvannara hem kuşlara zorlukları getirer?
2. Nesoy zorluklar kış insana getirer?
3. Sanki kim seviner kürtünnerä?
4. Nicä annêêrsın nışannı lafları?

kürtün – kaar yıvını

- *Şiirdä nışannıkları bul. Angı adlıklarlan onnar baalı?*
- *Lafa **kış** üç nışannık uydur da laf birleşmesi kur.*
- *Laf birleşmelerini tefterinä yaz.*

10 **Oku lafları. Bak resimnerä da büünkü günü yazdır, kullanarak nışannık.**

Hava ...

Güneş ...

Bulutlar ...

Kaar ...

Yardımcı laflar: Sıcak, suuk, serin, yaamurlu, yalpak, haşlak, parlak, keskin, şen, dürük, aar, boz, açık-maavi, biyaz, kaba, yımışak, yalabık, biyaz, çetin.

- *Cümleleri kur da seslän sölä.*

11 **Oku lafları da cümleyä onnarı topla.**

1. Sabaalen, peydalanmış, bulutçuk, küçük, göktä.
2. Gök, sütlü-maaviyä, açık-maavidän, dönärmiş.
3. Bulutlar, yarım, kaplamışlar, gökü, büük.

- *Cümleleri tefterinä yaz.*
- *Nışannıkları belli et.*
- ***Dikatlı ol!** Hesaba al nışannıkların dooru yazılmasını.*

12 **Oku cümleleri. Cümlelerin sıralıını doorut, da tekst olsun.**

1. Onnar kär nicä ikiz – pek benzeyärmişlär biri-birinä.
2. Bir vakıttan sora onun yanında taa bir küçük bulutçuk peydalanmış.
3. O, bir incä perdä gibi, gökün üzündä biyazıyarmış.

4. Üülendän sora göktä peydalanmış ilk bulutçuk.

- *Tekstin adını koy da onu tefterinä yaz.*
- *Çiz nışannıkların altını.*

Oku teksti.

KIŞ SABAASI

Goguş bir kış sabaası kalkmış erken. Dışarı çıkmış da gözlerini inanmamış. Avşamdan dışarda yaamurcuk çisärmiş, ama şindi...

kamaştırarmış

Eşiklerä çıktıynan, güneş taman duuarmış. Er örtülüymüş biyaz kaarlan, angısı ölä yalabıyarmış duuan güneşin şafkında, ani gözlerini kamaştırarmış. Angı tarafa da baksan, nekadar gözün görer – kaar, kaar, kaar.

Dışarda bir dä drem lüzgär yokmuş. Ayazmış. Solunarmış ilin, çünkü soluk pakmış ölä, ani kär sarfoş edärmiş. Kapu önündä bir da izçääz yokmuş, kuş izlerindän kaarä. O izçeezlär haliz kaar yıldızçıklarına benzärmişlär.

Goguş durarmış eşiklerin üstündä, hiç kıpırdanmazmış. Kaldırmış gözlerini kapu önündän da görmüş, ani sokaklar da, küüyün evleri dä, dolaylar da, bütün dünnä örtünmüş bir büük, kaba, gözlerini kamaştıran biyaz yorgannan. Goguşçuk yaşamasında taa yokmuş gördüü bölä gözellik. O durarmış eşik üstündä da korkarmış, aşaa indiynän, bozmaa bu gözellii, kirletmää kaloşlarınnan biyaz kaarı. O çıktıydı dışarı gitmää, ama, büülü gibi, hep durardı eşiklerin üstündä.

Dolaylarda işidilmäzdi bir dä ses. Goguşçuk kär korkardı bişey bu gözelliktän kaçırmamaa. Bu vakıt sokaktan geçti bir adam. Bastıkça, kaar onun ayakların altında gırçladı ölä, sansın kaar aala-

şardı, istemäzdi, brakmazdı, birkimsey onu çiinesin, gezsin onun üstündä, bozsun tabiatın bu şaşılacak gözelliini.

Ansızdan kapu önü doldu kuş sesinnän. Uçup-geldi, dallara kondu bir sürü saçak kuşu. Zordu annamaa, bu kuşçaazlar sevinärdilär mi, osa çekişärdilär mi. Onnar büük şamata kal-dırdılar. Uçup-konardılar, uçup-konardılar daldan-dala, sansın yarışardılar, kim taa hızlı. Bölä şımarêrlar uşaklar klasta çandan sora, açan üüredici klasa taa girmedi. Ama kapu açıldıynan, üürediciyi gördüynän – hepsi sus olêr.

Kuşlar da dallarda birdän sus oldular aşaakı dallarda, açan, näändansa gelip, aacın tepesinä kondu bir biyaz yannı saksan. Saksan, hiç kimseyi beklämeyip, hiç kimseyä sormayıp, hiç bireri bakmayıp, sansın kiyattan, başladı okumaa, nasaat etmää, annatmaa dünnedä gördüklerini hem bu gözäl, seftä biyaz kaar için, bu gözellik için. Saksan, hertarafa dönüp, tekrarlardı çok kerä bir kerä sölenmişi, ki hepsi işitsinnär, kalkıp, görsünnär bu şaşılacak gözellii.

Saksan pek üfkelenärdi, açan aşaadakı dallardan kuşlar da naşeysä istärdi sölemää. O ozaman inärdi birkaç dal aşaa da, kuşlara sert bakıp, çekişärdi onnarı, hesapsızları.

Saksan, Goguşu gördüynän, döndü ona dooru da, kuyruunu her tarafa saurdup, dönüp-dönüp annattı, neleri o gördü dolaylarda, ani o kendisi yaptı insana deyni bu gözellii. Türlü-türlü çalıştı Goguşu inandırmaa, ama Goguş bilärdi, ani bunnar yalan, bunnar boş laf.

Konstantin Vasilioglu

1. Neyä pek şaşmış Goguş, sabaalen dışarı çıktıynan?
2. Neçin Goguş durarmış eşiklerin üstündä, hiç kıpırdanmazmış?
3. Kim bozdu bu sabaayın sessizliini?
4. Kiminnän yaraştırılêr saksan?
5. Nezaman aşaakı dallarda kuşlar sus oldular?
6. Neçin saksan pek üfkelenärdi?
7. Neyä savaşardı inandırmaa Goguşu saksan?
8. Annatmanın angı abzaţlarını en çok beendin? Neçin?
9. Angı boyalarlan siz bu kış sabaasını resimneyeceydin?
10. Sän dä var mı bu duyguları yaşadıın? Açıkla duygularını.
11. Bul teksttä resimi saksanı yazdıran cümleleri.
12. Angı kuşlar taa bizim tarafımızda kışlamaa kalêr?

- ***Dikatlı ol!*** *Teksti dikatlı oku, soruşlara dooru cuvap et.*
- *Noktaların erinä teksttän nışannık uydur.*
  Kaar (nesoy?) biyaz; yorgan ... , saksan ... , şamata ... , dallar ... .

13 **Oku teksti, cümleleri lääzımnı nışannıklarlan tamannayarak. Kullan yardımcı lafları.**

Yardımcı laflar: *biyaz, uzun, kıvrak, kara, gözäl, eşil, düz.*

Saksan – ... bir kuş. Yannarı onun ... , kafası, kanatları hem kuyruu ... , nicä gargada. Pek ... onu kuyruu – ... , ... , okçaaz gibi. Tüüleri onun diil sade kara, ama ... renginnän.

- *Yaz teksti tefterinä. Çiz nışannıkların altını.*
- *Dikatlı ol! Teksti tefterindä dooru erleştir. Tefterini kırnak kullan.*

14 **Oku lafları. Adlıklardan nışannık düz da tefterinä yaz.**

Bal – ballı pita, küü, boya, çukur, dalga, lüzgär yıldız, su, ot, bayır, çamur, kasaba, ev, kısmet.

- *Bir laf birleşmesinnän cümlä kur.*
- *Cümlenin baş paylarının altlarını çiz.*

15 **Oku lafları da topla onnarlan cümlä.**

1. Kış, zamanı, masallı, yıl.
2. Biyaz, eri, örter, kaarcaaz.
3. Aaçlar, kürkleri, kaba, hem, giiyerlär, gümelär.
4. Soluk, hem, taazä, pak.
5. Bän, bu, zamanı, käämil, severim.

- *Cümlelerdä lafların sıralını dooru erleştir, da tekst olsun.*
- *Tekstin adını koy.*
- *Nışannıkları bul, aazdan annat, angı adlıklarlan onnar baalı?*

16 **Okuyun cümleleri.**

1. Sän suuk mu osa sıcak mı havayı beenersin?
2. Eşil daada mı osa kalaba kasabada mı sän dinnendin?
3. Sizin sokaanız geniş mi osa dar mı?
4. Senin odan kireçli mi osa boyalı mı?

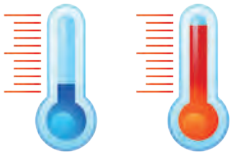
- *Verili soruşlara aazdan cuvap ver.*
- ***Dikatlı ol!*** *Savaş lafları cuvabında açık sölemää.*

17 **Verili örnää görä cümlä kur.**

Örnek: Küüyün sokakları geniş, ama araları dar.

... üüsek, ama ... alçak.
... suuk, ama ... sıcak.
... dar, ama ... geniş.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Cümleleri kurmak için resimneri kullan.*
- *Adlıklardan nışannıklara aazdan soruş koy.*
- ***Dikatlı ol!*** *Herbir lafı dooru yaz.*

Bir predmeti maanayca, nışannarına görä, var nicä karşı koymaa başka predmetä: ölçüsünä, sıcaklıına, renginä ya da gözelliinä görä. Bu laflara karşı maannalı deniler.

Örnek: büük – küçük, uzak – yakın, kara – biyaz, suuk – haşlak.

18 **Çöz bilmeyceyi.**

Güneştän kaavi, lüzgerdän yufka,
Ayaksız gezer. Gözleri yok, ama yaş döker.
(rumaaY)

Gözsüz, elsiz, ama resimneer.
(zayA)

- *Cuvaplarlan birär laf birleşmesi „nışannık + adlık" kur.*

19 **Oku sıracıkları. Örnää görä uydur predmetleri. Kullan yardımcı lafları.**

– küü – kasaba;
– yol – yolcaaz;
– ev – bordey;
– taş – pamuk;
– kireç – kömür.

Örnek: *küçük küü – büük kasaba.*

- *Karşı manalı nışannıkları kullan:* ***büük – küçük, kara – biyaz, uzun – kısa, üüsek – alçak, çetin – kaba.***
- *Sıracıkları tefterinä yaz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Laflarda uzun vokalları dooru yaz.*

20 **Oku lafları. Herbir nışannıı yakın maanalı laflan diiştir da yaz.**

Çalışkan adam, sak hava, gözäl kızçaaz, üüsek yamaç, akıllı uşak.

Yardımcı laflar: balaban, käämil, arif, işçi, lüzgersiz.

- *Çiz nışannıkların altını.*

21 **Okuyun cümleleri. Nesoy soruşlar veriliydi?**

– ...? – Bizim küüdä evlär kırnak.
– ...? – Uşaklar kaarlı kışı severlär.
– ...? – Bän büük kasabada yaşêêrım.
– ...? – Bizim kasabada evlär gözäl.
– ...? – Komradın avtobus garası büük diil.

Örnek:
– Kasabanın yolları nesoy?
– Kasabanın yolları kapalı kaarlan.

- *İki soruş cümlesini yaz tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!*** *Yazıları tefterin sayfasında dooru erleştir.*

22 **Resimä görä *dört* cümlä kur da yaz. Verili laf birleşmelerini kullan.**

Ayazlı hava, şen uşaklar, üüsek aaçlar, kaba kaar, turuncu morkva, kuru dal, maavi kazan, tombarlak topçaaz.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*

- *Durguçluk nışannarını dooru kullan.*
- ***Dikatlı ol!*** *Herbir lafı yannışlıksız yaz.*

Evdä iş.

1. Sän dä dostlarınnan kaar babusunu yapêrsın mı?
2. Nesoy kış oyunnarını taa sän seversin?

- *Evdä hazırlan da klasta annat.*

23 **Oku lafları. Kur cümlä, iki direciktä verili lafları kullanarak.**

Kultura evi	eni
Biblioteka	büük
Resim galereyası	anılmış

Örnek: park – eşil.
Her pazar biz eşil parkta dinneneriz.

- *Yaz cümleleri tefterinä,*
- *Bul nışannıkların adlıklarlan baalantılarını. Aazdan sölä.*

24 **Oku teksti.**

– Bobam, sabaa şkolada bir küçük toplantı olacek, – demiş Vani.
– Nesoy o „küçük toplantı”?
– Sän, bän hem benim üüredicim.

Nicä düşünersiniz, nesoy ***„küçük toplantı”*** için gider söz?

- *Laflan **küçük** üç cümlä kur.*
- *Adlıkları **uşak**, **ev**, **küü** kullan.*

25 **Oku teksti, adını koy.**

Bir suuk kış günüydü. İiri hem siirek kaar parçaları yaayardı. Nadi büük pençerenin boyunda kiyat okuyardı. Kızçaaz kafasını kiyattan kaldırdı da alma aacın dalında bir gözäl kuş gördü.

Nadi kufnedän bir parça ekmek getirdi, ufaladı onu da pençerenin setinä koydu. Kuşçaaz ekmek trofalarını idi. Tok hem şen kuşçaaz çalmaa çeketti.

- *Bul teksttä nışannıkları da sırala onnarı.*
- *Bir nışannıklan cümlä kur da sölä.*

Nışannıkların adlıklarlan barabar hallanması

Oku annatmayı.

KIŞ-RESİMCİ

Biyazıdı kırlar hem yamaçlar. İncecik buzlan örtüldü derä, uslandı, uyukladı, nicä masalda.

Gezer Kış çayırlarda, bayırlarda, gezer büük tomaklarlan, basêr usulcuunnan. Ama kendisi iki tarafa bakınêr – ba orada, ba burada kendi büülü resimini diiştirer, doorudêr.

Tä bir bayırcık kırın ortasında. Zararcı-lüzgär alêr da üfleer onun tepesindän biyaz kalpaanı. Lääzım onu enidän giidirmää. Ama tä gümelerin arasında saklıdan, sin-sin göcencik geçer.

donatmaa

Diil islää ona, boz tavşama: biyaz kaarın üstündä yırtıcılar onu birdän göreceklär, da hiç yok nääni saklansın zavalı. „Ya, sän dä, kıynaş gözlü, gii biyaz şubacık, – kararlamış Kış, – da ozaman sän kaarın üstündä hiç görünmeyecän".

Ama Tilki Patrikeevnaya yok neçin giimää biyaz şuba. O derin deliktä yaşêêr, duşmannardan erin altında saklanêr.

Ona sade taa gözäl hem taa sıcacık lääzım donatmaa içersini.

Pek käämil bir şubacık ona deyni hazırlamış Kış – mayıl olasın: bütünü açık-turuncu, nicä ateş yanêr. Sallayacek Tilki tülü kuyruunnan bir tarafa – nicä kıvılcınnarı saçacek kaarın üstündä.

Bakmış Kış daa içinä: „Bän onu ölä donadacam, ani Güneş tä şaşa kalacek!"

Donatmış o çamnarı hem çamcaazları kaardan aar şubalara; taa gözlerinädän kapatmış onnarın başına biyaz kaardan kalpakları, tüüdän eldivenneri dallarına giidirmiş. Durarmışlar daa batırları biri-birinin yanında, durarmışlar gözäl, uygun.

Ama aşaada, onnarın altında, türlü körpä gümelär hem fidancıklar örtünmüşlär. Onnarı Kış, niçä **şoparları**, biyaz şubacıklara giidirmiş. Pek gözäl olmuş!

Aaçların altında Kış kaarın üstündä hayvan hem kuş izlerindän hem izçeezlerindän türlü resimnär yapmış. Burada tavşam izi dä: önündä yannaşık ikişär büük pança izi, ama ardında biri-biri ardısora, – ikişär küçük; hem tilkinin dä izi dikiş görüner: pançacık pançacıın izinä bir sıracık uzanêr...

Yaşêêr kış daayı. Yaşêêrlar kaarlan örtülü kırlar hem çayırlar. Yaşêêr büülü Kışın bütün resimi. Var nicä bu resimi kär Güneşä dä göstermää.

Aralamış Güneş bir boz bulutçuu. Bakêr Kış daayına, çayırlara, bayırlara ... Onun nazlı bakışın altından dolaylar taa da gözäl oldular.

Kär tutuştular, şafklandılar kaarlar. Maavi, kırmızı, eşil ateşçiklär tutuştular erdä, gümelerin üstündä, aaçların dallarında ... Ama lüzgär esti, dallardan kırçı üfledi, da hava doldu çok türlü renktä kıvılcınnarlan, ateşçiklärlän, angıları sansın horu oynayardılar.

Georgiy Alekseeviç Skrebiţkiy, çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Ne için bu annatma?
2. Nicä gezer Kış çayırlarda, bayırlarda?
3. Neçin göcencik saklı geçer?
4. Neçin Tilki Patrikeevnaya yok neçin giimää biyaz şuba?
5. Nesoy rubalara Kış hayvannarı hem eşillikleri giidirmiş?
6. Bul o sıracıkları, neredä Kış çamnarı hem çamcaazları yazdırılêr.
7. Annat, nicä diişilmiş tabiat, Güneş peydalandıynan.
8. Nedän türlü resimnär yapmış aaçların altında Kış?
9. Oku annatmayı ölä, ani biz dä duyalım tabiatın Kış gözelliini.
10. Sän nicä bu annatmanın adını koyacan?

şopar – 1) motkur, 2) çocucak

- *Bul da sölä annatmada predmetleri yazdıran nışannıkları:*
  Kış –
  Tavşam –
  Tilki –
  Gümä –
  Şuba –

26 **Oku lafları da onnarı tefterinä geçir. Tefterindä okçaazlarlan nışannıkları hem adlıkları birleştir.**

taazä	filiz
dumannı	sel
dökülmä	soluk
çatlak	duman
bulanık	sabaa
eşil	toprak

- *İki laf birleşmesinnän cümlä kur.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Angı halda sän adlıkları kullandın? Sölä.*

27 **Oku tablitayı.**

Hallar	Nışannık + adlık	
Temel	biyaz kaar	maavi gök
Saabilik	biyaz kaarın	maavi gökün
Doorudak	biyaz kaara	maavi gökä
Gösterek	biyaz kaarı	maavi gökü
Erlik	biyaz kaarda	maavi göktä
Çıkış	biyaz kaardan	maavi göktän

Diişilerlär mi nışannıklar hallara görä?

Nışannıklar, adlıklarlan laf birleşmelerindä kullanılarkan, hallara görä diişilmeerlär. Diişiler sade adlıklar: ***körpä gümenin, büülü kışa, derin deliktä.***

28 **Oku cümleleri. Noktaların erinä nışannık yaz. Kimin için söz gider?**

Onun gözleri ... , kulakları ... , kuyruu ... . Kışın onun kürkü ... , yazın ... . O pek korkak.

Yardımcı laflar: kısa, boz, kıynaş, biyaz , uzun.

ş	a	a	t	m	v

- *Halla bir nışannıı.*

29 **Verili resimnerä görä laf birleşmesi kur, yardımcı lafları kullan.**

Yardımcı laflar: tekir, turuncu, şiret, biyaz, alaca, akıllı, kuşku.

- *Bir laf birleşmesinnän cümlä kur, onu tefterinä yaz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Üüren kendibaşına işlemää.*

30 **Oku cümleleri.Cuvap et soruşlara verili örnää görä. Noktaların erinä uygun nışannıkları yaz.**

Örnek: – Sän seversin ayazlı kışı mı osa sıcak yazı mı?
– Bän severim hem ayazlı kışı, hem sıcak yazı.
– Sizin küüyünüzün yolları ... mı osa ... mı?
– ...
– Sizin küüyünüz ... mü osa ... mü?
– ... .
– Kışın kuşçaazlar ... mi osa ... mü?
– ... .

Yardımcı laflar: *kaarlı – açık, büük – küçük, şen – küsülü.*

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Kullan dooru durguçlık nışannarını.*
- *Çiz nışannıkların altlarını.*

31 **Oku teksti. Necin kış – büülü yıl zaamanı?**

Kış bastı. Bu bir büülü yıl zamanı. Yorgun kırlar dalêrlar derin uykuya. Biyaz kaar gömer suuk topraa. Herersi büük kürtünnärlän yıvılı. Aaçlar hem gümelär käämil kürklerini giiyerlär.

Bän severim alaca karannıkta gezinmää, temiz havaylan solumaa.

- *Teksttä nışannıkları bul.*
- *Oku teksti nışannıksız.*
- *Nicä diişildi tekst?*
- *Ne sölener bu teksttä kış için? Annat.*

Yazdırma teksttä veriler insan, hayvan, büüyüm, oluş, türlü predmetlerin yazdırması.

32 **Oku teksti.**

Tä suuk kış bizim kasabaya geldi. Temiz biyaz kaar doz-dolayı örttü. Evlär, skemnelär, maşinalar büülü yorgannan sarıldı. Ama bu gözellik kısa vakıt duracek. Bir taraftan artık kaarları atêrlar, yolları açêrlar.

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Bul teksttä nışannıkları, okçaazlarlan göster onnarın baalantılarını adlıklarlan.*

doz-dolayı – herersini

- *Çiz nışannıkların altlarını.*

33 **Koyun soruş da dialogu tamannayın.**

– Ne yapêr yabanı?
– O avlanêr korkak tavşama.
– Neçin... ?
– Biyaz kürkçääz koruyêr onu duşmannardan.
– Nesoy... ?
– O kuşku bir hayvancık.

- *Bul dialogta „nışannık + adlık" laf birleşmelerini.*

Cümledä laf birleşmelerinin („*nışannık + adlık*") kullanılması

Oku annatmayı.

EŞİL GÖZ

Goguş dädusunnan seftä gitmiş kasabaya da, gördüynän, ani sokaklar maşina dolu, sormuş:

– Dädu, e şindi biz nasıl geçecez sokaan öbür tarafına?

– Kasabalarda, Goguş, herbir çatırıkta durêr üçgözlü sokak fenerleri, angıları söleerlär yolculara, yayancılara, nezaman aykırlamaa sokaa.

Bundan sora dädu Goguşlan gittilär yolun koraflı erinä, da adam sordu:

– Görersin mi önümüzdä bu renkli gözlü feneri?

– Görerim, dädu.

– Tä şindi yanêr onun en fena gözü – kırmızı. Onun bu gözü yanarkan, Allaa korusun, hızlanasın geçmää! Fenerin o kırmızı gözü gösterer, ani taa ii durasın erindä, zerä var nicä bela olsun, kan dökülsün. Onuştan da o kırmızı. Ama fener açtıynan sarı gözünü, var nicä hazırlanmaa, hazır olmaa. Sade açan fener açacek kendi eşil gözünü, var nicä aykırlamaa yolu serbest, raat, hiç kimseydän hem bişeydän korkmayarak.

üçgözlü

– E maşina yok mu nicä çiinesin, eşil göz yanarkan?

– Yok nicä olsun bu iş, uşaam, zerä bizä dooru yanarkan fenerin eşil gözü, maşinalara dooru, şoförlerä deyni yanêr kırmızı, kannı göz.

– E biz nezaman geçecez yolun öbür tarafına e?

– Tä yandı bizä deyni fenerin eşil gözü. Tutun elimdän, biz dä geçelim yolun öbür tarafına.

Konstantin Vasilioglu

1. Nereyi gitmiş Goguş dädusunnan?
2. Nelär annatmış dädusu sokak fenerleri için?
3. Ne lääzım bilsin herbiri, sokaan öbür tarafına geçmää deyni?
4. Açıkla, nelär sän bilersin sokakta kendini kullanmak için.

- *Bul annatmada „nışannık + adlık" bir laf birleşmesi.*
- *Aazdan kur onunnan bir cümlä.*

34 **Oku cümleleri. Noktaların erinä nışannık yaz.**

1. Herbir insan yolu geçmäk kurallarını lääzım bilsin.
2. Yolu geçärkän, bak ilkin ... tarafa, sora ... .
3. Sokak fenerin ... gözü yandı – dur.
4. Sokak fenerin ... gözü yandı – yolu geç.
5. Sokak fenerin ... gözü yandı – beklä ... gözü.

- *Yaz cümleleri tefterinä. Noktaların erinä lääzımnı nışannık koy.*
- ***Dikatlı ol!** Yolu geçmäk kurallarını aklında tut da dooru kullan.*

35 **Resimnerä görä annat, nicä sän yolu geçmäk kurallarını kullanacan.**

- ***„Eşil göz"** annatmasını aklına getir.*

36 **Oku teksti.**

Kasabaların yollarında çok maşinalar geçer. Yolu geçmää sokak fenerleri yardım eder. Bän herkerä aykırlêêrım yolu, sade sokak fenerin eşil gözü yanarkan. Ama ilkin yolun iki tarafına bakêrım. Kimi maşinalar, kırmızı göz yandıynan, durmaa etiştirmeerlär. Benim anam hem bobam üürederlär beni kuşku olmaa, alatlamamaa.

- *Ne yardım eder kasaba yollarını geçmää?*
- *Nışannıkları bul da herbirinnän birär cümlä kur.*

37 **Bilmeyceleri çöz.**

Beygirdän çok kuvetliyim
Hem dä pek islää çiftçiyim.
Neredän geçerim bän,
Ekinnär büüyer birdän.

(...)

Türlü-türlü var onnar,
Uzaktan – nicä ambar.
Relsada onnar gezer,
Hepsi onnarı bekleer.

(rannogaV)

Nicä süt içer benzin,
Gözleri onun keskin.
Yollarda, kırda kaçêr,
Kanatsız o kär uçêr.

(...)

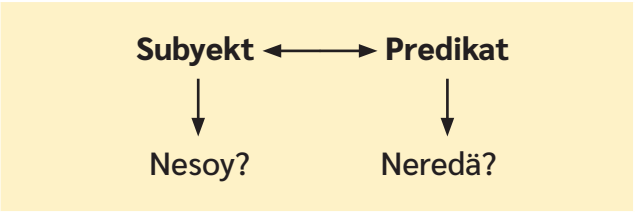

Havada bir kuş uçêr,
Gümüş gibi yalabıyêr.
Kanat buludu keser,
Ardına lüzgär eser.

(kacU)

- *Bilmeycelerin cuvaplarınnan aazdan cümlä kur.*
- *Bir predmeti yazdır, nışannık kullanarak.*
- *Nesoy transport küülerdä kullanılêr?*
- *Nesoy transport kasabalarda var?*

38 **Kur da tefterinä yaz *üç* cümlä shemaya görä.**

- *Angı nışannıkları yazdın? Sölä.*
- ***Dikatlı ol!*** *Kendibaşına işlä. Cümleleri yannışlıksız savaş yazmaa.*
- *Cümleleri seslän oku. Cümlelerin fikirini açıkla.*

Nışannıkların sayılara görä diişilmesi

39 **Oku tablıtayı.**

Nışannıkların sayıları

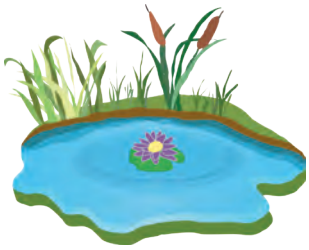
Birlik sayısı		*Çokluk sayısı*	
üüsek yamaç geniş çayır kıvrak fidan	zengin küü balaban kasaba arif insan	üüsek yamaç**lar** geniş çayır**lar** kıvrak fidan**nar**	zengin küü**lär** balaban kasaba**lar** arif insan**nar**

- *Var mı nışannıkların sayıları?*
- *Diişiler mi nışannıkların afiksleri çokluk sayısında? Ver örnek.*
- *Nesoy soruşlara cuvap ederlär nışannıklar? Birlik hem çokluk sayılarında adıklarlan kullanarkan, nışannıkların soruşları diişiler mi? Ver örnek.*

40 **Oku cümleleri.**

1) Eşil, üüsek, dallı ... .
2) Derin, küçük, pak ... .
3) Asfaltlı, uzun, geniş ... .

- *Uydur nışannıklara birlik sayısında adlık, resimneri kullan.*

Oku yaratmayı.

BAYIRCIK ÜSTÜNDÄ

Bütün gün çocucaklar çalıştılar – aulun içindä kaardan bir bayırcık yaptılar. Küreklärlän topladılar kaarı da yıvdılar onu damın yanına. Ter-su içindä kalıp, üülenädän uşaklar işledilär.

Bayırcık üstünü suylan yısladılar da kaçarak evlerä daalıştılar ekmek imää.

– Tä biz ekmek iyincä, – düşünärdilär onnar, – bayırcık taman etiştirecek donmaa. Üülendän sora şansora olacek nicä orada kızaklan kaymaa.

Ama Kotä Çijov altıncı evdän brä da şiret! O bayırcaa hiç elini dä koymadı. Oturêr evdä da sade pençerä aşırı siireder, nicä başkaları işleer. Çocucaklar kaç kerä ona

baardılar, çıksın yardım etmää, ama o sade kollarını yayêr hem kafasını sallêêr, – sansın yoktu nicä gelsin. Ama açan çocucaklar gittilär ekmek imää, o hızlıca giinmiş, baalamış konkilerini da fırlamış dışarı.

Konkilerin burnusunnan o bir kerä çizdirer, iki... Kaymaa sa, nicä lääzım, becermeer! Kayarak, o nası-nicä etişer bayırcıın yanına.

– Ya bak, – därmiş, – käämil bayırcık olmuş! Şindi bän ondan aşaa salverilecäm.

Hızlanêr bayırcıın üstünä pinmää, ama, düşüp, burnusunnan sade buzu çizdirmiş.

– E-he-he-e! – şaşıp, demiş. – Kayêr ölä, ani yok nicä ayak üstündä durmaa. Kalkêr ayakça da genä, taa bir kerä, ama o buzlu bayırcıın üstünä ölä dä pinämeer.

– Naşey yapmaa? – düşüner.

Düşünmüş, düşünmüş da hesaplamış:

– Şindi bän onun üstünä sepeleyecäm biraz kum da pinecäm kolayınnan.

Alêr bir parça fanera elinä da gider bekçinin evceezinin yanına. Orada sa – bir sandık kum durarmış.

Çekeder o bu kumu uşakların kaar bayırcıına taşımaa. Önüncä sepeleer da yavaş-yavaş piner bayırcıın tepesinä.

– Tä şindi bän buradan aşaa dooru salverilecäm!

Sade yollanmış da genä, düşüp, burnusunnan buzu çizdirmiş.

Akılcıı ermeer ahmacıın, ani kumun üstündä kayılmaz. Nicä düşmüş, ölä dä yayılı kalmış kum üstündä, dä düşünärmiş:

– Nicä şindi kumun üstündä kaymaa ya?

Ölä dä inmiş aşaa, uşaklar gibi, mekleyeräk.

Taman bu vakıt dönerlär çocucaklar. Görerlär – bayırcıı kumnan sepelemişlär.

– Kim burasını bozdu? – baarmışlar çocucaklar. – Kim bayırcıın üstünä kum sepeledi? Sän, Kotä, görmedin mi?

– Yok, – deyärmiş Kotä, – bän görmedim. Bän orayı kendim sepeledim, neçinki o pek kayardı, da bän pinämäzdim onun üstünä.

– Ya bak akıllıyı! Ya naşey yapmış! Biz nekadar buuştuk, çalıştık, o da onu – kumnan! Şindi nicä kayacez ya?

Kotä deyärmiş:

– Bekim, nezamansa kaar yaayacek, kumu örtecek, da genä olacek nicä kaymaa.

– Ya bak, kaar, beki, bir haftadan sora yaayacek, ama biz şindi isteeriz kaymaa.

– Ee ozaman bän bilmeerim, – demiş Kotä.

– Bilmäzmiş! Bozmaa deyni sän bilersin, ama nicä düzmää – akılcın ermeer! Ya, tez kürektän tutunasın, zerä..!

Kotä çözmüş ayaklarından konkileri da almış elinä kürää.

– Göm kumu kaarlan!

Çekeder Kotä kumun üstünä kaar taşımaa, çocucaklar da enidän onun üstünü suylan yıslamaa.

– Tä şindi, – demişlär, – donduynan, olacek nicä kaymaa.

Ama Kotä ölä işi beenmiş, ani o bayırcaa pinmää deyni, kär eşik gibi, basamak ta yapmış.

– Bu, – demiş, – ki hepsinä taa kolay olsun yukarı pinmää, zerä genä kimsä var nicä kumnan sepelesin.

Nikolay Nikolaeviç Nosov, çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Neredä çalıştılar bütün gün çocuklar?
2. Neçin Kotä Çijov hepsi uşaklarlan bilä işlämemiş?
3. Neçin Kotä bayırcıı bozmuş?
4. Nicä doorutmuşlar uşaklar Kotenin bozduklarını?
5. Kotä işlemiş mi uşaklarlan barabar? Sonunda Kotä ne yapmış?
6. Kotä annamış mı kendi kabaatını?

- *Verili laflara ikişär nışannık uydur. Annatmadan lafları kullan.*
  1. Çocuklar – çalışkan, ...
  2. Kotä – şiret, ...
  3. Bayırcık – buzlu, ...

41 **Oku lafları. Uydur nışannıklara adlık çokluk sayısında. Kafesçiklerdä saklı lafları kullan.**

1. Kaygın, taşlı, uzak ... . o y l
2. Dumannı, güneşli, serin ... b a s a a
3. Üüsek, gözäl, boyalı ... . a ı y p

- *Diişiler mi nışannıkların afiksleri, adlıkları çokluk sayısında kullanarkan?*

Nışannıklar, adlıklarlan laf birleşmelerindä kullanılarkan, sayıya görä diişilmeerlär. Diişiler sade adlıklar:

meraklı insannar, arif dedelär, anılmış kasabalar.

42 **Oku lafları. Nışannıklara çokluk sayısında adlık uydur.**

Kaygın ..., kumnu ..., yalabık ..., kaarlı ..., şen ..., mutlu ... .

- *Laf birleşmelärlän üç cümlä kur. Yaz onnarı tefterinä.*

43 **Düz *dört* cümlä uşakların kış oyunnarı için. Cuvabını kurmak için resimnerä bak.**

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Çiz nışannıkların altlarını.*
- *Sän nesoy kış iilencelerini seversin? Aazdan annat.*

44 **Oku cümleleri. Verili örnää görä cümleleri tamanna.**

Örnek: Miti aldı kızaa. O gider kaarlı bayırcaa.

1. Kolidä var konki. O alatlêêr … . 2. Benim küçük kardaşım futbolcu. O … oynêêr. 3. Bori hem Kosti bilet aldılar. Onnar … bakmaa isteerlär. 4. Oli hem Maşi örümää severlär. Sabaa onnar … gezineceklär. 5. Bendä var eski kazan hem kırmızı morkva. Bän bir … yapacam.

Yardımcı laflar: meraklı film, anılmış komanda, büük kaar babusu, eşil park, buzlu yamaç.

- *Bul cümlelerdä „nışannık + adlık" laf birleşmelerini.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- ***Dikatlı ol!*** *Tefterini kırnak kullan.*

45 **Çöz bilmeyceyi.**

Kenarlar – yapma bayır,
Ortası – eşil çayır,
Üzlän skemnä dolayda
Siirederlär oradan.

(noidatS)

- *Uydur **üç** nışannık bilmeycenin cuvabına.*
- *Bilmeycenin cuvabınnan kendi cümleni kur.*

Şiiri demekli oku.

İLKYAZ

Herersi çiçek,
Kuşçaazlar çalêr.
Yısıdêr güneş,
Yamaca çaarêr.

İlkyaz geldi dolaylara,
Döndü kuşlar yuvalara.
Dolu türküylän başçalar,
Eşillenerlär yamaçlar.

Todur Marinoglu

1. Nicä diişiler natura ilkyazın?
2. Nicä annêêrsın lafları ***„dolu türküylän başçalar”***? Kendi laflarınnan annat.

46 **Yaz *üçär* nışannık verili adlıklara.**

... , ... , ... ikyaz.
... , ... , ... kuşçaazlar.
... , ... , ... **çiçeklär**.

- *Nışannı lafın kökünü hem afiksini belli et.*

47 **Nesoy soruş koyuluydu? Dialogu tamannayın da yazın.**

– İlkyaz güneşi **nesoy**?
– İlkyaz güneşi **sıcak**.
– ... ?
– Kuşçaazlar **şen** türküleri çalêrlar.
– ... ?
– Bulanık sellär **yamaçlardan** akêr.

- *Nışannıkları bul da altını çiz.*
- ***Dikatlı ol!*** *Sayfada yazıyı dooru erleştir.*

48 **Teksti oku da adını koy.**

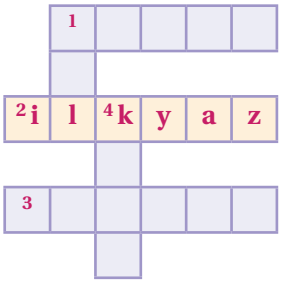
Geldi şen ilkyaz. Yamaçlardan sular akêr. Dallarda ilk gözçeezlär başladı patlamaa. Gümelär dä filizlenerlär. Sıcak taraflardan göçmen kuşlar gelerlär. Şen uşaklar tolokada top oynêêrlar. Çiftçilär kırda başladılar ekmää.

- *Yaz cümleleri, angılarında var nışannık.*

gözçeezlär

- *Angı laflarlan baalı nışannıklar?*
- *Çiz nışannıkların altlarını.*

49 **Doldurun kafesçikleri verili laflarlan. Lääzımnı lafları kullanın: *yaamur*, *kraa*, *kaar*, *tolu*, *güneş*, *sel*, *soluk*, *hava*.**

- *Bir laflan cümlä kur, kullanarak nışannık. Cümlenin baş payalarının altlarının ciz.*

Nışannıkların cümledä eri

Oku annatmayı.

ÇİİDEM

Bıkmıştı yabanı kışın ayazlarına, yakıcı lüzgerlerinä. Urmuş o bacaanı, sora da kuyruunu erä, gıcırdatmış dişlerini, baararsan, baarmış:

– Etär, bıktım! Etär, sän, kış, üşüttün bizi, yok ol bizim daayın içindän!

Uyandı ayı, çıktı yataandan, sileräk çapaklı gözlerini, da savaştı kışı korkutmaa:

– Gidäsin, taa heptän üfkäm çıkmadıynan. Tutarsaydım, atacam seni bir büük ateş içinä.

Kış sa yapardı kendisini saar, durgutmardı lüzgeri, kaar yaamasını, savaşardı taa pek üşütmää.

Bir dä bulut altından çıktı kıp-kırmızı gün. O bakıverdi aşaa da gördü bir gözäl, pamuk gibi biyaz bir çiçecik. Bu küçücük çiçecik seslän çeketti çalmaa:

Güneşçik, güneşçik,
Sän yısıt, sän yısıt,
Ayazı tez koola,
Kaarcaazı da topla.

Ne yabanıdan, ne ayıdan kışı korku almadı, salt, açan, işitti, nicä çiidem türkü çalêr, gördü onun yalpak yapraklarını, hızlı çeketti toplamaa yamalı çuvalına lüzgerlerini, kaarlarını, borannarını da tez-tez kaçmaa çeketti. Ama neçin ondan o korkmuş? Bilmeersin mi? Lääzım bilmää, ani çiidem ilkyazın ilk habercisi.

Nikolay Vovk

1. Neçin yabanı baarmış yakıcı lüzgerä?
2. Kim taa savaşmış kışı korkutmaa?
3. Nedän korktu kış? Neçin?
4. Çiidemin türkücüünü ezberlä.

çapaklı – gürelli

- *Teksttä laf birleşmesi „nışannık + çokluk sayısında adlık" bul.*
- *Çiidemi yazdıran nışannıkları bul. Onnarı taa bir kerä oku.*

50 **Oku cümleleri. Noktaların erinä nışannık uydur, yardımcı lafları kullanarak.**

Çiidem – ilkyazın ... çiçää. Natura uyanêr ... kış uykusundan. Kırlarda ... kaar taa erimedi, ama bu ... çiçek güneşä dooru kendinä yol açêr. İlkin onun biyaz çiçecii fırlêêr. Sora ... sapçaazı hem ... yapracıkları. Yok nasıl bu gözellää mayıl olmayasın!

Yardımcı laflar: girgin, gözäl, kaba, incä, derin, dar.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Angı laflarlan baalı nışannıklar? Sölä.*

51 **Oku cümleleri.**

Kuşçaazlar **şen türküleri** çalêrlar. Kuşçaazların **türküleri şen**.
Kırlarda **eşil çimen** büüyer. Kırlarda **çimen eşil**.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Nışannıkların cümledä erini bul da açıkla, neredä onnar bulunêr.*
- *Nışannıkların adlıklarlan baalantılarını okçaazlan tefterindä göster.*

Nışannıklar cümledä baalanêrlar **adlıklarlan**. Nışannık var nicä bulunsun adlıın önündä ya da adlıktan sora.

52 **Oku teksti. Bul teksttä nışannıkları, angıları yazdırêr resimi.**

Sıcak güneş yısıdêr eri. Eser **ilin lüzgercik**. Çukurlar içindä şırıldêêrlar **şen seslär**.

Eşil rubalarını giidi levent kayın. Açtılar kırmızı laalelär, donaklı lüläkalar. Gözäl öter kuşlar. Kırlar üstündä sesli cıvırligalar sürüylän uçuşêrlar, genç ilkyaza eni türkülerini çalêrlar. Onnar kendi türkülerini eşil tabiata hem çiçekli başçalara baaşlêêrlar.

Konstantin Vasilioglu

- *Yaz tefterinä teksttä nışannı laf birleşmelerini. Nışannıkların cümledä erini bul da onnar için annat.*
- *Okçaazlan göster nışannıkların adlıklarlan baalantılarını.*
- *Angı cümlä bu shemaya uyêr?*

Oku şiiri demekli.

KIRLAR ENİ KİLİM

Kırlar – **eni kilim**,
Güneş ne dışarda!
Ürää da pek ilin
Sesli o kuşlardan.

Kapak aralından
Urêr yalpak bir şafk,
Kaba da patından
İner tay-tay uşak.

Ona ilk seseder
Garip **genç anası**,
Nazlı yardım eder
Eşii adımnasın.

Dışar **soluu taazä**,
Başça **gülü sulu**.
Ne pek islää, açan
Dünnä bizim uslu!

Dimitri Kara Çoban

1. Neçin şiirin adı butakım?
2. Nicä diişiler soluk ilkyazın?
3. Şiirin bitki iki sıracıklarını oku. Nicä annêêrsın bu lafları?
4. Angı sıracıklar şiirin öz fikirini açıklêêrlar? Oku onu.

- *Şiirdä nışannı lafları oku. Nışannıkların cümledä erini açıkla.*
- *Okçaazlan nışannıkların adlıklarlan baalantılarını göster.*
- *Teksttä başka nışannıkları bul. Onnarlan iki laf birleşmesi kur.*

53 Oku teksti da koy onun adını.

Kışın güneş şılêêr, ama yısıtmêêr. Günnär kısa hem suuk. Aaçlar hem gümelär çıplak. İlkyaz günneri artık sıcak, günnär taa uzun. Uyanêr aaçlarda gözçeezlär, kırlarda eşil çimencik büüyer. Yaz – yılın en sıcak zamanı. Haşlak güneş sıkça kurudêr büüyümneri. Çatlak toprak bekleer yaamuru. Güzün günnär artık kısa. Sarı, kırmızı, turuncu yapraklar eri örter. Hepsi yıl zamannarı gözäl.

- *Bul teksttä herbir yıl zamanın nışannarını.*
- *Yaz tefterinä bir yıl zamanın nışannarını.*
- *İlerlet onu iki cümläylän.*
- *Çiz nışannıkların altlarını.*

büüyümneri

Demekli oku şiiri.

KÜÇÜK FİDAN

Ufacık bir çekerdää
Saklanmış küçük fidan.
Toprak demiş: „Uykudan
Yok fayda. Artık uyan”.

Yaamur demiş: „Zavalı,
Er altından hızlı çık.
Sularımnan yıkanarsan,
Olacan sän fidancık”.

Bu sözü duyar-duymaz:
„Olacan sän fidancık”.
Nasıl sevindi, bilsän,
Güneşi gördüü zaman!

Engin Recep

1. Neyin yardımınnan fidan büüyer?
2. Ne demiş yaamur fidana?
3. İnsan çekerdää ekmedään, fidan acaba büüyecek mi?
4. Neyä sevindi fidancık?

- *Teksttä nışannıkları bul.*
- *Teksttä „nışannık + adlık” laf birleşmesi bul da **bir** cümlä kur.*

54 **Oku cümleleri.**
Noktaların erinä nışannık uydur. Yardımcı lafları kullan.

İlkyazın çeketmesindä ... insannara çok iş açılêr. ... güzlüklär eşerer. Taa güzdän ... aullar ekiler. Uşaklar doyurêr ... piliçleri, aul boyunu süpürerlär. Analar aulları boyêrlar, aaçları kireçleerlär. Kimisi ... kirecä gök taşı da koyêr.

Yardımcı laflar: *şen, küçük, biyaz, küülü, büük.*

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Çiz nışannıkların altlarını.*

55 **İlerledin dialogu da yazın onu.**

– Angı yıl zamanını sän hepsindän çok beenersin?
– Bän severim kışı. Bu zaman ayazlı, kaarlı, şen.
– Sän neyi seversin?
– ...

- *Cümleleri yazarken, bukvaları kaçırma.*
- ***Dikatlı ol!*** *Sayfada yazıyı dooru erleştir.*

56 **Yazdırın sevgili yıl zamanını. Kullanın resimneri.**

Verili laf birleşmelerini kullanın: *şen oyunnar, zavalı kuşçaazlar, şen kuşçaazlar, temiz soluk, üüsek aaçlar, mutlu uşaklar.*

Oku annatmayı.

İHTÄR SÖZÜ

– Sabaa hava bozulacek, – dedi Goguşa dädusu, – lääzım kuru otları **çalmarın** altına toplamaa.

– Kim sana bunu söledi, dädu? Osa radiodan mı işittin?

– İşitmedim, uşaam, bän bunu çoktan bilerim.

– Nasıl ölä var nicä çoktan bilmää yaarınkı gün için?

– Var, uşaam, tabiatta nışannar, angılarını bilärkän, çok belalardan var nicä kurtulmaa hem çok işleri vakıdınnan yapmaa.

– Nasıl nışannar, dädu? Sölesänä bana da.

– E ozaman seslä, uşaam. Garga sakladıysa gagasını kanadın altına, hava bozulacek. Baa bozumunda gök gürlärseydi, güz sıcak olacek. Eer meşä hem kayın aaçların yaprakları birdän düşmärseydi – kış ayazlı olacek.

– Başka da var mı, dädu?

– Var, gözelim. Kaz durarsaydı bir ayaan üstündä – ayaz olacek. Gök gürlärsä kışın – lüzgerlerä, ama güneş kauşarsa bulutların ardına – borana. Eer kırç düştüseydi gecä, ertesi gün kaar yaamayacek. Eer tütün bacadan çıkarsaydı uz yukarı – ayaza.

– Bukadar mı hepsi?

– Seslä taa birkaç. Eer saçak kuşları sürüylän çekedärseydilär cıvıldaşmaa – havalar yısınacek. Sıircıı gördüseydin – karşıla ilkyazı. Lelek geldiseydi, suuklar tezdä bitecek. Sürmäk ayı suuksaydı – bereket olacek.

– Bän, dädu, tabiatın bu nışannarını yazacam da başkalarına da söleyecäm, – dedi Goguş da aldı tefterini.

Todur Marinoglu

çalmar – kazıklar üstündä örtü

1. Kimdän Goguş tabiatın nışannarını üürener?
2. Nedän insannar annêêr, ani hava diişilecek?
3. Angı kuşları siiredärkän, biz annêêrız, ani hava bozulacek?
4. Angı kuşlardan var nicä annamaa, ani hava yısınacek?
5. Angı kuşlar ilkyazın gelmesini haberleerlär?
6. Angı aaçlardan var nicä annamaa, ani kış ayazlı olacek?
7. Tabiatın angı nışannarı için taa annattı ihtär?
8. Angı nışannarı taa bilersin?
9. Neçin avtor annatmanın adını butakım koymuş?
10. Tabiatın nesoy nışannarını sän bilärdin?
11. Tabiatın angı nışannarını üürendin?

- *Annatmada nışannıkları bul da onnarı oku. İnandır dooruluunu.*

57 **Annat resimnerä görä tabiatin nışannarı için.**

- *Kuşları gösterän adlıklarlan laf birleşmesi kur.*
- *Bir laf birleşmesinnän cümlä düz.*

58 **Nışannnıklara karşı maanalı laf yaz.**

Suuk – ... ihtär – ... kuru – ...

- *Kur onnarlan cümlä. Tefterinä yaz.*
- *Dooru kullan durguçluk nışannarını.*
- ***Dikatlı ol!*** *Herbir lafı yannışlıksız yaz.*

59 **Cümleleri oku. Tamanna cümleleri uygun nışannıklarlan. Yardımcı lafları kullan.**

İhtärlar – ... insannar. Onnar annadêr uşaklara ... işlär için. Zor soruşlara cuvap bulêrlar, ... fikir vererlär. Ev işlerini yapmaa üürederlär. ... o uşak, kimin var dädusu hem malisi.

Yardımcı laflar: meraklı, arif, ii, kısmetli.

- *Tamanna cümleleri uygun nışannıklarlan .*
- *Yardımcı lafları kullan.*
- *Cümleleri tefterinä yaz. Nışannıklarının altlarını çiz.*
- *Aazdan halla bir nışannı.*

60 **Oku cümleleri, yaz onnarı tefterinä.**

Kaarlı kış gösterer, ani yıl bereketli olacek. Kuş suuksa – yaz serin olacek. Kışın gök gürüldärsä – büük lüzgär çıkacek. Gök mardın ilk günündä gürüldediysä – bütün ay yaamur yaayacek. Yıldızlar görünmärsä – yaamur yaayacek.

- *Tabiatın angı nışannarı dooru?*
- *Fikirini annaşılı açıkla.*

61 **Bul kafesçiklerdä gök kuşaa renklerini.**

a	m	ı	t	y	a	z
z	b	z	u	i	z	o
p	a	ı	r	b	e	b
e	k	m	u	ı	ş	i
m	m	r	n	r	i	v
b	o	ı	c	a	l	a
ä	r	k	u	s	m	a
g	ö	k	t	a	ş	ı

- ***Üç*** *nışannıklan yıl zamannarı için cümlä kur.*

62 **Dialogu tamannayın.**

– Kışın sade sert havalar olêrlar.
– Ama kış yımışak ta olêr.
– İlkyaz herkerä yaamurlu.
– … .
– Yazın hergün haşlak güneş yakêr.
– … .
– Güz hep zengin bereket insana verer.
– … .

- *Bul teksttä nışannıkları.*
- ***Üç*** *nışannıklan cümlä kur da tefterinä yaz.*
- *Durguçluk nışannarını dooru koy.*

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI

Yıl zamannarı

alaca
gök taşı
renk
sarımsı
tekir
turuncu
serin
taazä soluk
yollar kaygın
çotuk
buunuk sıcak
ilk eşillik
güneş yakêr
ilkyazın çeketmesi
yollarda sellär gider
yısıtmaa
doz-dolay
yollar kapalı kaarlan
kış bastı
kaar atmaa
eser ilin lüzgercik
çatlamaa
sellär
filizlenmää
dökülmä duman

Küü/ Kasaba

çiçeklik
piliçleri doyurmaa
güzlükleri ekmää
aulu kazmaa
aul boyunu süpürmää
aulları boyamaa
avtobus garası
uşakların yaratmak evi
ara

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti.

Bakmış Kış daa içinä: „Bän onu ölä donadacam, ani Güneş tä şaşa kalacek!”

Donatmış o çamnarı hem çamcaazları kaardan aar şubalara; taa gözlerinädän kapatmış onnarın başına biyaz kaardan kalpakları, tüüdän eldivenneri dallarına giidirmiş. Durarmışlar daa batırları biri-birinin yanında, durarmışlar gözäl, uygun.

Ama aşaada, onnarın altında, türlü körpä gümelär hem fidancıklar örtünmüşlär. Onnarı Kış, niçä **şoparları**, biyaz şubacıklara giidirmiş. Pek gözäl olmuş!

Aaçların altında Kış kaarın üstündä hayvan hem kuş izlerindän hem izçeezlerindän türlü resimnär yapmış. Burada tavşam izi dä: önündä yannaşık ikişär büük pança izi, ama ardında biri-biri ardısora, – ikişär küçük; hem tilkinin dä izi dikiş görüner: pançacık pançacıın izinä bir sıracık uzanêr...

Konstantin Vasilioglu

Koyulmuş soruşlara cuvap ver:

1. Nicä Kış donatmış çamnarı hem çamcaazları?
2. Neyä Kış giidirmiş körpä gümeleri hem fidancıkları?
3. Nesoy resimnär aaçların altında Kış yapmış?

ANNADALIM!

Dikatlı oku. İşi tamanna.

1. Teksttän ***üç*** „nışannık + adlık” laf birleşmesi bul.
2. ***Bir*** nışannık bul da onu, ayırı kullanarak, halla.

Verili nışannıklara karşı maanalı laf teksttä bul, kendibaşına işlä.

kara – ...
küçük – ...
ilin – ...

- *Nışannı laflan bir cümlä kur, klasta sölä.*

YAZALIM!

Kış için *üç* cümlä düz da tefterinä yaz.

Yardımcı lafları kullan: *kaygın yollar, büülü zaman, kürtün, kaba kaar, yalabık.*

AYLEDÄ SÖZ ETİKETİ
ADAM HEM İNCÄ ZANAATLIK
AYLÄ. ADAM. EV

İŞLİK

Ne göstererlär işliklär sözümüzdä?

1 **Oku teksti.**

Aylä – o senin dädun, malin, ana-boban, batün, kakun, kardaşın, kızkardaşın. Onnar savaşêrlar korumaa biri-birini, sevinmeliktä dä, kahırda da birliktä olmaa.

Aylä – o açan ana-boba, uşaklar bir evdä yaşêêrlar. Aylenin temeli – sevda hem çalışmak, zaamet hem hatırlık. Ama en önemni, açan aylä kişilerin arasında annaşmak var. Annaşmanın ipçeezi koparsaydı, aylenin yuvası daalacek.

Aylendän bir zaman da atılma, ozaman aylä dä sana destek olacek.

1. Neçin insana lääzım aylä?
2. Neçin ana-boba sıcaklıını unutmaa olmaz?

zaamet
hatırlık

- *Birinci abzaţta bul işlikleri. Ne lääzım yapmaa bunun için? (1. Koymaa lafa soruş. 2. Annamaa, ne gösterer bu laf: predmeti mi, predmetin nışanını mı osaydı predmetin işlemini mi.)*
- *Seslän bütün teksti klasta oku. Onun adını koy.*
- *Nışannı cümleyi taa bir kerä oku. Nesoy annêêrsın bu cümleyi, sölä.*
- *Resimnerä bak, teksti hesaba al da kendi aylän için hazırlan annatmaa. Annatmanı evdä hazırla, sora da klasta annat.*

Söz payına, angısı gösterer predmetin işlemini, **işlik** deniler.
Örnek: Maşa dün ***gitti*** malisinä.
Länka uroklardan sora ***yazêr*** evdeki işlerini.

Oku annatmayı.

ANA YATAK HEM EVLAD

Küçüklük çekeder sallangaçtan, ani evel asılıymış dört iplän içerdä kirişä. Kimi gagauz küülerindä bu uşaklık sallangacına taa deerlär beşik. Taa başka erlerdä dä bu sallangacın erinä tekneyi kullanêrlar... Ama büünkü günümüzdä sallanagacımızın adı da başka oldu, diişildi. Ah, hem aman! En eskiliimizi, en çeketmemizin dä, öz döşeciimizin dä adını kaybettik, battı! Yazık!!!

Ama, beki, taa var aramızda kuvet annamaa, neyi aarayardık da neyi kaybettik, da ne bulduk? O küçüklük sallangacımızın adı şindi yabancı dildän geler – o bir dört tekerlecikli yalabık donaklı taligacık. Onun içindä hep o evelki kaba kundaamız, poyumuz hem kırmalı kadreli yastıımız. Taligacıın altında da var türlü prujinalı cıngırdaklı tekerlecikleri. Analar onu sallamêêrlar evelkisi gibi, hızlandırıp bir oyanı, bir buyanı, ama sadece dürterlär, da o kendisi sallêêr eni dünneyä gelän adamı. Ama „o adam" birtürlü raatlanamêêr... Gecä yarısı sa çoktan geçti... Ana kalkêr, alêr kucaana evladı:

– Sölä, küçüüm, neçin raatsızsın, nereciin acıyêr, bak mamucuuna da sölä!

Ama küçük sölämeer. O bilmeer taa lafetmää, ama kucakta uslanêr, yakın uyuklamaa... Sanki neredän duyêr bu yavru, ani burada ona islää, ani burası cennet?!

Anası usulcuunnan koyêr küçüünü kendi kucaandan epiz-eni yalabık taligacıın içinä, kaba erinä... Ama uşak, daptur gelip, çıvdırık gibi, baarış koparêr...

beşik

Näpsın ana? Enidän alêr kucaana, gezdirer – usluluk, yok ses. Te burası ona, bezbelli, kendi eri, uslanmak hem raatlık dünnesi. O uyuklêêr. Ananın da gözleri kapanêrlar... Yorgun insan isteer koysun uşaa genä gözäl kaba erä, ama... orada enidän sansın ateş – aalayış, baarış...

Mamu alêr yalabık yataktan yastıcaa, koyêr onu ayaklarının üstünä dä eskiycä, nicä kendisini anası sallamıştı, sallêêr evladı kendi ayaklarında: „A, a-a-a-a! A, a-a-a-a! A, a-a-a-a! Nani-i, nani-i, nani-i, nani!".

Uşak uyumuş, anası da dirseenin üstündä ban gitmiş. Anaylan evlad derin hem raat kendiycä uyumuşlar. Ne mutlu, hiç duymamışlar, nasıl sabaa olmuş!

Te güneş tä artık pençeredän bakêr bu gözelim-gözelliinä.

Nikolay Baboglu

poyu – renkli ipliklerdän örülmä ip
ban gitmää – uykuya dalmaa
kadreli – kafeşçikli

1. Neyä gücener Nikolay Baboglu?
2. Nedän çekeder küçüklük?
3. Neredä uşak kendini taa raat duyêr?
4. Ne deerlär taa uşaklık sallangacına?
5. Şindi uşaklık sallangacın erinä neyi kullanêrlar?
6. Nicä anaların geceleri geçer, evladı raatsızkan?
7. Nicä annêêrsın lafları: „Te burası ona, bezbelli, kendi eri, uslanmak hem raatlık dünnesi”? Annat.

- ***Ne yapêr?*** *soruşuna cuvap edän beş laf bul. Onnarı sölä.*

2 **Oku. Yaz cümleleri tefterinä, koyarak kaçırılmış işlikleri.**

Yaamur _____ .
Lüzgär _____ .
Kaku _____ .
Güneş _____ .
El _____ .
Boba _____ .
Soba _____ .
Peti _____ .

Yardımcı laflar: yaayêr, eser, okuyêr, yısıdêr, şılêêr, yapêr, işleer, kaçêr.

- *Başka bir predmetin işlemini kullan da* ***bir*** *cümlä düz.*

3 **Oku laf birleşmelerini. Predmetlerin işlemnerini gösterän lafları bul.**

Çekeder sallangaçtan, kullanêrlar tekneyi, uslanêr kucakta, alêr kucaana, sallêêr evladı, pençeredän bakêr.

- *Angı soruşlara cuvap ederlär bu laflar? Aazdan sölä.*
- *Angı söz payıydır onnar? Açıkla.*
- *Bir laf birleşmesinnän cümlä kur, onu tefterinä yaz.*
- *Predmetin işlemini gösterän lafın altını çiz, üstündä söz payını yaz:* ***işlik****.*

4 **Cümleleri oku.**

1. Bän severim benim aylemi.
2. Biz bir gözäl evdä yaşêêrız.
3. Yalpak güneş yısıdêr topraa.

- *Cümleleri tefterinä yaz, bul işlikleri.*

- *Ne lääzım yapmaa bunun için? (Koymaa lafa soruş. Annatmaa, ne gösterer bu laf?)*
- *Çiz işliklerin altlarını ikişär çizgiylän.*

5 **Oku cümleleri.**

Bizim malimiz bizä yakın yaşêêr. O çok halk masalı biler. Bän severim malimin meraklı annatmalarını.

- *Bul işlikleri.*
- *Çiz işliklerin altlarını ikişär çizgiylän.*

Nesoy cümlä payı olabilir işliklär?

İşliklär cümledä taa çok predikat olabilirlär:
Biz aylemizi pek severiz. Bän severim hem hatırlêêrım malimi.
Predikatın altı çiziler iki çizgiylän (_).

6 **Oku teksi.**

Bülbülün yuvasında üç yavrucuk var. Bütün gün anası onnara imeelik taşıyêr: böcecik, sinecik, payacık. **Bülbülcüklär doyundular, uyuyêrlar.** Ama gecä, sabaya karşı, su isteerlär. Ana bülbül daaya uçêr. Yapracıklardan bir temiz çii suyun damnasını bulêr, yavrucuklarına götürer. Bülbülcüklär sucaaz içer. Bu zaman güneş çıkêr. Bülbül genä imeelik için uçêr.

- *Tekstin adını koy da onu tefterinä yaz.*
- *Nışannı cümleyi oku. Cümlä paylarının altlarını çiz.*
- *Teksttä işlikleri bul. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär? Nesoy cümlä payı olêrlar? Annat.*
- *Tekstä görä aazdan iki soruş cümlesi kur. Seslän klasta sölä.*
  Ne yapêr … ?
  Ne yapêrlar … ?

7 **Oku teksti. İşliklerin önündä parantezalara soruş koy.**

Benim ayläm dostlu hem kısmetli. Biz biri-birimizä hep (…) yardım ederiz. Bobam (…) sever kiyat (…) okumaa hem türlü istoriyalar (…) annatmaa. Anam en datlı imekleri (…) hazırlêêr. Benim var kakum. O (…) yardım eder anama ev

işlerini, bana da uroklarımı yapmaa. Bir dä küçük kardaşçıım var. O uşak başçasına (…) gider. Benim ayläm en ii.

- *Teksti tefterinä yaz.*
- *İşliklerinin altlarını iki çizgiylän çiz.*

Evdä iş:

- *Kendi aylän için annat.*

8 **Oku cümleleri.**

1. Nesoy senin adın, soy adın?
2. Angı küüdä (kasabada) hem sokakta sän yaşêêrsın?
3. Neylän sän evdä zanaatlanmaa seversin?
4. Nesoy ev hayvannarı hem kuşları var evinizdä?
5. Nesoy oyunnarı dostlarınnan seversin?

- *Soruşlara cuvap ver, tefterinä cuvapları yaz.*
- *Durguçluk nışannarın kullanmasını cümlenin sonunda göster.*
- *Çiz işliklerin altlarını iki çizgiylän.*
- ***Dikatlı ol!*** *Herbir lafı annaşılı yaz.*

9 **Dikatlı bak tablıtaya. Kim var ayledä? Bul o lafları.**

a	m	a	l	i	ü	a	k	u
b	c	g	i	s	e	n	a	d
o	ç	a	y	l	ä	a	r	ä
b	d	h	z	e	r	t	d	d
a	e	b	a	t	ü	f	a	u
b	f	v	k	a	k	u	ş	n
k	ı	z	k	a	r	d	a	ş

- *Beendii iki laflan örnää görä cümlä kur.*
- *Cümlelerdä işlikleri bul.*
- *İşliklerin altını iki çizgiylän çiz.*

Örnek: Mamu işleer uşak başçasında.

10 **Oku teksti. Koy lääzımnı işlikleri, yardımcı lafları kullan.**

Ayledä adam raatlıkta hem uygunnukta …, halk adetlerini kullanmaa … . Uşak anasından halk masallarını … . Ayledä adam …, hertarafça … .

Yardımcı laflar: işider, yaşêêr, terbiediler, üürener, ilerleer.

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Çiz işliklerin altlarını ikişär çizgiylän.*

11 **Oku lafları. Yaz işlikleri iki direcää: 1-inci direcää – renkleri gösterän işlikleri, 2-nci direcää dä – sesleri gösterän.**

İşidiler, kızarêr, çalêr, öter, biyazıyêr, eşillener, uuldêêr, sararêr, cıngırdêêr.

- *Herbir direciktän birär işliklän cümlä kur.*
- ***Dikatlı ol!*** *Uzun vokallı lafları dooru yaz.*

12 **Bakın resimnerä. Onnara görä işliklän *oynamaa* cümlä kurun.**

Yardımcı laflar: oyuncak, saklambaç, kadınca, lüzgär.

- ***„Oynamaa"*** *lafın maanalarını savaşın aklında tutmaa.*
- *Cümlenin baş paylarının altlarını çizin.*

13 **Oku lafları, onnarlan cümlä kur. Maanalarına görä uygun işlik kullan.**

1. İlkyaz … . 2. Eşil otçaaz … . 3. Yalpak güneş … .

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Çiz işliklerin altlarını ikişär çizgiylän.*
- *Angı soruşlara işliklär cuvap ederlär?*
- *Nesoy cümlä payı işliklär olêrlar? Sölä.*

İşliklerin soruşları

Şiiri demekli oku. Durguçluk nışannarını hesaba al.

ANA SICAA

Ellerin, anam, nekadar
Bu dünnedä çalışmış?
Biraz geç bunnarı uşaklar,
Kim bilärdi seni, annamış.

Nekadar giisi yıkamış, –
Buruşmuş ellerin sudan, –
Kaç kerä bizi ilaçlamış
En beter hem büük acıdan?

Nekadar ekmek kazanmış,
Kazmadan sertlenmiş elleri,
Kabarmış hem çalılanmış,
Doyurmaa deyni bizleri?!

Ömürdä zorları geçip,
Ellerin artık erimiş,
Salt... sıcaa uşakların için
Hep ölä sıcak kalmış.

Stepan Kuroglu

1. Neçin bu şiirin adı „Ana sıcaa”?
2. Bul şiirdä ana ellerini yazdıran lafları da taa bir kerä oku onnarı.
3. Nesoy işleri hergün analar yapêrlar?
4. Nicä annêêrsın Stepan Kuroglunun laflarını *„Ömürdä zorları geçip, Ellerin artık erimiş”*?

- *Bul teksttä predmetlerin işlemini gösterän lafları.*
- *Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?*

14 **Oku lafları. Verili işlikleri soruşlara görä yaz.**

Sever, düşünecek, dinnenmeer, çalıştı, hazırlandı, pişirecek, gitti, özleer, danışacek.

Ne yapêr? ***Ne yaptı?*** ***Ne yapacek?***

- *Herbir soruşa görä işliklärlän aazdan birär cümlä kur da seslän onnarı sölä.*
- *Durguçluk nışannarını dooru kullan. İnandır doorulunu.*

İşliklär cuvap ederlär soruşlara: ***ne yapmaa? ne yapmış? ne yapêr? ne yapacek? ne oldu? ne olêr? ne olacek?***

15 **Oku teksti. Noktaların erinä soruşlara görä lääzımnı işlikleri koy.**

Mamunun elleri beni kucaanda (*ne yaptılar?*) … . Onnar ilk adımnarı yapmaa (*ne yaptılar?*)… . Anam beni elimdän tuttu, açan bän seftä şkolaya (*ne yaptım?*)… . Açan bän (*ne yapêrım?*)…, anam bana (*ne yapêr*) …, uslandırêr. Onun elleri beni … .

Yardımcı laflar: salladılar, ilaçlêêrlar, gittim, hastalanêrım, sarmaşêr, üürettilär.

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Parantezalarda işliklerin soruşlarını koy.Yardımcı lafları kullan.*
- *Çiz işliklerin altını iki çizgiylän. Nesoy cümlä payı oldular onnar cümledä? Sölä.*

16 **Oku cümleleri. İşlikleri lääzımnı formada koy.**

Bobamın elleri kaavi, çetin. Tutêrım aklımda, nicä onnar (at) beni yukarı. Bän (otur) bobamın omuzlarında. Tutêrım aklımda, nicä biz bobamnan bir küçük skemnecik (düz). Bobam beni (üüret), nicä enser dooru (kak), (boya), (kaz), ütü (düz), ateş (yak).

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Yazılı işliklerä aazdan soruş koy.*
- *Angı soruşlara işliklär cuvap ederlär? Sölä.*

17 **Çöz bilmeyceleri.**

Bizi kim pekçä sever?
Kim bizä kısmet verer?
Biz hastaykana, uyumêêr?
Hergün bizleri bakêr?

İki kuma birerdä
Barabar yaşêêrlar.
Hergün onnar işleri
Birerdä yapêrlar.

- *Bilmeycelerin cuvaplarınnan birär cümlä kur.*
- *Kurduu cümleleri tefterinä yaz.*
- *Çiz işliklerin altlarını ikişär çizgiylän.*

18 **Oku soruşları. Soruşlara dayanarak, aazdan kendi aylän için annat.**

1. Senin ananın hem bobanın adı nesoy?
2. Malinin hem dädunun adı nesoy?
3. Senin kardaşların hem kızkardışların var mı? Onnarın adlarını sölä.
4. Nicä siz aylenizdä serbest vakıdınızı geçirersiniz?
5. Nicä senin aylän yortuları bakêr?
6. Nicä sizin aylenizdä ev işlerini barabar yapêrsınız?
7. Senin aylenin kumileri-kumiţaları var mı?

- *Cuvaplarını dooru düz, sora da sölä.*
- *Angı işlikleri kullandın? O işliklerä soruş koy.*

19 **Teksti oku da onu adla.**

Mamunun günü. Sofiylän Miti hazırlêêrlar mamuya baaşış. Sofi dikti bir gözäl basma. Basmada ipliklän resimnedi kırmızı çiçecik hem eşil yapracık. Miti kiyattan yaptı bir gözäl, donaklı sandıcak, iineleri hem iplikleri koymaa deyni. Bakaları da aldı baaşış bir gözäl, çiçekli, eni fistan. Sofi babusunnan pişirdilär bir büük datlı börek.

Konstantin Vasilioglu

baaşış

- *Teksttä **beş** işlik bul, tefterinä yaz da soruş onnara koy.*
- *Nesoy baaşış uşaklar anasına hazırlamışlar? Resimä bak da annat.*

20 **Okuyun dialogu rollerä görä.**

Bu lafları sözündä kullan!
– Zaman hayırlı olsun!
– Seläm yolla.
– Kal saalıcaklan!

– Zaman hayır olsun, Sofi. Nasılsın?
– Zaman hayır olsun, lelü. Bän iiyim.
– Mamun nasıl? O ne yapêr?
– Mamu musaafirleri karşılamaa hazırlanêr.
– Boban ne yapêr?
– Bobam baada çotukları kırkêr.
– Dädun ne yapêr?
– Dädu maliylän kuşlara deyni er hazırlêêrlar.
– Seläm onnara sölä. Kal saalıcaklan!

- *İşlikleri bul. Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?*

- *Verili dialogu hesaba alarak, kendi variantını düz. Variantını evdä hazırla.*

21 **Kutlamayı demekli oku.**

Sevgili anacıım!

Kutlêêrım seni duuma gününnän. Uzun ömür, saalık, sevinmelik sana dileerim!

Senin kızın Sofi.

- *Verili örnää görä aylendän birinä bir kutlama yaz.*
- *Kutlamayı dooru kurmak için yardımcı lafları kullan.*

Yardımcı laflar: iilik, başarı, sevgi, uygunnuk, usluluk, kısmet, inannı dostlar.

- ***Dikatlı ol!*** *Tefterindä yazıyı dooru erleştir.*

İşliklerin temel forması

22 **Oku işlikleri.**

Dedi, unutmuş, annadı, çalışêr, işitti, sordu, demää.

Örnek: üürener – (ne yap?) üüren, …

- *İşliklerdän afiksleri al, örnää görä tefterinä yaz.*

Laflar ***düşün***, ***seslä***, ***örü*** işliklerin temeliydir.
Bu işliklerä **temel** deerlär, ki onnara diişilmektä yamanêr türlü afikslär. Onnarlan düzüler başka işliklerin forması da.

Oku annatmayı. Neçin Vani sık geç kalardı şkolaya?

NEÇİN GENÄ GEÇ KALDIN?

Vani pek sık şkolaya geç kalardı. Girdiynän klasa çandan sora, üüredici sorardı:

– Neçin genä geç kaldın, Vani? Ne, taa erken kalkamêêrsın mı?

– Bän erken kalkêrım, – burnusunun altına cuvap edärdi utancak Vani.

Zeetleyip onu biraz klasın önündä, utandırıp, üüredici oturdardı onu erinä.

Bir gün Vani geldi ilk uroon bitkisindä. Genä üüredici dedi, ki afetsin onu, ama üüredici pek ona üfkelendi.

– Nekadar var nicä sana dayanmaa? – baardı o da ekledi. – Bu avşam bän sizdäyim! Biläsin bunu da olasın evdä!

Ertesi günü üüredici kendisi klasın önündä Vaniyä yalvardı, ki onu afetsin. Üüredici çeketti ölä:

– Bän hiç bilmäzdim, ne halda bulunêr Vaninin aylesi. Bu bana ayıp, ama... Kabaat bendä, – dedi üüredici. – Pek zor yaşêêrlar. Mamusu hasta. Malisi 78 yaşında, ev işlerini yapamêêr. Bakası da yok evdä: gitmiş nereyisä para kazanmaa. Bundan sora, Vaninin elindä, var nicä demää, komuşu babucuk ta, angısını diil insan, ama Allaa da unutmuş. Onuştan ona da lääzım yardım etmää: bir bakır su getirmää ya da bir çüven imää yapmaa...

– Vaninin elindä, – ilerletti annatmasını üüredici, – iki ev, kendisini dä saydıynan, dört can. Vani küçüklüünnän büük insanın işini yapêr. İki tarafa, iki evin işini çalışêr yapmaa.

Üüüredicinin annatmasından sora başkalarına da ayıp geldi, neçinki onnar da bilmäzdi Vaninin yaşamasını. Sade şindi annadılar, neçin o geç kalêr şkolaya. Bundan sora hepsi uşaklar çalışardılar Vaniyä yardım etmää kuvetlerinä görä.

Konstantin Vasilioglu

1. Neçin üüredici Vaniyi hep takazalardı?
2. Vani sölärdi mi, neçin şkolaya geç kalardı?
3. Neçin üüredici Vaniyä yalvardı, ki afetsin onu?
4. Başka uşaklar bilärdilär mi, nicä Vani yaşardı?
5. Nicä annêêrsın lafları: ***„Vani küçüklüünnän büük insanın işini yapêr”***?

- *Bitki abzaţta işlikleri bul.*
- *Angı soruşlara onnar cuvap ederlär? Sölä.*

23 ***„Neçin genä geç kaldın”*** **annatmasına hem resimnerä görä soruşlara cuvap verin.**

– Nezaman Vani geldi şkolaya?
– … .
– Neçin Vani şkolaya sık geç kalardı?
– … .
– Nesoy işleri yapardı çocucak?
– … .
– Nicä uşaklar Vaniyä yardım edärdilär?
– … .

- *Angı işlikleri kullandın?*

24 **Oku verili işlikleri.**

Üzmää, gider, vermää, okudu, uyumaa yaptı, alêr, çalêr, gider, oldu.

- *Yaz işlikleri tefterinä, temel formasına koyarak.*
- *Bir işliklän aazdan cümlä kur, işlii temel formasında kullan.*

25 **Oku cümleleri. Nışannı lafları dooru sölä.**

1. Bobam **yıkêr** kufnenin eski duvarını. 2. Anam **yıkêêr** pençerelerin şişelerini. 3. Aul içindä dädum bir şopron düzdü. 4. Kapu önündä direktä leleklär yapındı. 5. Malim içersini büün **temizleyecek**. 6. Çiftçilär ekinneri tavanda hem ambarda tutêrlar. 7. Gelän yaza bobam evin örtüsünü diiştirecek, eni eşik düzecek.

- *Çıkar işlikleri örnää görä da temel formasına onnarı koy.*
- *Yaz işlikleri tefterinä.*

Örnek: işleer – işlä, …

26 **Oku teksti. Cümlelerdä koy lääzımnı işlikleri. Kullan yardımcı lafları.**

Uşaklar sokakta severlär …, …, saklambaç, çelik hem kaçma topu … . Kızçaazlar başlêêrlar türkü …, rop-rop … . Çocucaklar tutunmuşlar bir uzun sopanın iki ucundan da çalışêrlar biri-birlerini … .

Yardımcı laflar: oynamaa, kaçınmaa, atlamaa, çalmaa, ensemää, kaçmaa.

- *Yaz teksti tefterinä. Koy onun adını.*
- *Angı soruşlara cuvap ederlär bu işliklär?*
- *Göstererlär mi bu işliklär nesoysä üzü, sayıyı, zamanı?*
- *Bul işliklerin temellerini, onnarın altlarını çiz.*

İşliklär infinitiv formasında cuvap ederlär soruşlara:
ne yapmaa? ne olmaa?

ne yapmaa?	ne olmaa?
yazmaa *okumaa*	*karannık olmaa* *suuk olmaa*

27 **Oku lafları, koy onnarı infinitiv formasına.**

Al, bak, git, ver, gir, yat, oyna, seslä, beklä, dur, yap, bitir, gel, getir, çık, tut, sil, ek, kapa, götür.

Örnek: getir – getirmää, …

- *Dört laflan kur birär cümlä, yaz onnarı tefterinä.*
- *Nışanna infinitiv formasının afikslerini (^).*

İşliklerin **infinitiv** forması vokal garmoniyasına görä kurulêr afikslärlän **-maa, -mää,** angıları eklenerlär temel formaya:

*al-**maa**, dur-**maa**, gel-**mää**, sil-**mää**.*

28 **Bak resimnerä.**

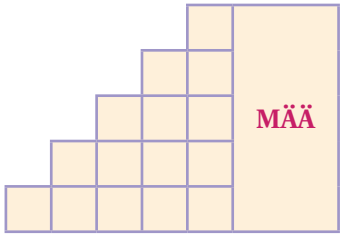

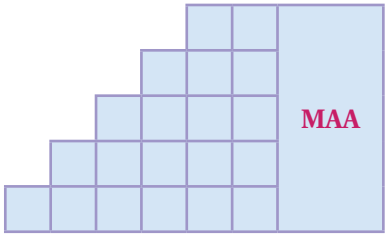

- *Ayır bir predmet da annat, neylän sän oynamaa seversin.*
- *Kullan cuvaplarında işlikleri infinitiv formasında.*

Örnek: Bän alacam topu. Bän kardaşımnan severim toplan oynamaa.

29 **Doldur kafesçikleri uygun işliklärlän.**

- *Kur **iki** işliklän cümlä, yaz onnarı tefterinä*
- *Kurduu cümlelerdä işlikleri infinitiv formasında kullan.*

Oku annatmayı.

KÖR DA GÖRER

Bir sıcak güneşli yaz günü Borä dönärmiş şkoladan evä.

Görer çocucak, ani onun önündä sokakça gider kör adam, sopacıınnan yolu yoklayarak. Çatıraa etiştiynän, adam durgunêr, sansın seslener. „Bu o bekleer, yol boşansın transporttan”, – düşünmüş Borä.

Çocucak yaklaşmış adama da demiş:

– Bän Canabinizi yolun öbür tarafına geçiräbilirim.

Kör olan kayıl olmuş çocucaan teklifinä da uzatmış ona elini. Onnar, alatlamayarak, aykırılamışlar yolun öbür tarafına. Kör olan, kendiycesinä annadıynan, ani onnar yolun öbür tarafında, demiş çocucaa:

– Görerim, ani sän ii ürekli çocucaksın. Allaa saalıcaanı versin, hem kısmetli olasın!

– Görersin mi? – şaşıp ta, sormuş Borä. – Bän sandım, ani Canabiniz halizdän görmeersiniz, da istedim yardım etmää sizä.

– Sän annamadın beni, paalı dostum. Bunu kär kör dä görer, – gülümseyip, demiş kör adam.

Valentina Aleksandrovna Oseeva,
çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Kimi görmüş Bori, şkoladan evä gidärkän?
2. Nicä kör adam sokakça gider?
3. Nicä Borä kör adama yardım etmiş?
4. Nesoy laflarlan kör adam Boriyi şükür etmiş?
5. Neyä şaşmış Bori?
6. Oku bitkinci cümleyi da açıkla onun maanasını.

- *Teksttän beş işlik çıkar, onnarı temel formasına koy.*
- *Teksttän beş işlik çıkar, onnarı infinitiv formasında sölä.*

30 Oku teksti. Tekstin adını koy.

Gidärmiş Panti sokakça. Bir dä bakêr: babucuk gücülä sürüner torba elindä. Panti almış eli…dän torbayı da sade sor…uş, neredä babu yaşêêr. Götürmüş torbayı, ge…irmiş bab…yu evinädän. Babu demiş ona: „Saa ol, çocuum".

Konstantin Vasilioglu

- *Yaz teksti tefterinä, kaçırılmış bukvaları koyarak.*
- *Üçüncü cümledä işlikleri bul da aazdan onnarın infinitiv formasını sölä.*

31 Oku söleyişleri.

1. Eer istärsän adamı annamaa, lääzım onunnan yaşamaa. 2. Üşenän örümää, doymaz kaçmaa. 3. Seversin kaymaa, sev kızaa da çekmää.

- *Yaz söleyişleri tefterinä.*
- *İşlikleri bul da onnarın temel formasını sölä.*
- *Üçüncü söleyişin maanasınnı aazdan açıkla. Tut onu aklında.*

32 **Teksti dikatlı oku. Angı işleri yapardı uşaklar malisindä?**

Todi, Gafi hem Simucuk uroklardan sora gidärdilär malisinä. Evin içindä vardı çok iş.

Büük hem aar işleri yapardılar onnarın mamusu hem bakası, ama ufak, kolay işleri: içersini süpürmää, erleri yıkamaa, çiçekleri yıslamaa, karıklardan otları yolmaa, fidannardan meyvaları toplamaa, baa bozmaa, lavkadan naşeysä almaa… – yapardılar uşaklar.

Çok kerä onnarın arasında vardı nicä görmää Simucuu da, angısı kuvedinä görä savaşardı büüklerdän aşaa kalmamaa.

Konstantin Vasilioglu

Ne yapardı uşaklar malisindä uroklardan sora? Tekstä dayanarak, annat.

- *Yaz tefterinä cümleleri, angılarında infinitiv formasında işlik var.*
- *İşliklerin afikslerini nışanna (^).*

33 **Okuyun dialogu rollerä görä. Onu devam edin.**

– Sän anana hem bobana evdä yardım edersin mi?
– Da, yardım ederim. Bän yıkêêrım bulaşıkları.
– Senin kardaşın malinä hem däduna yardım eder mi?
– Yok, o taa küçük.
– … .

- *Sor dostlarına, nicä onnar evdä büüklerä yardım ederlär.*
- *Soruşlarına dolu cuvap istä.*

Yakın hem karşı maanalı işliklär

34 **Oku söleyişleri. Açıkla onnarın maanalarını.**

1. Bilginin kökü acıydır, ama meyvası onun tatlıydır.
2. Usluluk düzer, ama cenk yıkêr.

- *Yaz söleyişleri tefterinä, onnarı aklında tut.*
- *Çiz işliklerin altlarını, uydur onnarın maanalarını.*

Gagauz dilində var **yakın maanalı** işliklär hem **karşı maanalı** işliklär. İşliklär ***sölemää***, ***demää***, ***lafetmää***, ***konuşmaa*** maanayca biri-birinä yakın. İşliklär ***kırmaa***, ***düzmää***; ***gitmää***, ***gelmää***; ***bulmaa***, ***kaybetmää*** – karşı maanalı laflar.

35 **Oku işlikleri. Karşı maanalı laf onnara bul.**

Gitmää, çeketmää, genişeltmää, baarmaa, bulmaa, düzmää, çözmää.

Yardımcı laflar: susmaa, baalamaa, gelmää, daraltmaa, kırmaa, başarmaa, kaybetmää.

- *Angı formada bu işliklär bulunêrlar? Aazdan açıkla.*
- *İşliklerin temelini bul da sölä.*
- *İşliklerin afikslerini nışanna.*
- *Karşı maanalı işliklärlän iki cümlä düz da seslän onnarı klasta sölä.*

36 **Oku cümleleri.**

1. Üüredici gider şkolaya, mamusu iştän ... .
2. Miti kösteklendi da düştü, ama hızlı ... .
3. Urokta Ani çok lafetti, ama Sereja ... .
4. Guguş dala kondu, garga daldan ... .

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Cümleleri karşı maanalı işliklän bitir.*
- *Çiz işliklerin altlarını ikişär çizgiylän.*
- ***Dikatlı ol!*** *İşlä kendibaşına. Tefterini kırnak kullan.*

Oku masalı. Neçin masalın adı bölä?

KIRNAK KIZ

Moldovan halk masalı

Vakıdın birindä yaşarmış bir dädu. Onun gibi şiret hem akıllı hiç dolaylarda da yokmuş.Varmış o dädunun delikannı çocuu. Pek istärmiş onu evermää, ama çocuun yokmuş yavklusu, da, dädu onu sıktıynan, demiş:

– Açan bulacam gelin, ozaman da evlenecäm.

Dädu beenmemiş çocuun cuvabını, zerä o yımışaklıınnan çok vakıt gezecek gelinsiz. Bir kerä demiş ooluna:

– Kayılsın mı, Vasi, bän sana kendim bir gelin ayırayım?

Çocuk, çok düşünmeyip, demiş:

– Kayılım, tätü.

Hazırlamış dädu taligayı, üklet-miş onu eriklän da yollanmış komuşu küüyünä, ooluna yakışıklı gelin aara-maa, zerä küüdä hepsi palaçormuşlar. Ama dädu buna hiç dayanamazmış. Nereyi da gitsä, satarmış eriklerini sade kızlara. Diil paraylan, ama, ayıp sölemää, – gübürlän. Dädunun bu satı-cılıına hepsi gülärmiş, ama dädu bakar-mış kendi işinä. Kızlar nekadar gübür getirärmişlär, okadar da erik kabledärmişlär dädudan. Kız nekadar taa çok gübür getirer – dädu okadar taa çok erik verer. Kimisi däduya teklif edärmiş:

– Beklä, dädu, taa biraz, bän taa hepsini gübürleri getirämedim...

– Ama çok mu taa var, ya?

– E-he-he-e-e!...

Ama tä kızın biri gelmiş däduya basmanın köşesindä bir püskä gübürlän da uzatmış. Pek canım çekti erik.

– Nekadar bän sana vereyim, kızım, bukadarcık gübürä?

– Naşey yapayım, dädu, açan evdä yok gübür. Bunu da bän kär komuşuykadan aldım.Yardım ettim ona içerlerini süpürmää.

Däduya taman bu da lääzımmış.

Dädu verer kıza biraz erik, soruşturêr, kimnerin kızı, da, bitirdiynän alış-veriş-çiliini, gider nereyisä. Birkaç vakıttan sora döner dädu geeri da alêr bu kızı ooluna gelin, neçinki o kız başkaların arasında hepsindän kırnakmış.

çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Ne sölener dädu için masalın çeketmesindä?
2. Neçin dädu çocuun cuvabını beenmemiş?
3. Nicä dädu kendi ooluna gelin aaramış?
4. Nicä dädu kızın kırnaklıını annamış?
5. Annat masalın içindekiliini tekstä yakın.

- *Çıkar teksttän işilkleri infinitiv formasında. Oku onnarı.*
- *Bul onnarın temelini.*

37 **Oku cümleleri.**

Sabaalen güneş çıkêr, avşamnen … .
Dostum bizä musaafirlää geler, bän dä ona … .
Sabaaya karşı bän uyandım, anam sa sade … .

- *Cümleleri karşı maanalı işliklän tamanna. Tefterinä yaz.*
- *İşlikleri cümlä payı olduuna görä çiz.*

38 **Oku işlikleri. Yardımcı lafları kullanarak, aazdan yakın maanalı laf işliklerä bul.**

Çalışmaa, başlamaa, mayıl olmaa, yorulmaa, örümää, paklamaa.

Yardımcı laflar: *şaşmaa, dinmää, işlemää, temizlemää, çeketmää, gezmää.*

- *İki işliklän cümlä düz, onnarı tefterinä yaz.*

39 **Bilmeyceleri çöz.**

Baalêêrsın – gider,
Çözersin – durêr.

Bızdık, bızdık,
Otuz iki kızdık.
Vakıt geldi – öldük,
Vakıt geldi – dirildik,
Taftaya dizildik.

Var benim bir kızçaazım:
Kıra gider – evä bakêr,
Evä geler – kıra bakêr.

- *Bul bilmeycelerdä karşı maanalı işlikleri.*
- *Yaz onnarı tefterinä.*

40 **Oku teksti. Nesoy temizlik kurallarını kullanêr Vani?**

Vani hergün kalkêr erken, açêr pençerenin bir gözünü, yapêr gimnastika. Çocucak ellerinä su döker, suratını, kulaklarını hem enselerini yıkêêr, dişlerini paklêêr. Gimnastikadan sora o güüdesini belädän suylan yıkêêr. Kardaşçını uyandırmamaa deyni, enikunu ökçä üstündä gezer.

- *İşlikleri çıkar da temel formasına onnarı koy, tefterindä yaz.*
- *Taa üç işlik, temizlik temasınnan baalı, yaz.*

temizlik

Herbir işlik var nicä kullanılsın türlü maanalarda. Lafın maanası belli olêr cümledä, teksttä.

Örnek: *Vakıt hızlı* ***gider****. Bizim saadımız* ***gider*** *dooru. Uşak* ***gider*** *evä. Meraklı kolverim* ***gider****.*

41 **Oku cümleleri. Angı işliklär tekrarlanêrlar cümlelerdä?**

Masallar kolay okunêr. Vani kendi-kendinä okunêr. Paskellä gecesi paskalar okunêr. Bän büün dostuma uuradım. Büün bän yaamura uuradım. Herbir insan aylesini sayêr. Mali aulda piliçleri sayêr.

- *Yaz cümleleri tefterinä. İşliklerin altını çiz.*
- *Angı maanada işliklär kullanılı? Büüklerdän yardım istä.*
- *Bitki cümlelerin baş paylarının altını çiz.*

Oku annatmayı.

ÇEKERDEK

Gerçek

Aldı mamu erik da istedi vermää uşaklara üülennii yaptıktan sora. Onnar durardı çanak içindä. Vani hiç yoktur taa erik idii da onnarı kokalardı. Pek onnarı beenmiş. Pek isteyärmiş imää. O hep eriklerin dolayında gezärmiş. Açan içerdä kimseycik yoktu, o dayanamamış, kapmış bir erii da imiş.

Sofraya oturacaa zaman mamu saymıştı erikleri da görer: bir etişmeer. O söledi bakaya.

Ekmek iyärkän, baka deer:

– Ya söläyin, uşaklarım, kimsey mi imedi bir erii?

Hepsimiz dedik:

– İmedik.

Vani dä kızardı, nicä engeç, da dedi:

– Bän dä imedim.

Ozaman baka dedi:

– Eer birkimsey aramızdan idiyseydi, bu diil islää, ama iş diil bunda. İş onda, ani eriklerdä var çekerdek, da kim bilmärseydi onnarı imää da yudarsaydı çekerdää, ozaman o bir gündän sora ölecek. Bän bundan korkêrım.

Vani biyazıdı birdän da dedi:

– Yok, bän çekerdää sıbıttım pençerä aşırı.

Da hepsi başladılar gülmää, ama Vani çeketti aalamaa.

Lev Nikolaeviç Tolstoy, çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Uşakların mamusu ne almış uşaklara vermää deyni?
2. Neçin Vani kapmış bir erii, açan kimseycik yokmuş?
3. Neçin Vani demiş, ani imemiş erii?
4. Ama neçin Vani kızarmış engeç gibi?
5. Neçin boba, ekmek iyärkän, erik için lafı çekettirmiş?
6. Bulun o eri, neredä Vani aalamaa başlamış. Neçin çocucak aalamış?
7. Angı söleyiş uyêr annatmanın öz fikirinä?
   – *Herbir yalan üzä çıkêr.*
   – *Acı dooruluk tatlı yalandan iiydir.*

42 **Oku cümleleri.**

Deerlär: bu saadım **durêr**,
Deerlär: o saat alatlêêr.
Deerlär: bu saat uz gider,
Öbürü geeri kalêr...
Ama baktım: sergendä
Onnar **durêr** erindä.

Konstantin Vasilioglu

- *Bul teksttä karşı maanalı işlikleri.*
- *Nışannı işliklerin maanalarını açıkla.*

43 **Oku cümleleri.**

Çalışkan adam sever işlemää. Zaamet ona sevinmelik getirer.

- *Yaz cümleleri tefterinä. Tut onnarı aklında.*
- *İşliklerin altlarını çiz.*
- *Nesoy afiks lääzım eklemää, laf gidärseydi haylaz adam için?*
- *Taa bir kerä yaz cümleleri tefterinä:*

Haylaz adam sevmeer işlemää. Zaamet ona sevinmelik getirmeer.

- ***Tut aklında!*** *Bölä insannarı hatırlamêêrlar.*

İşliklär var nicä kullanılsınnar **inkärlik formasında**. İşliin inkärlik forması **-ma, -mä** afikslerin yardımınnan kurulêr.
Örnek: *git**mä**, yaz**ma**, kaçın**ma**, uyu**ma**.*

44 **Oku cümleleri da bul işlikleri.**

1. Uşaklar gezinerlär daada. Uşaklar daada gezinmeerlär.
2. Güneş ısıttı topraa. Güneş topraa ısıtmadı.
3. Leleklär eski yuvalarına döneceklär. Kuşlar eski yuvalarına dönmeyeceklär.

- *Herbir sıracıkta işliklerin maanalarını yaraştır. Neylän onnar başkalaşêrlar?*
- *Angı afikslär lafların maanalarını diiştirerlär?*

İnkärlik formasının **-ma, -mä** afiksleri vokal garmoniyasına görä eklenerlär: annat**ma**, bak**ma**, sesl**ämä**, düz**mä**.
İşliklerin zaman formalarında vokal dönmesi olabilir: anna**mêê**r, bak**mêê**r, seslä-**mee**r, düz**me**di, git**me**yecek.

45 **Verili işlikleri inkärlik formasında yaz.**

Kaçındı, işider, söleer, gübürlemää, tanıyêr, lafetti, demää, kaybeder, benzeer, sölemiş.

Örnek: lafeder – lafetmeer, …

46 **Oku cümleleri da yaz onnarı tefterinä.**

1. Kuku kuşu yapmêêr kendisinä yuva. O yımırtlêêr yabancı kuşların yuvalarında. 2. Biliner, ani buhu kuşları gündüz görmeerlär. Ama bu dooru diildir. Onnar görmeerlär sade yakında. 3. Cıvırligalar yuvalarını aaçlarda yapmêêrlar. Onnar yuvalarını erdä ekinnär arasında kurêrlar.

- *Bul işlikleri inkärlik formasında, çiz onnarın altlarını iki çizgiylän.*
- ***Dikatlı ol!*** *Uzun vokallı lafları yaz dooru tefterindä.*

47 **Teksti oku da adla onu.**

Küüdä insanın evini koruyêr saçak kuşu. O insanın evindän uzaa uçmêêr, neçinki, neredä var çorbacı evi hem çiftçilik, orada saçak kuşuna em var. Saçak kuşu Bucaktan uçmêêr Amerikaya. Küçücük kuşçaaz savaşêr donmasın.

Stepan Bulgar

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Bul işlikleri inkärlik formasında, çiz onnarın altlarını ikişär çizgiylän.*
- *İnkärlik formasında işliklerin afikslerini nışanna (^).*

48 **Bilmeyceleri çöz.**

Gemi suda üzmeer,
Bişeycik o düzmeer.
Neredän kızgın geçer,
Dalgaları düzelder. (...)

Ateştä yanmêêr,
Suda dalmêêr. (...)

Hiç o salmêêr,
Hiç dalamêêr,
Ama içeri girmää
O brakmêêr. (...)

- *İnkärlik formasında işlikleri bul da aazdan onnarı sölä.*
- *Beendii bilmeyceyi tefterinä yaz.*
- *Çiz inkärlik formasında işliklerin altlarını iki çizgiylän.*

49 **Bakın resimnerä. Resimnerä görä *dört* cümledän bir annatma düzün, adını koyun.**

Yardımcı laflar: ilkyaz, sıırcıkları beklemää, evcääz hazırlamaa, aaçlara asmaa, şen cıvıldamaa, sevinmää, yavruları büütmää.

- *Cümlelerin sonunda durguçluk nışannarını koy. Neçin o nışannarı koydun, açıkla.*

Konsonnan bitän işliklär. Vokallan bitän işliklär

50 **Oku işlikleri. Yaz işlikleri tefterinä, onnarın temellerini bul da altlarını çiz.**

Geçer, çıkêr, çekeder, gider, sıbıdêr, etişer, kaçınêr, yıslanêr.

- *Neylän biter işliklerin temeli?*
- ***Beş** işliklän laf birleşmesi kur.*

Oku masalı.

DEMİR-DİŞLİ BABU

Gagauz halk masalı

Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş... Varmış bir çocuk. O küçüktän taa üüsüz kalmış. Zor çekärmiş. Da yannaşmış bir fena çorbacıya çırak. Çok mu, az mı işlemiş o çorbacıda da istemiş gitmää ondan. Çorbacı ama kolvermeer onu. Ozaman çocuk neetinä koyêr kaçsın.

Bir gecä, hepsi uyuyarkan, alıp başını kaçêr, nääni gözü görärsä.

Gidä-gidä, etişer bir taş bayıra-kanaraya. O kanarada, bir delik içindä, yaşarmış pek ihtär bir dädu. Çocuu gördüynän, dädu şaşmış da demiş: „Sän, ba çocuk, bu erlerdä ne aarêêrsın, buralarda kurt-kuş ta gezmeer?"

Çocuk ona annatmış: „Bän küçüktän üüsüz kaldım, zor çektim, sora bir fena çorbacıda çıraklık ettim... Zeetlärdi o beni. Da kaçtım ondan, giderim, nereyä gözlerim görärsä..."

Dädunun canı acımış çocaa, da demiş ona: „Sän, çocuum, gidecän, ama senin önünä daada Demir-dişli babu çıkacek da isteyecek paralasın seni. Sän ondan zor kurtulursun, zerä o pek fenadır hem kaçaktır. Bän ama verecäm üç predmet, angıları yardım edeceklär sana kurtulmaa: bir sabun, bir tarak hem bir çıkı tuz. Demir-dişli babu sana yaklaştıkça, bu predmetleri birär-birär sıbıdasın onun önünä. Böleliklän, beki, **kurtularsın**".

Alıp bu predmetleri torbasına, yollanêr ileri. Gider, nekadar gider, da etişer bir karannık daaya. Daayın ortasında onun önünä, dişlerini trakladarak, çıkêr Demir-dişli babu da üfkäylän baarêr:

– Burada kurt-kuş ta **gezmeer**, sän ne **aarêêrsın**? Tä şindicik bän seni demir dişlerimnän paralayacam!

Çocuk çekeder **kaçmaa**, ne kaçabilirsä. Babu da onun ardına: çocuk kaçêr, babu kaçêr, çocuk kaçêr, babu kaçêr, hemen-hemen etiştirsin, hemen-hemen etiştirsin. Zoru görüp, çocuk aklısına getirer dädunun lafını, da tez çıkarêr torbasından tuzlan çıkıyı da sıbıdêr babunun önünä. O çıkı birdän olêr bir büük hem üüsek kanara-bayır.

Näpsın babu, üfkesindän taa da fena hem çirkin olêr. Da çekeder o kemirmää bayırı demir dişlerinnän. Kemirer, kemirer, vakıt ta geçer, çocuk gider hayli uzak ondan, geniş açık kırlara çıkêr.

Kemirdiynän kendisinä bir aralık o kanara-bayır içindän, babu geçer o aralıktan, da bir çenesi erdä, bir çenesi göktä, gözleri da kalbur kadar şişmişlär, çekeder genä çocuun ardına kaçmaa. Çocuk kaçêr, babu kaçêr, çocuk kaçêr, babu kaçêr, hemen-hemen etiştirsin çocuu. Bölä görüp, çocuk çıkarêr da atêr babunun önünä taraa. Babunun önündä birdän bir dolaşık, sık, çıtırannı daalık olêr. Näpsın babu, üfkesindän taa da fena hem çirkin olêr. Da çekeder o demir dişlerinnän aaçları, çıtırannıı kemirmää. Kemirer, kemirer, vakıt ta geçer, çocuk kaçêr, etişer genä geniş, açık düzlük erlerä. Kemirdiynän o daalık içindän bir aralık, babu çıkêr o daalık içindän, da bir çenesi erdä, bir çenesi göktä, gözleri dä bir kalbur kadar şişmişlär, takışêr genä çocuun ardına. Çocuk kaçêr, babu kaçêr, çocuk çıkarêr torbasından sabunu da sıbıdêr babunun önünä da olêr bir derin hem geniş su deresi.

Näpsın babu, üfkesindän taa da fena hem çirkin olêr. Da çekeder suyu kemirmää demir dişlerinnän. Ama su hep su kalêr, da babu düüner, baarêr, kaçınêr derä boyunda – bişey yapamêêr, düşer su içinä, baarêr: „Kurtarınız, buulêrım! Bul-bul-bul! Çocucaam, kurtar babuyu!" – da buulêr. Çocuk kurtulêr da gider ileri, gider kısmetini aaramaa. Da masal da biter...

1. Bu masalın personajları kimdir?
2. Çocuk için nelär bilersin?
3. Neçin çocuk neetinä koyêr çorbacısından kaçmaa?
4. Nicä ihtär dädu çocucaa yardım etmiş?
5. Neçin Demir-dişli babu çocuu yok etmää savaşêr?
6. Çıkının, taraan, sabunun nesoy kuvedi varmış?

kanara – büük taş
çıtırannık – sık büüyän dallar

- *Nışannı işlikleri oku.*
- *Onnarın infinitiv formasını kur da sölä.*

51 **Oku işlikleri. Yaz işlikleri tefterinä, onnarın temellerini bul da altlarını çiz.**

Geçer, çıkêr, çekeder, gider, sıbıdêr, etişer, kaçınêr, yıslanêr.

- *Neylän biter işliklerin temeli?*
- ***Beş** işliklän laf birleşmesi kur.*

52 **Oku işlikleri. Yaz işlikleri tefterinä, onnarın temellerini bul da altlarını çiz.**

İşlemää, seslemää, tanımaa, oynamaa, toplamaa, başlamaa.

- *Neylän biter işliklerin temeli?*
- ***Üç** işliklän cümlä kur.*

İşliklär, zamannara görä diişilärkän, pay olêrlar iki bölümä: konsonnan bitän hem vokallan bitän.

Örnek:
yaz, *çalış*, *üüren*, *yazdır*, *dostlaş* – **konsonnan bitän;**
seslä, *beklä*, *yaşa*, *örü*, *i*, *büü* – **vokallan bitän.**

53 **Oku işlkleri, temel formasını sölä.**

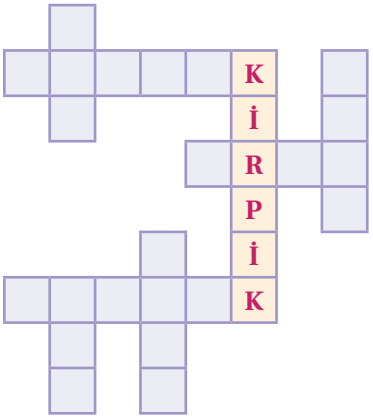
Seviner, yaşadı, üürenmää, suudu, hodullanêr, uzandı, şılêêr, yalabıdı, tanımış, düzmedi.

- *Böl işlikleri iki direcää: 1-inci direcää konsonnan bitän işlikleri, 2-nci direcää – vokallan bitän. Yaz onnarı tefterinä.*

54 **Okuyun deyimneri.**

İnsannar dayma söleerlär: ***arka olmaa***, ***üreklän duymaa***, ***omuzunu koymaa***, ***parmaklan göstermää***, ***diş bilemää***, ***auç kadar***, ***dirsek koymaa***.

- *Savaşın bu deyimnerin maanalarını annamaa, açıklamaa.*
- ***Yardım istäyin üüredicidän.***
- *Kafesçiklerdä insanın güüdä paylarını yazın.*
- *Bulun cuvapları deyimnerin arasında.*

Annatmayı oku.

YARDIMCILAR

Susana babu **yaşardı** yalnız. Kapunun önündä koca bir meyvalıktan kalmıştı sade bir alma aacı. Ev işlerini yapmaa deyni, babuya artık gelärdi zor. Günün birindä Susana babu oturarmış sokakta. Gördüynän komuşunun çocucaanı, babu **demiş**:

– Getirsänä, uşaam, pınardan bana bir kazan su.

– Getireyim, babu, – ikilämemiş lafını Todi.

Suyu getirdiktän, kazanı bakırlaa astıktan sora, babu „saa ol” demiş Todiyä hem vermiş iki alma. Ertesi günü Todi genä naşeysä yapmış babuya da genä işi için kabletmiş bir alma. Alma sa başka birindä yokmuş. Babuda da, bekim, kalmayaceydılar, ama yokmuş neylän kemirsin onnarı. Todi annatmış bunu şkolada kafadarlarına.

Birkaç gündän sora Susana babu hiç sokaa da çıkmamış. Çocuklar sürüylän gezärmişlär ardına, iş **istärmişlär**. Su da taşımışlar, kapunun önünü dä süpürmüşlär, kümesi da **paklamışlar**... Babu vermiş onnara, nekadar alması varmış.

Ama bir sabaa taa karannıktan babuyu kaldırmışlar: kapuya, pençereyä urarmışlar, baararmışlar, çıksın da versin iş. Ama babuda iş ta artık yokmuş, almaları da bitmişlär. Babu kitlemiş kapuyu, kapamış perdeleri. Neçin sanki babu saklanêr çocuklardan? Bana kalsa, siz, uşaklar, bunu taa ii lääzım biläsiniz.

Konstantin Vasilioglu

1. Neçin Susana babuya ev işlerini yapmaa deyni zor gelärdi?
2. Nicä Todi yardım etmiş Susana babuya?
3. Nicä Susana babu Todiyi şükür etmiş?
4. Neçin çocuklar babuya yardım etmää gelärmişlär?
5. Neçin sanki babu saklanêr çocuklardan? Sän dä bunu bilersin mi?

bakırlık – bakırlara (kazannara) deyni

- *Nışannı işlikleri çıkar da temel formasına onnarı koy.*
- *Neylän biter bu işliklerin temelleri?*
- *Kur o işliklerin infinitiv formasını, afiksleri sölä.*
- *Angı kurala görä afiksleri ekledin?*

55 **„*Yardımcılar*” annatmasının içindekiliini annat resimnerin yardımınnan.**

56 **Oku işlikleri.**

Taşımışlar, süpürmüşlär, saklanêr, koruyêr, annaştı, çalışacek, başladı, kurumaa, korumaa.

- *İşliklerin temelini bul.*
- *Vokallan bitän işlikleri tefterinä yaz.*
- *Konsonnan bitän işliklärlän laf birleşmesi aazdan kur da sölä.*

57 **Oku lafları. Bul herbir sıracıkta zeedä lafı.**

1. Sesleer, işleer, çalıştı, oynêêr.
2. Koruyêr, sürüyer, annamêêr, temizleer.
3. Lafet, resimnemää, okumaa, bilmää.

- *Neçin onnar sıradakı laflara uymêêrlar? Açıkla.*
- ***Dikatlı ol!*** *Zeedä lafı bulmak için kuralı aklına getir.*
- *Kur birär cümlä zeedä laflarlan da onnarı tefterinä yaz.*

58 **Oku cümleleri. Lafları cümlelerdä sırasına görä dooru topla da tefterinä yaz.**

1. **Bulmuşlar**, uşaklar, palicik, derä, boyunda, iki.
2. Saklamışlar, damda, onnar, palileri.
3. Mizlemää, palilär, başlamışlar.
4. Uşaklar, içinä, sauşturmuşlar, onnarı, otluk.
5. Palicikleri, bakarmışlar, orada, doyurarmışlar.

- *Bul vokallan bitän işlikleri. Onnarın altlarını çiz.*
- *Nışannı lafa karşı maanalı laf bul.*
- *Bulduu laflan aazdan bir cümlä kur da sölä.*

59 **Oku cümleleri. Doorut cümlelerin sıralıını.**

1. Paşi hep dolaşêr malisini.
2. O süpürer içerlerini hem sokaa, yolêr otları.
3. Orada kızçaaz üürener uroklarını.
4. Paşi pek sever hem koruyêr malisini.
5. Kızçaaz yardım eder malisinä.

- *Yaz cümleleri tefterinä. Bul işlikleri da temel formasının altlarını çiz.*
- *Kur **bir** cümlä vokallan bitän işliklän, bir dä – konsonnan bitän işliklän, oku onnarı.*

İşliklerin sayılara görä diişilmesi

Nicä diişilerlär işliklär sayıya görä?

60 **Bak resimnerä.**

gider

giderlär

çalêr

çalêrlar

- *Say, kaç çocuk var soldakı resimdä hem kaç çocuk var saadakı resimdä?*
- *Say, kaç kızçaaz var soldakı resimdä hem kaç kızçaaz var saadakı resimdä?*
- *Kur ikişär cümlä, yaz onnarı tefterinä.*
- *Angı sayıda durêrlar işliklär ilk cümledä hem angı sayıda – ikincidä? Neçin?*
- *Nesoy soruşa cuvap eder işlik birlik sayısında hem nesoy – çokluk sayısında? Sölä.*

İşliklär diişilerlär sayılara görä. İşliklär birlik sayısında göstererlär bir predmetin işlemini. Eer işlik gösterärseydi iki ya da taa çok predmetin işlemini, ozaman o durêr çokluk sayısında.

Örnek: *üürenici – geler, üürenicilär – gelerlär,*
uşak – oynêêr, uşaklar – oynêêrlar.

Oku annatmayı.

OOLLAR

İki karı pınardan su alarmışlar. Pınara geler taa bir karı. Dädunun biri pınara yakın bir taşın üstünä oturmuş dinnenmää.

Karının biri deyärmiş öbürünä:

– Benim oolum ölä çemrek hem kaavi – kimseycik onu enseyämeer.

– Ama benimkisi, – demiş öbürü, – çalêr türkü, nicä bülbül. Kimseydä otakım gözäl ses yok.

Üçüncü karı susarmış.

– Sän, mari, neçin kendi oolun için hiç bişey annatmêêrsın? – sorêrlar ona komuşuykalar.

– Naşey bän onun için söleyim, – demiş karı. – Onun gibi binnän vardır.

Tä doldurêr karılar bakırlarını suylan da yollanêrlar evä. Dädu da yollanêr ardlarına. Gider karılar, sora durgunêrlar. „Of, kollarım acıyêr. Su çalkalanêr. Arkalarım acıyêr", – aalaşêrlar karılar biri-birinä.

Bir da onnara karşı üç çocuk kaçarak çıkêrlar. Birisi başı aşırı aktarılarmış, tekerlek gibi dönärmiş. Karılar ona pek mayıl olmuşlar. Öbürü türkü çalarmış – bülbül gibi sesi ötärmiş. Karılar durgunmuşlar da sesleyärmişlär. Ama üçüncüsü – doorulêr mamusuna: alêr onun elindän aar kazannarı da götürer onnarı evä.

Karılar durgutmuşlar däduyu da sorarmışlar:

– Gördün mü, dädu, bizim oollarımızı?

– E näända onnar ya? – sormuş dädu. – Bän burada sade oolların birisini gördüm.

Valentina Aleksandrovna Oseeva

1. Neredä dädu dinnenmää oturmuş?
2. Nelär annatmış karılar kendi oolları için?
3. Neçin üçüncü karı oolu için bişey annatmamış?
4. Nicä oollar analarına karşı çıkmış?
5. Neçin dädu sade bir oolu görmüş?
6. Sän angı çocaa mayıl oldun? Neçin?

- *Çıkar teksttän beş işlik.*
- *Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?*
- *Çıkarılmış işliklerin temelini bul.*

61 **Oku cümleleri. Yaraştır, angı sayıda kullanılı işliklär 1-inci bölümdä hem 2-nci bölümdä.**

1. Bu kaavi çocuu kimseycik enseyämeer. Biri çalêr türkü, nicä bülbül. Üçüncüsü alêr mamusunun elindän aar kazannarı da götürer onnarı evä.
2. Karılar pınardan su alêrlar. Onnar doldurêr bakırlarını suylan da yollanêrlar evä.

- *Yaz cümleleri tefterinä. Çiz işliklerin altını iki çizgiylän.*
- *Çokluk sayısında işliklerin afikslerini nışanna (^) .*
- ***Dikatlı ol!*** *Cümleleri kiyattan dooru yaz, bir lafı da kaçırma.*

62 **Oku teksti, yaz tefterinä.**

Uşaklar astılar sırcık evceezlerini. Onnar bekleerlär kuşçaazların gelmesini. Sırcıklar peydalandı ansızdan.

- *İşliklerin önündä, parantezalar içindä, yaz soruşları.*
- *Angı sayıda durêrlar işiklär?*

Soruşlar, angılarına cuvap ederlär işliklär

	Birlik sayısı		
1.	ne yapêrım?	ne yaptım?	ne yapacam?
2.	ne yapêrsın?	ne yaptın?	ne yapacan?
3.	ne yapêr?	ne yaptı?	ne yapacek?
	Çokluk sayısı		
1.	ne yapêrız?	ne yaptık?	ne yapacez?
2.	ne yapêrsınız?	ne yaptınız?	ne yapacenız?
3.	ne yapêrlar?	ne yaptılar?	ne yapaceklar?

- *Dikatlı bak tabliţaya.*
- *Angı soruşlara işliklär birlik sayısında cuvap ederlär?*
- *Angı soruşlara işliklär çokluk sayısında cuvap ederlär? Yaraştır.*

63 **Oku soruşları.**

1. İlkyazın insan nicä hazırlanêr kuşları karşılamaa?
2. Neçin insannar kuşlara yardım ederlär?

- *Cuvap et soruşlara ölä, ki sendä tekst olsun.*
- *Yaz onu tefterinä.*

- *Angı sayıda kullandın işlikleri? Sölä.*

64 **Oku. Nesoy soruşa cuvap eder işlik birlik sayısında? Sölä.**

(Ne yapêr?) oturêr sokakta, (…) sölemiş ooluna, (…) çalışacek evdä, (…) getirecek su, (…) yardım etti anasına, (…) sormuş däduya.

- *Yaz laf birleşmelerini tefterinä.*
- *Parantezalarda yaz işliklerin soruşlarını.*

65 **Oku işlikleri. Yaz işlikleri tefterinä, diiştireräk onnarın sayısını.**

1. Gülümseer – gülümseerlär, büüyer – … , eşerer – … , biyazıyêr – … , dallanêr – … .
2. Annadêrlar – annadêr, işleerlär – … , üürenerlär – … , hazırlanêrlar – … , şennenerlär – … .

- *Kur iki cümlä çokluk sayısında işliklärlän.*

66 **Oku teksti. Yaz onu tefterinä.**

Kurulu sofra

Oldu avşam. Uşaklar kurdular sofrayı. Mamu geldi iştän. Hepsicii kutladılar mamuyu onun duuma gününnän. Sora oturdular sofraya. İçtilär çay hem idilär börek. Hepsicii şendilär hem kısmetliydilär.

- *Angı sayıda durêrlar işliklär? Yaz lafların üstündä.*
- *Tekstin tipini sölä.*
- ***Dikatlı ol!** Kontrol et kendini.*

67 **Resimnerä görä *dört* cümlä kur.**

Ne yapêr?		Ne yapêrlar?	
			

- *Angı işlikleri cümlelerdä kullandın?*
- *Yaz parantezada işliklerin sayısını.*

Oku annatmayı.

SOFRADA

Bir sıra sabaa sofrasında kırmışlar bir çini. Kimsey hesap almamış, nesoy o sofradan düşmüş erä da **daran-peran olmuş**.

Zinaida Födorovna uşaklara sormuş:

– Angınız çiniyi kırdı?

– Diil bän, – **demiş** Volodä.

– Diil bän. Diil bän, – demişlär başka uşaklar da.

Sade Svetlana hepsindän yavaş demiş:

– Olmalı, çini kendi nesoysa kırılmış.

– İslää, etär, – demiş Zinaida Födorovna, – gidiniz oynamaa.

Girişerlär uşaklar oynamaa da unudêrlar, ani çini kırıldı. Hiç **hesap ta almêêrlar**, nicä vakıt geçmiş da üülennik etişmiş.

Hepsi yıkêêrlar ellerini da masalara oturêrlar. Nina Markovna getirer bir büük tabla, angısında sırayca çinilär çorbaylan bulunarmışlar. Uşaklar **çeketmişlär** ekmek imää.

– Ama bana ne? – sormuş Vitalik, angısında çini yokmuş.

– Sän, Vitalik, lääzım olacek bekleyäsin, – demiş Zinaida Födorovna, – zerä bu sabaa bir çini bizdä kendisi kırılmış. Ölä mi, uşaklar?

– Ölä, dooru, – baarmış uşaklar.

– Ölä, dooru, – birdän yavaş demiş Svetlana, – çinilär kendi-kendinä kırılmazlar. Bunu... Bunu bän, istämedään, yaptım. Bän başka bölä yapmayacam.

Da o yaklaştırdı Vitaliya kendi çinisini:

– Buyur da i.

Hepsi uşaklar dönmüşlär Svetaya dooru, o sa kızarmış da kimseyä bakmazmış.

„Şindi Zinaida Födorovna ceza çekecek", – düşünmüşlär uşaklar. Ama Zinaida Födorovna yaklaşêr Svetaya da deer:

– Taa islää, ani bizdä çinilär kendileri kırılmadılar da uşaklar dooru söledilär.

Sergey Alekseeviç Baruzdin, çevirdi Mina Kösä

1. Nesoy zarar bir sabaa sofrasında olmuş?
2. Neçin Svetlana ilkin sölämedi, kim çiniyi kırdı?
3. Neçin Svetlana kendi çinisini Vitaliyä vermiş?
4. Annatmanın bitki cümlesini oku. Nicä sän Zinaida Födorovnanın laflarını annêêrsın?

- *Nışannı laflara yakın maanalı işlik bul.*

68 **Oku söleyişleri, uygun işliklärlän tamannayarak. Kullan yardımcı lafları.**

Haliz dost o, kim iläää …, fenalıktan da … .
Diil o dost, kimin aazından bal …, ama o, kim dooruyu söleyip, gözünä … .
Ne ekecän, onu da … .

Yardımcı laflar: üüreder, akêr, biçecän, durgudêr, bakêr.

- *Yaz söleyişleri tefterinä.*
- *Angı sayıda işlikleri kullandın?*
- *Aazdan diiştir işliklerin sayısını. Angı afiksi ekledin?*

69 **Oku teksti. Neçin tekstin butakım adı? Sölä.**

Dooruluk hepsindän paalı

Çocucak oynarmış da, istämedä…n, bir pa…lı çaşkayı kırmış. Birisi bunu görmemiş. Bob…sı gelmiş da sormuş:
– Kim kırdı?
Çocu…ak korkudan titiremiş da demiş:
– B…n.
Bobası sölemiş:
– Saa ol, ani dooruyu söledin.

Lev Nikolaeviç Tolstoya görä

1. Necin avtor sayêr, ani dooruluk hepsindän paalı? Kendi laflarınnan annat.

- *Yaz teksti tefterinä, kaçırılmış bukvaları koyarak.*
- *Bul konsonnan bitän işlikleri da çiz onnarın altını.*

70 **Bak resimä. Soruşların yardımınnan tekst kur.**

1. Ne oynardılar uşaklar sokakta?
2. Nesoy zarar yaptı Koli?
3. Vasi hem Peti ne yaptılar?
4. Koli ne yapacek? Düşün.

- *Kurduu teksti yaz tefterinä. Tekstin adını koy.*
- *Angı sayıda işlikleri kullandın? Neçin?*
- ***Dikatlı ol!*** *Kendibaşına işlä. Kendinä kontrol yap.*

İşliklerin zamannara görä diişilmesi

71 **Oku şiirleri demekli.**

Lüzgär oynêêr kara bulutlan,
İilerlär fidannar erä.
Aaçtan iner uşak korkuylan,
Konamêêr garga tellerä.

Todur Marinoglu

Avşam ekmeeni yaptık,
Pek tatlı idik,
– Saa ol! – hepsimiz birdän
Mamuya dedik.

Konstantin Vasilioglu

Sesleyecäm seni,
Sevecäm seni,
Hoşlayacam seni,
Tarafım benim!

Konstantin Vasilioglu

hoşlayacam

- *Bul işlikleri. Angı soruşlara cuvap ederlär işliklär?*
- *Herbir dörtsıralık, angı zamanı gösterer?*

Nicä diişilerlär işliklär zamannara görä?

İşliklär diişilerlär zamannara görä.
İşliklär **şindiki zamanda** cuvap ederlär soruşlara
ne yapêrım? ne yapêrsın? ne yapêr? ne yapêrız? ne yapêrsınız? ne yapêrlar?
İşliklär **geçmiş zamanda** cuvap ederlär soruşlara
ne yaptım? ne yaptın? ne yaptı? ne yaptık? ne yaptınız? ne yaptılar?
İşliklär **gelecek zamanda** cuvap ederlär soruşlara
ne yapacam? ne yapacan? ne yapacek? ne yapacez? ne yapacenız? ne yapaceklar?

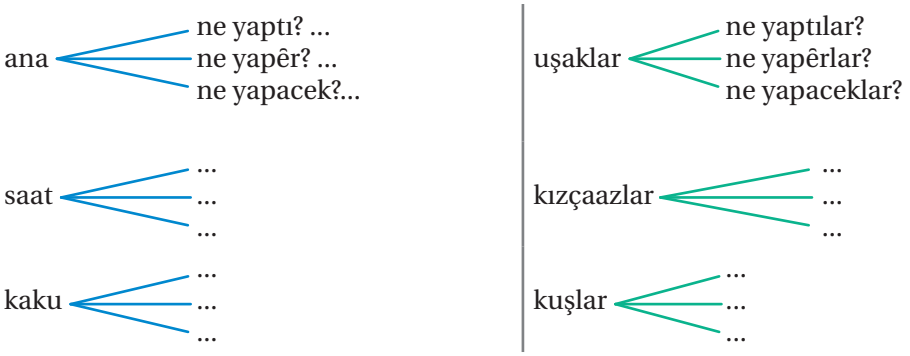
72 **Oku işlikleri.**

Bekleer, temizledi, çalışacez, üürenerim, düzdülär, tertipleyecek, danıştım, tanıştık, koruyacan, beenmiş.

- *Yaz işlikleri tefterinä, onnara soruş koy da zamanını nışanna:* ***şind.z.****,* ***geç. z.****,* ***gel.z.***

Örnek: (ne yaptı?) sesledi (geç.z.).

73 **Verili laflara lääzımnı işlik bul da *üç* zamanda soruşlara görä koy.**

- *Yaz parantezalarda işliklerin sayısını hem zamanını.*

74 **Oku teksti. Yaz onu tefterinä.**

Oli ev işlerini havezlän yapêr. Vakıdın paasını biler, dooru kullanêr. Kızçaaz içerleri tertipleer, kapları yıkêêr, çiçekleri sulêêr. Malisinnän bilä türlü imeklär hazırlêêr.

- *Koy işlikleri geçmiş zamana.*
- *Vokallan bitän işlklerin altını çiz.*

75 **Oku teksti. Nicä aylä avşam ekmeeni hazırladı?**

Oldu avşam. Döndülär iştän mamuylan baka. Mali hazırladı avşam ekmeeni. Paşi koydu masaya çinileri, çinicikleri, kaşıkları, furkuliţaları, bıçaa...

Hazırladı ekmää. Ekmek idiktän sora yıkadı bulaşıkları, sildi masayı.

- *Angı zamanda işliklär kullanılı? Sölä.*
- *Teksti tefterinä yaz, onun adını koy.*
- *Birinci abzaţta işlikleri şindiki zamana koy, ikinci abzaţta – gelecek zamana.*

Oku annatmayı.

AYLÄ

Açan küüyün üstündä çöker bulutlar, gürüldeer göklär hem çakêr çimçirik, da saçaklardan, şarıldayıp, akêr su, ozaman Boboçel, bir köşeyä sıkılıp, düşüner: bitti, bu sefer artık o dayanamayacek. Ama onnarın genä uydu işleri – onnarın bobaları kaavi hem çemrek. O ellerinnän kaldırmış ev pek kaavi. Bitki-bitkiyä borannar uslanêr, göklär açılêr, pek siirek damna urêr pençereyä.

Açan geler büük kış ayazları hem, yabanı gibi, uluyêr saurgun, çatırdêêr tavan ayazdan, ozaman Boboçel, saklanıp sıcak sobanın üstünä, düşüner, ani bu sefer artık işlär kayıp. Bu sefer hepsicii kaybeleceklär. Ama tä dışardan işidiler yufka ihtär üüsürüü, işidiler adımnar, da içeri girer dädu bir kucak odunnan. Seläm

verip, o birdän çöker sobanın yanına, yakêr ateş, da onuştan, ani onun ii ürää, ateş, angısını o yakêr, tutuşêr birdän da yanêr, çıtırdayarak. Da ozaman saurgun, sansın, yavaşıyêr.

Açan yolda pek acıkêr, ya da zeetleer susuzluk, Boboçelä görüner, ani kuvedi onu braktı, da onun ayacıkları götürämeyeceklär onu evädän. Da ozaman, korkudan, onun önündä ayın-acık kalkêr mamusunun siması, angısı deer, ani bu bir ahmaklık, onda taa çok kuvet var, ani o, çalıştıynan, taa bukadar yol var nicä geçsin. Da Boboçel, kalkıp, gider hem kendisi dä şaşêr, neçinki kuvet onda taa var. Bir dä bakêrsın, ev da artık yakında, karşılêêr onu yayılı kollarlan. Açan çöker karannık, hem evdä taa yakılmadı şafklar, Boboçel başlêêr sıkılmaa. Ona görüner, ani bu karannıkta onnar kaybedeceklär biri-birilerini, da başka bişeycik islää bu dünnedä o görmeyecek. Ama tä içeri girer kakusu.

O birdän tutuşturêr şafkları, da onuştan, ani o şen hem gözäl, şafkta ölä şen hem gözäl görüner.

Da, biraz düşünüp oluşlar için, bir kerä, avşam ekmeeni iyärkän, Boboçel kär seslän düşündü:

– Ya ne islää, ani kimsä yaşamayı butakım kurmuş, hepsi birerdä yaşamaa.

Buna, gülümseyip, demiş bobası:

– Başka türlü yok nicä olsun da. Başka türlü aylä dä olmayaceydı.

İon Druţă, çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Nicä duyarmış kendini Boboçel, gök gürüldärkän?
2. Nedän korkêr çocucak büük kış ayazlarında?
3. Nedän çocuk başlêêr sıkılmaa, karannık çöktüynän?
4. Kim Boboçelin korkularını yardım eder üstelemää?
5. Ne düşünmüş Boboçel aylesi için?

- *Birinci abzaţta şindiki zamanda* ***beş*** *işlik bul. Oku onnarı.*
- *İşlikleri infinitiv formasına koy.*

76 **Oku lafları. Bul herbir sıracıkta zeedä lafı.**

1. Çöker, yavaşıyêr, yaşamaa, işidiler.
2. Gürüldedi, karşılêêr, açıldı, uslandı.
3. Düşünecek, şaşacek, görüner, gülümseyecek.

- *Neçin onnar sıradakı laflara uymêêrlar? Açıkla.*
- *Zeedä laflarlan birär cümlä kur. Onnarı tefterinä yaz.*
- ***Dikatlı ol!*** *İşlikleri cümlelerindä dooru kullan.*

77 **Oku teksti.** ***Birinci*** **hem** ***ikinci*** **cümleleri yaz tefterinä, işlikleri sindiki zamana koyarak.**

Derä taşmış

Biz kayıklan yaklaştık adacıın kenarına. Onu hızlı örtärdi su.

adacıktan

Adacıkta kaçınardı karaca. Bir gümenin altında yatardı karaca yavrusu.

Tä neçin o istemäzdi gitmää adacıktan! Onun yavrusu becermäzdi üzmää.

Biz aldık yavruyu kayık içinä. Karaca-mamu üzärdi ardımıza. Tä kayıın dibi diidi kenara. Daacı aldı da koydu yavruyu kuruya.

Tezdä anası da, üzeräk, etişti kenara. Yavrusu gitti onun ardına.

Konstantin Vasilioglu

- *1. Neçin karaca istemäzdi gitmää adacıktan?*
  2. Kim kurtardı karaca yavrusunu?
  3. Kimin ardına üzärdi karaca-mamu? Neçin?

78 **Oku teksti.**

Bul…t ardından gül.msemiş güneş. Uslandı, durdu ya…mur. Ya…mur hızlı geçti. Aaçlardan damnêêrlar a…r damnalar. Kara bulut uzaklaşêr. Ama derenin üstündä çalındı edirenkli gök kuşaa.

Pek gözäl kuşak. Mamu bana dedi, ani kim gök kuşaan bir tarafından öbür tarafına geçeceymiş,

o sade onnuklara üüreneceymiş. Bän pek istedim bunu yapmaa, ama kuşaan basamacıklarını bulamadım.

Konstantin Vasilioglu

- *Yaz tefterinä tekstin birinci abzaţını, kaçırılmış bukvaları koyarak.*
- *İkinci abzaţta bul şindiki zamanda işlikleri da geçmiş zamanda ayırı onnarı tefterinä yaz.*
- ***Dikatlı ol!** Tefterindä kırnak yaz.*

Oku annatmayı.

KAKU

Güneş göktä artık şafk etmeer. Ne güneş, ne bulut, kär, sansın, maavi gök yok küüyün üstündä.

Kuşlar da artık başçalarda türkü çalmêêrlar. Ne kuş, ne kuş yuvaları, ne emiş, ne yapraklar.

Aul aşırı baktıynan, gülümsämeer başka komuşunun evi dä.

Pero hiç girmeer erinä. Yazal hiç girmeer penala. Çanta da kär hiç istämeer gitmää masa altında erinä.

Hepsi gider tersinä. Açan Boboçel artık bişeycii hiç hem kimseycii istämärdi görmää, onun omuzuna konêr yımışacık el, hem kız sesi sorêr şıpırtıylan:

– Ne üzerä siz çekiştiniz?

– Kiminnän?

– Bilmeerim. Görerim, kiminnänsä çekişmişin.

– Näändan görersin ya?

– Burnunun ucundan.

Tä ne onu satmış! Burnu. Boboçel aar soluunu çeker, da, olmalı, onuştan, ani onu pek acıladılar, bekim dä, onuştan, ani kakusu sordu şıpırtıylan, o da çekeder kär, kakusu gibi, şıpırtıylan annatmaa sıradan, ne onunnan oldu. Da o, sansın, aydı birdän! Annadarkan kakusuna, o çekeder kendisi annamaa, ani çirkin bişey olmadı. O taa bitirämedi annatmaa, nicä pero birdän erinä girdi, penal döndü çanta içinä.

Komuşunun yolun ötäändan evi gülümsedi, gülümsedilär öbür komuşuların da evleri, dönmüşlär meyvalıklar erlerinä, dolmuşlar kuş sesinnän. Küüyün üstündä genä maavilenmiş gök, yalabımış güneş. Hem gün dä ölä bürcü kokuluymuş, ani yokmuş nicä çıkmamaa sokaa.

Ama sokaa çıktıynan, çekeder enidän çoktankı oyunnar, sansın hiç bişey olmamış ta. Tä ne o kaku.

İon Druţă

1. Kim herkerä yardıma geler, Boboçel kefsiz kendini duyarkan?
2. Nedän kakusu annêêr, ani kardaşını kimsä acılamış?
3. Nesoy fikirä geler Boboçel, kakusunnan acısınnan paylaştıynan?
4. Nicä diişiler çocucaan kefi, kakusuna olmuşları annatıynan?
5. Nicä düşünersin, Boboçel angı oyunnarı sever?

79 **Oku işlikleri, aazdan soruş onnara koyarak. İşliklerin zamanını sölä.**

Gülümseer, çalêr, şafk eder, annadêr, çekeder, yalabıyêr, maavilener.

Örnek: annêêr – annadı (*geç.z.*), annayacek (*gel.z.*).

- *Verili işlikleri örnää görä geçmiş hem gelecek zamannarda yaz.*
- ***İki** işliklän cümlä kur, işlikleri gelecek hem geçmiş zamanda kullan.*

80 **Yaz cümleleri. Parantezalarda işliklerin zamanını göster.**

Sabaa oldu (…). Maavi gökü yalpak güneş şafk ettii (..). Onun okçaazları evlerin örtülerindä, aaçların yapraklarında oynadı (…). Kuşçaazlar şen türkülerini çalmaa başladı (…). İçerdä uşaklar uyandı (…). Tezdä onnar sokaa çıkaceklar (…), kendi oyunnarını ilerledeceklär (…).

- *Bitki cümlenin baş paylarının altlarını çiz.*

81 **Verili laf birleşmelerinä birär işlik uydur.**

toz kondurmamaa	küsmää
annında yazmaa	aklında tutmaa
kendini şişirmää	korumaa

- *Bir laf birleşmesinnän cümlä kur. Yaz onu tefterinä.*
- *Cümledä işliin zamanını göster: (şind.z.), (geç. z.), (gel.z.).*

82 **Bilmeyceyi sök.**

İlkyazın şennendirer,
Yazın serinneder,
Güzün doyurêr,
Ama **kışın** yısıdêr.

- *Bulduu cuvaplan bir cümlä kur da tefterinä yaz.*
- *Cümledä işliklerin zamanını göster.*
- *Bilmeycedä işlikleri bul, geçmiş zamanda koy. Sölä.*

Oku annatmayı.

BENİM KOLİ BATÜM

Malidän kaarä, benim var Koli batüm. Biz yaşêêrız üçümüz: mali, batü hem bän. O işleer traktorcu. Ama mali ona neçinsä çiftçi deer. Bän dä pek beenerim bu lafı. O kär sıcak ekmää kokêr.

Batü kimär kerä alêr beni kıra da çok vakıt çekindirer traktorda. O kullanêr traktoru, bän dä onun yanında oturêrım hem bakêrım, nicä o işleer.

traktorcu

Ama bir kerä o bana traktoru da kullanmaa verdi.

– Çek sol tarafa! – izin verer o motorun huruldamak arasında.

Ama nekadar da bän çekmesäm kullanmak kolunu, o verilmeer bana, sansın birkimsey onu tutêr.

– Ey, sän, Alöşa, az kaşa, olmalı, iyersin, – gülärdi bana Koli batü.

Bän ona küstüydüm da çok vakıt ondan sora onun traktoruna pinmäzdim. Sade o gündän beeri bän başladıydım imää yarmışar çanak kaşa herbir üülenniktä. Mali kär şaşa kalardı:

– Nesä oldu bizim bu şoparlan: ilerdän, kimär kerä, zorlan da ona idirämäzdik, ama şindi, sansın diiştirdilär bu uşaa, mari.

Koli batü, elbetki, gülümsärdi. Bän da susardım. İyerim bir çanak da sora taa isteerim. „Hadi, Koli batü, yok bişey, – düşünerim bän, – gül, gül, ama bän hep okadar istediimi yapacam. Tä büüyecäm bän da traktorcu olacam. Ozaman bana herbir kullanmak kolu verilecek. Sendän dä taa ii çiftçi olacam...”

– Mali ma, sän neçin Koli batüya çiftçi deersin?

– Neçinki o ekmek büüder. Çiftçi kırları sürer, sora eker. Ekilmişi büüder, sora bereketi toplêêr. Berekettän, ekindän insannar ekmek yapêr. Ekmek büütmää diil kolay. Çok zaamet lääzım koymaa, ekmek sergenä pinincä. Ama bitkidä adam çok memnun olêr. Tä bizim Koli da çalışêr, ki toprak büük bereket versin. Namnık hem metinnik ona bu iş için insannardan.

– Mali, namnık hem metinnik – bu açan medali hem orden mi vererlär?

– Dooru, toruncuum, ama diil sade bu. En önemni, açan insannar seni sayêrlar senin zaametin için. Ama medalileri hem ordenneri... onnarı, Alöşa kardaşım, genä boşuna vermeerlär...

– Mali, açan bän olacam büük, nicä Koli batü, işleyecäm toprakta, ekmek büüdecäm. Ama taa çok var beklemää. Sora bän da kabledecäm medali, nicä Koli batüda. Tutêrsın mı aklında, mali, Koli batü annadardı, nicä ona medali verärmişlär, da bir adam demişti, ani bu Vatanın nışanı... Sora da kabledecäm bir orden! Dooru ya, mali, ani o medalidän taa gözäl? Hem büük tä...

– Nışannarı, Alöşacık, beklämeerlär, ama onnarı kazanêrlar. Hem iş hiç diil onnarda. En paalı, ani sän topraa seversin, angısı ekmää büüder. Ozaman insannar bu senin sevdanı göreceklär da nışanı çok tutsaklamayaceklar.

Aleksandr Akişin, çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Neçin Alöşa lafı ***„çiftçi”*** beener?
2. Neçin Koli demiş, ani Alöşa az kaşa iyärmiş?
3. Neçin babu Koliyä çiftçi deyärmiş?
4. Ne o „namnık hem metinnik”?
5. Nicä annêêrsın bu lafları: ***„nışannarı beklämeerlär, ama onnarı kazanêrlar”***?

- *Bul teksttä üç işlik şindiki zamanda da onnarın infinitiv formasını sölä.*

83 **Oku teksti. Cümleleri uygun işliklärlän tamanna. Yardımcı lafları kullan.**

İlkyazın traktorcular, kırda sürärkän, … önnerindä boz turnaların yuvalarını. Onnar … o eri.

O yuvalararın dolayında … üüsek koraylar da … turnaların yavrularını insandan. Ozamandan beeri o tarlanın adını … Turna tarlası.

Yardımcı laflar: *görerlär, büümüş, koymuşlar, dolanmışlar, saklamışlar.*

1. Ne görmüşlär traktorcular ilkyazın kırda?
2. Ne yapmışlar traktorcular?
3. Neçin tarlanın adını butakım koymuşlar?

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Yazılı teksti dikatlı oku.*

- *Koy tekstin adını.*
- *Nışanna işliklerin afikslerini (∧).*

84 **Oku cümleleri, kullanarak işlikleri lääzımnı zamanda hem sayıda.**

Masada (bulunmaa) sıcak gözäl kokulu ekmek. Kim (baaşlamaa) bizä bu fasıllıı? İnsanın altın elleri ekmek (büütmää). İlkyazın topraa (sürmää), ekmek (ekmää). Bütün yaz ekinneri (korumaa). İnsannar ii bereket kabletmää (istemää).

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Angı zamanda işlii kullandın? Sölä.*
- ***Dikatlı ol!*** *Herbir lafı yannışlıksız yaz.*

85 **Okuyun cümleleri. Cümlelerin sıralıını doorudun da tekst olsun.**

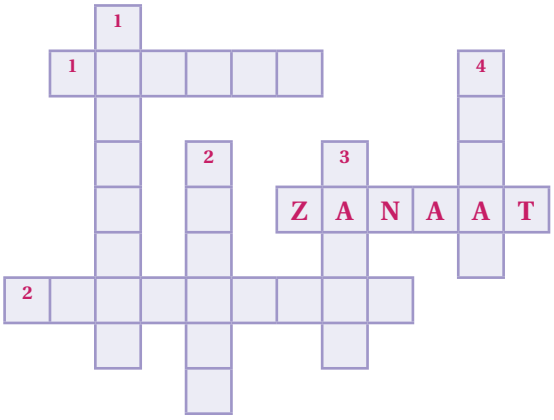
1. Bu günü bän pek bekleerim hem dalgalanêrım.
2. Büün benim duuma günüm.
3. Taa sabaalendän hazırlanmaklar başlêêrlar.
4. Bän hem anam datlı imekleri pişireriz.
5. Bän severim bu günü.
6. Avşama bizä hısımnar hem dostlar geleceklär.
7. Biz türkü çalacez, oynayacez, şennenecez.

- *Koyun tekstin adını, yazın onu tefterinizä.*
- *Nışannayın işlikleri, angıları durêrlar şindiki zamanda.*

  Örnek: *bekleerim (ş.z.).*

86 **Kafesçikleri doldur.**

Sol taraftan saa tarafa.
1. Taftadan büük kap su ya da şarap koymak için yapêr.
2. Topraa tehnikaylan sürer, eker.

Yukardan aşaa.
1. O inekleri otladêr.
2. Topraa işleer.
3. Üzüm büüder.
4. Koyunnarı güder.

- *Bir zanaat için **dört** cümledän annatma düz da tefterinä yaz.*

87 **Oku teksti dikatlı.**

Sabaalän bän kalktım da eşil çayıra gittim. Orada bän türlü gözäl çiçekleri gördüm. Küçük kelebeklär uçuşardı, böceciklär gezinärdi. Üüsek göktä cıvırliga uçardı. Çayırda ölä gözäldi, sansın bän masaldayım. Kuannar hem arılar uçardı çiçeklerin arasında. Nasıl islää bu käämil erdä gezinmää!

- *Yaz teksti tefterinä.*
- *Bul teksttä işlikleri, angıları yazdırêrlar resimi.*
- *Yaz lafların üstündä isliklerin zamanını hem saysını.*

88 **Oku teksti. Yaz onu tefterinä.**

Anıt taşı

Çadırda, gagauz teatrasının önündä , ... Mihail Çakirin anıt taşı. Onu ... gagauzlar, ki göstermää, ani Mihail Çakiri halkımız ... . Mihail Çakir gagauzların arasından ilk ... gagauzça hem gagauzlar için. O ..., ani bizim kulturamız ilerleyecek.

Yardımcı laflar: inanardı, yazdı, sever, koydular, durêr.

- *Eklä cümlelerä lääzımnı işlikleri, yardımcı lafları kullanarak.*
- *Bitki cümledä söz paylarını nışanna.*

Şiiri demekli oku.

AY BOBA ÇAKİR

Çadır – şannı kasaba,
Orada duumuş Ay Boba.
Aydın aydınnıımıza,
Temel yazılarımıza.

Korumuş dinimizi,
Doorutmuş izimizi.
Çakir bizim Ay Boba,
Nur insin mezarına!

Dooruluu o üüretti,
Kliseyä yolu gösterdi,
Bilsin onu bu dünnää,
Anılsın ömürünä.

Gagauzluun yolunda,
Mumnar yansın şandalda,
Büüsün kasabalarımız,
Anılsın Ay Bobamız.

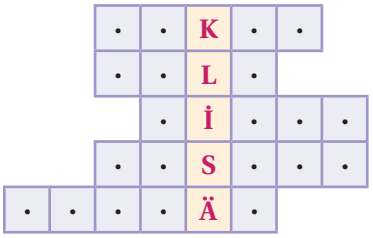

Nikolay Baboglu

1. Neredä duumuş Ay Boba?
2. Gagauzların neyini Ay Boba korumuş?
3. Neyä o bizi üüretti?
4. Ne bilersin Mihail Çakir için?

- *Şiirdä işlikleri bul, koy soruş onnara da sölä zamannarını.*

89 **Kafesçikleri doldur. Kafesçikleri doldurmaa deyni, şiirdän *„Ay Boba Çakir”* lafları kullan.**

- *Ay-boba Çakir için **üç** cümlä kur, onnarı tefterinä yaz.*
- *Cümlelerdä işlikleri geçmiş zamanda kullan.*
- *Birinci cümledä baş paylarının altlarını çiz.*
- ***Dikatlı ol!** Yazıları tefterin sayfasında dooru erleştir, kırnak yaz.*

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI
Yıl zamannarı

Aylä	Adam	Ev
kumi	kirpik	kufnä
hazırlanmaa	uymak	direk
kumiţa	yıslanmaa	kapu önü
pişirmää	diş	aul içi
hısım	al dudaklı	eşik
taa büüklerä danışmaa	suratını yıkamaa	pençerä şişesi
	omuz	örtü
	parmak	içer
	ellerinä su dökmää	şopron
	arka	tavan
	auç	köşä
	gezmää ökçä üstündä	soba
	ürek	
	dirsek	

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti.

Tä doldurêr karılar bakırlarını suylan da yollanêrlar evä. Dädu da yollanêr ardlarına. Gider karılar, sora durgunêrlar. „Of, kollarım acıyêr. Su çalkalanêr. Arkalarım acıyêr", – aalaşêrlar karılar biri-birinä.

Bir dä onnara karşı üç çocuk kaçarak çıkêrlar. Birisi başı aşırı aktarılarmış, tekerlek gibi dönärmiş. Karılar ona pek mayıl olmuşlar. Öbürü türkü çalarmış – bülbül gibi sesi ötärmiş. Karılar durgunmuşlar da sesleyärmişlär. Ama üçüncüsü – doorulêr mamusuna: alêr onun elindän aar kazannarı da götürer onnarı evä.

Valentina Aleksandrovna Oseeva

Koyulmuş soruşlara cuvap ver.

1. Neçin karılar yolda durgunêrlar?
2. Kimä karılar mayıl olmuşlar?
3. Ne yapmış üçüncü çocuk?

ANNADALIM!

Oku lafları. Zeedä lafı herbir sırada bul.

1. Oynamaa, düşündü, söledi, alatladı.
2. Yardımnadık, neetlendilär, şennendik, koolaştık.
3. Tanış, üüren, bilecän, sevin.

- *Neçin onnar sıradakı laflara uymêêrlar? Açıkla.*
- *Zeedä laflarlan birär cümlä kur.*

Verilmiş soruşlara cuvap et.

1. Angı soruşlara cuvap eder işlik?
2. Angı afikslär kurêr işliin infinitiv formasını?
3. Nicä diişiler işliklär?
4. İşliin nesoy zamannarı var?

YAZALIM!

Analar için ***üç*** cümlä düz da tefterinä yaz. Yardımcı lafları kullan: *korumaa, sevinmää, düşünmää, yardım etmää.*

- *Kurduu cümleleri anana oku.*

LİTERATURA BİZİM YAŞAMAMIZDA
BİBLİOTEKA. SPORT

Cümlä. Laf birleşmesi

1 **Üüren kiyatlan işlemää, onu dooru kullanmaa, ozaman kiyadın sayfalarında üürendiin temalar için kolay informaţiya bulacan.**

Aklına getir, angı temaları üürendin? Aklına getirmäk için dikatlı oku soruşları hem onnarın cuvaplarını.

Neyä deniler laf?	Laf – o predmetlerin adları, nışannarı, işlemneri: *kiyat, biblioteka, eni, okumaa.*
Ne o cümlä?	Bir ya da birkaç lafa, angıları göstererlär bir bitirilmiş fikir, cümlä deniler: *Yaz. Uşaklar başçada top oynêêrlar.*
Nesoy paylardan kurulu laflar?	Laflar kurulu köktän hem afikstän: *su, su**lu**, su**la**, su**suz**; şkola, şkola**cı**.*
Nesoy söz payları sän bilersin?	Söz payları: *adlıklar, nışannıklar, işliklär*: **yaprak** – *adlık* **akıl** – *adlık* **yapraklı** – *nışannık* **akıllı** – *nışannık* **yapraklanmaa** – *işlik* **akıllanmaa** – *işlik*
Nedän kurulu cümlelär?	Cümlelär kurulu laflardan, angıları baalı biri-birinä maanayca: *Saşa aldı bibliotekadan eni bir kiyat.*

2 **Oku lafları.**

Keser, ortalık, saalık, kiyatsız, kuşlar, toplu, topla, adlı, köprücük, çiçekli, elcääz, topçaaz, sürücük.

- *Yaz lafları tefterinä.*
- *Lafları köklerä hem afikslerä çizgiciklän ayır.*

Örnek: ölç-mäk...

3 **Oku cümleleri. Örnää görä dooru kur onnarı.**

1. Bän, üç, klas, üüren.
2. Biz, klas, büük hem aydın.
3. Sän, angı, klas, üüren?
4. Biz, çok, kiyat, var.

Örnek: Bän üçüncü klasta üürenerim.

- *Lafların köklerinä afiks eklä da cümleleri dooru düz.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- ***Dördüncü** cümlä kaç laftan kurulu? Sölä.*

Dikatlı oku fabulayı.

GİRGİN HOROZ

(*Fabula. Çevirilmä bulgarcadan*)

Hodul horoz **aulda** gezinärmiş,
Sansın **aulu** ölçärmiş.
Sık-sık bacaannan urarmış,
– Bendän girgin yok! – baararmış.

– Yok bendän
Taa levent kuş,
Yok bendän
Taa arif kuş.

Bän kolayınnan
Aul üstündä gezerim,
Bir zorluksuz
Aulun üstündän atlêêrım.

Kolayınnan gübürleri eşerim,
Bän öterim, neredä isteerim!
Bendän taa gözäl
Ku-ku-ri-gu çalıcı yok!
Bendän taa girgin kuş
Dolaylarda yok. –
Bölä üünärmiş bu erif...

Bu vakıt **auldan** geçmiş
Bir kara bulut gibi
Garganın gölgesi.
Aulda birdän korku peydalanmış.

Bizim girgin horozumuz
Saurtmuş kanatlarını.
Kaçınmaa başlamış
Da hepsindän ileri **ambarın** altına saklanmış.

Kendi-kendini metetmä,
Ko seni başkası metetsin.

Hristo Ranevski, çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Bu fabulada ne için annadılêr?
2. Nicä kendini sayarmış horoz?
3. Nicä üünärmiş bu erif?
4. Bu vakıt auldan ne geçmiş?
5. Bizim girgin horozumuz nereyi kaçmış?
6. Fabulanın bitki iki sıracıını taa bir kerä oku. Onnarı tefteindä yaz.
7. Nicä annêêrsın onnarı? Kendı laflarınnan annat.

- *Nışannı lafları kökä hem afiksä ayırıp, tablıtaya geçir.*

Örnek:

Köklär	Afikslär
Aul	-da

4 **Kur sol taraftakı lafların formalarını, lääzımnı afiksleri kullan.**

kır	-ın, -a, -ı, -da, -dan;
ev	-in, -ä, -i, -dä -dän;
al	-êr, -dı, -acek, -mış;
ver	-er, -di – ecek, -miş.

Örnek: evin, kırda...

- *Yaz lafları tefterinä.*
- *Bir laflan bir cümlä kur da klasta sölä.*

5 **„*Çadır*" lafınnan cümlelerdä onun diişilän afikslerini göster.**

1. **Çadır** – gagauz kasabası.
2. **Çadırın** içi gittikçä taa gözäl olêr.
3. **Çadırda** milli teatrası var.
4. **Çadırı** biz çok beeneriz.
5. **Çadıra** Komrattan bir ansambli geldi.
6. **Çadırdan** üürenicilär Kişinöva geziyä gittilär.

Örnek: *Çadır-**a***

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Çiz afikslerin altını.*

Nesoy cümlä payları var?

Cümlä payları bölünerlär baş hem ikincili paylara. Subyekt hem predikat – cümlenin baş payları:

S. Pr. S. Pr.

Soni aldı bir kiyat. Uşaklar çıktılar aula.

6 **Oku teksti.**

Lena hem Soni gittilär bibliotekaya. Onnar istedilär meraklı kiyat ayırmaa. Bibliotekanın izmetçisi gitti kiyat getirmää. O pindi merdivenä da aldı sergendän kiyatları. Sora kiyatların adlarını kataloga yazdı da kızlara verdi.

- *Yaz cümleleri tefterinä.*
- *Birinci cümlenin baş paylarının altını çiz.*

7 **Demekli oku cümleleri.**

1. Paalı dostum, hatırla tabiatı!
2. Analarınıza hem bobalarınıza saygı gösterin.
3. Pak soluk – saalın dostu.
4. Binnärlän yıl yaşa, Bucak!
5. Severim seni, gözäl gagauzçam!

- *Nesoy okudun bu cümleleri sölemäk neetinä görä?*
- *Seslän klasta cümleleri oku, dooru intonaţiyayı kullanarak.*
- *Yaz cümleleri tefterinä.*

Laf birleşmesi. Lafların birleşmelerindä baalantılar

Laf birleşmesi – bu iki laf, angıları biri-birinä baalı maanayca.
Laf birleşmesindä bir laf baalı öbürünä.
Subyektlän predikat laf birleşmesi kurmêêr.

***Örnek: Kızçaaz toplêêr* olmuş üzüm.** Bu cümledä iki laf birleşmesi.

1) *toplêêr* ***(ne?)*** *üzüm*, 2) *üzüm* ***(nesoy?)*** *olmuş*

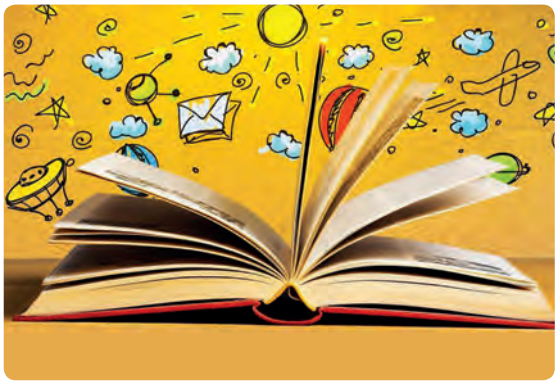
8 **Oku cümleleri.**

Gitmişlär çocucaklar futbol meydanına top oynamaa. Bir vakıttan sora başlamış yaamur yaamaa.

İstär-istemäz, uşaklara lääzım olmuş daalışmaa evlerinä, ama kimisi gitmiş bibliotekaya kiyat almaa, olsun evdä ne okumaa.

- *Yaz tefterinä birinci abzaţı. Çiz cümlelerin baş paylarının altlarını.*
- *İkinci abzaţta sırala laf birleşmelerini.*

9 **Oku dikatlı. Yardımcı lafları kullan da laf birleşmesi kur. Yaz tefterinä onnarı.**

Çiskin..., islää..., ...biblioteka, ...uşak, ...ool, ok..., ...küü, duuma..., ...yıldız.

- *Ekledii lafların altlarını çiz.*

Yardımcı laflar: *yalpak, gözäl, parlak, büük, yaamur, günü, kiyat, atmaa, küçük.*

- ***Dikatlı ol!*** *Yazıları tefterindä dooru erleştir. Yannışlıksız yaz.*

Şiiri demekli oku da ezber onu sölä.

YAZ GECESİ

Ya seslen: uyuklêêr derecik,
Çalmaktan pekçenä yoruldu.
Şıpırdamêêr dalda yapracık.

Meydandan daalıştı insannar –
Bülbülüm türküyü kestirdi –
Dinnenerlär sabaadan onnar.

Sofiya Koca

1. Angı yıl zamanı için avtor şiirindä annadêr?
2. Nedän derecik yoruldu?
3. Ne yapêrlar insannar gecä?
4. Getir yazı aklına da sölä, var mı sän dä gecä seslendiin? Ne işittin? Annat.

- *Yaz için iki laf birleşmesi kur, onnarı tefterinä yaz.*

10 **Resimnerä görä laf birleşmesi kur.**

Yardımcı lafları kullan: yazêr, renkli, kiyat, derin, gözäl.

- *Kullan yardımcı lafları laf birleşmesi kurmak için.*
- ***Bir*** *laf birleşmesinnän cümlä kur.*

11 **Oku lafları. Örnää görä tamanna işi.**

Örnek: Hava (nesoy?) serin.

Gecä ... , ev ... , palicik ... , yol ... , klas ... , **kızçaaz** ... , kalem ... , kasaba ... , mamu ... , yaamur ... .

- *Yaz tefterinä cümleleri.*
- *Nışannı laflarda vokalların altlarını çiz.*

12 **Yaz laf birleşmelerini tefterinä, noktaların erinä karşı maanalı lafları koyarak.**

Bulutlu hava – ... hava, **karannık** oda – ... oda, üüsek ev – ... ev, eni kiyat – ... kiyat, aar çuval – ... çuval, tatlı biber – ... biber, büük top – ... top.

- *Laf birleşmenin birinnän kur cümlä.*
- *Cümledä baş payların altlarını çiz.*
- *Nışannı laflarda kaç bukva hem kaç ses var, sölä.*

Cümlelerin soyları sölemäk neetinä görä

13 **Oku teksti.**

Bilersin mi, neçin?
– Tabiattan taa ii ilaççı yoktur.
– Pak soluk salgınnarın duşmanıydır.
– Tabiat – büük evimiz!
Biz onu koruyacez!
– Adam–tabiatın dostu!
Dost dosta fenalık yapar mı?

- *Bul cümleleri, angılarında bulunêr soruş. Nesoy onnara deniler?*
- *Bul cümleleri, angılarında naşeysä sölener, annadılêr. E onnar nesoy cümlelär?*
- *Sän ne yapêrsın, tabiatı korumaa deyni? Klasta annat.*

koruyacez

14 **Kafesçikleri doldur sport için laflarlan. Yardımcı lafları kullan: *sport*, *ok*, *yarışmak*, *topu tutmaa*, *tombarlak*, *saalık*, *tokadı korumaa*, *atmaa*.**

	S	·	·	·	·	·	
·	P	·	·	·			
·	O	·	·				
·	·	R	·	·	·	·	·
·	T	·	·	·			

- ***Sport** lafınnan bir izin cümlesi kur da tefterinä yaz.*

Oku şiiri.

TARAFIM

Beygirä atlı pindim,
Kırlarda uçtum-gezdim.
Etiştim taa göklerä,
Gün çıkarkan küülerä.

Pek gözäl tarafımız –
Sevinerim bitkisiz!
Kalmayacek o hiç yalnız,
Burada yaşarkan biz!

Todur Marinoglu

1. Ne için annadêr poet bu şiirdä?
2. Beygirdä atlı nerelerä etişmiş avtor?

3. Gün nereyi çıkarmış bu vakıt?
4. Neyä sevinmiş poet?
5. Bitki iki sıracıı taa bir kerä oku.
6. Sän kayılsın mı avtorun laflarınnan? Kendi laflarınnan annat, da herkezi seni inansın.

- *Oku duygulu cümleleri seslän sölemäk neetinä görä.*
- *Kur bir cümlä ana tarafın için. Sölä, durguçluk nışanını dooru kullanarak.*

15 **Oku teksti. Tekstin adını koy.**

Fizkultura uroklarında biz türlü sport çeşitlerini yapêrız: kaçêrız, uzunnuuna atlêêrız, top oynêêrız. Saşa hem İgor ok atmaa üürenerlär.

Açan biz top oynamaa çekederiz, üüredici sıklık eder, kuşku olalım deyni.

Biz fizkultura uroklarını çok severiz! Biz bileriz, ki saalıımız olsun deyni, lääzım taa çok sportlan iilenelim!

çeşitlerini

- *Yaz teksti tefterinä.*

- ***Dikatlı ol!*** *Hazırlan annatmaa, nelär sän fizkultura uroklarında yapêrsın. Annatmanı evdä hazırla, sora klasta annat, durguçluk nışannarını sölemäk neetinä görä dooru kullan.*

Cümlenin baş payları hem ikincili payları

16 **Oku. Bunnar cümlä mi? Neçin? İnandır. Nesoy cümlä onnar sölemäk neetinä görä?**

Oldu avşam.
Tutuştular lampalar.
Gıcırdêêr taftalar.
Tıklêêr saatlar.
Salêr köpek.
Bän okuyêrım.

- *Oku taa bir kerä herbir cümleyi. Kimin yada ne için onda sölener?*
- *Koy soruşu. Eter mi bu iki laf cümledä, ki açıklamaa onun maanasını?*

17 **Oku cümleleri. Olmayaceklar mı zeedä o laflar, angılarını biz ekledik? Neçin sän ölä düşünersin? Diiştirdilär mi bu laflar cümlelerin maanalarını? E naşey ozaman diişildi?**

Hızlı **oldu avşam**.
Tutuştular pençerelerdä şafklı **lampalar**.
Gıcırdêêr eski **taftalar**.
Kapunun önündä **salêr köpek**.
Bän okuyêrım sevgili masalımı.

- *Kimin ya da ne için sölener herbir cümledä?*
- *Nışannı laflara deniler cümlenin gramatika temeli.*

Nesoy cümlä payları var?

Cümlä payları bölünerlär **baş** hem **ikincili** paylara. **Subyekt** hem **predikat** – cümlenin *baş payları*:

S. Pr. S. Pr.
Soni aldı bir kiyat. Uşaklar çıktılar aula.

Cümledä **subyektin** hem **predikatın** dolayında başka da laflar var. Onnar subyektä ya da predikata yardım ederlär.

Subyektä yardım edän laflar.

Cümleleri oku:

1. *Küçük uşak kaçêr.*
   Subyekt (***kim?***) – **uşak**
   Subyektä yardım edän pay: angı, nesoy uşak ? – küçük.
2. *Sıcak gün duudu.*
   Subyekt (***ne?***) – **gün**
   Subyektä yardım edän pay: angı, nesoy gün ? – sıcak.

3. *Büünkü hava yısınacek.*
   Subyekt (***ne?***) – **hava**
   Subyektä yardım edän pay: angı hava ? – büünkü.

4. *Sizin oyuncular gelerlär.*
Subyekt (kim?) – **oyuncular**.
Subyektä yardım edän pay: angı oyuncular? – *sizin.*

Bu cümlelerdä baş paylardan başka yardımcı laflar da var: ***küçük***, ***sıcak***, ***büünkü***, ***sizin***.
Onnar subyektä yardım ederlär, subyektä nışan koyêrlar.
Cümleyi genişlederlär. ***Nesoy? angı?*** soruşlarına cuvap ederlär.

18 **Cümleleri oku. Subyektlerä yardım edän laflarlan cümleleri genişlet.**

1. Sandık açıldı. 2. Vasi ok atêr. 3. Uşak topu tuttu. 4. Kızçaazlar oynayaceklar. 5. Mamu diker.

- *Cümleleri tefterinä yaz.*
- *Herbir cümledä subyeklerin altlarını bir çizgiylän çiz.*
- *Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?*
- *Subyektlerä yardım edän lafları seslän sölä.*
- *Diiştirdilär mi bu laflar cümlelerin maanasını? Annat.*

Predikata yardım edän laflar.

Cümleleri oku:
1. *Küçük uşak hızlı kaçêr.*
Predikat (***ne yapêr?***) – **kaçêr**.
Predikata yardım edän pay: kaçêr (nicä?) – *hızlı.*

2. *Sıcak gün yalabık duudu.*
Predikat (***ne yaptı?***) – **duudu**.
Predikata yardım edän pay: duudu (nicä?) – *yalabık.*

3. *Büünkü hava tezdä yısınacek.*
Predikat (***ne yapacek?***) – **yısınacek**.
Predikata yardım edän pay: yısınacek (nezaman?) – *tezdä.*

4. *Sizin sportçular burayı gelerlär.*
Predikat (***ne yapêrlar?***) – **gelerlär**.
Predikata yardım edän pay: gelerlär (nereyi?) – *burayı.*

Bu cümlelerdä, baş paylardan başka, yardımcı laflar da var, predikata yardım edän: ***hızlı***, ***yalabık***, ***tezdä***, ***burayı***.
Soruşlara ***nicä? nezaman? nereyä?*** cuvap ederlär.
Bu paylar da cümleyi genişlederlär.

19 **Oku cümleleri. Predikatlara yardım edän laflarlan, cümleleri genişlet.**

1. Aacın cevizleri düşerlär.
2. Kırmızı gül açtı.
3. Kara bulutlar toplanacek.
4. Şeremet Kolicik geldi.
5. Kulaklı tavşam kaçtı.

- *Yaz tefterinä cümleleri.*
- *Herbir cümledä predikatların altlarını iki çizgiylän çiz.*
- *Angı soruşa onnar cuvap ederlär?*
- *Predikata yardım edän lafları seslän sölä.*
- *Diiştirdilär mi bu laflar cümlelerin maanalarını? Sölä.*

20 **Oku teksti. Nesoy sport oyunu için annadılêr teksttä.**

Çocucaklar toplandılar küüyün kenarında, tolokada. Koli tutardı koltuunda topu. Miti hem Vani böldülär uşakları iki komandaya. Petiyi koydular tokadı korumaa. İşidiler orbitranın sesi. Oyun tolokada çekeder. Burada oynêêrlar iki sokaan uşakları. Gittikçä oyun kızışêr, işidiler seslär, baarış, sıklık...

Eer büün komandalarda belli olmarsaydı, kim kimi ensedi, oyunu ilerledeceklär öbür pazara da çalışaceklar, mutlak belli olsun enseyici.

tolokada

- *Yaz tefterinä birinci abzaţtan cümleleri.*
- *Çiz cümlelerin baş payarının altlarını.*

Serbest hem becerikli teksti oku, herbir sözü açık sölä.

EKMEK İÇİN SÖZ

Yol üstündä gördüm yarım somun ekmek. Onu artık kuşlar da gagalamazdılar, neçinki maşinalar biri-biri ardı sora geçärdilär yoldan. Hepsi maşinaların kara tekerleklerinin tozlu pütürcekleri, iliştirip, fırladardılar ekmää ba oyanı, ba buyanı. Utandım kendi-kendimdän. Sansın bän kendim sıbıtmıştım o ekmää erä, ölä duydum canımda acı, çünkü ekmään önündä biz hepsimiz biriz.

Gagauzlarda taa evellerdän delikannı kızlar, ayırarkan kendilerinä eş, en ilkin bakarmışlar çiftçilii becersin. Bir masalda ekmek lafeder insanca, kurtarêr çocuu

yılandan... „Geler bir yılan imää çocuu. O günü taman onun düünüymüş. Açan yılan, dikip başını, deer güveeyä: „Bän seni iyecäm!”, ekmek demiş:

– Bän dayanêrım bukadar zeetä, beni ekerlär erä, erdä çürüyerim. Ondan sora acıylan çıkêrım, büüyerim, genä tenä olêrım... Beni genä biçerlär, harmana koyêrlar, beni düüyerlär, sora genä toplêêrlar, taş altından geçirip, un yapêrlar, ondan sora yuurêrlar, fırına atêrlar, pişirerlär... Beceriksiz karılar yakêrlar da... Da bän genä dayanêrım. Ama adama dokunma. İ taa islää beni!”

Bu masalda ekmek kurtarêr adamı. Bölä masallar var bizdä dä.

Taa evelki vakıtlardan hatırlanarmışlar o insannar, angıları becerärmışlär kullanmaa topraa hem büütmää ekin. Unudulmêêr onnar da, angıları pişirärmişlär uygun ekmek. Taa Evelki Rim güünerindä yaşayarmış bir adam, angısının adıymış Evrisak. O pek ii, uygun ekmeklär pişirärmiş. Açan o ölmüş, insannar yapmışlar ona mavzoley, nicä yapêrlar padişahlara hem başka büük adamnara...

ihtär

İhtär insannar annadêrlar, nasıl zormuş kazanmaa bir somun ekmek evel, nekadar zeet çekärmiş, doldurunca çuvalları unnan. Boşuna gagauzlar demeerlär: „İ bukanı, zerä o kısmetin”.

Çok paalı laflar var insanda ekmek için. Zormuş tarlayı işlemää. Onuştan kır işinä uşakları da alarmışlar. Kaçının ökçelerini edemektä beygirlär çiinemiş?!

Harmanda da. Gün yakêr, ama bütün aylä iştä: saurêrlar ekini, taşıyêrlar samanı... İnsan işleyärmiş ozaman gecä-gündüz. Nasıl ekin büüdüler, bilärmişlär sade onnar, kim sürärmiş sabannan, ekärmiş ellän, biçärmiş oraklan.

Şindi çiftçilerin ellerindä traktorlar, kombaynalar... Ama nekadar da islää yaşamasak, nekadar da kolay o ekmek büümesä, biz düşmeer unudalım ekmään paasını, o aaçlıkları, angıları imişlär, silmişlär erin üzündän binnärlän can.

Açan da yol üstündä görersin yarım somun ekmek, dapturu gelersin... Yolcu! Kaldır o ekmää da ufala kuşlara ya da ver bir köpecää. Yalvarêrım!

Stepan Bulgar

saban – topraa sürmäk için aaçtan yapılma tertip

1. Ne görmüş adam yol üstündä?
2. Gagauzların adeti için teksttä sıracıkları bul, üüsek seslän klasta oku.
3. Masalda ekmek için ne sölener? Kendi laflarınnan annat.
4. Avtor tekstin sonunda ne yalvarêr yolcuya?
5. Anana-bobana sor şindiki çiftçilär için da klasta annat.

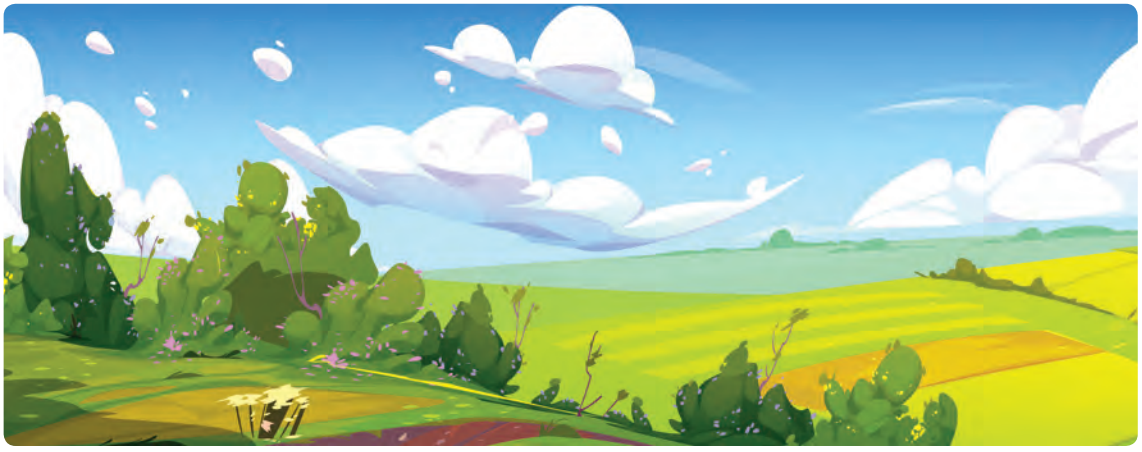
- *Hazırla bir söleyiş ekmek için ya da çiftçilär için. İstä yardım anandan ya da bobandan.*
- *Klasta onu seslän sölä. Kendi laflarınnan maanasını annat.*

21 **Oku şiiri. Kaçırılmış bukvaları koy.**

Çiftçiyä gitmiş kar…mca:
– Ne yap…rsın sän, amuca?
– Bän **ek**…**rim tene**…**ik**,
Kışa olsun ekm…cik.

- *Yaz şiirceezi tefterinä, koy kaçırılmış bukvaları.*
- *Nışannı laf birleşmesinnän **bir** cümlä kur.*
- ***Dikatlı ol!** Şiiri tefterindä dooru erleştir.*

Oku şiiri. Şiirin neçin bölä adı?

çayırları yamaçları

ANA TARAFIM

Da genä gözlerimi öper
Serin ilkyaz lüzgerleri,
Ürääm pek şen dalgalanêr,
Seni duyup, duuma erim.

Aklım tutêr küçüklüümdän
Türlü renktä çiçekleri,
Kuan onnarın üstündä,
Alatlan toplayan balı.

Severim düz çayırları,
Sürüylän kaaz su boyunda,
Koyun dolu yamaçları,
Sıır, hergelä, gezän boşta.

Bakmaa severim horuda
Al duvaklı kızlara,
Gerdannarı kollarında,
Sedefleri sıra-sıra.

Halkımı severim pek:
Becerikli, cömert kalbi,
Kadıncayı çakêr çemrek,
Şu alayda – cıvan, kaavi.

Biyaz salkım çiçek açêr,
Karşı gelip yolcuları,
Da cümnä te bunnarı annêêr:
Sendäyim bän, ana erim!

Gavril Gaydarcı

1. Angı yıl zamanı icin yazılı şiirdä?
2. Neyi getirer aklına poet?
3. Neyi sever o kendi tarafında?
4. Nesoy gösterer avtor kendi halkını?
5. Oku bitki dörtsıralıı da ona görä bir resim düz.

- *Bul duygulu cümleyi da seslän onu oku.*
- *Sonunda angı durguçluk nışanı koyulu? Açıkla.*

22 **Okuyun teksti.**

Fizkultura uroklarına deerlär saalık uroo. Neçin, acaba? Bulêrım, ani buna cuvap herkezi klasta oturannar veräbilecek. Çünkü sport, fizkultura urokları...

- *Yazın annatmanın çeketmesini da taa iki-üç cümläylän ilerledin onu.*
- *Cümlelerin baş paylarının altını çizin.*

Dikatlı oku teksti.

BALIK TUTMAKTA

Etiştik Nistrunun boyuna.

Tätü hazırladı oltasını, iliştirdi gegaya dadamıı, birazçık taa yukarda astı ipä dalmazı, oturdu bir taş üstünä da attı gegayı su içinä. Gega daldı, ama dalmaz kaldı su üstündä.

Nataliţa oturardı bobasının yanında da bakardı dalmaza. Hiç gözünü almazdı dalmazdan bobası da. Nataliţa taman aazını açtıydı, ona naşeysa sölemää deyni, ama bobası dayadı parmaanı dudaklarına hem yaptı ona nışan, ani sussun. Kızçaaz kalktı da şıpırdattı onun kulaana:

– Neçin lääzım susmaa?

– Balıkları korkudacan, – şıpırdattı bobası.

yalabıyardı

Tezdä Natalıţanın canı sıkıldı. Kalktı da gitti Nistrunun boyunca çakılcık toplamaa.

Açan döndü geeri, gördü, ani bobası çıkardı su içindän oltayı, da Nistrunun aynasında göründü bir gümüş balık. O düünärdi hem yalabıyardı güneştä. Bobası çemrek tuttu onu, çıkardı gegadan da salverdi kazan içinä. Kazan may doluydu suylan. Onun içindä üzärdi birkaç balık. İki büük hem bir üç parça ufak. Bu vakıt bobası attı kazan içinä taa iki balıcak. Onnara kıstav gelärdi kazan içindä, urulardılar biri-birinä.

Nataliţanın onnara canı acıyardı: „Nicä zeetlenerlär! Zavalılar, Nistruda onnara islääydi. Ama kazan içindä onnar nicä kapanda! Zavalılar!" O soktu elini su içinä, suvazladı bir balıcaan arkasını, sora tuttu onu iki ellän, çıkardı da salverdi Nistruya. Balık birdän kaybeldi su içindä.

Nataliţa baktı bobasına.

O koydu kazana iki balık da ileri dooru bakardı dalmaza...

Nataliţa aldı taa bir balık. Çıkardı kazandan da usulcuunnan salverdi dalganın içinä. Nistru birdän onu sansın yuttu. Ama Nataliţa bilärdi, anı Nistru balık yutmêêr: o balıkların ana evi.

„Evä dönerlär. Nicä bän mamuya dönerim, Kişinöva, – düşünmüş Nataliţa. – Bekim dä, bu öbür balıın kardaşı. Nasıl o var nicä kalsın kazan içindä?"

O salverdi su içinä taa bir balık, sora taa...

– Sän ne yapêrsın, zararcı? – ansızdan işidildi bobasının sesi. – Sän bunun için mi geldin balık tutmaa?

dadamık – rusça: primanka
dalmaz – rusça: poplavok
kıstav – darlık, küçük er

– Kazan içindä onnara pek kıstav...

– Onuştan da bän onnarı tuttum, ani onnar kazan içindä üzsünnär.

– Onnar burada zeetlenerlär, tätücuk. Nistruda onnara taa ii olacek!

– Elbetki, – gülümsedi bobası.

– Orada onnarın evleri, onnarın mamuları, onnarın kardaşları hem kızkardaşları, – sevindi Nataliţa, görüp, ani bobası annadı onu.

– Ölä, ölä, senin var dooruluun, – dedi bobası da baktı kazan içinä: orada üzärdi üç mü osaydı dört mü balıcak.

– Ee hadi ozaman, büün bukadar eter.

O çıkardı oltayı, aldı kazanı da dooruldu küüyä.

Nataliţa, memnun kalıp, gitti onun ardına. Yolca Vera malisinä deyni topladı bir buketçik kır çiçeklerindän.

İrina Födorovna Stavskaya,
çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Sıradan annat, nicä Nataliţanın bobası balık tutmaya hazırlanmış.
2. Ne yaparmış bu vakıt Nataliţa?
3. Neçin onun canı sıkılmış?
4. Nicä Nataliţanın bobası balık tutarmış?
5. Neçin Nataliţa başlamış balıkları dereyä salvermää?
6. Nicä kızçaaz açıklamış kendi yaptıını?
7. Açıkla lafları: „Ama kazan içindä onnar, nicä kapanda". Nicä sän bulêrsın, bobası annadı mı kızçaazını? İnandır bunu tekstin sıralacıklarınnan.
8. Bul bu teksttä uyan tabiat için söleyiş hem uygun söz.
9. Açıkla kendi bakışını tabiat için hem kuş-hayvan dostlarımız için.

- *Bir annatma, bir soruş hem bir izin cümlä bul da onnarı intonaţiyaya görä oku.*
- *Bulduu soruş cümlelerinä, teksti kullanarak, cuvap ver.*

23 **Dikatlı bak da bukvaların arasında *dört* laf bul.**

a	c	k	m	e	r	a	k	l	ı
b	s	e	r	g	e	n	ş	l	h
p	d	o	s	t	v	y	z	g	d
ê	ä	r	ı	j	m	n	ü	ö	ç
a	g	e	r	v	y	z	f	d	ö
b	i	b	l	i	o	t	e	k	a
d	t	k	n	b	z	ö	m	ç	e
a	m	s	d	v	k	i	y	a	t
f	ä	e	u	p	a	ö	c	k	s
b	ä	d	f	l	i	ı	v	ä	z

- *Bulduu laflarlan **dört** cümledän bir tekst dostun için kur. Onnarı tefterinä yaz. Dostun adını yazmaa unutma.*
- *Cümlelerdä baş paylarının altını çiz.*

TEKRARLÊÊRIZ LAFLARI

Biblioteka

tutkal
merdivenä pinmää
getirmää kiyat
katalog
almaa sergendän kiyadı
ayırmaa kiyat
meraklı

Sport

sport çeşitleri
ok
sıklık etmää
ok atmaa
yarışmak
uruş
kez
topu tutmaa
tombarlak
uzunnuuna atlamaa
tokadı korumaa
saalık

DÜŞÜNELİM, SÖLEYELİM!

Demekli oku teksti

Harmanda sa. Gün yakêr, ama bütün aylä iştä: saurêrlar ekini, taşıyêrlar samanı. İnsan işleyärmiş ozaman gecä-gündüz. Nasıl ekin büüdüler, bilärmişlär sade onnar, kim sürärmiş sabannan, ekärmiş ellän, biçärmiş oraklan.

Şindi çiftçilerin ellerindä traktorlar, kombaynalar... Ama nekadar da islää yaşamak, nekadar da kolay o ekmek büümesä, biz düşmeer unudalım ekmään paasını, o aaçlıkları, angıları imişlär, silmişlär erin üzündän binnärlän can.

Açan da yol üstündä görersin yarım somun ekmek, dapturu gelersin...

Yolcu! Kaldır o ekmää da ufala kuşlara ya da ver bir köpecää. Yalvarêrım!

Stepan Bulgar

Koyulmuş soruşlara cuvap edin.

1. Harmanda nicä insan işlärmiş evelki vakıtta?
2. Şindi çiftçilerin ellerindä ne var?
3. Yolda bir parça ekmek gördüynän, ne lääzım yapmaa?

ANNADALIM!

Oku cümleleri.

1. Kim dostun□ – uşaa sorduk bir raatlı gündä.
2. Bucak, Bucak, ana tarafım□
3. Gecä alçaklara konmuş, uyuklamaa bir er aarêêr□

- *Sölemäk neetinä görä nesoy nışan durêr bu cümlelerin sonunda?*
- *Aazdan, sesin üüselkiinnän, inandır.*

YAZALIM!

Verili nışannık+adlık laf birleşmelerinnän birär cümlä kur, tefterinä yaz.

Gözäl çiçek, yıldızlı gök, dooru laf, büük taş, kaba bulutlar, oklu güneş, sıcak hava, meraklı kiyat.

- *Nışannıkların altını çiz.*

Oku cümleleri. Onnarı tefterinä yaz.

1. Koli yazêr.
2. Petiylän mamu oturêrlar başçada.
3. Uşaklar stadionda futbol oynêêrlar.

- *Bul cümleyi, angısında yok ikincili pay.*
- *Cümlenin baş paylarının altlarını çiz.*

SERBEST
OKUMAK

MASALLAR

ÜÇ CEVİZ

Gagauz halk masalı

Bir adamın varmış üç oolu. Onnar büüdüynän, adam demiş:

– Çocuklar, bän sizi büüttüm, üürettim, ama şansora bakın kendi kendinizi.

Çıkmışlar kardaşlar küüdän da çatırıkta, pınarın yanında, biraz dinnenip, annaşmışlar, ani üç yıldan sora bu gündä, bu saatta, genä burada buluşup, bakacekler, kim ne kazanacek.

Gitmişlär onnar herkezi kendi yolundan: birisi doorulmuş üülen tarafına, ikincisi – günduusu tarafına, üçüncüsü – batı tarafına. Etişmişlär onnar saa-seläm erlerinä. Kardaşların ikisi bezirgennerdä yazıcı olmuşlar, ama en küçüü olmuş çırak bir çorbacıda.

Geçmiş o üç yıl da kardaşlar genä buluşmuşlar o pınarın yanında. İkisi gelmiş valizalar ellerindä, angıları doluymuşlar türlü eni rubalarlan hem paraylan. Üçüncüsü, en küçüü, gelmiş elleri cebindä.

– Sölä, ne kazandın. Neçin boş ellän geldin? – sormuşlar küçük olana batüları.

– Kazandım bän üç ceviz, – vermiş cuvap küçük kardaşları.

– Ya göster, nesoy cevizlär onnar, – takılmışlar batüları.

Çocuk cebindän çıkarmış üç ceviz da göstermiş batülarına.

Batüları, gördüynän bunu, pek üfkelenmişlär da bölä ona demişlär:

– Çorbacı seni gülmää almış, açan zaametın için sade üç ceviz sana vermiş. Kaçarak gidäsin geeri da isteyäsin ondan, ödesin senin üç yılda kazandıını!

Dönmüş geeri çocuk da genä o yoldan gitmiş. Çocuk, gidä-gidä, acıkmış da cevizin birini kırmış. Baksa... cevizin içindän başlamış çıkmaa koyunnar sürüylän, büük-büük köpeklär, uzun kulaklı eşeklär, kara bıyıklı çobannar... Kırmış çocuk ikinci cevizi-çıkmış bir kıvrak boylu gözäl kız. Pek sevinmiş çocuk buna. Kırmış üçuncü cevizi – ondan çıkmış bir araba dolu çiizlän hem koşuluymuş o arabada iki besli, kıvrak beygir.

Pindirmiş çocuk kızı arabaya, saurtmuş kamçıyı, sıklık etmiş kulilerä da yollanmış evä, bobasına.

Öbür batüları sa, gördüynän bölä gözellii, yollanmışlar aaramaa o çorbacıyı, angısı cevizlän ödeşmiş. Ama, çocuklar onu bulunca, adam cevizleri imiş, burada masalımız da bitmiş.

Yazılı Demirci Paninin annatmasına görä.
Erleştirdi Saveliy Ekonomov

1. Annat üç kardaş için.
2. Angısını taa çok beendin, neçin?
3. Kimä taa çok benzemää isteersin, neçin?
4. Masalın en beendii erini annat.

TOPAL-ÖRDECİK

Ukrain halk masalı

Yaşayarmışlar bir vakıtlar däduylan babu. Ama uşakları onnarın yokmuş. Hep kahırlanarmışlar bu üzerä. Günün birindä dädu demiş babuya:

– Hadi gidelim, babu, daaya mantar toplamaa!

Gitmişlär. Babu mantar toplayarkan, baksa – bir gümenin altında yuvacık, içindä dä bir ördecik yatêr. Da ozaman babu demiş däduya:

– Ya bak, dädu, ne gözäl ördecik!

– Dädu demiş:

– Hadi alalım onu evä, ko bizdä yaşasın.

Kaldırmışlar onu erindän da görmüşlär, ani o topallêêr bir bacacıına. Almışlar onu usulcuunnan, getirmişlär evä, yapmışlar ona bir yuva, döşetmişlär altına tüü, oturtmuşlar orayı ördecii, ama kendileri genä mantar toplamaa gitmişlär.

Dönerlär geeri, görerlär – herersi tertiplenmiş, içerleri süpürülmüş, ekmek pişirilmiş, çorba ateştä hazır. Onnar komuşulara, gidip, sormuşlar:

– Kim bu olsun? Kim bu olsun?

Kimsey bişeycik bilmäzmiş.

Ertesi günü däduylan babu genä gitmişlär mantar toplamaa. Dönmüşlär evä, baksalar – vareniklär hazır, rökä yapaalan hem ii ipliklän dolu durêr pençerä boyunda. Onnar genä komuşulara:

– Görmediniz mi birkimseyi bizim aulda?

– Gördük bir gözäl delikannı kızçaaz, pınardan su çekärdi. Ölä bir gözäl kız, – deerlär, – ama bir ayaana topallêêr.

Däduylan babu türlü-türlü düşünärmişlär: „Kim bu olsun?" – bulamêêrlar da okadar. Bitkidä babu demiş däduya:

– Bilersin mi ne, dädu? Yapalım bölä: yapınacez biz, sansın gideriz mantar toplamaa, ama kendimiz saklanacez da bakalım, kim o bizä su taşıyêr.

Ölä dä yapmışlar.

Saklanmışlar çalmarın ardına, bir dä – çıkêr onnarın evindän bir gözäl kız suacıylan: ölä gözäl, ölä gözäl! Ama sade biraz topallêêr. Gitmiş o pınara. Däduylan babu bu vakıt – hu, içeri. Baksalar – ördecik erindä yok, sade tüülär yuva içindä.

Däduylan babu almışlar ozaman yuvayı da atmışlar fırına. Orada da o yanmış.

Taman bu vakıt kız suylan pınardan dönmüş. Girmiş içeri, görmüş däduylan babuyu da birdän hızlanmış yuvasına, ama yuvası artık yanmıştı. Ölä bir aalayış kaldırmış! Däduylan babu hızlı onu uslandırarmışlar:

– Aalama, ördecik! Olacan bizä kızımız erinä. Biz seni sevecez, hoşlayacez, nicä kendi uşaamızı!

Ama kız demiş:

– Bän taa ölüncä sizdä yaşayaceydım, eer siz benim yuvamı yakmayaydınız hem beni kollamayaydınız. Ama şindi, – demiş, – istämeerim! Yapın bana bir rökä hem bir da ii, bän sizdän gidecäm.

Aalayarmışlar däduylan babu, yalvararmışlar ona kalsın – kayıl olmazmış.

Yapmış ozaman dädu ona bir rökeylän ii. Oturmuş o aulda, işlärmiş iplik. Bu vakıt geçer onun üstündän havada bir sürü ördecik da başlamışlar çalmaa:

Tä näända ördeciimiz,
Tä näända gözelimiz.
Süpürülmüş aulda,
Nicä eşil çayırda.

Çemrek ii pek fırıldêêr,
Ak yapaa iplik olêr.
Birär tüücääz atalım,
Seni bizä katalım.

Kızçaaz erdän cuvap vermiş:
Bän istämeerim sizinnän:
Açan çayırda gezärdim,
Kırdım bän ayacıımı.
Ama gittiniz bensiz,
Bän kaldım kırda yalnız.

Sıbıtmışlar ona birär tüücääz da gitmişlär ileri. Tä geçer ikinci sürü. Bunnar da çalmışlar türkülerini:

Tä näända ördeciimiz,
Tä näända gözelimiz.
Süpürülmüş aulda,
Nicä eşil çayırda.

Çemrek ii pek fırıldêêr,
Ak yapaa iplik olêr.
Birär tüücääz atalım,
Seni bizä katalım.

Kızçaaz onnarlan da yola gitmemiş. Onnar da, birär tüücaaz sıbıdıp, bakmışlar yollarına. Ondan sora uçêr göktä üçüncü ördek sürüsü. Gördüynan kızı, çalmışlar türkülerini:

Tä näända ördeciimiz,
Tä näända gözelimiz.
Süpürülmüş aulda,
Nicä eşil çayırda.

Çemrek ii pek fırıldêêr,
Ak yapaa iplik olêr.
Birär tüücääz atalım,
Seni da bizä katalım!

Sıbıtmışlar onnar kıza birär tüücääz. Sarılmış kızçaaz o tüüceezlärlän, dönüp-olmuş ördecik da, kalkıp havaya, uçup-gitmiş bu ördek sürüsünnän. Däduylan da babu genä kalmışlar yalnız.

Çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Beendin mi masalı?
2. Masalın en beendii epizodunu resimnä.
3. Başka halkın masallarından buna benzeyän bir masal var mı okuduun. Getir aklına onun personajlarını.

ALTIN FENŢÄ

Moldovan halk masalı

Yaşayarmış vakıdın birindä bir karı. Varmış onun bir oolu. Yıllar geçärmişlär, su gibi akarmışlar. Çocuk büümüş, başlamış küü horularına gitmää, derneklerdä gezmää, hem dä taa başka çocuklarlan barabar başlamışlar yardım etmää ba bir komuşuya, ba başkasına. Da tä gelmiş ona vakıt evlenmää. Bulmuş kendisinä bir kız, annaşmışlar da çeketmişlär hazırlanmaa düünä. Ama kız, lääzım sölemää, aşırıdanmış.

Bir gün doorulmuş çocuk yayan komuşu küüyä kendi gelininä – düün için annaşmaa. Gider o yolca. Bir da ona karşı – dragon. Hem diil o ötää berilerindän, ama başlarından biri: onun başında – altın fenţäymiş. Nicä ţarlarda. Açmış dragon aazını – üst çenesi gökä dayanarmış, altınkı çenesi da erädän sarkmış, fırlatmış bir demet yalın (ateş) da sıslamış:

– Dur, delikannı, bitti senin vakıdın – şindi bän seni iyecäm!

Gördüynän bölä korkunçluu, delikannı büük acıylan düşünmüş: „Sanki çıkabilecäm mi bän bu belanın altından? Az umut... Ya bän yalvarayım birkimseyä, sauştursunnar bu dragonu yolumdan". Ama seslän demiş:

– Braksana, dragon, bitkidä söleyim birkaç laf...

– E kimä sän isteersin danışmaa?

– Tä Güneşä, Lüzgerä hem Erä.

– Hadi, ölä olsun, – kayıl olmuş dragon, – sölä, ne var söleyecän, da ondan sora bän seni yudacam.

Delikannı kaldırmış gözlerini Güneşä:

– Güneşçik, şafklı Güneşim, kudretli hem gözäl, yap ölä, ki bän çatayım orayı, nereyi bän şindi gidärdim.

Güneş bir incä oktan inmiş yolcu delikannıya, sormuş:

– Ne isteersin sän yalvarmaa bana?

– Kurtar beni ölümdän! Sauştur dragonu benim yolumdan, ki olsun bän geçeyim kendi gelinimä. Yap ölä, ki o beni imesin.

– Yok nicä bän süündüreyim şılalarımı (oklarımı), suudayım eri, ki dragonu gebertmää. Sade güzün, açan çekedecek yaprak dökümü, bän iisildecäm kendi sıcaamı, ama şindilik benim borcum – yısıtmaa hepsini erin üzündä bulunan cannıları, kär dragonu da.

Bu laflardan sora genä bir incecik oktan kalkmış göklerä.

Dragon doorulmuş delikannının üstünä:

– A-ha, sän isteersin beni dondurmaa! İsteersin beni kaybetmää! Ama Güneş, nicä gördün, sana yardımnamadı. Şindi bän seni iyecäm!

Ozaman delikannı haşlak yalvarmış Lüzgerä:

– Kudretli Lüzgär, kanatların üstündä, uçup ta, gel, kurtar beni!

Birdän duyulmuş onun yaklaşması, kalkmış bir üüsek hava hortumu (yavruşka), da durgunmuş onun önündä Lüzgär:

– Ne zorun var, delikannı?

– Belaya düştüm... Kurtar beni dragondan! Ko gök gürüldesin, çimçirik çaksın, büük yaamur yaasın, ki dragon brakılsın neetından, bän dä etişeyim kendi gelinimä, yapayım düünümü...

– Yok nicä bän tamannayım senin istediini: diil çoktan eşerdi kırlar, açtılar meyvalıklar, onnara deyni boran pek korkunçlu. Tä açan meyvalar hem başaklar olaceklar, ozaman başka iş. Var nicä ozaman kär kraayı da salvereyim, kaar da saurdayım... Ama şindi lääzım korumaa daaları hem eşillikleri...

Açan lafedärmiş Lüzgär, patlamaa hazırmışlar toomruklar, eşerärmiş dolay.

– Bu vakıt benim borcum – nazlı eseyim, ki hepsinä dirilerä olmasın pek suuk ta, pek sıcak ta.

Da toparlanmış Lüzgär çayırlara, bayırlara, götürmüş dirildän yaamurları kırlara hem meyvalıklara, baalara hem başçalara.

Bundan sora dragon taa da çirkin anırmış:

– İsteersin beni yolundan sauşturmaa! İsteersin beni dondurmaa! Ama Lüzgär da sana yardımnamadı. Tä şindi bän seni iyecäm!

Da kär dayanmış delikannıya. Çocuk sa üzükoynu düşmüş Erä.

– Ana topraam, benim Erim! Kalk bayır gibi dragonun önündä, sıbıt onu derindipsiz çukura: çıktı o benim yoluma, isteer benim canımı almaa.

Ayakların altında Er, sansın, kaynamış, bir bayır olmuş da demiş:

– Nekadar yaşêêrım bän, hepsini doyurêrım, benim üzümdä bulunannarı. Senin istediini tamannayamam, çünkü yok kuvedim durgutmaa dragonu, kısaltmaa onun ömürünü. Herbirinä veriler ömür, angısını o lääzım bütün-bütünnä geçsin. Bän yok nicä ne uzaldayım, ne dä kısaldayım onnarın ömürünü. Bän hepsinä deyni vererim bir koruntu, kär dragona da...

İnmiş önündä bayır, da Er olmuş düzücük, nicä varmış.

Dragon artık heptän hızlanmış delikannının üstünä:

– İsteersin beni kaybetmää? Ama Er dä sana yardımnamadı! Tä şindi bän seni iyecäm!

Ne kalmış o çocaa yapsın?

– Yok ne yapmaa, – demiş o, – eer geldiseydi vakıt beni imää, ko olsun senincä. Ama tamanna benim bitki istediimi: salver beni evä, ver bana bitki kerä görüşeyim anamnan, söleyim ona, ki başka beni beklämesin hem aaramasın.

– Hadi ölä olsun, git, – demiş dragon. – Sölä ona, ne istärsän, ama ondan sora bän seni iyecäm.

Dönmüş delikannı evä. Açmış kapuyu, yorgun hem kahırlı.

– Ne seninnän, oolum? Ne oldu? Neçin sän ölä kararmışın düünün önündä?

– Çocuk kahırlı demiş:

– Nicä bän şenneneyim? Çıktı benim önümä dragon, üst çenesi gökädän, aşaankısı erädän, başında altın fenţa, beni imää isteer. Ne Güneş, ne Lüzgär, ne dä Er beni kurtaramadılar. Genä islää, ani braktı beni evä, bitki kerä buluşmaa. Hadi ayırılalım, da bän hızlı geeri döneyim, o taa burayı gelmedään, zerä ozaman ikimiz dä kurtulamayacez.

Annayıp oolunun kahırını, anası da kararmış. Diil şaka ya.

– Oolum, – demiş anası, – bän dä gidecäm seninnän.

Çıkmış anası dragonun önünä:

– İi günnär, saygılı dragon!

Dragon fırlatmış aazından bir demet yalın da mırıldanmış:

– Eer sän bana seläm vermeyäydin, bän seni birdän külfaş edeceydim!

Çocuun anası hiç korkmamış onun o laflarından da demiş:

– Hepsi diil ölä, dragon, nicä sana görüner...

– Nicä yä?

– Şindi söleyecäm... Tä sän aykırı durmuşun oolumun yolunda da isteersin onu imää. Ne bu sana lääzım? Ko gitsin delikannı, nereyi yollanmış, ko yapsın düününü, yaşasın kendi ömürünü bu toprakta. Onu, kim ani gider evlenmää, düşmeer yolda oyalamaa. Kär tersinä, kim var nicä, lääzım yardımnasın ona. Tä senin, dragon, kimsey canını almadı – ne Güneş, ne Lüzgär, ne Er. Onnar seni gücendirmedilär. Sän dä engel etmä adama. Ko gitsin kendi yolundan, ko onu Güneş yısıtsın, Lüzgär serinnetsin, Er dä karşılasın. Ama eer sän pek imää istärsän, i beni! İ oolumun erinä. Ama onu salver gitsin.

Şaşmış dragon:

– Nekadar yaşêêrım, bunu bän yoktur ne gördüüm, ne da işittiim! Büün bän seftä annadım, nicä kaavi ana sevdası.

İiltmiş başını o ihtär ananın önündä da demiş:

– Brakêrım bän sizi ikinizi dä diri hem sizin bu kaavi sevdanız için biri-birinizä, angısını bän büün gördüm, baaşlêêrım sizä bu altın fenţeyi.

Dragon indirmiş başından fenţeyi (koronayı) da uzadêr karıya.

Çocuun anası almış altın koronayı da gitmiş komuşu küüyünä düünü hazırlamaa. O gidärmiş hem düşünärmiş, ani bu koronanın altında duraceklar gelin-güvää, nicä bir uzun hem kısmetli yaşamayı gösterän nışan.

O küüdä, neredä yaşayarmış gelin, karıyı oolunnan gözäl kabletmişlär. Käämil düün yapmışlar – **lautar** çalgıcılarınnan, şen sofralarlan hem kızgın oyunnarlan. Düündä çocuun anası tutmuş altın koronayı gelinnän güveeyin başların üstündä, dua ederäk, onnarın arasında da olsun ölä kaavi sevda, angısı var nicä ölümü dä ensesin.

Üç günä uzanmış düün. Çok yıllar yaşamışlar gençlär annaşmakta hem uslulukta.

Ozamandan beeri geler o eski adet – düündä tutmaa gençlerin başların üstündä altın fenţeyi (koronayı), dua ederäk, ki Allaa versin onnara saalık, kısmet, büük sevda çok yıllara, angısı götürer gençleri uygun insannık yolundan. Tä masalın da sonu geldi. Kim sesledi – düün mancası idi. Kim başkasına annadacek, o – bir dizi kovrik bulacek. Maşalla olacek.

Çevirdi Konstantin Vasilioglu

1. Yolda çocuk kimi karşılamış?
2. Dragon ne istemiş çocuklan yapmaa?
3. Kim ölümdän onu kurtarmış?
4. "Büün bän seftä annadın, nicä kaavi ana sevdası..." Bu cümlenin maanasını açıkla.

BALIK HEM BALIKÇI İÇİN MASAL

Maavi deniz boyunda,
Eski er bordeyindä
Otuz üç yıl sıradan
Dädu-babu yaşamış.
Dädu balıcak tutarmış,
Babu iplicäk işlärmiş,
Butakım iki ihtär
Günnerini geçirärmiş.
Dädu günün birindä
Aaları suya atmış,
Ama balık erinä
Deniz otu çıkarmış.
Taa bir kerä, hem dä taa
Dädu aaları atarmış,
Ama aaları sudan
Sıradan hep boş çıkarmış.
Beşinci kerä atmış,
Aaları tez çıkarmış.
Oradan insan dilinnän
Altın balık yalvarmış:
„Dädu, denizä sän beni salver,
Yaşamaa taa biraz salt var, –
Büük kurtulmak ödää verecäm,
İstediklerini tamannayacam".
Şaşmış dädu hem korkmuş,
Diil şaka ya – balıklan konuşmuş.
Otuz üç yıl sıradan balık tutmuş,
Ama bölä iş onunnan seftä olmuş.
O altın balıcaa salvermiş,
Yalpak lafçaazlar sölemiş:
„Altın balıcak, Allaa seni korusun,
Yaşaman serbest olsun.
Diil lääzım bana ödek,
Çünkü sevdim seni pek".
Dönmüş evä, annatmış,
Denizdä büün ne olmuş...
„Büün tuttum bän bir balık,
Üstü onun yalabık,

Diil başkaları gibi, –
Ama bir **altın** balık!
O benimnän lafetti,
Yalvarıp, teklif etti:
Onu suya salvereyim,
Ödek ondan alayım,
İstediklerimi tamannayım.
Kıyışamadım ödek almaa,
Salverdim serbest yaşamaa".
Babu däduya çekişmiş,
Da ölä ona demiş:
„Boş kafalı sän, büük ahmak!
Alamamışın ödek balıktan.
Sän unuttun mu, dangalak,
Ani teknä yarık heptän".

Gitmiş dädu maavi denizä.
Görer – dalgalar başlamış oynaşmaa.
Dädu denizin boyuna sokulmuş,
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak birdän peydalanmış,
İhtära **mahkul seslän** sormuş:
„Däducuk, ne isteersin bendän?"
Başını iildip, däducuk demiş:
„Canın acısın bana, çorbacıyka-balık!
Pek çekişti bana karım,
Kär raatsız heptän kaldım:
Eni teknä ona lääzımmış,
Altın balıcak cuvap vermiş:
„Kahırlanma, Allaa yardımcı olsun,
İstediiniz tamannansın".
Dädu hızlı evä döner, –
Eni teknä taa uzaktan görüner.
Babu taa da beter çekişmää başlamış:
„Boş kafalı sän, büük ahmak!
Ya ahmaa, istemiş balıktan, teknä!
Büük mü **käär** buldun teknedä?
Altın balıcaa sän dönäsin tezdä,
İilt başını, bir bordey istä bizä".
Tä gider dädu maavi denizä
(Denizin suları bulanmış neçinsä).
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak däduya yaklaşmış

Da ölä ihtära sormuş:
„Däducuk, ne isteersin bendän?”
Başını iildip, däducuk demiş:
„Canın acısın bana, çorbacıyka-balık,
Taa beter çekişti karım,
Kär raatsız heptän kaldım:
„Eni bordey isteer naalet babu”.
Altın balıcak cuvap vermiş:
„Kahırlanma, Allaa yardımcı olsun,
İstediiniz tamannansın,
Olacek sizdä eni bördey da”.
Gitmiş dädu kendi er bordeyinä,
Ama onun hiç eri dä kalmamış.
Onun önündä bir evcääz büük içerlän,
Kireçli hem kerpiç bacalı,
Aullarlan, tokatlan, tokatçıklan...
Kapu önündä babu geziner,
Geziner iki tarafa, inneer,
Däduyu gördüynän, ona çekişer:
„Boş kafalı sän, büük ahmak,
Ya işi, istemiş ahmak, bordey,
Tez dönäsin geeri, başını iildäsin,
Benim istediimi ona söleyäsin:
„İstämeerim bän olmaa çiftçiyka,
Ama isteerim olmaa zengin çorbacıyka”.

Gitmiş dädu geeri maavi denizä;
(Diilmiş uslu maavi deniz).
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak birdän peydalanmış,
İhtära mahkul seslän sormuş.
„Däducuk, ne isteersin bendän?”
Başını iildip, däducuk demiş:
Canın acısın bana, çorbacıyka-balık,
Taa beter çekişti karım,
Kär raatsız, uykusuz kaldım:
İstämärmış olmaa o çiftçiyka,
İstärmiş olmaa zengin çorbacıyka”.
Altın balıcak cuvap vermiş:
„Kahırlanma, Allaa yardımcı olsun,
İstediiniz tamannansın”.
Dönmüş dädu geeri, babusuna.
Da ne görer? Üüsek bir bina.

Eşiklerdä durarmış babusu,
Paalı samur şubaylan omuzlarında,
Başında paalı bir **kiçka**,
Boynusunda – **incilär**,
Parmaklarında – altın üzüklär,
Ayaklarında – kırmızı çizmelär.
Önündä onun çalışkan izmetçilär;
Babu düüyer onnarı, saçlarını yolêr.
Dädu ona yaklaşmış da ölä danışmış:
„Zamansêêrsın, zengin çorbacıyka!
Bän bulêrım, memnunsun buna".
Bişeysiz o däduya baarmış,
İzmet etsin damda onu yollamış.
Tä bir afta, iki... geçmiş,
Ama babu, sansın, delirmiş:
Genä däduyu balıcaa yollamış.
„Git sän genä balıcaa, iilt başını:
Bän istämeerim zengin çorbacıyka olmaa,
Bän isteerim padişaalıı kullanmaa".
Pek korkmuş dädu, yalvarmış:
Ne sän, babu, tatula mi idin?
Osaydı uşak aklına mı girdin?
„Ne basmaa, ne bir laf sölemää becererin.
Osaydı gülüntü mü olmaa isteersin?"
Babu, sansın, akıldan bozulmuş,
Däduya üfkedän bir şamar urmuş.
„Nicä sän, balıkçı, benimnän lafedersin,
Benimnän, çorbacıykaylan, kendini götürersin?"
Hızlı gidäsin denizä, iiliklän söleerim,
Eer gitmärsän, zorlan götürmää izin ederim".

Näpsın dädu? Gitmiş maavi denizä,
(Bulut gibi kararmış deniz)
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak birdän peydalanmış,
İhtära mahkul seslän sormuş:
„Däducuk, ne isteersin bendän?”
Başını iildip, däducuk demiş:
„Canın acısın bana, çorbacıyka-balık!
Genä babu kudurmaa başladı:
İştemäzmiş olmaa zengin çorbacıyka,
İstärmiş olmaa padişaaka”.
Altın balıcak cuvap vermış:
„Kahırlanma, Allaa yardımcı olsun,
Ko babun da senin padişaaka olsun!”
Dönmüş dädu geeri, naalet babusuna.
Da ne? Onun önündä padişaa serayları.
Serayların içindä onun babusu,
Onun babusu tronda oturêr.
Ona izmet ederlär boyarlar,
İçerlär hepsi paalı şaraplar.
Ellerindä tatlı turtalar,
Dolayında babunun koruyucular,
Omuzlarında keskin nacacıklar.
Dädu babuyu gördüynän, kär korkmuş,
Babunun ayaklarına tez düşmüş,
Biraz kendinä geldiynän, babuya demiş:
„Zamansêêrsın, üüsek padişaaka!
Artık sän gerçektän padişaaka,
Şindi, baari, memnunsun mu sän?”

Babu ona üüsektän bakmış,
Onu tez önündän koolatmış.
Hızlı gelmişlär boyarlar, koruyucular,
Däduyu, yumuruklayıp, uuratmışlar.
Kapuda nacaklılar
Onu bakışlan kıymışlar.
Serayda bulunannar,
Babuyu koruyannar
Dädudan, çok gülmüşlär,
Ona türlü acı laf sölemişlär:
„Ölä da sana lääzım, ahmak,
Nereyi gidersin başka kerä bak.
Başka gülüntü sän olma,
Bölä erlerä sokulma!
Tä bir afta, iki geçmiş,
Babu taa beter delirmiş:
Bekçilerini däduya yollêêr,
Bulsunnar onu sımarlêêr.

Däduyu sürüklediynän, ona takazalêêr:
„Git genä balıcaa, başını iilt,
Hadi, aazını açma çok! Git!
İstämeerim serbest padişaaka olmaa,
İsteerin denizlerin üstünä koyulmaa!
Denizdä-okeanda yaşamaa
Altın balıcaa istediimä görä kullanmaa".
Dädu **eltenmemiş** karşı koymaa,
Karşı laf ona sölemää.
Tä maavi denizä o gider,
Kara denizdä eser borannar.
Dalgalar kaçınêr, uluyêr,
Büük bela adayarmış onnar.
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak birdän peydalanmış,
İhtära mahkul seslän sormuş:
„Däducuk, ne isteersin bendän?"
Başını iildip, däducuk demiş:
„Canın acısın bana, çorbacıyka-balık!
Naşey yapayım o naalet babuylan?
Artık istemäzmiş padişaaka olmaa,
İstärmis denizlerä çorbacıyka koyulmaa,
Okeanda-denizdä yaşamaa
Hem istediinä görä seni kullanmaa".

Bişey dememiş ona balıcak.
Sade canını onun sarmış sıcak.
Kuyruunu salt balık şläplatmış,
Denizin dibinä taa dalmış.
Çok vakıt beklemiş o cuvap,
Ama yok... – ne istärseydin yap.
Sora geeri o, evä dönmüş...
Baksa: genä önündä onun eski bordey,
Eşiklerdä oturêr babu, iyer hardey.
Babunun önündä – kırık teknä,
İstemiş dädu babuya urmaa bir tepmä,
Salt etiştirämemiş,
Çünkü masal tez bitmiş.

Aleksandr Sergeeviç Puşkin.
Çevirdi Konstantin Vasilioglu

aalar – rusça: rıbolovnıe seti
mahkul – yımışak, hatırlı
käär – kazanç
kiçka – başına giimää bir tertip
inci – paalı sedef
eltenmää – denemää, girginnik bulmaa

1. A.S. Puşkinin angı masallarını vardır okuduun?
2. Açıkla dädunun hem babunun süretlerini.
3. Yazdır babuyu, bularak argument inandırmaa kendi bakışını.
4. Nelär istemiş babu altın balıcaktan? Ne üzerä? Annat.
5. Yazdır balıcaa, angısı bulmuş kendisindä saburluk da bunca vakıt tamannamış fena hem tamah babunun istediklerini.
6. Neçin balıcak tamannamamış babunun bitki istediini? İnandır bakışını.

Yap kendinä kontrol

3 (**s. 9**) Tefter, kalem, tafta, güz, üürenmäk, üüredici. **5** (**s. 10**) Gök, gök kuşaa. **8** (**s. 11**) Horoz, ad. **14** (**s. 14**) Kuzu, kirez. **23** (**s. 18**) Baca, görümnü, keremet, devlet, maalä. **30** (**s. 24**) Miti, Komrat, Lena, Dudoglu, Kosti, Valkaneş, Baboglu. **5** (**s. 34**) Mali, Moldova, mamaliga. **12** (**s. 39**) Günnük, kiyat. **13** (**s. 51**) Karanfil, zümbül, gül, gülfatma, altıncık. **11** (**s. 71**) Morkva. **13** (**s. 72**) Daalı, daacı, daalık; dost, dostça, dostluk, dostlaş, dostçasına; adam, adamca, adamnık, adamcasına. **7** (**s. 86**) Kirpi, koyun, kaplanbuu. **1** (**s. 88**) Alfabet, kedi, balık, kış, kuan. **44** (**s. 114**) Gök, ayı. **8** (**s. 126**) Renkli, dar, kısa, paalı, büük, alçak. **37** (**s. 140**) Traktor, vagonnar, maşina. **41** (**s. 143**) Yol, sabaa, yapı. **49** (**s. 146**) Yukardan aşaa: 1. sel, 4. kaar. Sol taraftan saa tarafa: 1. soluk, 3. yaamur. **61** (**s. 153**) Kırmızı, turuncu, sarı, eşil, göktaşı, maavi, zambak. **9** (**s. 159**) Mali, boba, kaku, batü, kardaş, dädu, kızkardaş, ana. **17** (**s. 163**) Mamu, ellär. **28** (**s. 168**) İmää, demää, bilmää, sölemää, üürenmää. Almaa, yazmaa, taşımaa, çalışmaa, yazdırmaa. **38** (**s. 173**) Çarık, sinek, taliga. **47** (**s. 177**) Ütü, kilit, buz. **53** (**s. 180**) Yukardan aşaa: diş, auç, omuz, arka. Sol taraftan saa tarafa: dirsek, ürek, parmak. **85** (**s. 198**) Yukardan aşaa: 1.sırtmaç, 2. çiftçi, 3. baacı, 4. çoban, Sol taraftan saa tarafa: 1. fıçıcı, 2. Traktorcu. **88** (**s. 200**) Çakir, yolu, bizim, kasaba, dünnää. **22** (**s. 217**) Biblioteka, dost, sergen, kiyat.

3

GAGAUZ DİLİ HEM LİTERATURA OKUMAKLARI

MARİYA KOPUŞÇU
ANNA STOLETNEÄYA
LİDİYA YUSÜMBELİ
SVETLANA TODOROVA

9 789975 853811 >

Ştiinţa